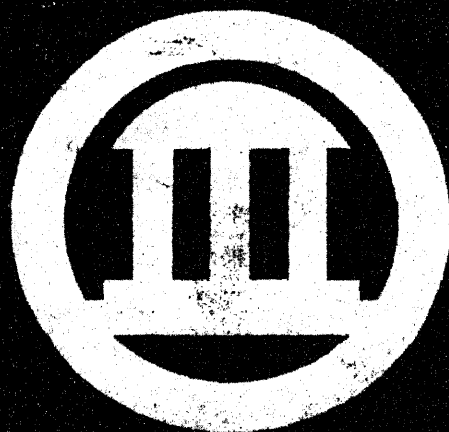
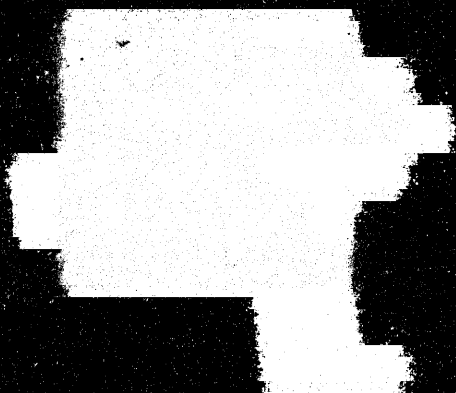

Ü

LIÕPILAS
LEHT

Ü

LIIVIKA

1909-1934

5

JÜRIKUUL 1934

Suurima hinnaalandusega müüme uusi 1934. a. inglise Ford Junior 4/21 hj. sõiduautosid.

Nõudke kirjeldusi ja proovisõite.

Eeskujulikum auto parandustöökoda.

A. S. A. ROSENWALD & CO

TARTUS, SUURTURG 8 · TELEF. 300.

OKO POSTIMEES

TARTUS, ÜLIKOOLI 21/23
TELEFON 65 JA 80

RAAMATUKAUPLUS

TARTU, SUURTURG 16 // TELEFON 2-50

Täielik raamatute ja kirjutustarvete ostukoht.
Viimased kirjanduslikud uudised.

Üliõpilastele eriti soovitame: üliõpilaslaulikuid, üliõpilaskaustikuid, kalender-märkmikke, taskukalendreid, agendasid, algupäraseid kirjaplokke, täitesulepäid j. n. e

TRÜKIKODA TSINKOGRAAFIA KÖITEKODA

täidavad igasuguseid töötellimisi täpsalt, kiirelt ja soodsate hindadega

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HAALEKANDJA

ÜLEMINEKU SILMAPILGUL ÜHEST VEERANDSAJANDIST TEISE ULATUVAD LÜHIDAKS TERVITUSEKS MINEVIKU JA TULEVIKU KÄED. SIIS UUE-NEVAD KÄIDUD PÄEVADE VÄLTEL PÜSTITATUD NING VÕITLUSIS KARASTATUD AATED, TÕMBUVAD TULEVIKUTÖÖ SIHTJONED ISADE PÜÜETE JATKAMISEKS POEGADELE.

TÄNA ON KÄES LIIVIKLASTE PEREL SEESUGUNE SILMAPILK. ON MÖÖDUNUD KAKSKÜMMEND VIIS AASTAT AJAST, MIL LIIVIKA ASUTAJAD VÕTSID VASTU ENDI KOONDISE RISTIMISTÄHE — MINEKUKS OMA AADETE JA EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE TEEKONNALE. AEG JA NÕUDED ON TOONUD MUUTUSI ÜKSIKASJUS, ELU PIDEV EDASIKÄIK OMA MITMETE MURRANGUTE LÄBI ARENDANUD TA PALET TÄIUSLIKUMAKS. ENT MUUTUVATE LIIKMESPÕLVEDE KESKEL ON PÜSINUD MUUTUMATU TÖÖTÄHISENA KÕIGI OSKUSTE JA JÕUDUDE RAKENDAMINE TÖÖLE ISAMAA KASUKS. NII PAISTIS SEE OMAL AJAL VÖÖRSIL ÕPPIJATE SILMIS JA PAISTAB VEEL ENAMA NÕUDLUSEGA NÜÜDSEILE EESTI ALMA MATERI RÜPES KASVAVATELE PÕLVEDELE.

OLGU TÄHTPÄEVA TÄHISTLUSED LIIVIKLASILE EDASISEKS TÖÖKS UUSI JÕUDE LISANDAVAD NING ÜHTLASI KÄEULATUSEKS KÕIGILE NEILE, KES TAHAVAD OLLA KAASARÜHKIJAD SAMADE SUUNDADE VILJELUSEL.

25-ndal aastapäeval.

Kakskümmend viis aastat tagasi, 21. aprillil 1909. aastal, algas võõrsil oma tegevust Riia Eesti Üliõpilaste Selts, praegune ÜS Liivika.

Tema asutamist ei põhjendanud mitte juhus, vaid eluline vajadus uue organisatsiooni järele.

Osa edumeelset, karsket, 1905. a. sündmustest äratust saanud, elujaatavat ning rahvuslikult mõtlevat ja tegutsevat eesti akadeemilist peret Riias ei rahuldanud ei korp! Vironia ega ÜS Laene ideoloogia ja tegevus, ning nad löid Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi. Nii näemegi, et tuuma ja kandva jõu noores REÜS-is esialgu moodustavad senistest Riia eesti üliõpilasorganisatsioonidest lahkunud mehed, kes endale õppimise kõrval otsisid avaramaid võimalusi eneseharimise, ettevalmistuse ja tegutsemise aladel rahvuslik-ühiskondlikus töös.

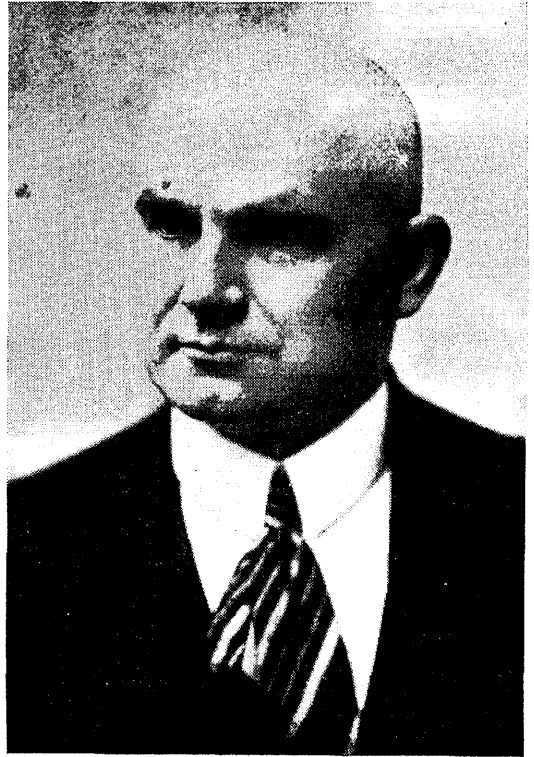
Küpse isikulise koosseisuga ja kindlate sihtidega tegevusse astudes REÜS omas algusest päälle väljakujunenud organisatsiooni ilme.

Maailmasõja keeris viis seltsi Riiaast ühes Polütehnikumiga ära Moskvasse, kust ta Eesti ülikooli tegevusse astumisel Tartusse asus ÜS Liivika nime all.

Võõrsiloleku aastad olid Seltsile õppe- ja rändamisaastateks. Kodumaale ei tulnud ta mitte optandina, kodust võõrdununa ja võõrameelsena, vaid Riiaast kaasa viidud rahvusliku vaimu kandjana.

Tartusse asumine tõi Seltsi ellu palju uut: endine inseneride, arhitektide, agronoomide ja kaubandusteadlaste selts sai juurde hulga peret teistelt teadusaladelt. Kõiki neid on Liivika liitnud ühiseks harmooniliseks tervikuks vanade tõekspidamiste ja traditsioonide alusel, nii Seltsis kui ka Vilistlaskogus.

Kõik üliõpilasorganisatsioonid, nende hulgas ka Liivika, on iseseisvuse aastatel oma väliseid tegevusalasid tunduvalt piiranud ja ei moodusta enam selliseid aktiivseid tegureid ühiskonnas kui aastat paar-

Vil. M. RAUD,
Vilistlaskogu esimees.

kümmend tagasi. Seda suurem on, eriti silmas pidades praegusaja üliõpilase noorust, üliõpilasorganisatsiooni tähtsus üliõpilase kasvamises ja ettevalmistamises ta tulevasele ühiskondlikule tegevusele, tõsisele ja ausale tööle iseseisvas Eestis.

Sel alal Liivika, kindlaks jäädes senistele, elupraktikas äraproovitud põhimõtetele, tahab olla kasvatajaks ja ettevalmistajaks neile noortele, kellest peavad tulema meie ühiskonnale juhtivad ja aktiivsed jõud, — mitte juhid ambitsiooni pärast, vaid juhid — ühiskonna teenijad.

Liivika oma Vilistlaskogu kaudu on olnud ja tahab edasi olla eeskujuks noortele ning koondajaks ja moraalseks toeks ülikooli läbi teinud haritlaskonnale, kes neis põhimõtteis üles kasvanud ja kes nende alusel tahavad rakendada Eesti riigi ja eesti rahva teenistusse.

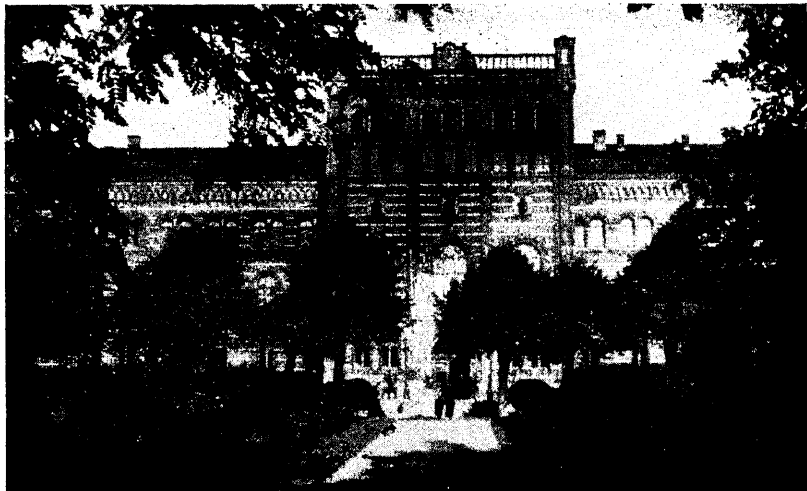
Märt Raud.

REÜS — LIIVIKA

Juba läinud sajandi viimastel aastatel ilmnis Riias õppivate eesti üliõpilaste keskel koondumispüüdeid, mis esialgu mitteametlikena süvenes ametliku kuju leidsid 28. nov. 1900 ülesastavas korporatsioonis Vironias. Mainitud koondis jäi püsima ainsana eesti üliõpilasile terveks reaks aastaiks. Alles revolutsiooniline 1905. — ja osalt juba selle eelaastagi — oma ilmavaatelistel murrangutega põhjustas osa eesti üliõpilaste eemalejäämist korporatiivsest organisatsioonist, mille kasvatusmeetodid ja esinismvormid ei leidnud poolehoidu. Need eemalejääjad pigem ohverdasid oma vaba aja Riia eesti seltskonnale. Nii võeti aktiivselt osa Riia Eesti Karskuse Seltsi kui ka kohaliku eesti seltsi Imanta tegevusest. Just viimane võib tulla kõnesse kaudses mõttes selle pesana, kus esmakordselt ilmale tuli mõte seltsitüübilise üliõpilasorganisatsiooni loomisest. Nimelt septembri lõpul a. 1904 ühel laupäeval tutvusid Imantas üliõpilased A. Uesson, H. Väljamäe ja K. Zeren ning otsustasid juba järgmisel päeval tulla kokku A. Uessoni korterisse Tartu tän. 33, et ühiselt ligemalt nõu pidada esilekerkinud kavatsuse üle. Sellest esimesest nõupidamisest võttis osa päälle mainitute veel üliõpilane A. Luksepp (praegu dotsent Tartu ülikoolis). Siin otsustati nüüdsest päälle hakata korrapäraselt koos käima, vaadati läbi Polütehnikumi üliõpilaste nimekiri ning otsustati astuda ühendusse kõigi tuttavate, väljaspool Vironiat seisvate eesti üliõpilastega. Sel teel liitus rühmaga õige pea A. Kalm. Nii oli tolle omavahelise koondise liikmeskond tõusnud viiemeheliseks, kes kõik olid veendunud organiseerumisvajadusest väljaspool Vironiat.

Mõtteosaliste vähene arv ei ilmutanud erilist vajadust ametliku sanktsiooni järele, kuigi juba esimesel nõupidamisel kavatseti alata põhikirja väljatöötamist. Päämine tegevus õppetöö kõrval suundus endiselt Riia eesti seltsidesse. Nii teotses A. Luksepp laulukoori juhina Riia Eesti Karskuse Seltsis, A. Kalm ja H. Väljamäe Imanta näitetrupis. Terve 1904./5. õppeaasta möödus agaras tegevuses kummaski seltsis, kusjuures küllalt aega jäi õpitööks. Omavahelised kooskäimised Uessoni ja Luksepa ühiskorteris kulusid mitmesuguste jooksvate päevaküsimuste arutamiseks, milliste mitmekesisus eriti poliitilisel alal põhjustas elavat huvi üliõpilasringes. Tallinna linnavalimised, Vene-Jaapani sõda, Gapon'iga seotud sündmused kui ka üldine poliitilise rahulolematuse süvenemine andsid selleks rohkete ainet. Sama meeleolu jätkus järgnevalgi õppeaastal, mille alul senise rühmaga liitus tervelt 13 uustulnukat: Hendrikson, Herms, Bach, Pallo, Lellep, Meikov, Kissa, Saar, Sägi, Schlossmann, Treumann, Treffner ja Tiitso. Kooskäimisekohaks jäi endiselt Uessoni, Luksepa, Zereni ja Väljamäe ühiskorter. Juba esimesel koosolekul otsustati asuda Seltsi põhikirja väljatöötamisele. Vaimselt laadilt sarnles suurenenud kogu endise väikese rühmaga — kaldudes aja järgu mõjul siiski vahest enam radikalismi. Asutatava seltsi ülesannete hulgas figureeris esikohal enesearendustöö — päämiselt sotsiaaling poliitilise elu küsimusis. Kavatseti vastastikust abistamist, raamatukogu asutamist, millesse pidi ühisjõul hangitama kallimaid õppe raamatuid, ja viljeldi seltskondliku vilumuse süvendamist. Neil motiivididel asuti uue organi-

Riia Polütehnikumi päähoone
(praegu Läti ülikool).

satsiooni põhikirja ligemale fikseerimisele ja need motiivid saidki Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi Laene tegevuse tähiseiks.

Veel samal semestril — s. o. 1905. a. sügisel — katkestus sisemine organiseerumistöö poliitiliste sündmuste tõttu. Huvi viimaste vastu ei piirunud mitte üksnes kaasaelava pälta vaatamisega, vaid viis õige mitmed koondise mehiste aktiivsete osavõtjate ridadesse. See oli arusaadav, kuna radikaalne meeleolu just siin ringis oli ilmestav. Võeti osa poliitilisest koosolekuist, täienduti jõudumööda sotsiaal- ning poliitilises küsimuses, milleks kasutati esmajoones tol ajal rohkesti ilmuvaid ning kättesaadavaid selgitusbrošüüre radikaalse ajakirjanduse kõrval, tõlgiti ning õpiti revolutsioonilisi laule, paljudati šapirograafil üleskutseid ja toimetati muid jooksvaid asju. Loomulikult esineti ka iseseisvate kõnedega poliitilisel teemel. Griesenbergi väljakul Riia eelalevis kestsid nädalate kaupa igapäevased koosolekud. Säälsel tribüünel astusid üles kõik, kel kõneandi. Nii esinesid sääl koondise liikmeist Uesson, Luksepp, Kalm jt. revolutsiooniliste kõnedega, märgistudes aegsasti võimude silmis „kahtlasiks“ — asjaolu, mis hiljem sundis mitmeid Laene asutajaist varju otsima „maapaos“ (Uesson — Pärnus, Kalm — Soomes). Poliitilised koosolekud toimusid Riia eesti seltsides, kuid samuti ka Polütehnikumi seinte vahel. Üliõpilasrahutuste kartusel suleti eel jõule 1905 Polütehnikum, kuigi viimase juhtkond ise oli üldiselt tagasihoidlik ja vabameelne, olles sunnitud karmimaid samme astuma päämiselt võimude korraldusel ning seks, et säilitada töövõimalusi. 1905. a. sündmusile järgnev reaktsiooniaeg oma karmide määrustega — päämiselt küll esile kutsunud läti radikalistide partisaanisõjalisest ülesastumisist võimude vastu — jättis Polütehnikumi suletuks ka 1906. a. kevadsemestriks, kuigi kevadel oli võimalusi juba eksamitegemiseks; pidevalt kestis agronoomide töö Peterhofi õppemõisas. Tekkinud olukordade all kannatas muidugi ka Laene organiseerumine. Mitmed seniseist liikmeist olid lahkunud Riia ega tulnudki enam tagasi arusaamatuste kartusel (Luksepp, Schlossmann). Üldiselt arvati, et Polütehnikum ei jatkagi tööd, kuna oli ette näha üliõpilaste arvu kahanemist vahepääl maksuma hakanud korralduse tõttu. Nii korraldati sisseastumisel võistluskatseid, õppemaks oli niikui nii kõrge jne. Kõik see laskis oletada eriti eesti üliõpilaste vähest juurdekasvu. Laene töö reaktsioonijal teatud mõttes desorganiseerus — et ajata väikeselt uuesti 1906./07. õppeaastal. Ülejäänud rühmas jatkus põhikirja väljatöötamine, kuigi vaevalt oli loota ametlikku kinnitust katsetatavale organisatsioonile. Ennustatud raskusist hoolimata liitus rühmaga uusi liikmeidki

— nii tulid sellal siia Sisask, Soans, Schilting, Kimberg ja Feldmann. Kooskäimised toimusid endiselt erakorrites. Mis puutub tolle aja mõtteviisi ning arusaamisse, siis ei saa jätta märkimata muutust koondise meeleolus. Revolutsioonijal pettumused ning mitmedki kibedad kogemused viisid pävakorrast aktiivsete poliitiliste huvide esirinduse ning unistused jõulisist ühiskondlikest reformimiskatseist. Otsustati pigem sukelduda uuesti Eesti seltside sisetõhe ning akadeemilisse õppetegevusse, et siis kord tulevikus vilunuina kasulikud olla üldsusele. Teatud omataoliseks sündmuseks koondises reaktsioonijal oli vahest kahe aktiivse liikme — Väljamäe ja Zereni — ajutine väljaheitmine Polütehnikumist. Viimased olid uudishimuliste pältkuulajatena osa võtnud ühest ägedaloomulisest üliõpilaskoosolekust ning seetõttu n. ö. lõksu langenud. Kuid see asjaolu ei takistanud nende innukat osavõttu oma rühma tegevusest. Järgmisel, 1907./08. õppeaastal, täienes rühm 4 uue liikme võrra — need olid Bürger, Pihlak, Kesküla ja Kask. Vahepääl olid senised liikmed Kissa ja Sägi astunud Vironiasse, kuna 1907. a. suvel surma läbi lahkus Schilting. Sellele vaatamata rühma liikmeskond näitas arvulist tõusu ning kooa sellega tekkis uuesti mõte ametlikku registreeruda. Esimesel koosolekul kõnesoleva õppeaasta alul vaadati läbi veelkord juba varem väljatöötatud Laene põhikiri ning otsustati see esitada kinnitamiseks Polütehnikumi valitsusele, kusjuures alul prof. Hoffmann põhikirja esitajaile sõbralikult nõu annud vilistlaste maksude kohta käiva paragrahvi suhtes, mis ka tõepoolest enne kinnitamist kustutati. Selle väikese parandusega leidiski REÜS Laene põhikiri 28. novembril 1907 kinnitamise. Juba enne ametlikku registreerumist oli see semester Laene tegevuses olnud võrdlemisi edukas. Selts üüris endale alalise korteri Kooli tänavasse, kuhu asusid elama liikmed Bürger ja Kimberg. Peeti referaate, arutati pävaküsimusi ning tehti hoolega õpitööd. Kuna aga koondise tegevust suurel määral takistas rahanappus ega lubanud astuda vajaduse korral ühtki tegelikku sammu oma päämiste ülesannete — s. o. ühise raamatukogu soetamise kui ka kaasliikmete majandusliku abistamise — teostamiseks, siis otsustati sügissemestril 1907 korraldada pidu. Selle sisustamiseks rakendusid juba varem eesti seltsides seesuguste ülesannetega vilunud liikmed; Väljamäe juhatusel esitati näidend, Kalm esines tsitril, Zeren melodeklamatsiooniga; Kase juhatusel astus üles oma laulukoor. Ainult paar osa jäi võõraste, palgatud jõudude kanda. Üldiselt pidu õnnestus, olgugi et hiljem, arvestades ajakulu ning muid korraldusmuresid, osalt koguni vastu oldi säärase ettevõtete edas-

ÜS Liivikale 25. aastapäevaks.

Vii. JUHAN KUKK

Üliõpilaspõlv on viimseks ettevalmistussammuks tege- likku ellu.

Pääle põhjalikkude teadmiste, mida ülikoolist tuleb ammu- tada, nõuab elu karastatud tahet, kindlat ja julget otsus- tamisvõimet, et täita neid ülesandeid ja lootusi, mis rahvas oma haritud poegade päale paneb.

Olgu Liivika selleks koldeks, kus iialgi ei kustu vaba aatevõitluse leek, mis puhastaks ja karastaks noorte ellu- astujate iseloomu paremaid jooni, et niiviisi paremaks ja ilusamaks muutuks kogu meie elu.

Ainult see rahvas jääb püsima iseseisvana ja rippuma- tuna, kes suudab välja arendada endale kindla vaimse juhtkonna. Seadku Liivika oma ülimaks eesmärgiks kasva- tada uusi tulekandjaid ja tulehoidjaid meie isamaa altarile.

Juhan Kukku.

pidiseile kavatsemisile. Sellest hoolimata sai seekordne ülejääk — 90 rubla — nurgakiviks Laene kassale.

Aastavahetus tõi uueks semestriks juba rea vältimatuid ülesandeid kinnitatud põhikirja alu- sel. Tuli valida Seltsile põhikirjas ettenäh- tud organid; see toimus 13. jaanuaril 1908, esimesel Laene ametlikul koosolekul; siit päale algavad ka korralikud protokollid. Esimeseks esimeheks valiti senine mitteametlik senior Anton Uesson, tema abiks Zeren, kirjatoi- metajaks Kesküla ja kassahoidjaks Kimberg. Avaliku esinemisõiguse saanud, astuti loomuli- kult ühendusse teiste üliõpilasorganisatsioonega, ka korp! Vironiaga. Viimase, kui teise kohaliku eesti üliõpilaste koondisega otsustati pidada lähemat sidet, milleks pidid kaasa aitama ühised referaatõhtud. Ent viimased vaibusid päale paari katset. Seda enam pandi rõhku omavahe- lisile referaat- ning vaidlusõhtuile — juba tei- sel ametlikul üldkoosolekul 20. jaan. 1908 otsus- tati seks kasutada järjekindlalt laupäevaõhtuid ja veidi hiljem vastava kodukorra osa arutlusel ning vastuvõtmisel tehti „referaatide lugemine“ koguni kohustuslikuks normiks. Sisetegevuse elustumisega ei vaibu Seltsi liikmete osavõtt Riia eesti seltskonna elust. Eelmise aasta koge- muste põhjal asuti uue avaliku esinemise orga- niseerimisele, milline seekord mõne eesti selts- konnategelase soovitusel jäeti täielikult omade jõudude hooleks. Päälegi oli seltsi korteris kasutada klaver, mis võimaldas „artistidele“ ette- valmistumist. Pidu ise määrati kindlaks märtsi

lõpuks ning hangiti seks Kaupmeeste Seltsi saal. Eeskavalt oli see pidu õige numbritero- hke; Väljamäe lavastusel esitati näidend, mille naisosalised ühes kellegi klaverimängijaga olid ainsad külalisjõud. Ainult üks number tuli jätta kavast välja — nimelt võrdlemisi hoolikalt kokkuharjutatud viletrio (Kask, Kesküla ja Mei- kov), kuna oli karta, et vilemeistrid ettekande ajal võiksid naerma hakata! Seekordne pidu andis ülejäägina 120 rubla, milline summa kasu- tati laenuks üksikuile liikmeile kui ka raamatu- kogu täiendamiseks. Muist välistegevuse aval- dusist oleks mainimisväärne veel see, et Selts osa võttis väljaspool korporatsioone olevate üli- õpilaste abikassast, olles seetõttu tegev ühe suu- rema üldpeo korraldamisel ning saades ka osa selle sissetulekuist. Täiesti õigustatult võib järeldada hinnanguna Laene esimese ametliku tegevussemestri kohta, et see on olnud aineliselt üks produktiivsemaid ning selle kõrval küllal- dase intensiivse tegevusega väikesearvulist liik- meskonda enam ühispereks liitve kui kunagi varem. H. Väljamäe — tookordne esimees — märgib oma mälestusis, et kuigi uue poolaasta alul ühtki uut liiget Laenesse ei astu, see asja- olu siiski kaugeltki ei halva koondise tervik- lust ega suru teda homse murede koormavasse meeleollu. Otse vastupidi: sügisel tegevuskava arutades esimees leiab õige olevat Seltsi tege- vuse suundumise siseellu, milles „kõneõhtute toimepanek“ on tähtsaimaks tegevusavalduseks. Juba esimesel semestrikoosolekul määratakse kindlaks referendid ja esinemistähtjad tradit-

Tulevikusoove.

Üheks meie ühiskonna akuutsemaks probleemiks, samuti nagu mujalgi kultuurmaailmas, on noortele haritlastele töövõimaluste soetamine. Võib öelda, et sama suur kui oli Eesti iseseisvuse alul haritud tööjõudude puudus, mil koguni vastutavaile kohtadele tuli sageli asetada puuduliku ettevalmistusega isikud, paistab nüüd olevat haritlaste üliküllus, sest eriti noortele neist osutub raskeks leida teenistusvõimalust vastavalt oma ettevalmistusele ja teadmiste: igal pool on vanema põlve esindajad ees.

Meie akadeemilise noorsoo juurdekasv on olnud jõudus. Ülikool on kui taimelava — puukool, kus noored kasvavad ja edenevad, aga kui jõuab kätte aeg neid koolist välja istutada, siis on raske leida kohti, kuhu neid asetada. Siiski leidub veel alasid, kus vastava kõrgema haridusega isikud peaksid täitma senisest rohkem kohti. Üheks niisuguseks osutub omavalitsuse teenistus — ala, kus harilikku kantseleitööd on võrdlemisi vähe, kuid iseseisvat teotsemist võimaldavaid ning vastutusrikkaid kohti suhteliselt palju.

Ei saa ennast maksuma panna ilma võistluseta, sest elu on võitlus ja võitjaks jääb see, kes on paremini ette valmistatud. Ettevalmistuse teadmiste alal annab õppeasutis, kuid sellest üksi on vähe. On tarvis enda distsiplineerimist, seltskondlikku kasvatust ja oskust inimestega läbi saada. Sellekohase kasvatuso mandab akadeemiline noorsugu suurel määral üliõpilas-organisatsioonides.

ÜS Liivika, end. REÜS, on sel alal tänuväärne töö teinud, mida võivad tõendada tema endised liikmed — praegused vilistlased. Soovin temale 25. aastapäeval edu edaspidiseks tegevuseks samas vaimus.

Anton Uesson.

VII. ANTON UESSON

sioonilisel laupäevaõhtuil. Ometi leiavad üksikud liikmed hiljem referaadikohustuse liiga koormavana. Koosolekul 22. okt. 1908 figureeribki päevakorra esipunktina „referaatide pidamise sunduse ärakaotamine“, tekitades pikki vaidlusi, mille tulemusena tehakse olukorda pehmemdavaid otsuseid, ilma et seejuures otseselt referaatide pidamise kohustust kaotataks. Lahkumine ja mõned erinevused üksikute liikmete suhtumises Seltsi ellu ei osutunud pidur-davaiks. 1908./09. õppeaasta sisetevgevus ei näita milleski loiduse tunnuseid. Ühispereteadvus Seltsi aktiivsemate liikmete seas on elav, mistõttu ei kohkuta liikmete vähesest arvust hoolimata paari passiivse liikme suhtes õige arvustavalt sõna võtmast. Kokkuvõtlikult iseloomustab tollaegset Seltsi H. Väljamäe: „Peab tunnistama, et Laene seltsi liikmed elasid omavahel täielises kooskõlas ja, võiks ütelda, koguni sõpruse vahekorras, ilma et oleks ette tulnud tähelepanemisväärte konflikte või vahekohut. Ainsaks dissonantsiks oma eluviiside kui ka kohuste

täitmise poolest Seltsi vastu oli E. Meikov, kes lõpuks ise lahkus, ja K. Feldmann, kes tuli ainult üksikud korrad koosolekuile, kuna täitis korralikult rahalisi kohustusi. Elati koos enamalt jaolt kahekesi kui ka suuremais rühmis. Oldi üksteise vastu häätahtlik ja andestati ruttu mõnikord nooruse ägeduses öeldud sõnu. Et uus juurdetulnuk võeti kohe vastu üheõiguslikuks kaasliikmeks, ei olnud ka „klassivaheid“ noorliikmete ja teiste vahel, mis saavutas täielist kooskõla ja jättis kauaks ajaks soojema mälestuse.“

1909 I semester tõi Laene ellu mõõduandva pöörde: 11. märtsil 1909 koosolekul otsustati põhimõtteliselt ühineda vahepääl korp! Vironiast lahkunud üliõpilastega ning nõustuda kokkuleppele vastavalt kõigi sellega kaasas käivate muutustega. Ent vahepääl heidame lühida pilgu selle sündmuse eellugudele, mis toimusid väljaspool Laenet.

1905./06. ja 1906./07. õppeaastal astus Riia Polütehnikumi terve rida eesti üliõpilasi, kes

kodumaal juba keskkoolipingil ühel või teisel viisil kaasa löid tollaegses rahvuslikus kooli- noorsoo ja ka Noor-Eesti liikumises Tartus kui ka Tallinnas. 1906. a. oli selliseid ligi parkümmend meest. Peeti omavahel nõu, kumma üliõpilasorganisatsiooniga liituda — kas asutatava Laenega või korp. Vironiaga. Mitmesuguseil kaalutlusil siiski enamik valis viimase, hellitades seejuures lootust temast arendada edu- ja eestimeelse ühise Riia eesti üliõpilaste organisatsiooni.

Ei olnud ju 1905. a. revolutsioonituuled ka korp. Vironiat hoopis külmaks jätnud: mitmed samal aastal organiseerunud noored (Juh. Kukk jt.) kui ka mõned vanemad buršid olid aktiivselt rakendunud poliitilisse tegevusse, võttes osa rahvakoosolekuist ning toetades kõnemeestena eesti radikaalse haritlaskonna püüdeid. See tõttu ei olnud sisseastujate ideelised taotlused mitte päris kõlapinnata, vaid leidsid alul positiivseid tulemusi. Vironia liikmed hakkavad juhtivalt kaasa töötama Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsis kõnekoosolekuil, teatrietendusil, kontserdel, hariduskursuste korraldamisel ja eesti kooli loomisel. 1906./07. a. korporatsiooni astunud viroonlaste algatusel asutati Riia Eesti Üliõpilaste Karskuse Selts ning peeti kontakti üliõpilasringiga Laene, korraldades viimasega koos koguni ühiseid kõneõhtuid Vironia ruumes. Üldiste meeleolude mõjul jääb neil ajul Vironias tagaplaanile endine „rebaste drill“, väheneb õllecomment. Revolutsiooni meeleolude kainestudes, kui endised korporatiivsed harrastused uuesti hakkasid tugevnema, ilmnesisid paratamatult lahkumineku püüetes ning tekkis kaks vastasvoolu, mille vahelkord kiiresti teravnes. Sellisele kahe voolu ebasobivale kooselule tegi lõpu ootamatu sündmus: 3. veebr. 1909. a. (v. k. j.) pandi toime Riias atentaat Riia sõjaringkonnakohtu kõrgema liikme kindral Košlev'i vastu. Ühenduses sellega areteeriti kahtlusallustena ka neli viroonlast — kaks värvikandjat (Ritson ja Sirkel) ja kaks lihtliiget (Maasen ja Teetsov). Asja lahendamiseks kutsuti kiires korras kokku erakorraline konvent ning otsustati areteeritud korporatsioonist lihtsalt välja heita. Ainuüksi areteerimise fakt — kuigi poliitilisel motiivil — võis korporatsioonile heita halba varju C!C!-s. Väljajätmise otsus olnud küll ajutine ja pidanud jääma esialgu vaid konvendi teada, kuid millegi pärast konvendi esindaja tegi selle otsuse veel samal päeval teatavaks Polütehnikumi direktorile. Et seesuguse sammuga üldist kahtlust areteeritute suhtes aina võidi suurendada ning mehi koguni sõjakohtu alla sattumise hädadoht ähvardas, siis asusid korporatsiooni edumeelsemad liikmed teravasse opositsiooni mainitud otsusega ja nõudsid selle

revideerimist; kuid kolmele istungile ja tegelikule enamusele vaatamata ei saavutatud seda puhtjuriidilisel põhjusel, kuna puudus kordkorras nõutav $\frac{2}{3}$ häälteenamus. Seda sammu tõlgitses rida edumeelseid liikmeid hoolimatusena organisatsiooni õilsate eesmärkide — ühisus, vendus, ausus — suhtes ning, tundes olukorra talumatust, esitas oma lahkumisteadanded, mis 9. veebruaril ka vastu võeti. Nii lahkusid seekord Vironiast M. Raud, J. Kukk, A. Müürisepp, E. Ehrlich, H. Perna ja J. Sakeus, kelledele hiljem järgnesid veel A. Kalm, E. Laur ja V. Saukas. Need väljaastunud kui ka osa poliitilisel põhjusil väljaheidatud viroonlasi (R. Maasen) astusid õige peatselt uue sobiva organisatsiooni leidmiseks ühendusse Laene liikmetega — ja sugugi mitte viljatult, kuna Laene liikmed kokkuleppe alusel nõustusid ühinema — uue organisatsiooni asutamiseks. Läbirääkimised kummagi rühma vahel algasid õige pea pärast edumeelsete lahkumist Vironiast ja vältasid ligi 2 kuud. Laene tähendusriikas koosolek 11. märtsil 1909 näib toimunud olevat kõigiti „sondeeritud“ pinnal, mistõttu ka nenditakse, et „ühinemisel iseäralisi raskusi ees ei ole“. Siin valitakse ühinemise ligemaiks eeltõiks kavatsetava segakomisjoni 3 liiget — Uesson, Sisask ja Väljamäe — ning varustatakse neid juhtnõorega põhikirja väljatöötamiseks. Üldiselt oli komisjoni töö võrdlemisi edukas. Päämine raskus kokkuleppe saavutamisel kerkis viroonlaste poolt nõutava kasvatusprintsipi fikseerimisel. Laenelased ei tahtnud leppida nõudega, mille järgi Seltsile pidi voli antama põhikirja vastu eksinud liikmete vastutusele võtmiseks ja karistamiseks. Direktiivina ses suhtes võetakse vastu Kesküla ettepanekul osaliselt järeleandev otsus, mille järgi „seltsil on võimalik teatud kordadel liiget vastutusele võtta“. Muis küsimusis ollakse kokkuleppeks valmis; isegi nimemuutmine ei too esile lahkuminekut, kusjuures soovitakse, et komisjon esildaks „ühe üleüldise nime“ — näit. Riia Eesti Üliõpilaste Selts. Koosolekul 16. märtsil 1909 võetakse üldjoonis vastu Laene muudetav põhikirja ja eelnimetatud nimi. Ent pikki vaidlusi tekitab juba varem kuulus § 2 p. 5, mille suhtes Laene eelmise koosoleku direktiiv mitte küllalt konkreetse komisjonis ei leidnud pooldamist. Vastaste poolt jälle leitakse komisjoni redaktsioon liiga valju olevat, kuna pooldajad — neid leidis ka Laenes — seda pidasid siiski tarvilikuks Seltsi eesmärkide saavutamisel. Alul otsustati küsimus jätta lahtiseks, kuid koosoleku lõpul uuesti puhkeva sõnavõtu tulemusena võeti vastu Uessoni ja Kesküla ettepanekul täiendatud redaktsioon, mille põhjal Selts saab õiguse oma liikmete kasvatusliku vahendina määrata karistusi ja nõuda omavaheliste tülide lahenda-

REÜS ASUTAMISAASTAL.

- I. rida: H. Perna, Ed. Ehrlich, M. Kesküla.*
II. rida: Ed. Laur, K. Treuman, A. Soans, V. Pihlak, P. Sisask.
III. rida: M. Raud, A. Uesson, Ed. Kimberg, A. Müürisepp, K. Zeren, K. Feldman.
IV. rida: R. Maasen, A. Bürger, Kr. Kask, Sakkeus, H. Väljamäe †.

miseks aukohut. Samal koosolekul otsustati Uessoni ja Sisaski ettepanekul: „Vironiast väljaastunud liikmed astugu Laene Seltsi ja asutagu siis Laene Seltsi liikmetena uus Selts.“ Kuna muis sisulises küsimuses komisjon oli jõudnud sobiva kokkuleppeni, siis nõustusid uustulnukad ka selle sooviga ning jäid juba Laene liikmeina ootama viimase põhikirja ja nime muutmise kinnitamist. Kahe päeva möödumisel peetigi Laene järjekorraline koosolek uute liikmete vastuvõtmiseks ning edasise töö määritlemiseks. Salajasel hääletusel võeti ühehäälselt vastu M. Raud, A. Müürisepp, Ed. Ehrlich, Ed. Laur, R. Maasen ja J. Sakeus, kuna samasse rühma kuuluvad endised viroonlased J. Kukk ja A. Kalm neile õige pea järgnesid. Mainitud koosolekul võeti pääle mõningaid mitteolulisi lisandusi ja parandusi (päämiselt uute liikmete poolt) vastu ka põhikiri, et seda lõplikul kujul esitada kinnitamiseks Polütehnikumi õppekomiteele. Ühtlasi asutakse uue kodukorra väljatöötamisele, milleks valiti esimene kodukorral komisjon koosseisus Kesküla, Raud ja Maasen. Vastuvõetud põhikirja kohaselt tuli valida ka 2 uut liiget eestseisusse; needki valitakse uustulnukaist, Ehrlich esimehe ja Laur kirjatoimetaja abiks, mille läbi õieti esimene REÜS-i eestseisus kujunes järgnevas koosseisus: esimees — V. Pihlak, abi — Ed. Ehrlich, kassahoidja — M. Kesküla, kirjatoimetaja — K. Treumann, abi — Ed. Laur. Sama eestseisus semestri lõpul valitakse ühekordsel hääletamisel edasi ka järgnevaks. Nii kujundus Laene sees-

miselt REÜS-iks veel enne, kui leidis ametlikku kinnitust põhikiri. Sedagi ei tulnud kaua oodata: 8. aprillil 1909 kinnitas Polütehnikumi õppekomitee Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi. See toimunud REÜS-i koosolekul 18. aprillil, esitas Laene likvideerimisteadaande, mis 24. aprillil ka võimudelt sanktsiooniti. Nii sündis REÜS ning suri tema kasuks vaid mõne aasta tegutsenud Laene.

REÜS-i asutamises ei saa näha Laene edasikestmist vaid uue nime all. Vast-asutatud oli tõepoolest uus organisatsioon, milles ühendus kaks võrdlemisi ühishuvilist rühma. Erinevused seisid kummagi minevikus ning neis kujundavais tegureis, mis viisid hilisemale ühinemisele. Kahe ilmavaatelisel lähida ning radikaalse rühma liitumine aga lõi vastandina Vironiale tugeva uuetüübilise organisatsiooni, kuhu võisid koonduda kõik need üliõpilased, kelle vaa- ted ei lubanud ühineda korporatsiooniga. Ses mõttes oli REÜS-i asutamisega alanud uus ajajärk Riia eesti üliõpilasorganisatsioonide ajaloos.

Eesti seltskonna suhtumises uude Seltsi ei ilmnenu midagi erilist, kuna selle asutajad olid kohalikes seltskondlikes organisatsioonides tuntud tegelased juba ammu. Teisalt on aga ka mõistetav, et ei Vironia ega ka tempoolse orientatsiooniga osa seltskonnast mitte just vennalikult ei saanud suhtuda uude võistlejasse, päälegi kuna osa Vironia aktiivliikmeist osutus uustulnuka võrdlemisi kandvaks rühmaks. Selistes oludes tuli alata REÜS-il oma tegevust.

Liikmete arv polnud alguses märkimisväärt suur — ühtekokku 23. Neist — REÜS-i asutajaist liikmeist kuulusid

Laenese: ja Vironia rühma:

A. Uesson	M. Raud
E. Kimberg	J. Kukk
M. Kesküla	A. Kalm
H. Väljamäe (†)	E. Ehrlich (tagasi Vironiasse)
V. Pihlak	E. Laur (eemale jäänud)
P. Sisask	R. Maasen (eemale jäänud, †)
K. Zeren	V. Saukas (†)
A. Soans	H. Perna
A. Bürger	J. Sakeus (tagasi Vironiasse)
K. Treumann	A. Müürisepp
K. Kask	K. Parvei (eemale jäänud).
K. Feldmann (eemale jäänud)	

10. aprillil 1909 peeti esimene ametlik REÜS-i koosolek ning asuti uue organisatsiooni sisemisele korraldamisele. Tekkis vajadus uue ning sobivama korteri järele, tuli korraldada Seltsi majanduslikku külge. Kodukorra väljatöötamiseks oli valitud komisjon juba varem. Viimase ülesanne seisis kõigepeält senise Laene kodukorra mugandamises uuele põhikirjale. Koosolekul 2. mail võetigi vastu senimaksva kodukorra muudetud punktid, kusjuures pikemaid vaidlusi tekitas alkoholikeeld Seltsi korteris. Arvatakse ühelt poolt, et seda paragrahviga keelata ei maksaks, kuna Seltsi ruumes niikuinii ei jooda. Teisalt põhjendati ametliku keelu vajadust näidete varal. Ometi otsustati küsimus esialgu jätta lahtiseks. Hiljem leiti mõne liikme poolt veel vigu ja puudusi kodukorras ja koosolekul 14. mail tehti komisjonile ülesandeks maksev kodukord suve jooksul põhjalikult läbi töötada. See ei toimu ometi nii kergesti: komisjoni tööst pole kaua midagi kuulda, olgugi et ühel vahepeälisel koosolekul komisjon selle eest pääses saab. Kuna aga sellal ilmus Seltsi siseelus mõningaid kriise, siis lükkus kodukorra väljatöötamine edasi veelgi pikemaks ajaks.

Esimesed REÜS-i aastad kulusid arusaadavalt siseelu väljakujundamiseks ja korraldamiseks. Sügis 1909 tõi Seltsi rea uusi liikmeid, n. ö. REÜS-i oma generatsiooni esimesed nimed: V. Saukas (end. vironus), P. Öpik, Th. Pool, J. Kompus, Ed. Hansschmidt (†) ja J. Mättik, kellele järgnev aasta lisandab veel 6 juurdetulijat. Võib ütelda, et liikmeskonna arvulises koosseisus ei ole noil ajal märgata silmapaistvaid muutusi. 1910 sügissemestri aruandest nähtub, et sama poolaasta alul oli liikmeid 21; neist lahkus 1, juurde tuli 6. Arvestades aega ning olusid,

võib seda pidada päris normaalseks. Liikmeksatumisel mingit ametlikku seleksiooni ei olnud ega tuntud näival vajadustki selle järele niikuinii väikesearvulise ning üksteist hästi tundva eesti üliõpilaspere juures. Seltsi majanduslik alus moodustus liikmete kuumaksudest ning muist vähemtähtsast sissetulekuist. Liikmeks oli vabatahtlikku laadi ja olenes täiesti seltsiliikme ainelisist võimalusist, kõikides sellal 1—3 rubla piires isikult kuus. Kuludest kaugelt enamiku neelas korter, kuid ka muiks otsarbeits jäi summasid. Kõigest hoolimata ei kahane ka omavaheline rahaline abistamine: nagu nähtub esimese tegevussemestri aruandest, ületab „vasekassa“ semestrine läbikäik kaugelt eelarve kulutussummad. Samal ajal tegevussemestrite läbikäigusumma näitab pidevat tõusu, millest omakorda olenesid mitmesugused avardamisvõimalused Seltsi sisemises kui ka välises korraldustöös. Koosolekuid peeti korrapäraselt, osavõtt neist oli võrdlemisi aktiivne. Seltsil oli oma laulukoor, mis kolmapäeviti pidas harjutusi seltsiliikme Kase juhatusel. Pääle ametlike koosolekute peeti kõne- ning läbirääkimiskoosolekuid ja korraldati vaheti küllaltki temperamendikaid omavahelisi koosviibimisi. Võib ütelda kokkuvõttes Seltsi esimeste tegevusaastate suhtes, et neis oli sisemise intensiivistumise tunnuseid, kuigi siin ei saavutatud seda tasapinda, millel oleksid võimatuks osutunud hilisemad konfliktid.

Mis puutub Seltsi väliseisse tegevusavaldusse tollal, siis kestab siin liikmete endine nii Laenes kui Vironias alatud takistamatult hoog osavõtt kohalikest eesti organisatsioonest. Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi laulukoor ja näitetrupp leiavad töötamiseks pidevat tasuta ulualust REÜS-i ruumes; sama seltsi poolt tol ajal korraldatavail kõnekoosolekuil esinejaist on rõhuv enamik REÜS-i liikmed. Hiljem oli REÜS-i liige M. Raud mainitud organisatsioonile maja ehitajaks. Juhtivat osa etendasid REÜS-i mehed suurel määral ka Riia Eesti Üliõpilaste Karskuse Seltsis; viimane oli asutatud paari aasta eest rühma edumeelsete viroonlaste poolt eriti M. Raua algatusel. Vahepeäl teotses säääl kõrvuti viroonlastega ka Laene liikmeid ning hiljem mainitud viroonlaste tulles REÜS-i kujunes REÜKS pea täiesti REÜS-i filiaaliks. Viimase ruumes korraldas REÜKS oma kõneõhtuid ja muid koosolekuid; siia ta tõi oma raamatukogugi. REÜKS-iga sellases ligidases seoses töötamine — vil! Th. Pooli sõnade järgi otse „personaal-unioonis“ — evis vaieldamatult moraalset mõju Seltsi hilisema puhtkarske ilme väljakujunemisel. Elavalt suhtutakse ka kodumaisesse üritusisse: astutakse Tallinnas rahvusteatri ehitamiseks asutatud teatrimaja

Liiivika nooremale põlvele.

Meid, Liiivika vanema põlve mehi, haarab armsaks saanud organisatsiooni 25^{-es} aastapäev eriti meeleolukalt. Ta jutustab meile minevikumälestusi, kuna oleme näinud ja osa võtnud kaastege- lastena Seltsi vanema ajajärgu rõõmu ja mure hetkist.

Olime tol ajal võõral pinnal, tõusva ja jõudsalt kasvava suurlinna ilmega Riias. Sääl puutusime kokku pea kõigi endise Vene riigi rahvustega. Sama rahvusvahelist ilmet kandis ka Polütehnikum. Meie, eestlased, tundes endid alul võõras- tena, otsisime üksteist. Meile oli suurimaks vaja- duseks omavaheline side; seetõttu oli vähe neid eesti üliõpilasi, kes elasid „metsikult“. Meie sul- sime ühte oma rahvuslike organisatsioonega, need olid meile baasideks, kus tundsimme endid kodus. REÜS-i meestele oli Selts tükike kodumaast, selle miljöö ning õhuga. Selts lähendas meid ka uue ümbruse elule, õpetades liikuma võõraste keskel ning orienteeruma suurlinna karide vahel.

Vii. PAUL ÖPIK

See kõik oli meile, vanemale põlvele, hää ning hädatarvilik. Järgnesid ju sündmusterikkad aastad, mis tõmbasid meid maailmasõja, revolutsioonide ja kriiside keerisesse. Sääl olid meile kasuks Riias omandatud kogemused ja teadmised. Osa vanema põlve meestest olid tegude mehed kodumaa kul- tuuri rajamisel juba enne Seltsi loomist. Osa oli 1905. a. revolutsioonipu- hanguis oma meeli teritanud. Oli neid, kes kuulatasid kuulide vingumist maailmasõja lahinguväljul Poola ja Galiitsia lagendikel või Karpaatide lumistel harjadel ja tundsid aastate kestel igatsust rahu ja kodumaa järele. Oli mehi, kes langesid eesti vabadusvõitluses meie rahva heroilisemal ajajärgul.

Aastad 1909—1914 olid REÜS-ile oma erilme omandamise ajaks. Siis sündisid ja arenesid järkjärgult meie traditsioonid. Mõndagi, mis tol ajal tehti ja mõeldi, ei mahu praegustesse päevadesse. Kuid — eluvormid pea- vadki muutuma, nagu liigub, muutub ning areneb kogu maailm. Meid, vanemaid, rõõmustab see, et teie, Liiivika noorema põlve mehed, olete omaks võtnud REÜS-i puhkemisajajärgu traditsioone, neid kohastanud uue eluga vabas Eestis ja olete väljendanud ning väljendate alati soojemaid tundeid Seltsi mineviku vastu.

Kaasvõitlejad! Meie omal ajal kiindusime Seltsi ja selle ellu. Hiljem, olles temast eemal, tunneme alati sidemeid, mis juhivad meid tagasi kaunite minevikupäevade poole. Tahaksin, et võtaksite ellu kaasa Liiivikast samuti kauneid mälestusi ning et võiksite olla oma järglasile paremaiks juhtideks ja eeskujuks, kui meie suutsime olla teile.

Tallinn, aprill 1934.

Paul Öpik.

Estonia osauhisuse liikmeks in corpore. Viimase mahaavamise pidustusist võttis REÜS oma esindaja kaudu osa (Jürgens). Samuti võeti osa Pärnus Endla teatrimaja avamise pidustusist (Mets). Eesti Rahva Muuseumi toetajaks-liikmeks astumist peeti väga soovitavaks, kuigi majanduslikud ressursid seda ei luba täiel määral.

Suhtlemist teiste üliõpilasorganisatsiooniga peeti vajalikuks juba REÜS-i esimesel koosolekul. Alul oldi küll väga radikaalselt eitav korporatsioonide suhtes, mistõttu Vironiaga ühendust ei otsitudki. Ühelt esimeselt REÜS-i koosolekult on pärit ka tookord võrdl. suure enamusega vastuvõetud põhimõtteline resolutsioon: „REÜS tunnustab korporatsioonilist korraldust edu ja kultura vastaseks, kuna nad aristokratilisel alusel seisavad“. Selle „klassilise“ seisukohavõtuga seletubki hiljem sama radikaalne vastus Tartu korp! Sakala aastapäeva pidustuste kutsele. Hiljem muidugi sellane meeoleolu lahtus ning astuti läbikäimisele ka korporatsioonidega. Juba järgmisel aastal REÜS saatis korp! Vironiale aastapäevaks õnnitlustelegrammi, ilma et oleks vormiliselt annulleeritud varem seisukohavõtt. Seda enam otsiti seost endalaadsete üliõpilasorganisatsiooniga. Juba järgneval aastal Tartus EÜS oma 40-a. juubelit pühitsedes kutsus REÜS-i esindajad sellest osa võtma — mida ka tehti kolme saadikuga (Maasen, Kukk, Raud). Siit pälele seisavad mõlemad organisatsioonid kirjavahetuslikus läbikäimises — saates vastastikku liikmete nimekirju ja aruandeid. Hiljem EÜS (1913 I) esindab koguni REÜS-i Üliõpilaste Lehe toimkonnas. Ühenduses oldi ka teiste väljaspool kodumaad asuvate eesti üliõpilasseltsidega nii Peterburis kui Moskvas, sattudes viimasega hiljem saatuse tahtel lähemaks ajaks õige ligidasse kontakti.

Kohalikest üldüliõpilaskondlikest ettevõttest kui ka eesti üliõpilaste ühisüritusist võttis REÜS alati jõukohaselt osa — seda isegi pidades tarvilikuks. Üliõpilaste vastastikuse abiandmise kassa *Взаимопомощь* juures oli Seltsi esindaja alatiselt, mistõttu vaheti tuli organiseeruda „kassa“ algatusel mõnekski ühissettevõtteks või pidude ning ballide korraldamisel. Kuid kuna seda ettevõtet REÜS-i aegadel iseloomustab teatud reaktsiooni-ilme ning otseste juhtide vähene aktiivsus, siis erilist tähelepanuväärset seoses sellega ei toimu. Mis puutub osavõttusse üld-eesti-üliõpilaskondlikest üritusist, siis kannavad need kirjeldataval ajastul niikuinii nurjumisele viivat ilmet. Riia eesti üliõpilased olid uue organisatsiooni asutamise ja viimase radikaalse laadi tõttu loomulikult jagunud leridesse, mistõttu ka suhtlus Tartuga ei saanud edeneda. Uue sellesuunalise kavatsuse algatab 1909. a. lõpul PEÜS ühenduses Bergmanni Abi-

raha küsimustega — millest ka REÜS osa võtab. Nimelt oli Bergmanni Abiraha valitsus (Tartu EÜS-i poolt) välja töötanud ankeedi — andmete kogumiseks eesti üliõpilaste majandusliku seisukorra kohta, ning saatnud selle läbivaatamiseks kõigile eesti üliõpilasorganisatsioonidele. Ent ankeedi projekt leiab terava arvustuse, mistõttu EÜS selle tagasi võtab. Selle tagajärjel võtab PEÜS asja omalt poolt uuesti üles ning pöördub ringkirjaliselt kõikide organisatsioonide poole ettepanekuga, pidada eesti akadeemilise noorsoo abistamisküsimuste üle kiires korras esindajate konverents — juba sama 1909. aasta novembri alul. See aeg ei osutu sobivaks — REÜS omalt poolt soovib edasilükkamist järgneva aasta jaanuari esimesile päevile — ja nii see algatus pärast mitmeid kombinatsioone äpardub sel kujul. Asi ise leidis REÜS-is elavat vastukaja. Paljudel koosolekuil arutatakse kavandatava kongressi kava ning võetakse seisuks sisuliselt küsimusi. Koosolekul 25. novembril 1909 ühinetakse seltsiliikme J. Kukk'e ettepanekuga: „Eesti üliõpilaste abiandmist täiesti üliõpilaste eneste läbi organiseerida ja üleüldist eesti üliõpilaste abiandmise kassat asutada“. See seisukoht on üks iseloomustavamaid REÜS-i seisukohti majandusküsimusis — milise printsiipiaalselt kui omaabi põhimõtte on tegelikult omaks võtnud ka Liivika. Nii välditi tavalist tudengiabiandmist vilistlaste girodega ning sellega kaasas käivaid pahesid. Kui hiljem ankeedi asi kongressi nurjumise tõttu soiku jääb, siis just REÜS-i poolt pöörduti järelepärimisega PEÜS-i poole ja leiti nii tähtsa asja lahendamise edasilükkamine lubamatu olevat. Lõpuks ometi asja liikuma hakates arutati ankeet paljudel koosolekuil ja vastava komisjoni poolt läbi ning vastati hiljem sellele in corpore.

Üldist pilku heites REÜS-i esimesile tegevussemestreile — I 1909 — I 1910 — peab mainima, et need olid sisemise konsolideerumise ajad ning kulused kõigepäält juurte ajamiseks ja pinnasondeeringuiks järgnevate aastate ülesrühkimisele. Võis arvata, et liitumisel kumbki rühm kaasa tõi laiemal alusel koostööks vajalikke hüvesid. Kuid ometi ei jõua esimesed olemissemestrid neid kummagipoolseid eeldusi kokku sulatada ühishüvede taotlemiseks ega liita seltsiliikmeid ka sisemiselt haaratud ühispe-reks. Aegamisi see algaegade pahe koguni süveneb, lastes üha teravamini eralduda kummalgi voolul. Juba esimesed sisseastujad märkavad Seltsis kahe rühma olemasolu. Veel pole kadunud Laene erivused ega lakanud laenelased kandmast eristavat Polütehnikumi vormirõivast; kuid samuti teotseb viroonlaste rühm liigses omavahelisuses ning võib-olla ka vana organisatsiooni hüvede küttes. Terve rida üksiksündmusi sel-

lal seletub Seltsi seesmise killustatusega, kuigi vahest väljapoole sellest palju ei tungi. Kõik need olukorrad asetisid otse paratamatult lähendustnõudvaina REÜS-i teele, andes põhjust peatsele konfliktideaastale 1910—11. Kuid niivõrt kui ühelt poolt just need sisemiselt tülikad ajad halvastasid Seltsi tegevust, sedavõrt teisalt olid need ometi teatud puhastustule ajuks REÜS-i ideoloogia väljakujunemisele ja rakendamisele.

Peatselt ilmneva suurema konflikti eelmänge kahe voolu vahel oli juba varem. Nii kevadel 1910 Seltsi esimese aastapäeva pühitsemisega seoses kerkib päevakorradele alkoholiküsimus. Vastav ettepanek viimase tarvitamise lubamiseks sel puhul Seltsi ruumes lähebki läbi — kuigi teatud reservatsiooniga. Sellele reageerivad põhimõttelise protestiga igasuguste alkoholsete jookide tarvitamise vastu Kukkk, Raud, Öpik, Pool ja Hansschmidt. Kirjeldatud arusaamatus unub peagi — kuni plahvatab uus vastuoludepuhang — 1910. a. vaevalt enne jõule, seoses korraldatava jõulupuuga. Viimane oli kavetatud külalistega — ent ühe kutsutu suhtes erinevad arvamused teravasti. Vastu üldkoosoleku otsust mõningail põhjusil eestseisus jätab ühe külalise kutsumata. See sünnitab opositsiooni, kuigi eestseisus oma sammu püüab õigustada, viidates kutsutule kui REÜS-i ringis ebasobivale isikule. Konflikt eestseisuse ning osa liikmete vahel — opositsioonis olid enamasti laenelased — aina süveneb, võttes järjest uusi suundi. Kahtlustatakse vastamisi üksteise meelsust, esitatakse pikki kirjalikke proteste jne. Kogu järgmine semester möödub sellise „lahendamise“ tähe all. Oli ilmne, et varem või hiljem ühel osal tuli kapituleeruda, kui ei tahetud Seltsi elu hoopis halvata. Seepärast eestseisus omalt poolt teeb ettepaneku lasta asja kaaluda n. n. erapooletute koosolekul — kuhu kuulusid need liikmed, kes käesolevas konfliktis ei olnud ei haavatute ega haavajate hulgas. Sellega nõustuti, kuid opositsioonitajad ei alistunud siiski ei erapooletute ega lõpuks ka Seltsi enamuse otsustele, vaid esinesid veelgi uute siseseannetega. Pinevas meeleolus tekkis uusi konflikte, mistõttu koosolek 13. mail eriti kahe liikme suhtes vastu võttis õige radikaalse otsuse. Sellest tundsid opositsioonis olijad end niivõrt solvatuna, et lahkusid Seltsist. Seega oli Selts sisemiste hõõrumiste tulemusena kaotanud pea terve semestri, raisanud hulga tööjõudu ning liikmeskond vähenenud lahkujate arvel 7-me võrra. Sisetegevus oli pidurdatud, kõneõhtud kannatasid osavõtjate leiguse all, laulukoorigi lõpetas oma tegevuse. Selle tulemuseks oli, et terve 1911./12. õppeaasta vältel vaid üksainus liige Seltsi astus! Liikmeskonna kahanemine

tõi kaasa ainelisi raskusi. Kõikjal tuli kärpida. Isegi korter tuli muretseda võimalikest odavaim, mis leitigi kuski 5. või 6. korral ühetoalisenä. Kõik see kahtlemata rõhus meeleolu. Ainsaks parandusvahendiks näis vahest võimalus, kui juhtima oleks hakanud enne tülidadeaga Seltsi astunud noorem generatsioon. See saigi peatselt mõõduandvaks, kusjuures on mainimisväärt, et selles uues põlves domineeris rühm Pärnu gümnaasiumist tulnud innukaid noori, kes oma vaimse algkasvatuse ja hoo olid kaasa toonud säälselt keskkooliõpilaste vahelisest noorteringist „Taim“. Need rakenduvad erapooletuina Seltsi uuele ülesehitamisele ning asuvad otsima seks teid ja võimalusi. Th. Pool, tolle murdeaja raskema semestri esimehi, jutustab oma mälestusis, kuidas ta koos oma kaaslaste J. Metsaga igasugu abinõusid Seltsi elustamiseks otsis ning kuidas siis üheskoos ainsa lootusena nähti Seltsi parema meeleolu toomiseks pinevamat vaimset tööd. Tuli elustada ning teostada referaatõhtute mõtet, et sel teel uuesti kõvendada hädaohtliku õrnuseni pinguldatud vahekorraniite ning nõnda õhutada väikest liikmeskonda agaramale hoolitsusele Seltsi eest. Küll kulus esialgu veel terve õppeaasta saadud haavade parandamiseks. Kogemustega varutult hakati sassiläänud siseelu korrastama. Vahepeäl unustusse jäänud kodukorra küsimus võeti uuesti käsile ning asuti seda koostama juba mõningate uutegi põhimõtete alusel. Oli ilmne, et igamees, kes üliõpilaseks saanud, ei sobinud veel Seltsi liikmeks. Sellaste ebasobivate isikute eemalehoidmiseks hakati nüüdsest pääle vahet tegema liht- ja pärisliikmete vahel. Üksnes viimased võisid olla täieõiguselised REÜS-i liikmed, kusjuures lihtliikme prooviaeg pidi näitama viimase sobivust. Kuna kodukorra järgi oli vajadus, see aga tervena ei valminud kiiresti, otsustati kodukorda vastu võtma hakata osade kaupa. Sel kombel astubki jõusse 25. novembril 1911 REÜS-i kodukorra I osa, järk-järgult valmivaid teisi osi võetakse vastu pea igal semestril, ja alles 21. novembril 1913 jõuab see lõpule. Sel teel valminud kodukord osutus hiljem mitmeti Seltsi siseelu süvendavaks, kuna põhjaliku kaalumise kõrval kaasa mõjusid ka otsesed kogemused ja vajadused, takistades kaldumist kopeeritud formaalsusis, muutudes seeläbi eeskujukodukorraks mitmele teisele organisatsioonile — mainimata selleks olemist hiljem Liivikale. 1912 II poolaasta kujunes REÜS-i hädennustavaks pöördeajaks. Siseelus ilmnis järsk intensiivistumine, kasvas koosolekute ja kõneõhtute arv tunduvalt ning rohkenedid osavõtjad — kuigi liikmeskond oli täienenud vahepeäl kõigest 3 uue liikme võrra. Endise agarusega võeti osa Riia eesti seltskonna eluavaldu-

REÜS RIIAS KEVADSEMESTRIL 1915.

Ees: H. Anderson, B. Palm, K. A. Frants, J. Luikmil. Istuvad: P. Kuus, Kr. Kask, J. Mets, J. Kase, A. Uustal, J. Naaris, K. Treuman, H. Normak, M. Sander. Seisavad: A. Varep, B. Truu, G. Oselein, R. Käbin, J. Kopvillem, A. Suurthal, J. Ōunman, Th. Gutman, A. Tomberg, Ed. Hansschmidt, P. Semper.

sist. A. Jürgens ühes vironuse L. Sepaga olid Riia Eesti Hariduse Seltsi näitetrupi agaramaid jõude, lavastades sääli koguni operette. Pikemat sõelumist tekitas osavõtt Polütehnikumi 50-a. juubelist, mida paljud Riia üliõpilaskoondised otsustasid boikottida — pääle korporatsioonide. See seltside seisukoht ei pääse maksvusele REÜS-is, kus ei peetud boikoti põhjustamiseks esildatud motiive küllalt kaaluvaiks. Nii võttiski REÜS-i esindaja (R. Maasen) osa pidustusist. Hoog, mis nüüd pääle sisemiste lahkheid lõplikku likvideerimist ning uue, võiks öelda koguni, tõelise REÜS-i generatsiooni juhtimisele pääsemist Seltsi elus ilmnes, järgnevail tegevussemestrelil aina süvenes ning mitmekesisus, viies vastu REÜS-i peatselt saabuvale õitsengule. Ei saa jätta märkimata selles jällegi juba varem mainitud Pärnu „Taime“ rühma tähtsust. Illustratsioonina märkigem kas või sedagi, et tõusuaja algsemestrelil — II 1911 — I 1913, mis vaieldamatult olid REÜS-i raskeimad — olid esimeesteks ainult selle rühma liikmed, mis loomulikult ei saanud jätta mõjustamata uusi, tekkivaid tegevussuundi ning ideoloogilisi otsinguid. Päälegi oli enamik neist juhtidest juba konfliktide ajal REÜS-i liikmed ja omasid nende lahendamisel teatud kogemusküllast kasvatust

organisatsiooni elu formaalse külje kujundamiseks kui ka juhtimiseks.

1913. a. tegevuses ilmnnes eelöeldu veel selgemalt. Korraldati rida kõneõhtuid, milleks ette valmistuti kindlakavaliselt ning päämine rõhk asetati kodumaa elu ning kultuuri käsitlevaile teemadele. Erilist tähelepanu leiavad kunsti ja kirjanduse küsimused. Vaidlusõhtute esilekutsumiseks seatakse üles n. n. küsimuskast, millesse igaüks võis asetada küsimusi ning mis siis ühel koosolekul n. ö. „vastamisele“ võeti. Sügissemester 1913 on üks rikkalikumaid sisseastujate arvult, mis lubab mitmeti kergendusi Seltsi senini võrdlemisi piiratud ainelisil oludes. Suurenenud koosolekute arvust kui ka liikmete arvust hoolimata on osavõtt Seltsi tegevusest elav: koosolekuist osavõtu keskmine % on 80! Sel semestril fikseerub lõplikult ka kodukord, mil-line seik omakorda lubab kindlamakäelist edasi-juhtimist Seltsi ametnikel. Vaimsete huvide elustumine ilmneb ka Seltsi raamatukogu järjekindlas kasvamisil. Lugemislauas leidub kõik tähtsam kodumaine ajakirjandus ning elava huviga võetakse osa eesti elu püüdeist ja saavutustist sel ajal. Teatud uus innukus avaldub karskustöös. Viimase probleemide üle korraldati rida selgituskoosolekuid ning võeti juhtivalt osa

REÜKS-i tegevusest (Mets, Pool, Jürgens, Hansschmidt jt.). Sama tähelepanelikult suhtuti ka kodumaisesse üliõpilasettevõttesse. Tol ajal oli üheks akuutsemaks küsimuseks Üliõpilaste Leht, mida kavatseti ülevenemaalise eesti üliõpilaste häälekandjana käima panna. Selle kõrval loodi agaralt suhteid kõikide eesti üliõpilasorganisatsioonide vahel ning loodeti asutada üks ühine keskkorraldus. Kõigi nende küsimuste lahendamiseks astus kokku 19. augustil 1913 Tartus Esimene Eesti Üliõpilaste Organisatsioonide Asemike Kogu, millest REÜS-i esindajana osa võtab Aug. Aavakivi, tolleaegne esimees. Siin otsustati traditsioonilise asemike aastakoosoleku pidamine Tartus, Eesti Põllumeeste Seltsi näituse viimasel päeval, ja ka Üliõpilaste Lehe väljaandmine lõplikult. Mõlemaid seisukohti pooldas täiel määral ka REÜS, püüdes eriti Üliõpilaste Lehte toetada tellimistega. Üldiselt võib vaadata ajale II 1911 — II 1913 kui pidevale tõusuajale REÜS-i elus, mil uuesti ning lõplikult kinnitused organisatsiooni välised ja vormilised positsioonid. REÜS seisab nüüdsest peale mitte üksnes üheväärsena, vaid ka julgelt oma erilaadi kandjana ning süvendajana teiste eesti üliõpilasorganisatsioonide peres.

Järgnevate aastate tegevus on juba tõeline ülesehitamine kindlustatud alustele — ja ideoloogiline edasirühkimine. Ei ole mõtet kirjeldada üksikuid eluavaldusi noil ajal. Piisab, kui mainime senise edasikestmist ning kohatist laienemist. Sisuliselt mõõduandvaid üksikasju võib nentida ainult viimases. Liikmeskonnast — mis tol ajal kõikus 26—30 vahel — enamik võttis väga aktiivselt osa tegevusest. Viimaste hulgas evisid juhtivat osa jällegi Pärnu „Taime“ mehi (Naaris, Semper, Kase jt.). Üldse on liikmeskonnas suur % Pärnust pärit olijaid, mistõttu ka varem kavatsetud avalik pidu 11. jaanuaril 1914 just Pärnu Endlas korraldati. Ettevõtet sedapuhku ei juhtinud niivõrt majanduslikud

huvid, sissetulek oli kõigest 33 rbl. 70 kop., kui võrt just tahe kodulinna esineda ning sel teel võimalust kasutada kodumaaga sideme pidamiseks. Mitmesugustele puudusile vaatamata (peoluba hilistus tunduvalt, tegelasi oli vähe, kooliõpilasile keelati tantsust osavõtt jne.) ometi ei saa lugeda seda esinemist kesiseks. Üldine meeleolu oli häa, ettekanded palgatud jõududelt (Th. Lemba, lauljanna E. Masing jt.) kiiduväärsed, mistõttu ettevõtet aruandes nimetati kordalainuks.

Senistele tegevusorganitele luuakse I 1914 juurde veel kaks: spordiosakond ja kõnetoimkond. Esimene pidi korraldama Seltsi kehalist kasvatust ja äratama huvi üldse sportliku tegevuse vastu. Päälegi leidis Seltsi liikmesperes terve rida sportlasi, kellest A. Jürgens (küll juba vilistlasena) osa võttis võistlejana ja korraldajana E. Üliõpilaste I Spordipäevast Tartus. Teiseks ülesandeks oli kõneõhtute sisuline juhtimine kui ka üldse hariduslike huvide tõstmine. Kõnekoosolekuil domineerivad täiel määral kodumaa probleemid, tervelt 5 kõnet oli pühendatud tol ajal (näivalt Soome ja Skandinaavia eeskujul) üleskerkinud rahvaülikooli mõttele. Märkigem, et ses suhtes vaid aeg oma ootamatu muutuvusega 1914. a. sügissuvel takistas kavatsetud üleminekut sõnadest tegudele: nimelt oli avanenud soodus võimalus Vana-Põltsamaa mõisa ostmiseks, mida selle senine omanik — keegi vene aadlik — mingi hinna eest ei tahtnud lasta sakslaste kätte. REÜS-i liikmete seas tekkis mõte mainitud mõisa ostmiseks, kusjuures maa oleks jaotatud väiketalundeks ning mõisas eneses avatud rahvaülikool. Majanduslikku abi seks pidi saadama vilistlastelt ja rahaasutistelt (Doni Põllupank). Endiselt võeti osa karskustööst, isegi laiemalt eelnevaist ajast. 1914. a. kevadel korraldatud „karskuslennust“ võttis osa terve rida REÜS-i liikmeid (Jürgens, Hansschmidt, Sander, Kop-

EESTI ÜLIÕPILASTE
I SPORDIPÄEV TARTUS

30.—31. aug. 1914.

Ees keskel A. Jürgens.

RIIA EESTI ÜLIÕPILASTE
SELTS MOSKVAS 1916.

villem ja Pool). Üldiselt tunnistatakse 1914. a. aruandeks Seltsi elujõulisust, ning märgitakse koguni, et on võidud nii palju korda saata, millest varem polnud julgetud mõeldagi. — Välise intensiivistumise kõrval hakati viljelema ning enamat rõhku asetama ka sisemisele kokkukasvamisele ning ühispereteadvuse kõvendamisele. Võib-olla alles nüüd hakkas REÜS end tundma tõelise intiimorganisatsioonina ning asus seetõttu kohendama kõiki neid puudusi, mis tal selleks saamiseks takistusi tegid. Sügisel 1914 tõseti küsimus, kuidas talitada Seltsi vastu lohakate liikmetega. Paar juhtu põhjustas sellase konkreetküsümuse ning hulga iseloomustavaid põhimõttelisi vaidlusi. Eriti juhtivate liikmete poolt heidetakse üksikuile ette isegi passiivsust (!), leitakse puuduvat küllaldane seltsimehelikkus ning sisemine kasvatus. Kuidas kõike seda organisatsiooni kandvate aadetega ja nendele püüdmisega tuli ühendada, selle kohta väljendus J. N a a r i s, Seltsi tookordseid ideolooge, ühel üldkoosolekul (13. okt. 1914): „Selts ei kogu mitte üksi enese jaoks liikmeid, vaid ka töö jaoks, mis meid Eestis ootab“. See on otse klassiline kokkuvõte tol ajal REÜS-is valitse nud ideoloogiast. Töö — kodumaa hääks — oli pääasi. Ent kogemused näitasid selle edukuseks vajaliku olevat ka tiheda seltsimeheliku liitumise suuremate ühisaadete saavutamiseks. Seks oli vaja sisemist kasvatust, ühistunnet, — ja nende viimaste süvendamine kujuneski 1914./15. aasta REÜS-il nagu pääülesandeks, mille lahendamise paratamatu. Terve rida omavahelisi koosviibimisi ja meeleeolukaid teeõhtuid aitas seks salgamatult kaasa. Noil ajal elas REÜS-i pere vahest enam sõprusliidus kui miljalgi varem või ka hiljem, vaatamata välis-

olude põhjalikule muutusele areneva maailmasõja tõttu.

1915 I jätkus tegevus endiselt, rikastudes rea uute algatustega. Kõnekoosolekuist võeti elavalt osa, eneseharimiseks ja täiendamiseks kodumaa olundisse puutuvais küsimusis leidis kasvavas raamatukogus ning түседas lugemislauas küllaldaselt võimalusi. Emakeele parema tundmise otstarbeks kavatseti korraldada keelekursust; selle kõrval tehti eeltõid vastavas komisjonis emakeelsete agrotehniliste ja kaubateaduslike oskussõnade väljatöötamiseks. Uus ja seni seist märksa parem korter põhjustab majajasa ameti ellukutumise ja eelneva aasta seisukohavõtud sisekorra asjus annavad kindla ilme siseelule üldse. Sõjaajal elavnes ka Seltsi pikalaenukassa tegevus, kuna üliõpilasil sellal laenu saamine rahaasutisist oli võimatu. Laenutamise edukust tõstsid ka vilistlaste võrdlemisi korralikult laekuvad maksud. Nii pole maailmasõja algaastail märgata veel ühtki pidurdavat tegurit REÜS-i elus. Küll juba algusest pääle annab sõjatont end tunda: otsekohe sõja puhkemisel kutsutakse vilistlased Raud ja Öpik tegevväkke ning õige pea langeb seltsiliige Kiesel Austrias vang. Viimast toetatakse mitmeti. Muu kõrval võeti agaralt osa ajalehtede muretsemisest haavatuile ja seisti sõjaga seoses olevate üldettevõtete teenistuses.

Vahepeäl Vene väed järjekindlalt taanduvad põhja suunas; on ilmne, et Riia langeb varem või hiljem vaenlasele. See tõi kaasa rindelähedast meeleeolu. Agronoome katsemõis Peterhof oli vaenlaste ootel hävitatud, töö Riia Polütehnikumis võis peatselt katkeda. See toimuski a. 1915 veel enne sügissemestri algust, mil Riia Polütehnikum evakueerus alul osaliselt Tartu,

hiljem täies ulatuses Moskvasse. Viimasesse linna kolis ka üliõpilaskond — niivõrt, kui kellegi võimalik oli jätkata õpinguid uues ning kauges Venemaa südalinnas.

Siit päle algab ka REÜS-il uute raskuste ajastu. Aruandes 1915 II sem. üle seisab: kui meilt keegi küsiks, mis kuu või mis päeva võime märkida Seltsi evakueerimise päevana — siis peame sellele küsimusele kindla vastuse võlgu jääma. Üks pakike, mille s/m Naaris juulikuu lõpul Riias käies endaga kaasa võttis ja teine samasugune 2-puudane pakk, mille 5. oktoobril endaga Moskvasse ligi tõin — see oli Seltsi varanduste evakueerimine. Nii jutustab tookordne esimees M. Sander. Ja sõjapõgeniku elu tuli REÜS-il niikuinii maitsta.

Esialgset päävarju leidis Selts Moskva eestlaste ainsas keskuses — Moskva Eesti Seltsi korteris. Kuid et tegelikult 1915 II sem. alul päle nime ning käputäie liikmete midagi muud REÜS-ist üle polnud jäänud, siis loomulikult oli seisukord täbar. Päälegi elasid liikmed suures linnas väga laialipaisatult, milline asjaolu omakorda raskendas kokkutulekuid (agronoomid näit. koguni linnast eemal Petrovsko-Rasumovskoje külas!). Esimene koosolek peeti 17. okt. 1915, millest osa võttis 12 liiget. Siin otsustati igal tingimusel tegevust jätkata; üüriti seks ruumid Moskva Eesti Seltsilt (30 rubl. kuus) kaheks õhtuks nädalas. Olgu tähendatud, et teistel õhtutel nädalas samu ruume kasutasid MEÜS (segaselts) ja REÜS-iga ühist sõjapõgeneja saatust jagav korp! Vironia. Raskusist hoolimata hakati jälle koos käima, asjaajamis- ja kõnekoosolekuid pidama. Kuigi viimaste arv oli väike — siiski arvab hiljem aruandja, et juba nende olemasolu üks peaks tõstma meeleolu. Nad on peetud kõik semestri neljal lõpunädalal — millist asjaolu ennustati järgneva intensiivse tegevuse pandiks. Seltsi varandused eesotsas tiibklaveri ja raamatukoguga olid jäänud Riiga. Viimane jõudis järgneva semestri lõpuks küll kohale, ruumide puudusel aga ei saadud seda kastidest väljagi pakkida. Samal põhjusel puudus ka lugemislauad, kuid siin saadi kasutada MES-i oma. Kui sügissemester 1915 täielikult möödub evakuatsiooni tähe all, siis järgneval poolaastal on märgata juba kodunemist uutest oludes. Liikmete arv on jäänud väheste lõpetajate tõttu võrdlemisi suureks — 32. Ametliku registreerimisega hangiti edaspidiseks seaduslik teotsemise õigus; kuid et kohalviibivate liikmete arv oli väga kõikuv, siis ei või koosolekud kiidelda intensiivse osavõtuga. J. Naaris — Moskva-aegse REÜS-i „hing“, kel jätkus aega iga üksiku liikme ülesotsimiseks suures linnas, — nendib isegi teatud loidust suhtumises Seltsi. Aastapäeval korraldatud teeõhtul oli osavõt-

jate arv „enneolemata väike“, kuigi muidu tegevussemestri kestel korraldatud teeõhtu koos MEÜS-i liikmetega täiel määral õnnestus. Läbikäimine MEÜS-iga, päämiselt küll selle segaorganisatsiooni naisperegaga, kujunes võrdlemisi elavaks. Väga sõbralik oli läbisaamine ka Riia kaaslaste — korp! Vironiaga. Kuna viimasel Moskvas, nagu kõigil korporatsioonel sõja ajal, värvide kandmine oli keelatud, siis puudus ka tavaliselt lahutavalt mõjuv väline eraldusmärk. Ühisettevõtteist võiks mainida lõbusat väljasõitu suuskadel ja kelkudel. Hindavalt Seltsi tegevuse üle kirjutab esimees J. Naaris: „Üldiselt Seltsi tegevust aruande-semestri jooksul (1916 I) kokku võttes, peab tunnustama, et Selts Moskva raskustest üle sai; Seltsi korralduse elujõudu näitas Seltsi omadus ka uutest tingimustes otsekohe tööle asuda. Loomulik, et tehtud töö Riia viimase aasta tööst maha jäi. Saadud tagajärgedega ei või aga veel kaugeltki rahule jääda, Seltsi võimisi silmas pidades. Tunnustama peab, et tähele võis panna s/meeste suuremat hoolt Seltsi eest — kohusetunne ja armastus Seltsi vastu oleks tagatis, mis kindlustaks ka tulevikus Seltsi edenemist olgugi veel raskemais tingimustes.“

Septembris 1916 on kirjutatud need aruande lõppsõnad. Siit päle ei leidu ühtki dokumenti REÜS-i edaspidise tegevuse üle Moskvas — olgugi et veel samal sügisel Seltsi tegevus jätkus endises suunas. Kodunemine uues ümbruses ja sõjapõgeniku-elu närvilisus aitasid teatud määral kaasa koguni Seltsi elu intensiivistumisele. Koos käidi normaalse tihedusega 2 korda nädalas endisel MES-i ruumes, peeti tavaliste asjaajamiskoosolekute kõrval kõneõhtuid ja korraldati paar teeõhtut, üks neist koguni külalistega. Sisetegevust aitas elustada ka raamatukogule paremate kasutusvõimaluste leidmine MES-i ruumes. Arvulist tegevkoosseisu vähendas arusaadavalt kasvav meeste arv Vene sõjaväes. Nii juba 1916. a. kevadel terve rida REÜS-i liikmeid astus sõjateenistusse (Horn, Johanson, Liik, Luikmil, Suurthal, Timpman ja Valfisch). Tegevus vältas kogu õppeaasta — 1917. kevadsemestri lõpuni. Vahekord kaaspõgenikkude organisatsiooniga tihenes, samuti aitasid seks kaasa ühised suusaretked MEÜS-i perega. Märkimisväärne oleks, et märtsis 1917 REÜS koos korp! Vironiaga korraldas peo Eesti Rahva Muuseumi hääks, millest kogu kohalik eesti seltskond osa võttis ja milline andis üle 1000-rublalise ülejäägi. Osa võeti ka juba varem tuttava Vastastikuse Abikassa tegevusest ning selle korraldatud kontsertballi organiseerimisest. Kestsid endiselt suhted kodumaa üliõpilaskonnaga ja võeti osa Tartus 25.—27. märtsini peetavast I Üliõpilaste Kongressist. Pääle muu oli REÜS-i esindaja tol

LIIVIKA SÜGISEL 1928.

ajal ainsa eestlasena Moskvas Riia Polütehnikumi Üliõpilaste täidesaatva komitee liige. Siseelus tõi mitmeti meeleolumuutust veebruarirevolutsioon, mille harilained küll alles märtsi alul Moskvasse jõudsid. Ärkab rida uusi lootusi ning ootusi arenevate sündmuste taustal. Sagedaseks kõneobjektiks oli tollal elustunud Eesti autonoomia mõte. Sellaste meeleoludega lahkuti kevadel Moskvast — kindlas veendumuses sügisel lähedamais oludes jätkata nii õpitööd kui Seltsi tegevust. Suveks kogunes terve rühm REÜS-i liikmeid Tallinnasse, kus parajasti korraldati eesti rahvusväeosi ning seetõttu ka just sõjaväelasi-seltsiliikmeid kohale oli sõitnud. Kokku saades võeti siis mõndagi ette ühiselt, korraldati väljasõite ning omavahelisi kokkusaamisi.

Vahepeäl ometi tumenesid kevadised lootused stuudiumi jätkamiseks Moskvas. Süvenev enamuselaine põhjustas kodumaal segaseid olukordi ning enamik REÜS-i liikmeid jäi ootama siin sündmuste arengut. Semestri alguseks kogunes küll Moskvasse ligi 10-meheline grupp, ent nurjusid nende püüded jätkata senist REÜS-i tegevust. Neile katsetustele tegi ootamatu lõpu peatselt puhkev kommunistlik oktoobrirevolutsioon. MES-i ruumid läksid eesti kommunistide kätte

ja koos selle varandustega natsionaliseeriti ka säälolev REÜS-i raamatukogu ja arhiiv. Viimastest päästeti vaid väike, kuid õnneks siiski võrdl. olulist materjali sisaldav osa. Ühenduses revolutsiooniga vaibus ka Polütehnikumi õpitegevus, kuigi mitte täiesti; sest veel 1918. a. kevadel oli mõningaid üliõpilasi — ka REÜS-i liikmeid — Moskvas eksameid sooritamas. Okupatsioonija vältel saabusid kõik REÜS-i liikmed tagasi kodumaale. 1918. a. alul Tallinnas viibivad REÜS-lased võtsid osa enamlaste väljaajamisest ja esimese rahvusliku omakaitse korraldustöist. Kuid saabuva saksa okupatsiooni karmi režiimi ajal vaibus side kodumaalgi laiemal liikumisingi vahel; üksikud jätkasid tegevust põrandal all (Naaris, Normak, Jürgens). Saksa võimude poolt veel samal aastal Riias avatud Balti Polütehnikumi ei astunud ükski REÜS-i liige. Neil ajal elas näiliselt unustusse langenud REÜS edasi neis sõprussidemeis, mis olid liitnud juba varem ajal ta liikmeid ühiste suurte ülesannete täitmiseks. Ja kui laseme silmad üle käia revolutsiooni, okupatsiooni ja Eesti vabadusvõitluse aegadest, siis leiame siin ja sääl REÜS-i mehi teotsemas ning võitlemas. Enamlaste võimaloleku ja saksa okupatsiooni ajal J. Naaris ja

H. Normak koos admiral J. Pitkaga asusid korraldama eesti „omakaitset“. J. Kukk seab Maapäeva vanematekogu juhatusel liikmena kokku Eesti iseseisvuse manifesti ning peab põgenema Ajutise Valitsuse liikmena Venemaale. Samal ajal A. Jürgens võtab osa riiklikust organiseerimistööst, läheb koos J. Vilmsiga Soome, kus langeb viimase saatjana sakslaste tapaohvrina Helsingis — olles seega üks esimesi ohvreid iseseisvale Eestile. H. Normak koos A. Soansi, ja teistega võtavad osa Kalevi Maleva organiseerimisest, K. Zeren, B. Truu ja V. Saukas korraldavad Sadamatehastes soomusrongide ehitamist, sõjalaevade parandamist ja merekindluste korrastamist. P. Öpik organiseerib riigikassat, M. Raud, olles juba varem Eesti maapõuevarade üle materjali kogunud, võtab üle põlevkivikaevandused ja organiseerib riikliku põlevkivitööstuse. Th. Pool on maareformi teostajaks. Pääle mainitute võtab terve rida REÜS-lasi osa tegelikult vabadussõjast. J. Naaris langeb Lehtse all võitluses enamlastega.

Alles pääle Vabadussõda ja riikliku iseseisvuse esimesi raskeid korraldusaegu elustub REÜS. Enamik ta liikmeid ja vilistlasi oli koonduanud Tallinnas, kus siis 16. veebruaril 1920. a. peetigi REÜS-i esimene koosolek Kaubandus-Tööstusministeeriumi ruumes. Siin otsustati jatkata Seltsi tegevust Tallinnas, kuna polnud veel selgunud stuudiumi jätkamise võimalused Tartus. Tegevuse uueks korraldajaks valiti kolmeliikmeline ajutine eestseisus — Normak, Evert, Gutman — ja jäetakse sellele ajutisi tegevusjuhi-seid, muu hulgas ka ülesandeks teadete muretsemine Seltsi Moskvasse jäänud varanduste ja arhiivi kohta. Kuid juba sama aasta sügissemestril algas tegevust E. V. Tartu Ülikool — kuhu siirdus õppetööd jätkama otsekohe rühm REÜS-i liikmeid. Sellega avanesid uutes oludes, seekord juba kodumaal, uued võimalused senise organisatsiooni edasipüsimiseks ning ta aadete ja traditsioonide jätkamiseks. Varsti pääle E. V. Tartu Ülikooli pidulikku avamist peeti Tallinnas 5. detsembril 1920 järjekorraline REÜS-i üldkoosolek. See Asutava Kogu einelaua ruumes peetud nõupidamine võrdlemisi tüseda osavõtjaskonnaga oli otsustava tähendusega: pikema mõtlevahetuse ja olukordade kaalumise järel otsustati jatkata REÜS-i tegevust Tartus. Tegelik Seltsi organiseerimistö jäeti kohapäälsete liikmete hooleks. Muidugi tekkis küsimus nüüd ka Seltsi nimetuse suhtes, kuna endine ei sobinud. Oli koosolekul juttu mitmest variandist — („Laine“, endine „REÜS“, „Liivia“) — kuid nende ebasobivuse tõttu jäeti küsimus alul lah-tiseks. Kurioosumina märkigem, et sel koosolekul Liivika ajaloo vältel esimest ning viimset korda oli kõne all naisliikmete küsimus, mis aga

ühehäälselt otsustati eitavalt. Samal koosolekul valiti ka komisjon uue põhikirja koostamiseks, mille alusel siis juba Tartus võidi avalikult üles astuda.

Järgmise semestri alul algabki REÜS-i korraline tegevus Tartus, küll suurte raskustega, sest kuigi Seltsil oli vilistlasi, liikmeid ja traditsioone pärandusena Riia ajast, ometi majanduslikult oli olukord raskem mõeldavaist.

Seltsi korter koosnes vaid ühest toast, kus käidi koosolekuid pidamas ning vestlemas. Küll rõhutati kõnekoosolekute korraldamise vajadust endiste aegade eeskujul ja teistegi enesearendamise võimaluste tähtsust — kuid ometi ei jõuta sõnadest tegudeni.

Formaalset muredest esimene oli nime leidmine. Kaalumisele tulid väga mitmed — „Kaljuvald“, „Liivia“, „Liivi“, „Rannala“, „Kaljula“, „Nurmekunde“, milliseist Seltsi pääkoosolekul 14. veebruaril 1921 ühtki ei pooldata ning hääletamisel vastu võetakse uus vorm „Liivika“ (vil. J. Metsa esitatud ja lektor J. V. Veski poolt hääks kiidetud). Nii võib seda koosolekut pidada „Liivika“ nimesaamise koosolekuks — mille järele REÜS muutub „Eesti üliõpilaste Seltsiks Liivika“.

Sellena registreerubki Selts Tartu Ülikooli juures 21. veebruaril 1921, millist päeva võib pidada vana Seltsi uueks sünnipäevaks. Sest ühelt poolt kestis Liivikas edasi raudvarana REÜS-i pärandustraditsioone ja ideoloogiat; teiselt uus aeg ning olud töid kaasa pääle tavalise kohanemisvajaduse teiste üliõpilasorganisatsioonide peres rea uusi ülesandeid ja eesmäärke, mille taotlemisse jõudumööda süvenetakse.

Aineliselt oli alul Seltsil tunduvaks toeks Vilistlaskogu, kelle poolt pääle muu asutati Bergmanni Abiraha juurde vabadussõitluses langenud liikmete Arnold Jürgensi ja Jaan Naarise nimelised kapitalid (à Mk. 10 000).

1922. a. võib märgata tegevuses juba teatavat edukust. Hakati enam rõhku panema liikmete sisemisele kasvatusel, mida pidi teostatama sisestujate selektsiooni kui ka vanamehe-instituudi abil. Eriti viimase tähtsust rõhutati. Korraldati rida referaatkoosolekuid õige mitmekestise ainetel üle, hakati korraldama resp. asutama raamatukogu, mis jõudsat kasvu näitas. Et saada majanduslikult kindlamale jalale, muudeti kodukorda, mille järgi vilistlaste toetusest 50% pidi minema Seltsi kassasse, ülejäänud osa pikalaenukassasse ja vähem osa viimaks raamatukogu hääks. Selle otsuse põhjal tekkis arusaamatus vilistlastega, kuna Liivikas niiviisi ähvardas kaduma minna REÜS-i „kuldne“ põhimõte Seltsi omaabist. Nõuti kategooriliselt vastava kodukorramuutmise ümberparandamist ning vana põhimõtte allesjätmist, mille järgi Selts kui ka iga

LIIVIKA VILISTLASKOGU JUHATUS.

Istuvad: Juh. Kukk, M. Raud (esimees), P. Öpik. Seisavad: Joh. Lang, A. Marvits, V. Rotenbork.

üksik liige pidi võõrale abile lootmata ise omal jõul läbi lööma. Sellega lepiti — ja see põhimõte, mis on kestnud REÜS-i esimesist algeist tänase Liivikani — on üks neid läbi aegade kanduvaid iseloomustavamaid jooni organisatsioonis. Arenes läbikäimine teiste üliõpilasorganisatsioonega, hakati osa võtma üldüliõpilaskondlikest üritusist — eeskätt Edustusest, kuhu varsti pääseb Seltsi esindaja. Endiselt annavad end tunda algaastate põhipahed — üldine majanduslik kitsikus ja sellega seostuv tülikas ning sisetevõimust häiriv korterikriis. Suurema osa 1923. a-st on Selts koguni korterita, pidades koosolekuid ja koosviibimisi ksv-jate korterites. Liikmete arvu vähehaavast kasvu see ei mõjosta; sisetevõimust jätkub kasvatusprintsipiide rakedamine. Peeti noorliikmete- ja kantustunde, korraldati kevadsemestril 1924. a. isegi esimene koosviibimine kutsutud külalistega. Kõigest hoolimata nende aegade distsipliiniorrkuse viljana kerkib Liivika tõusuteele uus tõke: vastava kodukorra-paragrahvi muutus lubab Seltsi ruumesse alkoholi. See õnnetu samm kutsus esile siseelus kaks voolu — alkoholi poolt ja vastu, millede võitluses Vilistlaskogu toetusel täiel määral maksvusele pääseb viimane. 1925. aastal saadakse lõpuks kohasemad ruumid Viljandi tn. 7, mis toob uut hoogu Seltsi ellu. Rahuldavam

kodu võimaldab senisest enamal määral koosviibimisi ja kõneõhtuid. Väliste olude lahenemisega suunduti nüüd siseelu lõplikumale korras- tamisele. Alkoholi tõrjutakse ühe semestri järel Seltsist jälle välja ning restaureeritakse kodukorra vastav määrus, mis on püsinud tänini kordagi kõne alla tulemata. Samuti tehti kohustus- likuks igale liikmele esinemine referaadiga. Vahepeäl alkoholiküsimuse tõttu jahenenud vahekord Vilistlaskoguga seatakse jälle jalule, mille tagajärjel hakati saama uuesti toetust seltsi liikmete isiklike laenude näol „vilist- laskapitalist“.

Välitegevusest pälvib märkimist noil ajal ka osavõtt EÜL-ist ja ÜL-ist. Kui 1924. a. päeva- korrale kerkis esimese loomine, oli Liivika üks agaramaid pooldajaid ja võttis aktiivselt osa selle põhikirja ja kodukorra koostamisest ning tege- vuse juhtimisest. 1926 senise laial alusel seisva EÜL-i likvideerudes algatab Liivika uue kitsama ÜL-i loomise, mis ka teostus ja millest Liivika tänini on innukalt osa võtnud.

Aastaid 1921—1925 võib pidada Liivika koha- nemisajaks. Seda ilmestavad põhimõttelised murrangud ning suundadeotsingud, mis viisid areneva Seltsi vastu järgnevale, enam-vähem kindlailmelisele edasiteotsemisele. Uute aluste siseelus fikseerudes kui ka väliste olude tundu-

valt muutudes (liikmete arvu tõus, distsipliini kindlustumine, uue ja avarama korteri saamine, viimane alates sügisest 1926 praeguses asukohas, Suurturg 9) asuti tiheneva sise- kui ka välistegevuse kõrval kodukorra oludekohasele lõplikult väljatöötamisele, mille tulemusena 1928. a. kevadsemestril vastu võeti ja maksma pandi täielik, praegugi kehtiv kodukord. Ei saa jätta mainimata kõiges selles praeguse vilistlase H. Ever't'i hinnatavaid teeneid. Seltsi elu võib nüüdsest pääle kasvada juba kindlate sisenormide alusel, millel vaieldamatult suur tähendus on olnud tegevuse stabiliseerimisel ning ühtluse saavutamisel.

On vähe lisandada eelnevale seda, mida tavaliselt mõistame a ja l o o n a. Järgnev on aruannete asi. Iga töösemester kujuneb omalaadselt Liivika aateid viljelevaks, millede intensiivsus kahtlemata palju on olnud igakordseist juhtidest. Üsikutel erialadel jõutakse märkimisväärsete saavutusteni. Nii on Liivika käsipallimeeskonnad olnud mitmel korral käsipallis Üliõpilaskonna meistri tiitli kandjad. Selle kõrval on elavalt harrastatud sisekergejõustikku. Elavneb ja mitmekesistub vaimne tegevus; referaatkoosolekute käsitlusained haaravad kõige laialisemaid eluküsimusi. Referaatide, eriti noorliik-

mereferaatide tasapinna tõstmiseks fikseeritakse normid, mille täitmise järel ref. alles leiab hinnangu kõnetoimkonnalt. Ses suhtes andub kõnevanem teatud määral „vaimse“ vanamehe ülesannetele. Liivika omavahelise tutvumise ning ühishunde süvendamise kasvamiseks normeeritakse akadeemiliste isade instituudi tegevust jne.

Välistegevuses on Liivika olnud sõbralikus vahekorras pea kõigi teiste üliõpilasorganisatsiooniga, tunnustades häid ja õilsaid püüdeid igas koondises, vaatamata välisele tüübierinevusele. Aktiivselt on võetud osa Üliõpilaskonna üritusist, andes selle juhtideks mitmesugustele kohtadele isikuid — ligidaimas minevikus isegi enam kui ühe sessiooni välteks esimehe. Toetusnädalate korjandusil on Liivika üles näidanud oma aktiivsust eranditult ja oma liikmete kaudu juhtivalt osa võtnud paljudest akadeemilisist organisatsioonest.

Järjest mitmekesistuva tegevuse ainsaks põhiliks on aga püsinud REÜS-is vormunud parool — kasvatada neid, kes võimelised „tööks, mis Eestis ootab“. See on tulevikutähis, mis minevikus kindlustatud ja olevikus viljeldav. *Patria et scientia* — need on olnud ja jäävad kohustavaiks suurusiks Liivika ja liiviklase elus.

Elmar-Silvester Teppan.

Kiri toimetusele.

Armsad veljed, see on ju tore, kuis te oma erinumbri kallal rassite täie hooga. Kahjuks ei saa teiega sammuda koos, olgugi et pommitate kirjadega alata.

Kindlasti oli omal ajal Üliõpilaskonnas ja meie REÜS-il omad mured, paleused, intriigid, huvitavad hetked jne. Ei puudunud probleeme ja vaidlushoos mindi paiguti kas või käsitsi kokku, kui tuli puudus muist argumentest. Vahel vaieldi hommikuni — eriti seltsidevahelisel koosolekuil ja akadeemilise kohtu istungeil. Olime hirmus tõsised, lõbu ja lusti oli ehk veidi vähepoole — aga see oli tollaegne toon — kanda kaasas ilmavalu ning tunda seda.

Kuid kõik see on nüüd juba jäänud kaugale. Võtke arvesse, et elasime sellal vägevas Vene riigis, nägime selle lagunemist paljude väärtuste ja suuruste ümberhindamise, viletsuse ja hädaga, mis mõnegi mehe lõi mõraseks ja kasvas skeptikuks.

Positiivselt mõjus Eesti riigi rajamine, vabandussõda ja selle töö ning möll. Siis tuli igapäevane töö, mis praegusel ajal eriti pingutav.

Vaadelge seda ja ärge olge kurjad, et ei oska enam kirja panna seda, mis on olnud ammu ja jäänud nüüd kaugale, ega meenutada toiminguid, millel polnud muud tähtsust pääle ettevalmistamise elule. Siis ei kirjutatud üliõpilasedustuse koosolekuist ajalehis — neid ei peetud nii tähtsaks. Või oli lehil sellal kirjutada ka teisist asjust?

Tervitades

H. Normak.

Vil. HARALD NORMAK

REÜS ennesõjaaegsete eesti üliõpilasorganisationsatsioonide peres.

Nagu üksik isik nii omab ka iga organisatsioon tingituna väliseist oludest kui ka seesmisest arenemisdünaamikast pikapäale teatud ilme, mis teda eraldab teisist, talle annab omapära. Sama näeme ka üliõpilasorganisationsatsioonide suhtes. Juba enne maailmasõda omas igaüks neist enam-vähem erineva füsiognoomia, mis vajutas oma pitseri ka temasse kuuluvale akadeemilisele perele. Kuuluvus teatud üliõpilasorganisationsiooni iseloomustas juba teatud piires vastavate isikute sümptomaatid ja huvipiirkondi.

REÜS-i eluiga Riias ei olnud küll mitte väga pikk, kuid juba suutis temagi omada omaette traditsioone, milliseist allpool mõningaid piirjooni, kuigi need paratamatult kannavad isiklike muljete laadi.

Üldse võib jagada ennesõjaaegseid üliõpilasorganisationsoone pääjoonis kolme rühma. Esimesse rühma — millist Riias nimetati naljatades „põllumeeste seltsideks“ — kuulusid Peterburi ja Moskva organisationsioonid oma suure liikmete arvu ning lõdva sidemega nende vahel. Vene igavesti revolutsioonilise üliõpilaskonna mõjul omasid mõned neist (näit. PEÜS) tugevat poliitilist kallakut; neis puudus sisemine kasvatuslik element. — Otse vastandi neile moodustas teine rühm — korporatsioonid, intiimorganisationsioonid, mis konserveerunud täielikult senini ega vaja seepärast lähemat iseloomustust.

REÜS oma iseloomult ei kuulunud ühte ega teise väga ka värvideta ehk varjatud korporatsioonide hulka. Tekkinud mitmesuguste elementide liitumise teel, milles endisil korporatsiooniliikmeil oli kaaluv osa, omas REÜS — kuigi pikema sisemise võitluse järel — võrdlemisi tugevat sisedistsipliini. REÜS oli vist üks esimesist üliõpilasseltsidest enne sõda, mis omas üksikasjalist seltsi siseelu korraldavat kodukorda. Samuti pääses maksma juba Riia ajajärgul kasvatuslik printsiip: Seltsi nähti mitte ainult kooskämise- ja ajaviite-kohana ega mõne poliitilise huvipiirkonna rühmitusena, vaid ka kui kasvatuslikku tegurit, mis oma liikmeid pidi ette valmistama tulevaseks seltskondlikuks tegevuseks. Kuigi kasvatusprintsiibist lähtudes ei unustatud väliski erinemist, siis teisalt ei laskunud REÜS ometi

mitte korporatsioonide ideoloogiasse, milles kasvatus all liiga sageli kiputi harrastama vaid teklikult ja välise peenutsemise ning aasimise kultuuri. Väliste tunnuste suhtes oli REÜS isegi väga antikorporatiivne, kuigi suur osa liikmeid tuli korporatsioonist; võib-olla seda isegi just seepärast.

Seltsi huvipiirkond ei saanud esimesil otsingu-aastail loomulikult veel olla selgepiiriline. Aja jooksul kujunes aga enam-vähem selge tendents: hoida alal sidet kodumaaga, võimaldada seltsi liikmeil pidada kontakti kodumaiste kultuurelu avaldustega. Eriti tuli nähtavale see tendents aastail 1913—14 — võib-olla osalt Pärnust tulnud suurema „Taime“ rühmituse mõjul. Sel ajal analüüsiti süstemaatiliselt kõiki eesti kultuurelu küsimusi ning arendati seltskondliku tegevuse praktikat Riia Eesti Hariduse Seltsis.

Praegusel ajal, mil valitsev poliitiline olukord ei võimalda haritud jõudude valgumist väljapoole kodumaad, on siia tegevusse jäämine endastmõistetav. Enne maailmasõda aga, mil Sarmaatia lagendikel tihti rikkalikumad lihapotid meie haritud jõude ootasid, nõudis kodumaa kehve- maisse tingimussisse jäämine suurt

enesedistsipliini ja eneseohverdamist. REÜS võis aga rahulolemisega tunnista, et tema liikmiskond juba tol ajal pea eranditult jäi kodumaale ja nii Eesti iseseisvuse saabumisel selle ülesehitamistöös võis kaasa aidata.

REÜS-i vaimse tegevuse alal võib mainida veel üht huvitavat momenti: see ei kannud mingit kindlaloomulist poliitilist ilmet, vaid piirdus kultuuriliste arutlustega. Sellest järeldubki, et REÜS-i perest võrsunud politikategelased on kaldunud kõige mitmekesisemasse erakondadesse.

Ka oma majandusliku elu korraldusis omas REÜS teatud omapärajooni. Kuna teisis organisationsoones sageli suur osa ainelisist kuludest kaeti vilistlaste poolt, asus REÜS algusest päle seisukohale, et kõik Seltsi kulud tulevad katta seltsi liikmete eneste poolt. Nii Seltsil kui ta liikmeil tuli elada jõudu mööda omaenese tulude piires ning mitte maitsta mõnusiid teiste arvel. Sellele vastavalt läksid vilistlaste maksud Seltsi

Vil. TH. POOL.

pikalaenu kassasse, kust siis Selts või tema liikmed võisid saada hiljem tasutavaid laene. Samast põhimõttest — vältida laiutamist — oli tingitud ka juba algusest maksmapandud põhimõte, mis REÜS-i ruumes keelas alkoholi tarvitamise. Kuigi selle ümber alul lahinguid löödi, jäi see põhimõte ometi püsima lõpuni. Ei nõutud seltsiliikmeilt isiklikku karskust. Alkoholi-keeldu Seltsi korteris põhjustas edasi ka veendumus, et see võib avatleda liikmeid joomisele, mida näitasid kogemused mõnest teisest organisatsioonist.

REÜS kujunes selgepiirideliselt välja aastail 1913—14. Sellele järgnev Riiaast lahkumine eva-

kuatsiooni sunnil lõi Seltsile tugeva hoobi; ajuti katkes isegi tegevus.

Tartusse asunud, tuli alata algusest. Uued isikud uutes oludes töid kaasa uusi mõisteid, mis tingisid mõnegi arusaamatuse REÜS-i endise pere ja uue Liivika vahel. Kuid need kadusid — ja praegu näeme Liivikas maksmas rea põhimõtteid, mis saavutatud omal ajal REÜS-is juba võitluse ja sisemise arenguprotsessi teel. Ja seda vist mitte Liivika kahjuks.

ÜS Liivikale ei saa seepärast vaadata mitte ainult kui REÜS-i vormilisele pärijale ning järglasele, vaid ta on seda ka traditsioonidelt ning paljudelt iseloomujoonilt.

Th. Pool.

Vil. H. ANDERSON

Rikastada kogu inimkonda vahenditult langeb osaks vaid vähesetele, teenida teda oma rahvuse kaudu suudavad enamad. Rahva juhtiva tipu — haritlaskonna — ettevalmistajaks sellele tööle on sõprusringiline üliõpilasühing. Suudab ta seda — on ta olemine õigustatud.

*

Haritlase relvaks on teaduse-sõna, selle tarvitamise eest vastutab ta ise-enda, üld- ja eriseaduste ees. Kuid vahedamalt sõnast mõjuvad teod — ta isiklik eeskuju, — tuntagu vastutust ka selle eest!

*

„Carpe diem“ all mõistetakse tavaliselt konsumeerimisnaudinguid. Kas aga pole see vähemalt samavõrt maksev loova töö rõõnu kohta?

H. EVERT.

Vil. HERMAN EVERT

*ARENGUL ON PALJU VÕIMALUSI.
AIDAKU PAREMAD AJAD JA PRAEGUSTE NING TULEVASTE LIIVIKLASTE PERE ÜHINE KINDEL TAHE VIIA VASTASTIKUSE KASVATUSE TEEL IKKA ROHKEM JA ROHKEM TEGELIKKU ELLU VÄÄRTUSLIKKE RAHVA LIIKMEID JA RIIGI KODANIKKE.*

H. ANDERSON.

wil. Arnold Jürgens
ksw. Jaan Paaris
wil. Martin Sander
wil. Woldemar Saukas
wil. Eduard Hanschmidt
wil. August Aawakiwi
ksw. Bernhard Cruu
wil. Johannes frants
ksw. Kristjan Herman
ksw. Caawet Wirkhaus
wil. Heinrich Wäljamäe

Riia Eesti Üliõpilaste Karskuse Selts — esimene üliõpilaste karskuse-organisatsioon Venemaal

Väljavõtteid stud. agr. Jaan Metsa kahest referaadist a. 1915*).

Eesti noorsoo karskusliikumise algus.

„Punaste aastate tuleku eel algas teatav vaimne käärimine ka meie koolinoorsoos. See võttis alguse keskkoolis, kuhu oli juba korjunud hää kogu maalt tulnud õpilasi, kelle külge olid rasked hakkama tooniandva õpilastekogu saksluse vaim ja viisid, kes olid oma maamehelikkusega teiste pilkealuseks, kuid kes olid maalt kaasa toonud loomusunnilise vaenu nende vastu, kes olid seisukorra peremehed. Need õpilased olid väliselt kohmakamad, selle eest aga vaimselt tüsedamad ja see tõstis nende iseteadvust. Opositsiooniline meeleolu oma sakslikkude kaasõpilaste ja võõravaimulise kooli vastu kasvas nende arvu kasvamisega. Neile osaks saav halvakspeidamine kooliülemuse ja kaasõpilaste poolt ligindas neid üksteisele, ärritas neid vaenule, vastusurvele. Hakati õigus nõudma sellele, mis neile kallis ja omane, kõigepäält kooli tähtsamale elemendile — keelele — eesti keele tundide sisseseadmise näol. Eraldati end teistest, hakati omavahel koos käima, et tegutseda sellega, millel ei tohtinud kohta olla ametlikus programmis.

Sõpruskondadest tekkisid kindla korraldusega organisatsioonid alul ainult rahvuslike sihtidega; hiljem aga muutusid nad laialdaste ülesannetega eneseharimise seltsideks, mõned ka poliitilisteks.

Neil eneseharimise-ringidel on määratu tähtsus meie noorema haritlaste-põlve arenemises. Suurem osa tulevastest seltskonnategelastest sai oma vaimse äratuse neist ringidest; siin loodi alus nende pärastistele püüdesihtidele, siin kujunes nende meelsus.

Reaktsioonaja hingeolus sündisid ka hoopis teist laadi ühingud, mis olid ajavaimule vastavalt rajatud elu ainelisele maitsemisele. Kuid selgi ajal jäid üksikuina püsima aatelise meele kandjad rühmitused; need kaotasid nüüd küll oma valdavalt-poliitilise värvingu, jäid kõikide vaimsete huvide avalduskohaks, puhtalt eneseharimise organisatsioonideks, ühtlasi aga — juba neis valitseva vaimse õhkonna tõttu — oli neil suur kasvatuslik tähtsus. Olles küll vaenulik väikekodanluse moraalile, oldi ühtlasi vaenulik ka selle väiklastele himudele.

Eitades ametlikku morali, mille järgi tuli kõike teha tasa ja targu ning pidades piiril, öeldi sagedasti täiesti lahti paljudest elu-

mõnudest — oli teatavat askeesi maikugi neil loobumistel. Oldi vaenulikud kõigepäält neile lõbudele, mida eriliselt kultiveeriti selles seltskonnas, kelle vastu oldi vaenulised või põlglikud, nimelt sakslaste ja kadakate juures. Silmapaistvam neist lõbudest — j o o m a k o m b e d.

Karskusmõttel oli seda kergem maad võtta, et ta teataval viisil ühenduses oli poliitilise vastasrindlusega: alkoholi abil püüdis valitsev kiht laiuh rahvahulki vaimses tuimuses hoida ja majanduslikult välja kurnata. Võitlus alkoholi vastu oli ühtlasi ka poliitiline võitlus — seda suurem siis tolele poolehoid.

Karskusmõte oli pea kõigis eneseharimise-ringides läbi löönud; kui ei oldud karsklased, siis vähemalt häbeneti oma nõrkust. Tekkis 1906-ndal, 1907. ja 1908. a. koolinoorsoos ka erilisi karskusorganisatsioone, aga kui laialt, selle kohta puuduvad mul andmed; lähemalt tunnen asja ainult oma koolilinnast, Pärnust.

Sääl oldi aga nii naiivsed ja arvati, et karskusepüüdega pō r a n d a a l t v ä l j a t u l l a. Ühe pō r a n d a a l u s e e n e s e h a r i m i s e - r i n g i l i i k m e i l o l i l a i a l i n e k a v a t s u s v ä l i s m a a e e s k u j u l l u u a a v a l i k „n o o r s o o k a r s k u s e ü h e n d u s“, k u h u l o o d e t i k o o n d a d a n o o r s u g u n i i k o o l i s t k u i v ä l j a s t p o o l t. S a a d e t i l a i a l i h e k t o g r a a f i t u d ü l e s k u t s e d, k o l m e s k o h a l i k u s k e e l e s, — t a h e t i k ö i k i r a h v u s i ü h e n d a d a k a r s k u s e l i p u a l l a.

Oma nõudeis oli see liikumine muidugi käremelsem kui vanade oma: ü h e a s e m e l n õ u t i k o l m e k a r s k u s t.

Suure vaimustusega algatatud liikumine pidi aga seaduse nõuete ees kokku langema: alaealiste ühingud olid keelatud. Karskusküsimus jäi edasi kitsama ringkonna asjaks ja „Karskuse Ühendus“ jäi suurema pō r a n d a a l u s e r i n g i ** j u u r d e t e a t a v a o s a k o n n a n a. V ä l i s e l t v ö i d i, t e i s t e l e t r o t s i k s, a i n u l t S o o m e s t t o o d u d s i n i s e i d m ä r k e r i n n a l k a n d a. U u r i t i o m a v a h e l k a r s k u s k ü s i m u s t j a p ä r a s t, j u b a t ä i s e a l i s e k s s a a d e s, h a k a t i a l k o h o l i v a s t u v ö i t l e m a k a a v a l i k u s e l u s.

Olime sel ajal kindlas arvamus, et meie liikumine on kitsastesse piiridesse surutud ainult väliste takistuste tõttu. Hakkasime jälle rohkem selleks tööle, et neid väliseid takistusi kõrvaldada

*) Esimene peetud 1915. a. I sem. REUS-is, teine 1915. a. lõpul või 1916. a. alul noorsoo karskuspäeval Tartus. (Käsikirjad Liivika arhiivist.)

**) Eneseharimise-ring „Taim“.

RIIA EESTI ÜLIÕPILASTE KÄRSKUSE SELTS.

Istuvad: J. Mets, M. Raud, Ed. Hans-
schmidt, Th. Pool.

Seisavad: V. Saukas, P. Öpik,
A. Jürgens.

aidata. Need takistused on nüüd kõrvaldatud.

Võidakse aga öelda, et on liiga varane koolinoorsoo sekka tuua ühiselulisi küsimusi, nagu on seda võitlus alkoholi vastu.

Mul oli võimalus kaasa elada karskustööle ka meie noorsoo vanemas osas, nimelt üliõpilaste seas. — Ainsa Eesti üliõpilaste karskusseltsi elulugu näitab, et karskuse-nõudmisega läheneda üliõpilase-eas — on juba hilja.“

Esimese Eesti üliõpilaste karskusseltsi asutamine.

„Otsene tõuge üliõpilaste karskus-organisatsiooni loomiseks tuli väljastpoolt. 1907. a. suvel oli Stokholmis ülemaailmne karskuskongress. Sellest kongressist võtsid Eesti Karskusseltside Kesктоimkonna saadikuina osa dr. H. Koppel ja üliõpilane Märt Raud (tol ajal viroonus). Pääle teiste algatuste asutati sel kongressil karske üliõpilaskonna rahvusvaheline büroo. Asutajate hulgas oli ka M. Raud. Büroo koosolekul pandi kõigile kaasvõitlejatele südame pääle, koju jõudes seltside asutamise kõigest jõust tööle hakata.

Pääle Rootsi kongressi oli paari nädala päraasi Tartus Eesti karskusseltside kongress, kus Kesктоimkonna saadik M. Raud Rootsi ja Soome noorsoo karskusliikumisest kõnepidas. Sel ajal oli rahva hing karskusele õige vastuvõtlik, mille tunnistuseks oli ka meeleliigutus, millega dr. Matti Heleniuse „kiri Eesti rahvale“ rohkearvulise koosolijate-kogu poolt vastu võeti.

Neilt kongressidelt vaimustust kaasa tuues hakkas M. Raud Vironias E. Üliõp. Karskuse Seltsi asutamisega kõvasti pääle. Ühtlasi jatkas ta kirjavahetust Soome kaasvõitlejatega, kellega oli tuttavaks saanud Stokholmis.

Karskusvool oli Vironias juba 1906./07. õppeaastal tugev olnud; kas aga ka enne Stokholmi kongressi karskusseltsi asutamisele on mõeldud, seda ei ole mul korda läinud teada saada. — 1907. aasta sügisel kutsuti ka kadunud Laene mehi osa võtma ja saadeti põhikiri kinnitamiseks õppekomiteele. Asutajaid oli 10 — 7 Vironiast, 3 Laenest — nii pidi Karskusselts kõigi Eesti üliõpilaste ettevõtteks saama. — Vitse-direktor Hoffmanni vastutulekul kinnitati Selts peatselt, nimelt 28. novembril (1907). Peab meeles pidama, et kuni 1907. aastani ainult korporatsioonid kinnitamist leidsid.

Nagu asutamise-loost näha, asuti vaimustuse ja ühtlasi suurte plaanidega ülesande kallale. Eestvõtjail oli usk enam kui kindel, et sellest asja saab. Noore seltsi

esialgseks tegevuseks

sai karskuskirjanduse lugemine Kesктоimkonna teaduslikust raamatukogust, omavaheline kõnede, koosolekute ja läbirääkimiste pidamine. Seltsi liikmeil tuli varsti ka väljapoole elavamad tegevust avaldada. Vabaduspäevade aegu Eestis maad võtnud tugev vool emakeelse rahvahariduse edendamiseks, mis avaldus haridusseltside rohkes asutamises ja karskusseltside haridusseltsideks muutmises, jõudis ka Riiga. Riia Eesti Karskuse Selts taheti ära lõpetada ja tema asemele Hariduse Selts ellu kutsuda. Üliõpilaste Karskuse Seltsi liikmed pidasid Riia Eesti Karskuse Seltsi hävitamise vastu üles astuda. Kui Eesti seltskonnas siiski otsustati karskusselts muuta haridusseltsiks, saadi üliõpilaste poolt niikaugelt, et Hariduse Seltsi juurde avati karskus-osakond, mille põhikirja üliõpilased A. Uesson ja M. Raud välja töötasid. Nagu mujal kodumaal nii ka Riias sai hooaja-küsimus rõhkete põhimõtetele vaidluste osaliseks ja ulatus kuni 1908. a. Pärnus ärapeetud karskuskongressini, kus muuseas ka Riia Eesti seltskonnale etteheiteid tehti. Nagu mulle päältkuulajana meelde jäänud, katsus Riia saadik üliõpilane J. Kukk riiglaste teguviisi siiski vabandada.

Uues Riia Hariduse Seltsis katsuti karsklaste poolt asja nii korraldada, et kõnekoosolekuil karskusesisulisi

küsimusi üles seati, mille kohta siis üliõpilaste poolt põhjalikke seletusi anti. Ka olid Üliõpilaste Karskuse Seltsi liikmed kõnelejaina ja juhatuselike meina tegevad Karskuse Osakonna asutamise kuni lõpuni läinud 1914. aastal, kus Osakond moraalselt oli sunnitud oma tegevuse lõpetama, selle järel kui pääselts oli lubanud alkoholi Seltsi ruumidesse pääseda.

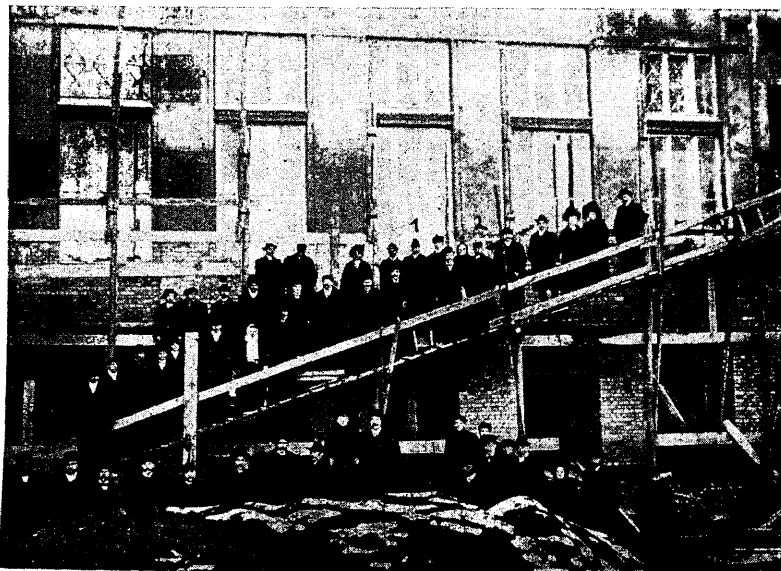
REÜKS-i tegevuse edaspidine kujunemine. Ül. Karsk. Seltsi liikmete pääülesande teostamist — karskusküsimusega kõigekülgsemalt tutvuneda ja õppiva noorsoo keskel karskus-kihitustööd teha — takistas esimesel tegevusaastal see, et Riia eesti üliõpilaste elus ettetulnud sekeldused liikmete huvid ja tööjõu teisele juhtisid. 1908. aastal Vironias alanud käärimine, milles muu seas ka alkoholiküsimusel oli oma osa, lõppes 1909. aasta alul sellega, et salkkond liikmeid, umbes 10 meest, korporatsioonist lahkusid. Sellele rühmale pakkus esialgset ulualust Üliõpilaste Karskuse Selts, kes kui legaliseeritud organisatsioon oma korterit võis pida. Selles ajajärgus ongi Karskuse Seltsil kõige enam liikmeid, säälijuures kaasapüüdvaid rohkem kui aktiivseid. Kui paari kuu pärast Vironiast väljaastunud rühm Laenega Riia Eesti Üliõpilaste Seltsiks ühines, vaibus Karskuse Seltsis elavus, kuna ka liikmete arv vähenes. R. E. Hariduse S-s tehti aga Ül. Karskuse S-i liikmete poolt tööd selle hääks edasi, et ainult karske haridus elujõuliseks tunnustataks, missugune põhimõte ka Hariduse Seltsi tegevuses maksma jäi, täielikult kuni läinud (1914.) aasta aluni.

Ül. Karskuse Selts oli algusest peale E. Karsk. S. Kesktöimkonna ja Internationale Bureau liige. 1910. aastast saadik hakkab Selts ka oma korrespondent-kohuseid Büroo juures hooltsamalt täitma ja saadab pikemaid aruandeid karskusliikumise kohta Venemaal, eriti Balti olusid silmas pidades. Esimeses aruandes näidati, kuidas meie kodumaa ajalugu alkoholismi sügavassejuurdumist on edendanud, kuid et kõige selle kiuste karskusliikumine on rohkem kui kuski mujal Venemaal arenenud. Näidati ka nendele raskustele, mis noorsoo karskusliikumisel ees on: et noorsoo karskusseltsid ei-ole seaduse poolt lubatud ja et kuni 1907. aastani olid Saksamaalt laenatud korporatsioonid oma Bier-Comment'ga ainud lojaalsed üliõpilaste-ühendused.

1910. aastal tuleb Seltsile 5 uut liiget juurde, ka

aasta teisel poolel on suuremat elevust märgata, ning järgmise, 1911. aasta kohta näitab protokolliraamat, et sel aastal Seltsis kõige rohkem koosolekuid on peetud. Kuid nüüd ei tule paaril aastal enam uusi liikmeid; nende arv on pea viimase ajani alatas kahanenud ning selle võrra ka tegevus vähemaks jäänud. Esimehe aruandest 1911. a. kohta loeme: „Üleüldiselt võiks praeguse aja karskusliikumise kohta öelda, et ka tema on hinge tõmbamas. See tähendab: lähemas minevikus, kus meil kõik ideelised ettevõtted iseäranis jõudsalt edenesisid, loodi ka karskusliikumises uus alus — täiskarskuse mõte viidi karskusseltsides läbi. Kuid aja jooksul sissejuurdunud traditsioonidega praktilises elus võitlemiseks ei ole meie seltskond ega ka noorsugu veel küllalt kindlaks suutnud võrsuda. Sellepärast ei jõuta ka täiskarskuse põhjal elada, mille tagajärjeks on visa karskusliikumise kasvamine — nii meie Seltsis kui ka üldse meil Eestis. Kui Selts ei ole meie Karskuse Selts mitmesugustel põhjustel avalikust propagandast osa võtnud. Aga sellele on just meie sisemine elu sihitud — tulevase propageerijaid ja karskusliikumise juhtisid ette valmistada: Selles asjas harjutamiseks on otsuseks tehtud, et Seltsi liikmed peavad endid karskuse-kirjandusega tutvustama ja kõnesid pidama...“ Kuid Seltsi raamatukogu-hoidjana pean ma tunnistama, et ka karskuskirjanduse lugemine aina vähenes, kuni ta 1914. a. alul otsekohese vajaduse sunnil äkki jälle elavaks läks. — Nii elas Selts, vahepääl üksnes jooksvate asjade ajamisele. Internationale Bureau'le abiks olles teadete saamisel Vene ülikoolide kohta, korraldades muu seas ka teadete korjamist alkoholi tarvitamise üle üliõpilaste keskel Riias, teateid muutesed õnnetut surma saanute kohta Liivimaal, mis Kesktöimkonna teatust mööda tähtsaks väljapanekuks on olnud ülevenemaalisel karskuse näitusel. 1913. aastal tuli Seltsi liikmeil kohalikus Eesti Hariduse Seltsis jällegi pikalist ja ägedat võitlust pidada karske hariduse nimel. Heitlemine lõppes karsklaste kaotusega: ainelised mured Seltsi ülalpidamises surusid põhimõtted välja. Selts sai aga ainult pool aastat oma õigust alkoholipuhveti asjus tarvitada, kui ootamata kõrgemalt poolt otse revolutsioonilise akti läbi suurejooneline katse tehti kogu rahvast alkoholist vabastada, mis muidugi ka Hariduse Seltsi, rahvamajast alkoholi kindlalt välja tõrjus.“

„Möödunud aasta tõi juba enne üldist alkoholieeldu uut värskest Eesti karskusasjasse ja sedakorda, oota-

RIIA EESTI HARIDUSE SELTSI
MAJA VALMIMAS 1913. A.

Keskel Seltsi esimees vann. adv. Jüri
Jaakson (1) ja maja ehitaja
stud. ing. Märt Raud (2).

mata küll, üliõpilaste kaudu. 1914. aasta märgitakse Eesti üliõpilaskonna ajalukku, selle aasta eluavaldused võib-olla saavad uue ajajärgu ettekuulutajaiks. Tartus algatatud karskuslennud näitasid, et eesti üliõpilaste seas on jälle võimalik meeoleolu luua, neid suurema koguna viia aatellisse võitlusse, kui kodumaad ähvardab hädaohu.

Kuid ei maksa end karsklase seisukohast veel petta: kuigi siin löök otseselt alkoholi vastu oli sihitud, andis asjade värvingu siiski küsimuse poliitiline ja sotsiaalne tähtsus. Liikumine ei võinud aga üliõpilaste-karskusest tähelepanematult mööduda: karskuskõnelejad olid sunnitud juba tehnilistel põhjustel alkoholi küsimusega tutvuma, ja ei olnud inestada, kui meie Karskuse Seltsis elavnes nõudmine karskuskirjanduse järele. Ja päälle esimest karskuslennu tunnistas üks seltsimeestest, kes seni küsimuse vastu indiferentne oli olnud, et tema poleks uskunudki, et alkoholism on seevõrra tõsine asi. Nii heitsid väga mitmedki, kes seni alkoholi-hädaohu karsklaste sentimentaalseks kollitamiseks olid pidanud, oma indifferentsuse kõrval, kui nad küsimusega vähegi olid tutvunud.

Ei taheta uskuda, milline teadmatus alkoholi-küsimuses just haritlaste seas valitseb, iseäranis, mis puutub tema ühiskondlikusse tähendusse.“

Ma nimetasin Riia Eesti Üliõpilaste Karskuse Seltsi üheksa kaks kaks ka Eesti üliõpilasi karskusele võita. Nagu te nägite neist üksikuist joonist, mis ma Seltsi tegevusest esitasin, tuleb seda organisatsiooni tõesti ainult katseks nimetada. Absoluutselt võttes ei ole seda palju, mis Selts oma 7-aastasel kestusel on suutnud teha. Kui aga vaadelda neid

tingimusi, milles tuli töötada, siis ehk see saab arusaadavaks.

Nagu ma ennist juba tähendasin, oli karskusliikumisel Venemaal suurte vormiliste takistustega võidelda, eriti noorsoo karskusliikumisel. Üliõpilastel aga on karskuse poole püüdmises meie kodumaal pindki puudunud. Joomakombed olid niivõrt traditsioonilisteks saanud, olgugi need traditsioonid võrastelt laenatud, et Seltsi asutamise ajal tundus otse pööranne üliõpilaseltsi karskust nõuda. Et säärane olukord meil tõesti loomulik ja üldine on olnud, võite sellestki näha, kui te mõne Rahvusvahelise Büroo aasta-aruande kätte võtate ja säält teiste maade kohta tuhandete viisi õppiva noorsoo karskusseltside liikmeid leiate (ja mõni neist maist ei ole Baltimaast suurem), kogu suure Venemaa kohta aga ainsa üliõpilaste karskusseltsi Riias, hääli juhul vahest kümne liikmega. See imelik nähtus oli vist Vene Haridusministeeriumilegi silma puutunud, kui ta 1911. aastal meilt teateid küsis meie tegevuse ja töötingimuste kohta. Vahest oli säält tol korral ehk mõte asja ergutama hakata. Oma aruandes ministeeriumile tähendasime meie: „Kolme-aastane Seltsi tegevus on meid otsusele viinud, et karskusideede omandamiseks ja isiklikus elus läbiviimiseks kohaseks ajaks mitte kõrgemas koolis viibimise aega et tule pidada, vaid keskkooli ajajärku.

Keskkoolest kaasatoodud karskusideed jäägu üliõpiliselt ainult veel kindlustada ja teaduslikult põhjendada.“ Viimasega tahtsime osutada eriti keskkooli-õpilaste karskusorganisatsioonide tarvidusele *).

Neile väiteile leiame kinnitust, kui Üliõpilaste Karskuse Seltsi liikmete-nimekirja kätte võtame. Kõik paaberid läbi otsinud, ei saanud ma Seltsi 7-aastase kestuse kohta rohkem liikmeid kokku kui ainult 29 pärisliiget ja 11 kaasa puudjat ehk toetajat, kuna liikmete aastane arv 10-nest pärisliikmest üle ei ole ulatunud. Sellest näeb, et juba Seltsi arvuline jõud on väike olnud suurema tegevuse avaldamiseks.

Väga huvitav on liikmete arvu kõikumise põhjusi tähele panna. Selts asutati 10 pärisliikmega. Neist olid varemalt täiskarsklased ainult mõned. Teised said tol ajal karsklasteks vabaduse-aastate ideelise tõusu mõjul. Et neist aga asja ei olnud, näeme varsti: ükshaaval lahkuvad kõik ajutised karsklased seltsist. Huvitav on ka väljaastumise-kirjades esitatud põhjendusi lugeda. Astutakse välja, „sest et mul karskusliikumise vastu tarvilik huvi puudub“, või põhjendatakse nii: „Ehk küll karskusliikumise poolt olen, siiski täiskarskuse pidamise teotust fanatismuse suguluseks pean.“ Teised seletasid suusõnal, et neil raske on tervisejoomisest kõrval hoida.

Seda ei ole aga peaaegu ette tulnud, et keegi üliõpilasena karsklaseks oleks saanud ja selleks ka jäänud, kui ta seda juba varemalt ei olnud. Hiljemini juurde tulnud liikmed, kui nad pole vanemad mehed ja karskustegelased, on pärit keskkoollide karskuse-ehk eneseharimiseringidest. Ja need on siis ka lõpuni püsinud.“

„Karsklaste leer on olnud väike, Seltsi asutamisel 80-st Riia Eesti üliõpilasest 10, mis teeb 12%. Hiljem on % 10-le alanenud ja pärast veelgi langenud.

Kuid ka 10% oleks pidanud rohkem ära tegema, kui on tehtud. Siin peame aga eesti üliõpilaste erilisi töötingimusi arvesse võtma. Hoolimata sellest, et kehvat Eesti üliõpilast koormasid juba kutsetöö ja leivateenus, on just karsklased need olnud, kes seltskonnategevuse pääkoormat on kannud niihästi teistes üliõpilasorganisatsioonides kui ka väljaspool — Eesti seltskonnas. Ja just Karskuse Seltsi esimesis eluaastais on tegelaste närvijõud teistes üliõpilasühendustes ära tarvitatud. Tuletagem meelde käärimest Vironias ja hiljem REÜS-is, siis üksikute tegelaste tööd Взаимопомощи's ja mujal. Vahest oleks tõesti võinud rohkem ära teha, kui oleks leidunud spetsiaal-karskushuvidega ja agitatsioonivõimelisi mehi.

Kuid siiski — vaoajajateks oleme olnud üliõpilaste karskustöös. Ja pinnaks silmas: siin miski hõõrub! Inimesed hakkavad juba häbenema: nüüd ei tihata elupõletamisega enam kiitlenu tulla. Üliõpilaskonna avalikule arvamisele on mõju avaldatud. Mäletan veel, kui omal ajal Karskuse Selts REÜS-i juures korterit küsis. Kardeti sisse lasta: vahest muudavad REÜS-i karskusseltsiks. Kuid, nagu mäletan, võeti REÜS-s juba 1910-ndal aastal paragrahv kodukorda, mille põhjal Seltsi ruumides alkoholarvitamine

*) Mõni aasta hiljem anti luba noorsoo karskusseltside asutamiseks. Toim.

ARNOLD JÜRGENSI KANGELASTEKOND

Palmipuudepüha varahommikul, 1918, sõitsid nad töövoormehe reel, lihtsas talumehe riietuses Narva maanteed pidi Loksa sihis välja.

Regi ja hobune ühes küüdimehega olid kadunud Leo Simsivardi ärist. Mehed reel — meie esimene kohtuminister ja pääministri asetäitja Jüri Vilms ja tema kuller-kaaslane Arnold Jürgens. Mõlemad alles vaevalt kolmekümnetes aastates. Reisu eesmärgiks oli Loksa-Narva vahel üle jää Soome pääseda, et säältkaua edasi Rootsi või Inglismaale jõuda, kus võimalik oleks olnud aktiivsemalt võitlust jätkata Eesti rippumatuse ja iseseisvuse eest. Sest olud kodumaal muutusid üha umbsemaks ja ühenduse pidamine meie välisdelegatsiooniga võimatuks, kuna Saksa okupatsioonivägede juhatuse Eesti valitsust ei tunnustanud ja meie valitsuse liikmed ainult sellepärast võisid vabalt liikuda, et Saksa võimud ei olnud veel suutnud nende kõrvaldamisele asuda. Võib-olla avaldas teatavat tagasihoidvat mõju Saksa võimudele ka

meie ratsaeskadroni sõjakas paradeerimine Narva maanteel, oma isehakanud rittmeisteri Rosenbergi eesotsas.

Igatahes Ajutine Valitsus käis okupatsiooni esimestel päevadel võrdlemisi vabalt Narva maanteel, meie diviisi staabis, koos ja arutas tekkinud olukorda. „Mitte alla anda, vaid võitlust jätkata“, oli ühemeelne otsus. Kuid kuidas ja millisel teel? Igatahes oli kõigil selge, et meie tegutsemisvõimalused ja isegi kooskäimised kodumaal kaua ei kesta, talitagu meie kui ettevaatlikult tahes. Sakslastele omase süstemaatilisusega asusid okupatsioonivõimud meie omavalitsusasutiste ülevõtmisele ning meie tegelaskonna kõrvaldamisele ametiasutistest. Sinna paigutati omad poolehoidjad — kohalikud sakslased, kadakad ja igat sorti ülejooksikud.

Niisuguses olukorras kerkis ühel Ajutise Valitsuse koosolekul küsimus, kuidas kindlustada Eesti valitsuse võimu kestvust, kui okupatsioon edasi areneb. Leiti, et on vaja igaks

on keelatud. Ka muidu teostati Seltsi elus üks ning teine karskuspõhimõte. — Kahju ainult, et praegused seltsiliikmed on pärit kitsamast ringkonnast: päälle ühe väljaspool org-istid seisva kõik REÜS-ist. Ometi asutati Karskuse Selts Riia eesti üliõpilaste jaoks, alul olid viroonlased koguni enamuses. Loodame, et asi tulevikus ka selle poolest paraneb.“

„Ajaloolisele vaatepunktile asudes katsusin esialgist nurjaminekut seletada päämiselt psühholoogiliste motiividega. Selts asutati ideelise tõusaaja lõpul. Pääle seda tulnud mõõn ei ole veel praegugi lõppenud. Nagu kõigi ideeliste püüete alal, mõjub üldine reaktsioon siingi halvavalt. Siin seda enam, et reaktsiooni tulekul vaimsetest huvidest loobudes anduti isiklikele elumõnudele, karskus aga just nõuab neist teatud lahtiütlemist. Kuid teine, sügavam põhjus on väljaspool neid ajaloolisi sündmusi. Peame arvesse võtma, et karskus pole puhtmõistuslik liikumine. Siin etendavad suurt osa tunded. Seda enam, et mõistusega tunnetamisele peavad järgnema teod. Seesugused voolud võivad üksikut inimest või kogu rahvast kõige tugevamalt kaasa kiskuda teatud romantismi-ajajärkudel. Eesti rahval oleksid need senises ajaloos rahvuslik ärkamisaeg ja punased aastad, üksikul isikul teatav nooruseidealismi ajajärk, nii umbes 17-ne, 18-ne aasta ümber. Sel ajal ollakse vastuvõtlik kõigele ilusale, kõlblale, aatelisele — eriti kui seda saab näidata tegudega. Ma tahaksin kogunisti öelda: sel

ajal on inimese hing kõige vooruslikum, kuigi see vahest tegudes ei avaldu. Sel ajal pannakse alus hingelistele püüdmistele; ent „vaated“ võivad kõigis sihtides veel muutuda. Võiksime öelda: hilisemal ajal ei leia karskus ideelise püüdena enam kohast hingelist kõlapõhja. Hiljem võib küll jõuda tunnetusele, et alkoholitavitamine on kahjulik, kuid isiklikuks karsklaseks ei tarvitse sellepärast veel saada. Ja kas tõesti leidub kedagi üliõpilaste ringkondades, kel puuduks alkoholi kahjust arusaamine, olgugi üsna ebamäärane. Siin taibatakse aga, kui kasulik on olla „individualist“: „Ma tean ju, et see on kahjulik, kuid mul on vabadus oma olevusega nii talitada, kuid soovin. Üks tahab elada kaua ja kassinalt, mina aga lühidalt ja lõbusalt!“

„Kus ühiskondlik kohusetunne puudub, ei ole aatega midagi päälle hakata.“

„Moraal meie katsest on:

Et karskuspropagandat õigel ajal teha, tuleb sellega koolis päälle hakata.

Noorus on alati olnud uute, opositsiooniliste voolude kandjaks. Karskus on praeguvalitseva avaliku arvamuse seisukohalt opositsiooniline vool. Karskus oli varemalt valitseva harraskihi, nüüd meie omade haritlaste põlguse all.

Karskus on üks neid ideelisi püüdeid, millest noorus peab kinni haarama, et vastukaalu luua valitsevale aatevaesusele ja kõlblale lovevusele.“

juhuks korraldada valitsusvõim väljaspool Eestit, et säältkaua juhtida vastupanu okupatsioonivõimudele kui ka edasi tegutseda toetuse saamiseks sõbralikkude Liitriikide poolt.

Kuna väljapääs Eestist legaalsel teel oli võimatu, eriti veel Ajutise Valitsuse liikmetel, siis tuli leida vabatahtlikke, kes nõus oleksid olnud ükskõik millisel teel väljasõitu ette võtma. — Kadunud Jüri Vilms ja mina aastailt nooremate valitsuseliikmetena avaldasime soovi katset teha. Meile anti täisvolitused koos ja eraldi kogu valitsuse nimel tegutsemiseks, sest ei olnud ette teada, mis teed ja kuidas me okupatsiooniraudrõngast läbi pääsime.

Me otsustasime Vilmsiga sõitu esialgu koos, ühes sihis ette võtta. Kumbki meist pidi endale leidma ustava kaaslaste, kes oleks pidanud kodumaaga edaspidist sidet. Kaaslaste otsimisel langes meie mõlema esimene valik kokku rääkimata Arnold Jürgensile, kes kuulus meie aktiivsemate noorte tegelaste vandevandlusse. Siis kolmekesi koos Vilmsi ja Jürgensiga leidsime teise kaaslaste, noore kontoriamehiku, kalevlase Johannes Peistiku.

Ühiselt asusime nüüd väljasõidu-kava koostamisele ja läbitöötamisele. Kuna Jüri Vilmsil eesti enamlastega omal ajal ägedaid kokkupõrkeid oli olnud ja Maapäeva laialiajamisel teda kividega loobiti, siis ei tahtnud ta nendega mingil tingimusel uuesti kokku puutuda, sest nende asjaolude tagajärjel sõit läbi Venemaa oleks võinud hädaohtlikuks saada. Sellepärast kaldus tema algusest saadik Soome suunas väljapääsemise kava poole. Ühinesime lõpuks kõik selle kavaga ja asusime etevalmistusi tegema peatseks ärasõiduks.

Kõigepäält tuli loobuda laevaga väljasõidu katsest: sadamais oli Saksa kontroll juba kõva. Otsustasime valida teise tee — reega üle jää! Kevad oli sel aastal varajane, kuid idapoolne Soome laht oli veel võrdlemisi tugevas jääs. Loksa valitigi väljasõidu alguspunktiks, kuna säälsed tuttavad eesti merimehed võisid meile olla reisu korraldamisel häädeks abilisteks. Arvestades jääolusid määrasime sõidu alguse kindlaks palmipuudepüha hommikuks.

Sõitma pidime lahus, et mitte tähelepanu äratada. Kuna meil aga korda ei läinud tarvilist reisuraha palmipuudepüha laupäevaks kõi ke kokku saada — seda hankis meile Toitluskomitee juhataja, vandeadvokaat August Peet —, siis pidin mina oma sõidu järgmise argipäevani edasi lükkama, et ETK-lt hankida tarvilisi lisasummasid.

Raha nõutamine kestis paar päeva. Vahepää oli aga ilm soojemaks muutunud ja sadamast saadud andmete järgi idapoolses Soome lahes jäässe tekkinud suured praod. Saatsin siis oma

Vii. ARNOLD JÜRGENS
(† 1918)

esialgse kaaslaste Johannes Peistiku täiendava rahasummaga Vilmsile ja Jürgensile Loksale järele ja hoiatasin neid jääolude pärast, teatades ühtlasi, et mina olen otsustanud siiski katsuda Venemaa kaudu välja pääseda ja tehku nemandki sedasama.

Arvatavasti siiski vist Vilmsi hirm enamlaste kätte sattumise eest sundis neid esialgse otsuse juurde jääma. Jääolud olla neile küll pisut muret teinud, nagu pärast kuulsin kapt. Tiedemannilt, kelle juures Vilms peatus, kuid tekkinud pragudest loodeti randlaste viisil laudade abil üle saada. Vististi julgustas ka vilunud merimehe, kapt. Tiedemanni sulase — Aleks ei Rünk'i saatjaks tulek. Ja nii valitigi see saatuslik tee, kus mitte küll meri hukutajaks ei saanud, kuid juhtus just see, mida meie kõige vähem kartsimise ja karta oskasime.

Jääpragudest saadi üle, kuigi hobune ja regi tuli maha jätta, ja jõuti jalgsi, poolronides paari päeva pärast Kõrgesaarele. Ent saar oli saksa sõbraliste Soome valgete käes, ja need ei ulatanud Eesti Ajutise Valitsuse volinikule ja tema kaaslastele mitte sõbralikku vennakätt, vaid areteerisid nad...

Nädalat kolm veeti ning vintsutati neid vangidena ümber ja 13. aprillil 1918 lasti nad maha, Helsingis, Töölo suhkruvabriku õues — pärast seda, kui Tallinnast oli siinsete okupatsioonivõimude käest nende kohta järele päritud! Nad maeti ühes Soome punastega ühisesse vennashauda ja nende surmamine kui ka matmispaik pidid igavesti saladuseks jääma!

Saatust oli siiski teisiti määratud. Õnneks ei püsinud Saksa käsilaste võim Soomes kaua ja unistused Soome kuningriigist Saksa printsi valitsuse all varisesid kokku, — koos Saksa lään-nerinde varisemisega.

Need tõsi-soomlased ja Eesti sõbrad, kes juhuslikult olid kuulnud ja näinud meie saadikute kurba saatust, ei suutnud mitte kauem vaikides päält vaadata meie valitsuse poolt korraldatud jäljetult kadunute otsimisi, vaid teatasid, mis oli sündinud.

„Teatage eestlastele, et meie ei ole kedagi ära annud“ — oli kadunud Jürgens üht soome laevameest palunud edasi anda, kui teda koos teistega Kõrgesaarelt Helsingi transporditi.

Meie valitsuse volinikul, Tõnis Kalbusel, kelle energilised otsimised langenute haua ja laibad ilmsiks töid, läks korda saada kellegi soomlase poolt tehtud ülesvõtte mahalaskmise momendist, kus Vilms keskel ja Peistik ning Jürgens teine teisel pool lahtiste silmadega ja püstipäi laskevalmis hoitavate püsside ees suhkruvabriku seinä ääres oma julmale saatusele julgesti silma vaatavad. Sedaviisi surevad kangelased lahinguväljal, kuigi nii Jürgens kui ka Peistik ja Vilms polnud tegelikult enne kunagi sõjamehed olnud. See oli suur isamaalik kohusetunne, mis neid maalt säärasel kardetaval teel välja viis, ja vististi valmistas neile kõige suuremat ahastust see saatuse jõle mäng, et nad just oma vennasrahva maal, kus kõige enam põhjust oli loota arusaamist ja toetust meie iseseisvuspüüdeile, niisuguse mõttetu otsa pidid leidma...

Aga lahinguis juhtub ometi, et mõnikord segaduses just oma endi inimesi vastastikku hävitatakse. — Me tahaksime loota, et need inimesed Soomes, kelle korraldusel Eesti valitsuse esimene kohtuminister ühes oma julgete kaaslastega hukati, oma saatuslikku süüd on oma südame-tunnistusepiinaga lunastanud ja et nad end iialgi enam ei lase juhtida mingisuguse välisvõimu juhtnööride ega näpunäidetest.

Käesolevad read ei ole mitte määratud va-

nade haavade lahtikiskumiseks, vaid ainult oma sõprade kangelaste mälestamiseks.

Saatuse tahtel oli see tee, mille mina oma pärastise kaaslaste, kadunud Jaan Naarise ega, valisin ja mida Jüri Vilms kõige rohkem kartis, siiski julgem ja kindlam. Meie mõlemad pääsesime kohe pärast ülestõusmispühi Venemaale, kuigi mitte tavaliste reisimugavustega, vaid osalt jalgsi, osalt loomavagunis, kuid siiski oli korralgedal Venemaal võimalus liikuda palju vabamalt kui saksasõbralikkuse uimas määratavas Soomes.

Arnold Jürgens, kes 1913. aastast saadik asus Tallinnas, liitus siinse demokraatlik-radikaalse haritlaskonnaga ühiseks aatevennaks, kelle eesmärgiks oli Eestile iseseisvuse kättevõitmine. Eesti rippumatusest tol korral veel ei julgetud mõelda, küll aga püstitati Eesti autonoomia nõudmine ja otsiti selle läbiviimiseks teid ühiselt teiste Venemaa väikerahvastega.

Vene tsarismi vastu võitlev vene haritlaskond s-ridest kuni oktoobristideni oli loonud revolutsiooni läbiviimiseks erilise vandeseltsi Suur-Ida massoonide looži eeskujul. Kuni 1916. aastani kuulusid sisse organisatsiooni isegi Vene enamlased. Nende tulevase Venemaa kavva mahtus ka väikerahvaste autonoomia. Selle organisatsiooniga oli sidemeid meigi haritlaskonnal, ja kadunud Jüri Vilms koos Arnold Jürgensiga kuulusid mõlemad sisse võitlusvendlusesse. Siit oli pärit see raudne enesedistsipliin ja vääramatu kohusetunne, ülesseatud eesmärkide poole püüdmissel.

Meil kui liiviklastel on äärmiselt kahju, et Arnold Jürgens nii noorelt ja nii traagiliselt meie perest on välja kistud. Kuid ühtlasi me oleme uhked, et meie keskel leidis mees, kes ilma mingisuguste omakasuliste püüeteta, aetud puht-isamaalisest kohusetundest, oma noore elu meie vabaduse altarile ohvriks kandis.

Tema mälestus jäägu kustumata eeskujuks meie pere noortele kui ka vanadele liikmetele! Nõmmel, aprillis 1934.

Juhan Kukk.

Mälestusi Arnold Jürgensist.

Käesoleva kirjutise on lahkesti saanud REÜS-i naaberorg-i vilistlane, A. Jürgens'i koolivend ja stuudiumikaaslane Leo Sepp.

Olin esimest aastat Tartus „kuldsete lehtede all“ — „vtoroi osnovnoi's“. Alul ei pannud tähelegi ega mäleta Arnold Jürgensit. Oli 1905. a. sügis ja revolutsioonilained ulatusid koolinigi: osalt seisis koolitöö ja osalt tõmbasid endale kogu tähelepanu kõiksugu ärevad sündmused linnas ja maal. Hiljem selgus, et Arnold oli semestri lõpul pikemat aega puudunud.

Pääle jõuluvaheaega ilmus ta aga kooli suure halle: pärast kauast äraolekut, läbi teinud raske haiguse ja hädaohtliku operatsiooni, oli ta oma üleni sidemetesse mähitud pääga kui klassi kangelane, armastatud veteraan, kes tagasi tuleb oma rügementi.

Minul kui kohmakal uustulnukal polnud klassis veel ühtegi sõpra ja istusin üksi pingil. Mähitud pääga poiss istus minu kõrvale ja sinna ta jäigi kooli lõpuni. Koos astusime Riia poliitehnikumi, enamiku aega elasime sääli koos, koos lõpetasime ja astusime, kumbki oma teed, tegeleliku ellu.

Millega tõmbas ja sidus ta mind enda külge? Ainult oma iseloomuga, mis oli kui loodud ideaalseks sõbraks ja toeks olemiseks. Alles hiljem selgus, et ka meie vanemad üksteist hästi tundsid endistest aegadest, kuid see asjaolu kujunes siis ainult täiendavaks kitiks meie „abielule“, milleks teised kaaslased meie sõprust varsti häätahtliku naljana ristisid.

Kuigi hiljem tuli üle elada palju ühiseid muresid ja rõõmusid, läbi lüüa mõnestki tormist ja raskusest — heledamana ja armsamana on järele jäänud mälestused ühistest kooliaastatest, kus olime mõlemad veel arenematud ja arenemisel noored, täis ülemeelikust ja tõsidust, ulakusi ja kangelasmeelt. Tagasi mõeldes nüüd neile aegadele, sätendavad siiski juba läbi selle „tormi- ja tungi-“ ajajärgu kujunevad iseloomujooned ja tõekspidamised, mis hiljem Arnold Jürgensil määrasid tema lühikese elutee ja viisid teda sisse, mis temale ainuväärne: kangelassurma.

Esimesteks koolikogemusteks on igal algajal õpilasel kokkupuuted klassi „raudvaraga“, linnaipoistest „Koljatitega“ ja „Metusalatega“, kes olid alati valmis noortele maapoistele õpetust andma ja nende kulul nalja tegema. Arnold „likvideeris“ need vahekorrad varsti. Kuigi kasvult alul ainult keskmine, kuid tüse, terve ja jässakas, oli ta häämeel ja alati valmis vastu võtma igat väljakutset ega talunud iialgi ühtegi ülekohtu, mida tähele pani. Ja kui siis lahti läks, ei tunnud ta valu ega allajäämist: kuigi

kord eksinud päähoop serviti klassiukse hingeldelt vallandas — kogu klass eeldas jahmatades kandraami —, käis võitlus eksimatult võiduni, oma autoriteedi lõpliku maksmapanekuni.

Autoriteeti ta siis ka alati kasutas oma arvamuste ja seisukohtade avaldamiseks ja maksmapanemiseks, kuigi need vahel olid kogu klassiga vastuolus. Olime tol ajal loomulikult kõik „punased“ ja moodsad vene revolutsioonilaulud aina rõkkasid koolis. „Poisid“, ütles Jürgens, „jätke need vene laulud! Teie ei saa neist veel arugi ja need ei kõlba veel teile.“ Manitsustel polnud aga muidugi mingisugust mõju ning meie „kolleegid“ alustasid vaimustusega uuesti. Siis tõstis ka tema häält — ja häält tal oli! — ning narriva „ostkem sibulaid!“ viis tungis kiiluna laiadesse revolutsioonihelidesse. Alul üldine meelepaha, tegelikukssaamine ja protestid, kuid seisukorra koomilisus aitas kaasa, eesti poisid löid sekka, — ja kui kolleegid olid jõudmas oma „grudju proložim sebe!“ juurde, olid sibulad juba võidul.

Oma rahvustundega torkas ta muidugi varsti ka ülemusele silma. Vene õpetajad püüdsid seda vabameelsete aegade tõttu mitte tähele panna — algasid ju tol ajal koguni koolis vabatahtlikud eesti keele õppetunnid —, kuid vana joonistusõpetaja ja inspektor, sakslane Barth, ei suutnud seda taluda. Kord sai ta kätte Jürgensilt ühe eestikeelse raamatu — vahetasime omavahel koolis eesti kirjandust —, ja jutustas siis kogu klassile, kuidas üks tema, Barth'i lahtilastud ja kõlbmatu endine teener nüüd ka olevat tunnustatud eesti kirjanik. Jürgens vastas terava ägedusega, mida Barth lõpuni ei andestanud ega „selle rahvuslase“ võimeid kunagi üle 3-me ei hinnanud, kuigi J. oli klassi parim joonistaja ja üle kooli kuulus karikaturist. J. onupoeg August „b“-klassis sai aga samade joonestuste teiskordsel ettenäitamisel alati ümmarad 4-jad ning 5-ed...

Külm veri igas olukorras ja julgus — see oli tema lipukiri ja püüd. Kuid see tahtis karastamist ja proovimist. Kuna proosaline koolielu selleks vähem võimalust pakkus, tuli neid võimalusi luua ja välja mõelda. Mäletan, kuidas kord kollektiivse täiendamiseks otsustasime sooritada ka õunavarguse! Valisime kõrge aia kurjade koerte ja punaste õuntega ning kolm „julget“ asusid teele. Kolmas tõendas, et kõige tähtsam on ühel jääda väljapoole saaki „vastu võtma“; mina seletasin, et tarvis on aia otsas valvata — üle kõrge aia laskus alla vaid J. Vaevalt olid paar esimest õuna „vastuvõtjal“ käes,

kui ta neid hobuse moodi suure käraga purustama ja jahvatama hakkas, millega kõik koerad äratas ja J.-le kallale juhtis...

Ei olnud sellepärast juhus, kui eksamite ajal kogu klass J.-le ülesandeks tegi enda pääle võtta „luurekäigud“. Jürgens oli hää õpilane, valdas küllaldaselt kõiki õpiaineid, ega vajanud siis ise mingisugust luuramist. Kuid „eksamikomitee“ ülesandel oli ta muidugi kohe nõus. Nende luurekäikude kulminatsioonitipuks oli juhtumus, et J.-le järjekordsel õhtusel luurekäigul õpetajatetoas direktor mõne õpetajaga pääle sattus: oli vaid vaevalt aega hüpata tühja, juhuslikult lahti olevasse seinakappi! Sää! ta seisis ligi tund aega, kõikudes õhupuuduse, vabanemise ja koolist väljaheitmise võimaluse vahel... Kõik läks aga hästi, õnnelikult pääses ta meie juurde tagasi, tuues kaasa mõndagi huvitavat informatsiooni.

Ei või kuidagi ütelda, et me oleksime olnud korralikud ja eeskujulikud õpilased. Harrastasime rohkem, kui soovitav koolitööle, muusikat ja teatrit, mitte üksnes koolis, vaid ka väljaspool, kuigi meil legaalseteks pääsetähtedeks polnud kunagi raha... Oskasimegi hinnata kevadiste õhtute ja ööde kaunidust ja kui kord tagasi jõudime öösiselt paadisõidult Emajõel, ööbikuid kuulamast, ning vaimustuses tõusvat päikest oma metsasarve-posauni-kontrabassi trioga tahtsime tervitada, siis jooksis lõplikult kogu maja kokku ning me ei kuulnud mitte just kõige meelitavaid soovi- ja arvamisavaldusi.

Kuid Jürgens, kes oli ise meelsasti kaaslane ja algatajagi, oli ühtlasi kindlaks pandiks, et kõik tembud jäid alati kindlatesse piiridesse ja kujunesid ainult ilmsüütuiks nooruse eluavaldusiks. Ta oskas olla ja oli nii karskelt rõõmus ja ülemeelik, et ta ka oma kaaslased kaasa tõmbas ja midagi halba, nilbet või tõsist ulakust kellelegi meeldegi ei tulnud. Selliseks jäi ta üliõpilasena, sellisena tundsin teda viimse kokkupuutumiseni. Olles üliõpilasena kogu aja karskusseltsi liige, sobis see temale nii iseenesest mõistetavalt, loomulikult; seejuures polnud ta ühekülgne pedant, kitsarinnaline karskusapostel, kes teistele hukatust ja viletsusi sajatab. Nii mõnigi sõber ei pidanud temaga alati sammu, vaid vahetevahel komistas — kuid tõsise sõbrana ja sügava arusaamisega aitas ta neid hiljem häätujuliselt üle nii mõnestki moraalkaastrist.

Üliõpilaselu Riias oli tõsisem. Ei tundunud enam tarvidust, soovi ega aegagi kooliaegseteks vägitöödeks. Kuigi raha oli vähe ja selle tõttu tuli lõpetada kiiresti — J. lõpetas seejuures esimese järgu tunnistustega —, tundus ametlik õpitöö siiski hoopis kõrvalisem. Nii palju oli kõrvalhuve ja -alasisid, mis nõudsid rahuldumist, kuid ajapuudusel ei jäänud sel alal siiski midagi tege mata, kuigi J. oli sunnitud ühe talve pühendama

lisateenistusele kontoris. Pääle aktiivse kaastöö omas üliõpilasorganisatsioonis võttis J. muidugi agaralt osa Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi tegevusest, mis pääle oma uue avara seltsimaja ja teatrisaali ehitamist üle elas oma tõusuaega ja koondas kogu eesti seltskonda Riias.

Kuid ka siin ei saanud J. jääda rahuliseks, kui midagi tema tõekspidamiste vastu oli sündinud. Suure võlakoorma tõttu pidas Har. Seltsi juhatus paratamatuks seltsimajja vägijookidega einelaua sisseseadmist. Kuna seltsimajas päälegi asus veel kool, siis pidas Jürgens seda kavatsust äärmiselt vastuvõetamatuks: mäletan tolleaegse esimehe, praeguse lugupeetud Eesti Panga presidendi hr. Jaaksoni ebameeldivat üllatust, kui Jürgens ta tol puhul pääkoosolekul tule alla võttis. Kuigi küsimus oli juba ette otsustatud, oli ootamatu kallaletung siiski nii äge ja ette võetud sedavõrt sügava veendumusega, et vägijoo gid einelauda tookord ometi veel ei tulnud.

Algasid kavatsused tegeliku elu suhtes. Tookord unistasid alles paljud karjäärast ja lahedast elust Sarmaatias. Jürgensi juures ei tulnud see üldse kaalumisele. Ta pidas end otsekui sõduriks, kelle ülesanne on kodumaa teenimine. Ainult selleks soovis ta end ette valmistada, teadmistega varustada. Ei peetud tookord soovita vaks, et diplomitöö teemaks valitaks kohalikke probleeme: minu teema Baltimaade omavalitsuse üle lükati tagasi. Jürgens surus aga läbi, et temal lubati võtta teemaks uurimused Liivimaa põllutööliste olukorra kohta.

Riias lahkudes me kohtusime vaid aeg-ajalt. Kuid igakord, kui teda nägin, oli temal palju rääkida omist kavatsusist, pettumusist, püüdeist ja saavutusist. Iialgi ei olnud sää! esiplaanil tema isiklik elu ja mõnu, vaid alati leidus mingisugune üldine asi, ühine väerind, milles ta sõdurina või juhina julgelt ja avameeleslt kaasa löi.

Viimne kohtumine 1918. a. jaanuaris on mul eriti meeles. Olin ise ajutiselt põranda all ja ilma igasuguste dokumentideta. Jürgens elas Toitlusministeeriumi, praeguse Põllutööministeeriumi majas, kuhu tuli minna, möödudes vahil olevast punakaartlasest.

Ma teadsin, et ta on ühenduses põrandaaluse Maavalitsusega, et temal on viimaselt nii mõnedki ülesanded, sellepärast imestasin, miks ei otsi ta endale julgemat asupaika. Kuid seisukorra hädaohtlikkus ei erutanud teda: „Siin, punakaartlase seljataga, on kõige kindlam.“ Otsis siis oma sahtlitest igasuguseid blankette ja pitsereid — ning varsti olid mul jälle kindlad „paberid“ — puhkusele lastud sõdur see ja see, sää! ja sää! polgust. Mis nime ta minule sää! õieti andis, olen juba unustanud.

Kui Saksa okupatsiooni alul tagasi pääsesin Venemaalt pantvanglast, oli esimene tee teda

Mälestusi Jaan Naarisest

1917—1919.

Pärast 1917. a. revolutsiooni Moskvast lihavõtteks kojusõitu alustades astusin läbi „Bronnajalt“ oma sõbra Jaak Kase üliõpilaskorterist. Leidsin eest väheldast kasvu ja äärmiselt hoolikalt, kuid ilma silmatorkava efektsuseta riietatud tundmatu noormehe, kes käendamisel selgelt ja asjalikult „Naaris“ — oma nime lausus. Eriti paelus mind ta hallide silmade läbitungiv vaade, mille teravust ei suutnud vähendada ka raamideta näpitsprillid. Tundus kohe, et pole tegemist mingi „pehme vennaga“, vaid isikuga, kes end millestki petta ei lase ega kelle eest pole kerge midagi varjata. See pilk sisendas mulle, et ta omanik selgesti teab, mis ta tahab, ja kindlasti julgeb, mida ta õigeks peab. Ta vaade mõjus ergutavalt, liikumapanevalt teistesegi. Meie jutt polnud pikk. Ta ei osutanud suuremat lugupidamist mulle Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogust Eestis revolutsiooni „süvendamiseks“ kaasa antud „Isvestijate“ pakile, ning näis vene „seltsimeestest“ ja nende sõnarikkast tööst üldse õige väikeses arvamises olevat. Kuuldes, et sõidan Tallinna kaudu, kus mul tuttavaid pole, võttis ta sõna lausumata visiitkaardi ja kirjutas oma korteriperenaisele korralduse mulle vajaduse korral õomaja andmiseks. Kasutasingi pakutud võimalust

Ksv. JAAN NAARIS
(† 1919)

Tallinnas Kaupmehe tänavas 12, teisel korral. See koduseltsisustatud tuba, mille aknaisse paistis vastahoovist noor, peeneoksaline kask, ning kuhu õõsiti ulatusid tänavalaterna kiired valgustama sallivalt seinale jäetud piiblisalme, — on Jaan Naarise korterina olnud mitte üksnes peatuspaigaks ta rohkearvulistele sõpradele ja tuttavaile, vaid ka mõnegi ühiselt leitud väärtusliku mõtte tekkimise kohaks.

Naaris töötas Linnapangas, kuhu ka mina praktikandiks läksin. Oma tööjõu, algatusvõime ja optimistliku meele poolest oli ta ülemalt poolt väga hinnatud. Neile omadusile lisandus kaastööliste suhtes veel saajaprotsendiline seltsimehelikkus, mis ka teisi samaks kohustas — mitte ainult tema, vaid kõigi vastu. Erinedes küll iseloomudelt, sobisime siiski hästi ja muutusime paremaiks sõbruks, kui üldse võib pärisõpruseks nimetada seda tunnet, millesse lisandus suur portsjon häatahtlikkust minu vastu tema kui kolm aastat vanema ja kogenuma poolt,

ning samavõrra aukartust tema vastu minu kui alles kõige segasemas vaadete kujunemise järgus oleva noore eraku poolt. Imetlesin teda sellal eriti ta otsustamisvõime pärast — alati oli tal selgus ja kindlus, mis ja kuidas toimida. Ta teotses mitmesugustes majanduslikes, sportlikes, kirjanduslikes ja poliitilistes organisatsioonides ja rühmitustes, täites neis nii ideelise juhi või kaasjuhi kui ka tegeliku teostaja osa. Juba tol ajal oli see eriti hinnatav tavalise tegelastüübi kõrval, kes on kas auahne ja pääliskaudne „esindaja“ või algatusvõimetu käsutäitja. Naaris oskas organiseerida ka intiimset seltskonda ja kõita siis ning lõbustada kõiki kas-või ainuüksi oma kõneanni ja teravmeelsusega. Temas puudus see liigne tagasihoidlikkus ja saamatus, mis oli sagedasti koosviibimisi tuimendavaks paheks selleaegsetel noortel. Ta hakkas pihta julgesti, haarates algusteemaks mõne riulilt võetud raamatu, ajaleheartikli või muu tähtsusetu asja. Selles „hakkamises“ oli muidugi tubli osa teadlikkust ja tahtlikkust, kuid see näitas üsna tähelepanuväärivalt, kuidas eestlane oma loomupäraselt jahedavõitu temperamendile intellekti ette rakendades üsna rahuldavaks seltskonnainimeseks võib muutuda, millist omadust tunti sellal päämiselt venelaste sünnipärase talendina. Meie väikeses, nimeta jää-

minna otsima. Ta oli kadunud. Need, kes oleksid võinud mulle anda teateid, olid ise põranda all...

Selgus tema saatusest puudus mul ka Vabadussõja ajal. Läbides 1919. a. jaanuaris ühes rügemendiga Rakke, ratsutasin vaatama tema vanemaid. Tema isa seisis õueväravas ja niipea kui minu ära tundis, küsis: „Arnold on ometi Sinuga kaasas?“ Trööstisin, ütlesin, et Arnold on välismaal, tuleb varsti tagasi tervena ja teenetega.

Ta tuli tagasi teenetega, kuid surnuna. Alul ma ei uskunud tõtt: see paistis nii painajalikul kohutavana... Kuid siis kuulsin, kuidas üks mahalastuist oli palunud teatada Eestis: „Ütelge, et meie ei ole kedagi ära annud.“ Siis uskusin ja teadsin, et see oli Arnold Jürgens.

Leo Sepp.

nud kirjandus-kunstiliste kalduvustega ja pisut boheemitsevas noorte grupis oli Naaris kandvamaks kujuks ja selle suveõhtuste Pirita või Nõmme jalutuskäikude agaraks eestvõtjaks.

Okupatsioonivõimu murdumise järel novembris 1918 jälle Tallinna saabudes leidsin Naarise õige tähtsal kohal. Ta oli pöranda alt väljatulnud „Omakaitse“ juhatusel liige koos J. Pitka ja A. Pacheliga. Nende kolme mehe käes oli tollal tegelik kõrgem võim Eestis, õieti küll ainult Tallinnas, sest igas nurgas teoteti iseseisvalt. Nagu teada, kujunes „Omakaitsest“ hiljem Kaitseliit ja eesti rahvavägi. Naarisel oli ühes taskus märkmik, teises „Omakaitse“ juhatusel pitsat. Sageli püstitalu tänaval kirjutas ta korralduse pliiatsiga plokilehele, surus templi alla ning see maksis igal pool, ka Vabariigi Sõjaministeriumis, mis küll olemas oli, kuid vist rohkem tegi staabi- ja kantseleitööd. Ühe sellise „käskkirja“ alusel näiteks anti mullegi säält otsekohe vastav asjatundja kaasa, kui Naarise ülesandel läksin sakslastest maha jäetud Nõmme ja Vääna lõhkeainete-ladusid üle vaatama.

Oma kutsetöös siirdus Naaris sellal Balti Päästeseltsi raamatupidaja kohalt värskesse Kaubandus-Tööstuse ministeeriumi, merekaubanduse alale. Enamlaste sissetung Eestisse oli alanud ja Pitka oma esimese soomusrongi ja mõnekümne mehega löi Vaivara all lahinguid. „Ei ole mõtet kantsleis istuda, kui tähtsad asjad sünnivad mujal,“ ütles Naaris ühel detsembril algupäeval mulle Narva maanteel, kus ta ministeerium asus, vastu tulles. „Mõtlen teise soomusrongiga välja sõita — seniks kui sõjaväge vormeeritakse. Kui tahad — tule kaasa!“ Nõustusin. Paar päeva kibedat tegevust — Pitka töökodades kuulipildujate kordaseadmisel ja kogu varustise rongile vedamisel — ning sõit „frondile“ võis alata. Naaris asus esimesesse kuulipildujate vagunisse, mille koosseisu kuulus 18 meest ühes rongiülema kapten Partsiga ja vaguniülema staabikapten Paulusega. Relvastuseks oli umbes 8 maksimi ja koldi süsteemi kuulipildujat. Rohkem meeldisid aga Naarisele hiljem Inglismaalt saabunud lewisid, millega ta dessantidest osa võttis kuni oma viimse lahinguni.

Just sõjaraskustes ilmneb, mida tähendab iga kaaslase usk oma ettevõttesse või kahtlemine selles, eneseusaldus või selle puudus, teotsemistahe või loidus. Siin oli Naaris oma õigel moraalse juhi ja julgustaja kohal, olles ise igale eeskujuks. Tema oli meile palju — kuigi „aukraadilt“ ainult vabatahtlik reamees, ilma ühegi sõjalise ettevalmistuseta. Ta mõtles kõigi eest. Ta suutis seda, seepärast tundis end selleks ka kohustatud olevat. Ning teistel oli hää ja mugav loota temale. Mee-nub seik Tallinnast väljasõidu õhtul, mil selgus, et sõjariistad ja laskemoon on küll rongil, kuid enda moonale polnud keegi mõelnud. Vaikselt kobisid siis Naaris ja Pachel, kes samuti kaasa sõitis, üle vaguni serva välja ja kui nad tunni

aja pärast tagasi ilmusid, siis suure kotitäie peenleibade ja maksavorstidega.

Jaanuaris pöördus sõjaõnn meie poole. Soomusrongid olid vallutanud raudtee Lehtse jaamani. Ühel hilisõhtul olime okupeerinud Lehtse mõisa. Seisnud selle ees metsaserval valvepostil mõne tunni, tulime vahetuse saabudes tagasi mõisahoonete varju. Öö oli selge ja karge. Kõrge täiskuu paistes helendasid mahajäetud Lehtse lossi valged seinad otse muinasjutuliselt. Ümbrus oli täis ääretut vaikust ja rahu. „Kui saaks nüüd ühekski õhtuks siit ära kuhugi kaugele, kus puhtais riideis, vaikselt avaras toas võiks istuda sooja kamina ees ja mõlgutada oma sisimaid mõtteid“, unistasime koos. Sest reaalsuseks oli — sületäis heinu kuski mõisakoridoris magamisasemeks, lahtiriidetamatus kolmandat nädalat ja lakkamatult närvepingutav alatine valmisolek kõigeks.

Järgmisel õhtul oli ilm halb — sompus, udune ja niiske. Rong ristles Lehtse jaama ja sellest Tapa poolse soo vahel, räägiti Tapa vallutamise varahommikul. Vaguni nurgas, hästi varjatud elektrilambi valgusel, et tuli välja ei paistaks, istus Naaris ja kirjutas kirja. See kestis kaua. „Mul pole kunagi nii halb meeleolu olnud“, ütles ta veidi hiljem. See ütlus oli mulle uudiseks — iialgi enne ei olnud ma kuulnud tema suust sõna, mil vähegi kaebamise või virisemise maiku. — Hommiku poole ööd äratati mehed. Dessant saadeti välja ja meie vagunist pidi kaasa minema üks mees lewisiga. Meil oli kombeks, et dessanti mindi vabatahtlikult. Kas magamatusel või raskest ilmast — kuid sel korral tekkis nagu viivitus — keegi ei rutanud end üles andma. Juba näis see viivitus puudutavat meeskonna au, kui Naaris otsustavalt tõustes „Mina lähen!“ ütles ja varnast kähku lewisi võttis. Just tema oli minekukuks moraalselt kõige vähem kohustatud, sest alles eelmisel päeval oli ta dessandis käinud.

Tapa jäi sel korral võtmata. Pimeduse ja udu katte all jõudis rong küll üsna jaama lähedusse, kuid ootamatu sissetormamine osutus teostatuks — rängalt rikutud raudteed ei jõutud valge tulekuni ära parandada. Et mitu kilomeetrit punaste liini sissetungimist siiski ära kasutada, otsustas dessantsalka juhtiv staabikapten Paulus vallutada Lehtse ja Tapa jaamade vahel asuva Annemõisa punastele selja tagant antava löögiga. Rong tõmbus aeglaselt tagasi, püüdes hoiduda kohastikku paar kilomeetrit eemal liikuva dessandiga. Läks valgeks ja varsti kuuldus lahinguraginat. See kestis pikemat aega ühel kohal, tähendab — edu ei olnud! Põldude taga paistva metsa kohale tõusis rakette — punaseid ja roheline. Samuti tõusis meie, rongile jäänute, ärevus, sest keegi, ka suur-tükimehed ei teadnud, kelle signaalid need olid ja kuidas tuli neid mõista. Side oli halb. Tunni paari pärast saabusid lahingust esimesed tulijad — märjad lumest ja higist, lõõtsutades, näost puna-

sed ja äärmises ärevuses: arvati, et lahingu ajal olevat metsas veel kolmanda soomusrongi desandiga kokku põrgatud ja neid vist tulistatudki, enne kui ära tunti. Naarisest ei teadnud keegi midagi, enne kui tuli H. Kuik, kasuka käis ja hõlm läbi lastud, ning teatas, ta näinud Naarise langevat. Naaris joosnud paari kaaslasega teistest ette ja hakanud tulistama oma lewisist, kui äkki pääst vere pursates vajunud lumme. See teade oli masendav. Esimeses hoos ruttasin jaama, et telegrafeerida Tallinna, kuid eratelegrammi ei võetud vastu. Siis nägin üht mõisamehe rege mõne sõduriga lahingukoha poole sõitvat. Hüppasin ka päälle kavatsusega Naarise surnukehagi ära tuua. Metsa jõudes jätsime hobuse põõsaste varju ja liikusime jalgsi edasi. Kuid väljasõit oli toimunud liiga ennatult — kaasas oli mul ainult väike brauning (Naariselt tarvitada saadud), lipnik Kriisal ohvitseri mauser ja teistel üle kolme üks karabiin — püssid olid meil kõigil jäänud kaasa võtmata. Lähenedes metsa äärele nägime mõisa ees põllul ainult ühte musta kogu, kuna meie teada suurmasaanuid pidi olema kaks: ka leitnant Truuts oli langenud tabatuna kuulist vööle olevasse käsigranaati, mis plahvatas ja ta silmapilkselt purustas. Äkki väljus puie vahel paistvast mõisahoonest salk mustas riides sõjaväelasi — vist madruseid —, kes ahelikku moodustades ja püsse laskevalmis hoides meie poole liikuma hakkasid. Ei olnud mõtet nende sihis revolvreid paugutada — olime sunnitud taanduma.

Rongile tagasi jõudes kuulsime, et Naaris on elus, kuigi raskesti haavatud. Ruttasin kolmanda rongi klassivagunisse, kus leidsin ta seliti pingil, pää sidemeis, nägu väsinud ja kahvatu, valge kasukas määrdunud verega. Kuul oli joosnud suust sisse, purustanud hambad ja väljunud kaelast juuste piirdelt. Ta pikas pilgus avaldus raske kannatus, kuid ta valitses end mehiselt. „Juua!“ küsis ta vaevaga. Sain kustki pool klaasi jahtunud teed. — Lehtse jaamas kandsime ta Tallinna rongile, samuti teisel pingil lamava, rinnust läbi lastud leitnandi Solba.

Selgus ka lahingu käik. Metsas oli dessandile vastu tulnud vaenlase ratsanik, kes kahjuks minema pääses ja vist omadele sõna viis. Metsast mõisa-eelsele põllule liikudes, ei leidnud dessant vastasest mingit märki — võis arvata, et see ehk on mõisast lahkunud. Legendiku keskele jõudes aga avati ahelikule äkki marutuli kõigist mõisa hoonest ja kiviaedade tagant. Mehed viskusid pikali ja algasid vastutulistamist, kuid selgus, et vastane on rohkearvuline ja võrratult paremini varjatud, nii et ainuke õige samm oli taganeda metsa. Mehi langes ja seisukord oli väga raske. Siiski saadi ka haavatud toimetada metsa varju, teiste hulgas Naaris. Kaks kaaslast olid ta tule alt välja aidanud. Metsas kanti teda seljas, kuni

saadi kustki väike kelk. Üks mees ees vedamas ning teine tagant lükkamas — nii läks edasi raskestihaavatu vaevaline teekond üle mätliku soo, varju ja rahu töötava kodu-soomusrongi poole...

Mind määrati mõlema haavatu saatjaks Tallinna. Saabusime öhtul hilja — ligi 12 tundi päälle lahingut! Jaamas oli vastas ka sõjaväehaigla personaali, kuid jõudmata kannatada nende hoolimatust ja ajaviitmist, saatsin mõlemad haavatud Greiffenhageni erahaiglasse.

Nädala pärast, läbisõidul Tallinnast, külastasin Naarist. Ta oli paranemisel ja endise optimismiga püüdis leida oma halvast olukorrast selle heledamaid külgi: näitas uhkusega temale seltskonnadaamide poolt saadetud lilli ja meepurki ning seletas huumoriküllaselt, kuidas üks salalik hambatükk veel nüüd ta suulaest esile kerkinud, kuigi arstide ja tema enda teada kõik killud juba ammugi olid välja korjatud.

Kaaslaste lootus Naarise paranemisse ei saanud kesta kaua. Varsti tuli halbaennustav teade — tal olnud verejooks kaela-arterist, mis luukildudega vigastatud ja veel nüüd lõhkenud. Verejooksu olnud väga raske sulgeda.

Selle tagajärjel langes haavatu poolmeel-märkusetusse seisukorda. Nägin teda siis — viimset korda. Ta tundis mu küll ära ja pingutas ennast ka rääkimiseks, kuid üldine nõrkus ja osa näonärvide halvatus ei annud talle seks enam võimalust.

*

Tartu oli vabastatud. Eesti meestel oli olnud õnne ja õnn äratav lootusi uuteks õnneks. Seisime soomusrongiga parajasti Tartu jaamas, kui saabus esimene reisijaterong Tallinnast. Mõne minuti pärast tumestas sügava kahetsuse vari kõikide võitlejate seni rõõmsaid nägusid: tuuleiilina levis kõiki südamest puudutatud kurb uudis — Jaan Naaris on surnud! Keegi „Ühistöö“ preili Tallinnast toonud teate. See rabas meid rusuvamalt kui esimene eksiteade Lehtse lahingust, sest olime olnud kindlad usus, et kogu ta noore elu jõud ning tahe, kõik teadus ja arstide tarkus ühes kõigi ta sõprade lootuse ja armastusega võidule viivad ta raske heitluse — kuid ometi lõppes see kaotusega...

Mõne minuti pärast pidi Tallinnast tulnud rong sinna tagasi minema. Saanud oma komandandilt vastava ülesande, load ja raha, asusin teele — viima meist igaveseks lahkunud kaasvõitlejale hauapärga ja viimseid tervitusi. Pärga Tallinnast ei saanudki, sest ärid olid kinni ja tuli kohe edasi sõita, et matusteks Halliste surnuaiale jõuda. Kuid lahinguseltsiliste tervitused andsin talle kaasa ta veel lahtisesse hauda.

SÕPRUSELE

Intiim-organisatsioon on noorele, kodunt lahkunud üliõpilasele kohaks, mis püüab talle pakkuda uut keskkonda, kus ta väljaspool igapäeva tööd ja kohustusi oma vaba aega võiks kasulikult ja meeldivalt veeta ja kus ta võiks rahuldada nooruse tarvet olla rõõmus ja leida omataolisi seltsilisi. Sidemed, mis saavad alguse inimeste vahel ülikooli päevil, on sügavamad ja ulatuvad kaugemale kui harilikust tööst ja tegevusest tekkivad ühendused, sest vaevalt kusagil mujal inimesed anduvad üksteisele nii siira ja otsekohese usaldusega, nii fantaasiaküllase noorusliku elurõõmuga, kui vana *alma mater*'i müüride vahel. Ülikoolisõber on midagi, mis kogu eluajaks jääb kuidagi lähedaseks, mida alati ümbritseb soe tuttavlik hingus. Liivika kui organisatsiooni peopäeva puhul, mis alati on püüdnud inimesi liita südame kaudu, neist sõprusmälestusist soendatuna pühendama mõne vaatleva rea sõprusele enesele.

Sõprust, tõsist sõprust, leidub palju vähem kui tarvitatakse seda sõna. Paljud inimesed peavad tunnistama, et neil ei ole ainustki sõpra, kui nad sõbruks ei loe tuttavaid, kelle käekäik neile on ükskõikne. Sõprused on kerged tekkima viltalt süttivate sümpaatiate õhutusel, kuid ei ole sama kerge neid säilitada ja süvendada, et nad varem või hiljem ei taanduks tutvuseks või ka unustuseks.

Millised eeldused loovad jäädavaid sõpru, ei ole kerge öelda. Me leiame sõprusi, kus ühetaolise vaimustruktuuri ja elukäsitluse

tõttu inimesed näivad moodustavat resonantsnähte üksteisele, kuid samuti avastame sõprusi, kus partnerid erinevad üksteisest diametraalselt, kus ärmastatakse teises inimeses veetlevaid omadusi, mida enamasti enesel ei ole, kus sõprus näib harmoniseerivat üksiku puudusi. Näeme sõprusi huvialade ja harrastuste järgi ja paneme tähele teda ühendavat joogilauas inimesi, keda muidu liialt lahutavad vanuse, mõistuse ja seltskondliku seisundi erinevused. Kuid lähemalt järele mõeldes me veendume, et iga sõpruse aluseks on mingi vaistuline kokukuuluvusetunne, mingi sarnasus, ühine lõikepunkt. Selle kooskõla avastamine on sõpruse sünni, nähtamatute poolehoidu-niitide sõlmimine. Tõendatakse, et mõni kuu välismaal seob inimesi enam kui aastad kodumaal.

Sõprus on ühine tuli, mis soendab mõlemaid pooli, kes sellesse kannavad kütet. See on kahe lõikuva ringi ühine pinnaosa, mingi neutraalne „no man's land“, kus kohtuvad mitu erilist iseseisvat maailma. Seda ebaisiklikku piirkonda ei tohi ükski osalisest okupeerida ega sääl asetada enast eelistatud seisukorda. Sõprus ei talu oma piirides egoismi, mis peatselt ühe sõbra muudaks vahendiks, abinõuks teise omakasupüüdlikkusele, ega salli kadedust, mille eest suletakse ukсед nagu külma tuuletõmbe eest. Sõprust ei saa toita valedes — öeldakse, et sõprus võivat surra ühest vales, nagu armastus ühest tõest — ega seisa ta püsti silmakirjalikkuse najal. Konkurentsi algus, eriti võimutahteliste juu-

res, mille sihiks on ühe osalise eemaldamine, on sõpruse lõpp.

Sõprus eeldab kõigi partnerite inimväärtuse põhimõttelist võrdsust ja nõuab selle tunnustamist. Ühestainsast alahindavast väljendusest on küllalt tema katkemiseks. Kuid oma püsivuseks vajab sõprus pääle partnerite väärtuse võrdsuse veel nende teenete võrdsust.

Sõprus end väljendades on enastohverdav ja armastusküllane, ta ei kalkuleeri tasuga. Kuid ta eeldab, et teine partner on võimaline vabatahtlikult samasugust ohvrit sõpruse hääks tooma, nagu seda teeb üks. Sõprus tunneb end rahuldatuna ja näeb oma poolehoidu vilja kandvat silmapilgul, mil see, kelle hääks tehti teene, on omakorda valmis sõbra hääks ohvrit kandma. Tõeline sõprusring kujunebki inimestest, kes nii hääs kui halvas kaasa tunnevad üksteise elule ja alati valmis on aitavat, toetatavat kätt ulatama.

Sõprusteene, mille üks osalisist on teisele teinud, tekitab viimases tarviduse sellele vastata võrdse teenega. See tunne elab igas inimeses, välja arvatud ainult nurjatud iseloomud, kes sõprust hindavad kasu seisukohalt. Südametunnistusega inimene tunneb end alandatud, kui tal pidevalt puudub võimalus tasuda tema hääks ülesnäidatud ohvri-meelt, ta hoidub eemale ja häbeneb, vahel koguni põlgab oma ütleolevat sõpra. See viimane aga tunneb nukrust maailma tänamatusest.

Selles mõttes on sõprus tasa-kaalu-seisund inimeste vahel, mis

Jaan Naarise võitlused lõppesid vara — enne ta 24-nda sünnipäeva saabumist. Kuid selle lühikese ajaga oli ta suutnud elust võita palju: ta oli ära võitnud enda nõrkused, ta oli võitnud endale oma kaasinimeste südamed. Ta kandis

paljude usku ja lootusi ning tema langemine oli neile suureks kaotuseks. Kuid ta isiksus pole kadunud — see elab alati kaasakiskuva eeskujuna neile, kel hinges on idealismi ja noorustuld.

H. Evert.

püsib niikaua, kui üksteisele tehtud teened püsivad hinnanguliselt võrdseina. Tähtis ei ole seejuures teenete iseloom; majanduslikku toetust võib tänu näit. moraalsete ja vaimsete teenetega. Samuti ei ole nõutav teenete ajaline vastavus, vaid teadmine, et sooritatud teened on hindamist leidnud ja sünnitavad vastuteeneid. See kindel teadmine ja usaldus üksteise vastu on kogu sõpruse varandus, on tema kapital. Rikkad on inimesed, kes võivad arvestada oma sõprade soojalt kaasaelavaid südameid, kes teavad, et neid mõistetakse ja et neil alati on maailmas koht, kus neid võõrana vastu ei võeta, vaid avasüli tervitatakse.

Sõpruse kaal, mille kaussidele iga partner kannab oma osa, on õrn ja tundlik riist. Teda ei saa loodis hoida teenete aritmeetilise arvutamise, nagu tundeid ei saa osta rahaga. Sõprus nõuab terve rea mittehinnatavaid väärtusi, ta nõuab poolehoidu, armastust ja truudust, ta usub enesel õiguse olevat osa saada sõbra elust. Ta ootab sõbralt usaldust, avameelsust ja mõistmist, nõuab tolerantsi ja leplikkust vaadete erinemisel, vajab häätahtlikku abi eksimuste puhul. Sõbras ei otsi keegi kohtunikku, vaid advokaati, kuigi sõprus ei karda arvustust. Sõbra vead nõuavad nende käsitlemisel pieteeti, nagu kõik inimlik ja paratamatu meie elus.

Kuid nii tihe kui sõpruse side ka ei oleks, ei kata ometi sõbrad kunagi üksteist, vaid jäävad ikkagi iseseisvateks, omaette eluga maailmadeks. Sõprus ei ole piirideta, üheks hingeks ja olemuseks sulatada püüdev tunne, nagu armastus, mis püüab vallutada teise elu kõige peenemad ja diskreetsemad saladused. Sõprus püstitab kindla vahe, kui kaugeneni ta jagab seesmiselt tundeid ja elamusi, ta näeb alati teises inimeses samaväärset, iseseisvat isiksust, mis kunagi teisega ei segune. Pietedirikkalt peab ta

pühaks sõbra intiimsemaid tundeid ja hoidub häbelikult nende külge puudutamast.

Sõprus on vaikivalt sõlmitud enamsoodustuse leping kahe sõltumatu tsentri vahel, mis on küll üksteisele lähedal, kuid mitte üksteise sees. Kõik inimesed on oma hinge põhjas ligipääsematud, on nagu saared meres, millel on vaid tarvilik arv ühendusaurikuid välismaailmaga. Sõp-

HÕBEDASULATAJAD

Liiviklased Th. Gutman ja
H. Evert (keskel vironus
V. Pääsuke) Kalifornias
1922. a.

radel on aga üksteise suhtes kõige suurem arv ühendusi ja nende vahel maksavad piltlikult õeldes eelistustollid.

Sõpruse piirkond on see pind, millel asudes inimene on kõige vastuvõtlikum mõjustustele, mis hoovavad välja teise inimese omapärasusest, ja siin vormitakse oma isiksust vastavalt saadud elamustele. Asjata ei kriipsutata alla hääde ja halbade sõprade seltskonna sügavat mõju. Lähikäimisel sõprade ringis saabuvad ka erinevates vaadetes kompromiss-seisukohad, luuakse ühe-laadiline ellusuhtumine ja leitakse ühised tõekspidamised. Selle tõttu kannab ka iga org., kus

sõprusele üks on lahti hoitud, tähelepandavalt määral isesugust vaimset palet. Siin kujundab sõprus org-i ühise vaimu näol enesest juba teatava sotsiaalse jõu ja astub tegurina ühiskondlikku ellu, hakates teatavalt tingimusil andma ajale oma tooni.

Meie ei jälgi teda enam sinna, vaid märgime, et need vargsed pilgud on heidetud ainult meeste vahelisele sõprusele, ja et nad vaevalt annavad ennast laiendada. Me ei usu, et mehe ja naise vahelisel sõprusel puuduks varjund, mis ei kuulu sõpruse koosseisu hulka. Naistevahelise sõpruse kohta tähendame ainult, et ta näib olevat fragiilsem, murdlikum, vähem vastupidav katsumistele.

Väljendusviisilt on sõprusi leegitsevaid ja karme, sõprusi suudluste ja kaelustustega, sõprusi sõnatu käepigistusega. See on temperamendi küsimus.

Sõprus vabastab liigseist välistest läbikäimise vormidest, see on sõprade eesõigus üksteise vastu. Kuid ta ei vabasta kedagi vastutulelikust viisakusest, sest seda väärivad sõbrad tõepoolest enam kui tüütud, võõrad inimesed. Sõprus peabki säilitama oma osaliste vahel vajalise lugupidamise ja respekti, et mitte lasta suhetel labastuda.

Õeldakse, vanad sõbrad tunduvat veidi igavaina. Tõsi, neil puudub värskete tutvuste salapärase tundmatuse veetlus, kus uudishimu segatuna seiklusihaga otsib endale uut toitu. Kuid miski ei liiguta meid nii meeldivalt, kui üle hulga aja jälle korraks näha seda vana sõpra, kes oma isikus kannab osakesi meie enese elust ja kes on meie möödunud päevade rõõmsalt-naeratavaks tunnistajaks. Vana sõber — see on mingi soliidse firma ammuproovitud soliidne kaup, mida võib usaldada kinnisilmi.

Pühitsedes sõprusseltsi veerandsajandi juubelit, ei unusta meie „vivat!“ hüüdmast ka sõprusele ja vanadele sõpradele.

E. Just.

Üliõpilasorganisatsioonid ühiskondliku kasvatuses tegurina

Meie üliõpilaste organiseerumise kujunemine vabalt individuaalse meeldivuse järgi valitavasse kindlapiirilistesse ja tugeva-distipliinilistesse organisatsioonidesse, vastandina meie põhja-naabrite organiseerumismuutustele, näib olukordi arvestades olevat küllaltki põhjendatud. Varemil ajal järgiti otseselt saksa üliõpilaselu. Hiljem, juba eesti üliõpilaste eneste organisatsioonide luues, tuli paratamatult arvestada olevaid eeskujusid. Teisalt näib aga objektiivse põhjusena arvestamist väärivana seik, et meie noore haritlaskonna kujunemisel pidid üliõpilasorganisatsioonid aitama täita seda tühikut, mille jättis välja kujunemata kodune kasvatus, kuna üliõpilased enamil juhtudel moodustasid alles esimese haritlaspõlve perekondades. See ülesanne organisatsioonidele on jäänud püsima tänini, ja peaks leidma palju teadlikumat rakendamist kui varem, sest nüüdis-ajal pole organisatsioonide ülesandeks viljelda üksnes lõbusat üliõpilaselu, vaid esikoha tegevuses pälvivad liikmeskonna kasvatusküsimused. Tuleb tõsiselt pöörata tähelepanu liikmeskonna individuaalsele väljaarendamisele tugevateks ning teovõimsateks isiksusteks, kuid samaaegselt peab organisatsioon suutma täita ka temale langevaid ülesandeid ühiskondliku kasvatuses tegurina. Vähe on akadeemilisele kodanikule sellest, kui ta üliõpilasaastate vältel vaid kitsapiirilisel süveneb oma õpilasse. Neil aastail peab leidu-

ma tahet ja soodsaid võimalusi enese igakülgeks kujundamiseks erialal tusedaks ning ühtlasi avara silmaringiga teovõimeliseks isikuks, kes tõesti suuteline täitma neid mitmekesiseid nõudeid, mis ootavad teda tegelikkude tööülesannete juures. Noored, kellele on antud kasutada suuri aardeid nende akadeemilise hariduse näol, ei võlgne tänu mitte ainult oma kõige lähemale, vaid samavõrdsest kogu rahvale. Saadud hüved aga kohustavad, ja akadeemilised kodanikud on need, kes peavad suutma teadlikkudena ja vastutavatena, tarbekorral ka juhtivalt, võtta osa meie ühiskondliku ja riikliku elu korraldusküsimuste lahendamisest.

Meie üliõpilasorganisatsioonid oma tiheda kokkukuuluvuse ja intensiivse siseelu tõttu omavad mõjustava ümbruse märke märkimistväärivat tähtsust oma liikmeskonna arenemisel ja maailmavaate kujunemisel, — eriti arvestades seda, et üliõpilasaastatesse langeb noorte kõige tõhusam arenemisejärg. Need mõjustused, mis kohatakse siin, on sageli määrava tähtsusega isiku enese tõekspidamiste kujunemisel. Sellepärast peavad organisatsioonid suutuma täie vastutustundega oma kasvatuslikkudesse ülesannetes.

Käesolevas ei taha võtta vaatlusele ja hindamisele organisatsioonide üldist tegevust ega neis rakendatud pedagoogilisi vahendeid, vaid puudutada ainult nende osa ühiskondliku kasvatuses tegurina. Sellelt seisukohalt lähtudes tuleb nende

paljude positiivsete nähtete kõrval, mis saadavad üliõpilasorganisatsioonide, märkida ka mõningaid pahelisi. Sellisena paistab silma muidu nii hinnatav organisatsioonide sisemine tiheus ja ühtekuuluvus, mida eriti üliõpilaskonna tervikkikkuse seisukohalt võib teatava määranii paheliseks nähteks pidada. Meie organisatsioonide teotsemise siht on suunatud sissepoole. Tundub, et teotsetakse päämiselt selleks, et tuua silmanähtavat kasu oma organisatsioonile ja selle liikmeskonnale. Sellepärast tabab kogu üliõpilaskonna ulatuses üritatud ettevõtteid sagedasti vägagi loid vastuvõtt. Akadeemiliste ühingu tegevus vääriski elavamat osavõttu, üliõpilaskoorid kannatavad liikmeskonna vähesuse all, orkester pole üldse suutnud teotsema hakata. Põhjuseks pole siin mitte huvi puudus, vaid see, et samasuunalist tegevust üritatakse killustatuna mitmeis organisatsioonides ja ühiseiks ettevõtteiks ei jätku enam aega.

Samast kokkukuuluvusest on tingitud ka see „oma-mehe” eelistamine, mis tänapäeval on leidnud üldist tunnustamist, millega mürgitatakse noorte arusaamist erapooletusest, killustatakse ühistunnet laiemas ulatuses ja süvendatakse separatistlikke püüdeid.

Organisatsioonid on liialt kiindunud enesesse, — kootakse tihedat võrku enese ümber ja ollakse kibedasti ametis vahendite leidmiseks, kuid taotella veelgi tihedamat kokkukuulu-

LIIVIKA EESTSEISUS KEVADEL 1934.

Istuvad: E. Tomson, R. Tasso (esimees), E. Toming,
Seisavad: E. Kangur, M. Zastrov, E. Linsi, V. Soome.

vust oma organisatsiooni ulatuses ja arendada suuremat löögi-võimet väljapoole. Peaks suudetama mõista, et nii palju ülistatud ja sageli tarvitav ühismeelt taotleval lipulausel „üks kõigi, kõik ühe eest“ kaotab oma kõrgel hinnatava mõtte ja sisu, kui teda rakendatakse vaid üksiku rühmituse huvide rahuldamiseks. Kas pole selline tegevus juhitud liigest kitsapiirilisusest ja lühinägelikkusest, arvestades ainult enese momentihuve. Näib, et pole tahetud püstitada küsimust, kuhu suundub see nii veetlev tee. Kas pole see lõpuks mõõga teritamine ka enese vastu, rääkimata selle lubamatusest üldise terviku suhtes.

Küsimus on seda tõsisem, et see ei piirdu ainult üliõpilaspõlvega. Siin omandatud arusaamisest ja tõekspidamisest võetakse kaasa ka hilisemas ellu, kus need mõjustavad kogu meie ühiskondliku elu kujunemist. Peaks ju haritlaskond olema

see osa rahvast, kes teadlikult juhib enese tegevust, kes on kohustatud kooskõlastama ja ohverdama enese huvisid selleks, et anda esikoht üldsuse omile. Ometi võime aga tähele panna, et kõige enam teadlikku viljelemist on lahkpuüded ja huvide killustatus leidnud just haritlaskonnas.

Olukorra parandamiseks nõuda järsku ümberhinnanguid ainult vanemalt põlvelt oleks raske. Siin peavad noored ise teadlikult suhtuma olevatesse puudustesse ja oma ülesannetesse nende kõrvaldamisel. Tuleb noortena, väikeste tööülesannete sooritamisel ja pisiküsimuste lahendamisel, õppida tunnustama teisitimõtlejaid, õppida hindama üheväärsete kaastöölistena ka neid, kes ei kuulu meie ringkonda. Harjutagu ühiselt rakenduma samade sihtide taotlemiseks.

Selleks peaks leiduma üliõpilasorganisatsioonidel rohkesti ülesandeid ja küllaldaselt või-

malusi. Seepärast suhtutagu teadlikult ja vastutustundega oma ülesandesse ühiskondliku kasvatusel alal. Võetagu kriitilisele vaatlusele ja teostatagu tarkem korral ümberhinnanguid oma kasvatusprintsipiis. Suudetagu avara pilguga vaadata üle oma kõige lähema ümbruse huvi- piirkonnast. Tunnustatagu esmajärguliseks kohustused rahva ja riigi vastu, oma — sageli kitsapiiriliste — isikuliste huvide ees. Teatagu, et meie rahvas on selleks siiski liiga väike, et tema haritlaskond võiks ideelises huvilageduses kulutada jõudu omavaheliseks intriigitsemiseks ja et võiks edasi püüda see moraalne vennatapp, mida oleme võinud märgata tänini.

Üliõpilasorganisatsioonid akadeemiliste noorte koondistena on võtnud enestele õilsa ülesande arendada ning kasvatada noori kaasvõitlejaid tublideks ja ausateks töömeesteks, kasuks rahvale ja riigile. Nõudkem siis ka enestelt tervikuna ja oma liikmeskonnalt nende nooruses siirast ja ausat suhtumist oma tööülesandesse ja kohustus- tesse, küllap siis võib oodata selle rakendamist ka hilisematel aegadel.

Selleks töötada on üliõpilasorganisatsioonide kõlblas kohustus, ja alles siis, kui suudetakse oma liikmeskonnas arendada ühiskondlikku mõtlemisviisi ja luua sobiv õhkkond laiapiiriliseks solidaarseks koostööks, seisab organisatsioon oma ülesannete kõrgusel ja on oma olemasolu õigustanud ka väljaspool üliõpilaskonda.

R. Tasso.

ELULÄHEDUS ÜLIÕPILASORGANISATSIOONI PÜÜETES

Meile ei ole osaks saanud ei sisult ega vormilt jätkata oma elu ja tegevuse laadi eelkäinud põlvete omale. Murrang, mille esile kutsus maailmasõda rahvaste suhetes, aetas ka meid uue aja lävele, andis meile harida rahvusliku ja omariikliku uudismaa. See on avar pind täis uskumatuid võimalusi. Meie ülesandeks on luua see maa enese näo järele uueks, omapäraseks teoseks, vormida tema elu oma ideaalide kohaselt.

Üliõpilas-organisatsioonid on ühendused, mille õigus ja kohus on saada nendeks sotsiaalseteks teguriteks, kus sünnib ja areneb tuleviku hingus. Nad peavad olema hälliks uutele eluvormidele ja nende ridadest peavad välja kasvama kultuuri ja uue maailma-suhtumise kandjad.

Eluläheduse mõte ei seisa mitte tänapäeva keeruliste ajakajastuste orjamises ega peitu päindlikus kohanemises iga silmapilgu ja ajavahemiku erinevustega. Ta on suunatud tuleviku. Tema sisu ei pea olema peegelpilt sellest, mis parajasti on, vaid meie eluläheduse idee seisab selle tee leidmises, mis meid tänapäevast peab viima seisukorda, mida me peame õigeks ja ihaldusväärseks.

Kaasaja ühiskondliku ja kultuurilise elu nähted on sageli saanud hävitava arvustuse osaliseks. Neid on hinnatud madalalt ja nende väärtuste alal on tekkinud inflatsioon. See on tavaline kõrgemate väärtuste massiliseks muutumisel esinev nähe, millel on tendents tasandada kõik tipud ja viia nad alla orgudesse. Ka kultuuriliselt astmelt tõusnud mass jääb ikkagi pääliskaudseks vaimseks pleebiks, mis oma rõhuva hulga tõttu annab ajajärgule iseloomu.

Kultuurilise evolutsiooni kandjaks jäävad ikkagi kitsad eliitringkonnad, kust alguse

saavad uued vaimsed lainetused ja kust tõusevad tuleviku radasid juhtivad tähed. Niisuguseid ringkondi luua ja kasvatada on üliõpilas-org-i otsene ja kõige elulähedasem ülesanne.

Missuguseid eeldusi nõuab see ülesanne organisatsioonilt, mille osaks on kaasa aidata uute väärtuste loomisele riigi ja rahva kasuks? Selleks ei jatku vegeteerivast elamisest ega umbkaudu sinna ja tänna kobamisest, vaid ta nõuab omaksvõetud aadete loogiliselt tõestatud selgust ja kriitika tules kristalliseerunud puhtust. Tema tõeliseks kandvaks jõuks on inimeste kogu, kes org-iga on ühinenud seepärast, et nende hinges on ärganud tung kõige selle hää ja ilusa ühiseks teostamiseks, mis uinub iga inimese südames.

Meie ei usu, et tuleviku ehituse nurgakiviks tohiks tarvitada inimlikkude apetiitide ja edevuse meelitamist. Tõsi, see on küll kütkestav ja võimas vahend, kuid tema püsivuse eest ei või keegi vastutada. Meie tulevik vajab inimesi, kes suudavad truuks jääda ja järjekindlalt teostada oma töökspidamisi ka halbadel päevadel. Ta nõuaks

töökaid käsi ja selgeid päid, kes oma ideaale oskavad eraldada nende ideaalide sümbolitest, näilistest kujudest ja propagandavahendeist, kes n. ö. ka maskeraadil ei lange oma kostüümi mõju alla.

Veel elulähedasem kui vee-nete soliidus ja kujukindlus on org-ile nende kandmine ellu ja levitamine. See on avalik võitlus oma credo kompromissideta ja taganemata rakendamiseks, ühiskondliku inertsi ja tardunud eelarvamuste kiuste. Uusi vorme modelleeriv vaim peab mõnikord lõhkuma vanu. Meie elus on veel küllalt raudriideid, mida vaja asendada mugavama ülikonnaga. Seepärast andkem noile pihta!

Sel looval mässuvaimul ei puudu võidulootusi. Ta eeldab ainult oma kandjate tugevat kokkukuulumist, nende organisatoorilist tihedust ja valgustki, visadust ja järelejätmatus energiat.

Mitte kahetseda mõraga kaussi, vaid teda asendada uuega, on meile elulähedane. Ja abinõuks on kõigi samutimõttelejate koondamine ja kasvatamine ühisele jõupingutusele.

E. Just.

LIIVIKA NOORLIIKMESKOND KEVADEL 1934.

Keskel vanamees E. Tomson.

Eesti rahvuslik ideoloogia ja maa selle alusena

Vilho K. LIIDEMAN

Viisteist aastat eestlase tööd omas riigis satustid hiljuti terava arvustuse alla. Kultuurnädal vabariigi 16-nda aastapäeva puhul pareeris olulisema sellest arvustusest, osutades objektiivsetele saavutustele kõigil aladel. Ei, välises arengus ja töö edukuses ei saa Eestile kuigi palju ette heita; ümberpöörduvalt, siin on mõndagi, millega võiks koguni uhkustada.

Ometi tahaks asuda arvustavale seisukohale, kuid hoopis teisest lähtekohast. Kus meile otse karjuvad puudused silma hakkavad, see on meie haridus- ja kultuurpolitiika, meie vaimse elu ala üldse. Olgugi need ka mõistetavad, seletatavad, kuid neid peab ometi nägema ja nentima. Meie ees on tänapäeval nende õied: n. n. haritlaste üleproduktatsioon, haritlase võõrdumine elust, ideoloogiline kriis, erakonnajuhtide aatelagedus, võõraste aadete ähvardavalt lammutav võidukaik, hingeline tasakaalutus, omariikluse ja rahvusliku idee kidumine meie inimestes veretuks abstraktseks mõisteks.

Ütlen, see on mõistetav. Noort riiki valdas alul tõsine ülesehitamise, siis aga järjest ikka snobistlikum tsivilisatsiooni-palavik, — tõus ja tõusikus — kultuuritraditsioonide puuduse tulemus. Haaras uute olude petlik ainealine perspektiiv. Salajaseks või ka varjamata deviisiks kujunes — saada. Saada võib aga ainult välist: raha-vara, elumõnusus, või siis — tsivilisatsiooni. Saamises ja jagamises liituti ja erineti, võideldi ja teritati mõistust; haridustki

omandati, koolidesse rühiti, et saada kohta või haljale oksale kergema vaevaga. Tähelepanemata oli saanud tsivilisatsiooni sihiks, ülimalt eluotstarbeks omaette. Selles mõistetigi — kultuuri, Euroopa kultuuri.

Tõeliselt mõistame aga kultuuri mitte tsivilisatsiooni ebemeis ja esemeis, mida inimene võib raha eest hankida, saada, vaid mõistame selles inimese enda teritatud vaimu kehastust temas ja teda ümbritsevas, isiku- või rahvapärast elustiili, — kehastugu see elutegevuses, — mõttes või — kujundamises. Sellist tõelist kultuuri on meil tõesti veel vähe, ja see ongi puudus, mille kallal tasub juurelda, arvustada, aktsiooni alustada. Kas ei ole siis andestatav, kui me oma omariiklusaegset haridus- ja kultuurpolitiikat nimetame sihi- ja sisulagedaks, hingetuks ja eluvõõraks?

Loomulik, et kultuurita ei saa olla ka selget, põhjendatud rahvuslikku ideoloogiat. Milline saab olla vaimne ideoloogia, kui kultuuri mõiste on täidetud rahva ja ka haritlaskonna teadvuses tsivilisatsiooni mõiste sisuga?

Meie endine n. ü. defensiivne rahvuslik ideoloogia, mis oli kujunenud eesti rahva kaitseks võõraste — balti saksluse, härraskiriku, venestumise, saksluse, kommunismi — vastu, olles saavutanud välise võidu, jäi iga aastaga tühjemaks, kahvatumaks, — anakronismiks. Vana trafareedi järgi korratakse aga ikka veel tänapäevani samu sõnu rahvuslusest, tehes nagu, nagu oleksid need kõigile endast mõistetavad, igas hinges rikkalikult konkreetset sisustatud, jättes tähele panemata, et mitte ükski kuulajalugejas, vaid ka kõnelejas-kirjutajas pole vanades vormides enam mingit selget sisu, ei enam vana ega veel uut.

Eesti rahvas osutus kardetavaimas, hingelises vaakumis, ilma ideoloogiata, ilma siduva, ühendava aateta, ilma tuleviku tähisteta. Kuid loodus ei lepi tühjusega, loomusunnil täitub see millegagi.

J. U l u o t s a Suur-Soome ideoloogiat ei taha küll kuidagi lugeda mingiks quasi-ideoloogiaks, — kuid olevaid või mõeldavaid rahvusvahelisi konstellatsioone arvestades on see siiski liiaks utopiamaiguline, et sellele rajada mingit tööd või poliitikat, et tõmmata kaasa laialisemaid hulki. Ometi on sellel Suur-Soome unistusel üks tähtis positiivne külg — eestlase rahvusliku enesetunde püstihooldmine: julgus unistada gi Suursoomest.

Enesetunde, iseteadvuse puudus, orja-hinge enda alaväärsuse tunne, — see on näruseim element eestlase hinges, mis lööb läbi ka meie men-

taliteedis*). Siin — ja sisemise kultuuri puudulikkuses — ongi igasuguste ideoloogia asainete põhjus. Rahuldutakse, kui arvatakse olevat kas või väliselt, nagu teisedki — härrad, eurooplased jne. Nagu see O. Rütli tuntud uhkustamine värvimütsini jõudmisega: et nüüd oleme, nagu NEMAD, — s. o. saksad. Sellist viletsat enesetunde rahuldamist on meie vaimu-elu tulvil täis. Snobism on kõikjal, igal on oma *comme il faut*-ideaal või unistus...

Levinud on see meie akadeemilisteski ringkondades, kus on läbi löönud Euroopasse trüginine. Asendagem J. Barbaruse ühe luuletuse motos

*Mon dernier cri
Paris, Paris!*

*Paris l'Europe'*iga, — pole küll riimis, aga sisu vastab. Tulla toime tööga, uuringuga, mille referaat satuks mõnda välismaa eriajakirja ja sealt siis refereeritava autori nimi mõnda paksu käsiraamatusse pikka kirjanduse loetellu või teksti sulgudesse, — see on saanud salajaseks *dernier cri*'ks. Alma mater Tartuensis on viidud Euroopasse, Ameerikasse! Ning meie rahvariduse juhid on uhked, et nende koolid ei jäävat maha oma metoodika moodsuses, õpetamise tehnikas selle või teise Euroopariigi omadest ja — et meie käes on olnud maailmarekord üliõpilaste või keskkooliõpilaste arvus! Vorm on saanud sisuks, tunnus — sihiks. Mitte selles ei ole halba, et meie teadlaste tööd võivad ilmuda ka Euroopa ajakirjades. See on tunnus, et meie inimesed on suutelised teaduse alal töötama; halb on aga see, kuis seda *primaarselt* hinnatakse sihina omaette. Siht peab olema aga sisse-, mitte väljapoole. Vajame Eesti teadust, ja ainult selle loominguks suudame kulutada. Jumal tänatud, tunnus- tusest pole me enam nii vaesed, et üksnes nendega tarvitseksime uhkustada.

Meie nõrkus on muus, — usu puuduses endasse, kultuuri traditsioonide ja rahvusliku ideoloogia puuduses. Rahvustunde isikuline väärtus ongi — inimese usus endasse, tema terves enesetundes, enda sisemise väärtuse tajumises, mis tal võimaldab häbenemata oma päritolu ka võõra ees vabalt pää püsti hoida ilma orjaliku tungita — temaga sarnaneda või enda väärtuse tõusu näha temaga ühtesulamisest. Meie nõrkus on selles, et välise külje, tunnuste-jahi taga ei ole selget rahvuslikku ideoloogiat, mis seoks ja hingestaks kõik meie tegevuse, kõik püüded, kõik tööd ja töökesed üheks võimsaks vooluks, —

*) Seda moodsaks saanud sõna on hakatud meil tarvitama mitmes mõttes; siin mõistan selle all isikule või rahvale omast vaate- ja otsustamisviisi, mis kujunenud nende sotsiaalsest, ajaloolisest ja rahvuslikust olustikust.

omapäraseks, loovaks, eesti rahva teadlikku osa ühendavaks ja edasiviivaks. Selle asemel otsitakse ideoloogiat, ideid võõrsilt, — ikka moodsaid, ikka kõmulisi. See moodsa ja kõmulise hinne on halvaks tunnuseks meile, see ei kõnele rahva vaimsest küpsusest.

*

Rahvuslikku ideoloogiat ei saa leida, see tuleb avastada. Ainult nii on see elujõuline, permanentne, ja viib rahvast edasi. Ideoloogia loomine seisab olevate igaveste ideede avastamises rahva hinges ja olustikus ning nende arendamises tõenäoste ja taoteldavate tulevikutähiste suunas. Nagu taimekasvataja-sordiaretaja valib terava silmaga algupärasest, oludega kohanevad populatsioonide segust põllul jõulisemaid liine, mis on jõudlusvõimelised, seisu-, haiguste- ja talvekindlad, kõrgemakvaliteedilised; nagu ta siit veel edasi jõuab nende ristlemisega ka võõra õietolmuga, pookides pärismaisele jõulisele taimele pärandatavaid omadusi kõrgarendeilt, — nõnda peaks käima ka rahvusliku ideoloogia — ja rahvusliku kultuuri — loomine.

Kui rahvuslik ideoloogia tahab olla tõesti rahvuslik, mitte kunstlik ja päälle sunnitud, siis on tema alusteks: rahva sotsiaalne struktuur, rahva iseloom, maa ajalugu ja asend. Ainult neil loomulikel alustel püsiv ideoloogia saab haarata rahva hulki, nagu defensiivne rahvuslik ideoloogia C. R. Jakobsoni ajal. Või nagu marksistlik ideoloogia on haaranud tööliskonda linnades. Kas saab aga väikerahvast kanda muu ideoloogia kui just laiemaid kihte innustav ideoloogia!

Ideoloogia aluseid lähemalt vaadeldes märgime esiteks väikerahva hüvesid ja pahesid. Suurrahvaste haiguste suhtes — militarismi, imperiaalsi, messianismi —, mis neid tõukavad vägivaldale teiste vastu (vallutamised, asumaad, vähemusrahvuste tagakiusamine), kõigi nende järel- dustega, — oleme meie immuunsed. See-est on aga meie rahvuslik kandepind igas mõttes liiga kitsas. See sunnibki meid eriti arvestama rahva sotsiaalset struktuuri, ning need ülesanded rahvusliku kultuuri ja ideoloogia alal, mis suurrahvastel on jäänud teatud kitsamate eliit-kihtide (nagu aadel) kanda, veeretama laiematele „madalamatele“ sotsiaalkihtidele. Teiste sõnadega — see määrab meid demokraatiale kõige üldsemas ja tõsisemas mõttes ja intensiivsele, sihikindlale demokraatia mõtte kasvatamisele.

Meie rahvuse sotsiaalne struktuur on sootuks erinev vanade kultuurrahvaste omast. Seal on olnud maa — talupojaseisus — kultuuri toormullaks ja rahvuse füüsilise tervise salveks, ühtlasi ka suuremal määral rahvusliku omapära

hoidjaks. Talupojaseisus oma rahvusest aadli juhtimisel. Aadli kaudu on maa ka riigi juhtimisest määravalt osa võtnud, kuni kodanluse juhtimisele tulekuni. Kultuuri ja tsivilisatsiooni arendajaks kõrgemale astmele ning ideoloogia loojaks on olnud aga linn — intelligents ja kodanlus. Kõik need rahva elemendid on sääl omast rahvusest ja moodustavad kokku rahvuskultuurilise terviku, täiendades üksteist. Linn on siin loomulikus ajaloolises arengus maast välja kasvanud, ammutades siit alatasa värskust ja jõudu juurde. Rahvuse noorusjõu allikaks loeb O s v. S p e n g l e r õigusega maad, talupoega, — hinnates teda küll vaid rahvuse toorainena, — nagu see suurrahvaste juures ka tõeliselt on olnud. „... Bauernschaft ist ... N ä h r s t a n d in der vollen Bedeutung des Wortes, nämlich die Wurzel der großen Pflanze Kultur, die ihre Fasern tief in den mütterlichen Boden gesenkt hat und dumpf und emsig alle Säfte an sich zieht und nach oben sendet, wo Stamm und Wipfel in das Licht der Historie ragen. Er dient dem großen Leben nicht nur durch die Nahrung, die er dem Boden abgewinnt, sondern auch mit jenem andern Ertrag der Mutter Erde, seinem eigenen Blut, das aus den Dörfern jahrhundertlang in die höheren Stände strömt, dort ihre Form empfängt und ihr Leben aufrecht erhält“ *).

Nii mujal. Meie — ja lätlaste — rahvusstruktuur on sellest normaalselt teravalt erinev. Julge unistaja ja originaalne sügav mõtleja J. L u i g a tuli välja väitega, et meie vanal iseseisvusajal valitses sama rahvuslik tervik, olgugi tolleaegse üldise taseme kohaselt algelisel kujul: maa, aadliga (vanematega) eesotsas, ja linn, lääne kultuuri assimileerija. Seda on tõestanud uuem ajalooline uuring. Kuid ristirüütliid halvastid meie rahvusliku arengu. Eesti rahvas oli määratud hävimisele, — kui teda poleks päästnud Tannenbergi lahing (1410). Ometigi tuli leppida täieliku varjusurmaga. Linn võeti võitjate poolt üle, eestlane sulatati võõraks rahvuseks. Maa aadel tapeti enamikus maha, — jäi vaid eesti talupoeg, kes pikapeale orjastati. Nii vegeteerus eestlus talupojas sajandeid, avaldades end keeles, rahvaluules ja rahvalaulus, primitiivses rahvakunstis, põlluharimisega seotud rahvateaduses ning vahetevahel vastuhakkamistes.

Linna on küll valgunud sajandite kestel eestlasi maalt, maa-orjuse pagulasi. Vähemnõudlik on leidnud siin kergemat elu, jäädes ehk nimeliselt eestlaseks väike-gildidesse ja teenijas-tööliskonda, omandades jõudmööda võõrast tsivilisatsiooni. Nõudlikum aga, kes oleks võimeilt kõlvanud teiste juhiks, kas ei leidnud otsitavat või

maksis selle eest hingehinda: müüs oma iseteadvuse, enesetunde, tunnistas end alaväärtuslikuks ja laskis end ümber valada, andis oma värskere vere võõrale rahvusele kosutamiseks. Vere kaudu on küll linna eestistatud, kuid eestlus ei saanud sest midagi. Linn on olnud kogu aja suureks võõraks koldeks, kuhu on loobitud võõrasse tulle ka rohkesti eesti halgusid, mis on põlenud ühiseks balti-saksluse segapuutihaks, kadakluse nõega segatud. Vaid mõni üksik eesti süsi on jäänud hõõguma selle tuha all, ja seegi on lõõnud hõõguma enamasti võõrastest tuultest.

Nüüd, omas riigis, on meie riiklik sotsiaalne struktuur üldiselt umbes sama, mis teisteski, — pääle puuduva maa-aadli. Meie nõrkus ei seisa aga mitte seisusliku aadli puudumises, vaid selles, et meil r i i k l i k s t r u k t u u r e i v a s t a r a h v u s l i k u l e. Sellest meie riikliku ja eriti vaimse elu ebastabiilsus. Aadli ülesanded on jäänud haritlaskonna täita, kuid traditsioonideta haritlaskond jääb, kui tal puudub orgaaniline side mõne põhikihiga, paratamatult ajavoolude tuuletallajaks, tulgu need idast või läänest. Haritlaskond tegi juhtivalt kaasa rahvusliku võitluse kuni omariikluse saavutamiseni, loova ülesehitava töö juures aga avastus tema nõrkus, ideoloogia ja traditsioonide puudus, poliitilise ja filosoofilise mõtlemise pinnalisus. Siit meie erakonna-võitluse omapära, kitsarinnalisus ja lühinägelikkus.

Linn ja maa sattusid teravamasse vastuollu, kui meie majandus-struktuur seda põhjustas. Rohkemal määral põhjustab seda vahest rahvuslik struktuur. Olgugi meie linn nimepidi eesti linn, on ta siiski maale võõras. Linna kultuur ja traditsioonid on endised, s. o. võõrad. Endine linna aupaiste uustulnukate silmis on liiga suur. Nad ei tule siia mitte uuega, rahvusepärasega, omaga, vaid tulles ihaldavad sarnaneda olevaga, saada samaväärseiks. Linn on senini jäänud rahvuslikuks võõrkehaks eriti linna kodanluse osas. Ka haritlaskond on sellest nakatatud, kui jätta esialgu arvestamata viimast segast aastat, kus isamaalsus ja rahvuslus tõsteti kelkivaks moeks, — sest linna moed on olnud ju ikka möödaminevad. Linnas on pesitsenud see vaim, mille kohta Spengler *) tabavalt lausub: *Ubi bene ibi patria* — das gilt vor und nach einer Kultur“. Usume, et meil see on — enne kultuuri...

Jääb maa — eesti talupoeg, põllumees. See kultuuri puu, „Nährstand“, on meil märksa suurema tähtsusega, kui seda järeldab Spengler Lääne-Euroopa kultuuri-ajaloo analüüsist. On ju meil sajandite jooksul eestluse kandjaks olnud a i n u l t talupoeg; ka praegu saab rahvuslik haritlaskond tõsiselt tugeada vaid temale. Kõik seni riiklikul ja rahvuskultuurilisel alal saavu-

*) Spengler, Der Untergang des Abendlandes, B. II, lk. 432.

*) Spengler, l. c. lk. 105.

tatu on — maalt pärit oleva eesti haritlaskonna töö, kes noorusaastate juurtega veel terves maa-mullas, immuniseeritud maa vaimusega aatela-geda linna haiguste vastu.

Maa on saanud nüüd ka kõikjal üle maailma tähelepanu keskuseks, mitte üksi agraar-riiges, vaid isegi tööstusmais, koguni Inglismaal, kus maa on kord toodud armetuks ohvritalleks lin-nale, tööstusele. Maalt otsitakse tuge, stabiil-sust.

Talupojaseisuse sotsiaalset tähtsust nüüdis-ajal, eriti Kesk-Euroopa agraar-riiges — peab tõtt tunnistama — on vahest kõige õigemini osa-nud esile tõsta ja valgustada saksa rahvussot-sialismi teoreetikud*), kus — Saksas — vii-mane revolutsioon oli rajatud just talupoja akti-viseerimisele ja vabastamisele, — et teda taas orjastada riigile. Ning just uued agraar-riigid, enamikus (pääle Poola ja Ungari) ilma omast rahvusest aadlita või linnakihita, on tunnustan-dud põllumehe-talupoja suurt sotsiaalset kaalu — haritlaskonna juhtimisel.

Kui meist peab kasvama — seda me ju ta-hame — omapärane alatiseks püsima jääv kultuurrahvas, siis ei jää meil teist teed, kui alus-tada otsast päälle selle maa mulla ja aklimatisee-runud taime kultiveerimist, millest kasvab oma-pärane eesti kultuurpuu *species* Balti rannikul — *Quercus eesticus*.

Seni on see pinnas seisnud söötis: visa oli vaim — haritlus — seda viljama. Linn on vaadanud sellele kõrgilt ülalt alla. See on linna võõra tsivilisatsiooni ja „hariduse“ hingetu sno-bism, mis hindab inimest värvimütsi ja püksiviigi järgi ja mille tippsaavutisi on — saksa burši õllelaua vaimulage kantus.

Maa oli haaratud samuti ainelisest tõusust ja tema poliitilised juhid viisid ta võitlusse just aineliste hüvede eest, olles neist samuti huvita-tud, sageli koguni suuremal määral kui põllu-meese ise. „Maa vaim“ omandas hoopis võõra, halva tähenduse, see polnud enam vaim, vaid erakondlik meelsus.

Peab tulema paratamatu muutus selles.

„Rohelise internatsionaali“ juhte, tšehh Hodza eraldab maarahva liikumises kolme faasi**): „Die erste Phase könnten man als wirtschaftliche Druckperiode bezeichnen, in der die Agrarbewegung zunächst nur zur klaren Formulierung ihrer wirtschaftlichen und sozialen Forderungen kommt (meil C. R. Jakobsoni aeg!), die zweite Phase hat dagegen ausgesprochen macht-politische Zielsetzungen (meil põllu-meeste kogude omariiklusaegne tegevus praegu-

*) Vt. G. Wirsing, *Zwischeneuropa und die Deutsche Zukunft*, — eriti päättükk „Die Bauern in Zwischeneuropa“.

***) Wirsing, l. c. lk. 151.

seni), während es in den dritten Phase „zum Ausbau einer eigenen Ideologie, zum Bewußtwerden einer agrarischen Lebensphilosophie kommt“.

Meie omas arengus oleme jõudnud kolman-dani. Kuid kuna meie ainus eesti rahvusest sot-siaalne kiht on talupoeg, — ta ei ole meil mitte üksnes „Nährstand“, vaid ka „Stamm“, tüvi — ja tema omab valdava kaalu riigis, siis saab parata-matuks Eesti riikliku, rahvusliku ja maa ideoloogia liitumine üheks tervikuks. Neidsamu kolme arenemisfaasi näeme nimelt ka kogu meie rahva arengus. Prae-gune kriis, mis on kõigepäält just ideoloogiline kriis, peab meid asetama samasse aktiivse ideo-loogia faasi, mõeldes seda kõige laialisemalt — meie rahvus-, sotsiaal- ja kultuurpoliitiliste aluste avastamisena ning tervikuks juhtideeks koordineerimisena.

Lähtudes maast ja tõelise „maa-vaimu“ omaks võtnud haritlaskonnast, peab rahvuslik ülesehi-tamine minema ka linna, muundades seda aja jooksul eesti linnaks. Kõigi kihtide eliidist ku-juneb rahvusliku kultuuri ja riigi idee kandja, mis asendab teiste rahvaste aadli. Vajame maal hinge- ja vaimukultuuri sünteesi rahvuse kand-jaks.

*

Rahvuslikus ideoloogias on meie ees rida suuri probleeme, millest mainitagu siin lühidalt tähtsamaid, mis tihedamas seoses maaga.

Maa ja ruumi probleem. J. Luiga †) mõte, et eestlaste sugu on juba üksi sellega oma elujõudu näidanud, et on võitnud endale nii tähtsa koha Läänemere ääres, jäägu maksvele ja seisku mees alati. See koht, ruum, seob meid maailma-probleemidega kas või selles silla mõt-tes, millises käsitleb „Balticum'i“ krahv Herm. Keyserling Euroopa rahvaste spektrumis, tunnustades nüüd ka eestlasi ja lätlasi *Balticum'i* mõtte kandjaiks. Eesti välispoliitilisele mõttele jäävad siin alati suured ülesanded. Meie ruum on ikka ähvardatud — nii läänest kui ka idast. Rahvuslikust seisukohast ei tohiks see olla meile nii hirmus. Sest me ei ole mitte ühe hundi lõu-gade vahel, — selles meie olemise tähtsaim taga-tis. See sunnib meid ühtlasi alati teraselt valvel olema, see ei lase meid kunagi loiult suikuda ega ka korraldada kodus kahtlasi eksperimente, see sunnib meid olema sisemiselt tugevad, oma rah-vast kasvatama poliitiliselt ja rahvuslikult tead-likuks, palju enam kui seda on vaja mõne suur-rahva juures või vaikesemas olundis.

On selge, et eestlus püsib vaid nii kaua, kui Eesti maa on eesti põllumehe käes, tugevalt tema käes. See on aabitsatõde, see on

†) J. Luiga — *Päevamured I*, lk. 10.

meie rahvuslik aksioom, mille eest võitlesid vene ajal C. R. Jakobson ja Jaan Tõnisson, aksioom, millest tõmmati julged konsekventsid Vabadussõja järel radikaalse maareformi näol ning mis nagu mingi kategoorilise imperatiivina nõuab alatist tarka ja aktiivset agrarpoliitikat, ühtlasi aga ka kasvatuspoliitikat. Tagasivõidetud maa ei tohi minna võõraste kätte ega tohi eestlane kunagi tüdida, võõrduda maast, lakata maad austamast. Selleks peab olema meie talu tugev ja terve — mitte niipalju põhjalikku ümberhindamist vabama kapitali tasuvuse mõttes, vaid selles esijoones ajakohaselt inimväärse korraliku äraelamise võimaldamise mõttes, — tühjalt ja puudulikult kasutatud maa tuleb samm-sammult asustada; endisajast pärit põlglik vaade maale, maa-elule ja maa-tööle tuleb murda kui mitte enam ajakohane; väiketalundid tuleb arendada elujõulisteks, talu pärandamise küsimus peab leidma talu jõudu säästva lahenduse — need on kõik maa ja ühtlasi ka rahvuslikud probleemid.

Maas on rahvusliku kultuuri materiaalne aluspõhi, mis kunagi rahvust ei reeda; ajalugu on selle tõestuseks. Sest maa on rahvale loomusund; maa sunnib inimesele oma tahte, vaimu ja usundi pääle, maa sunnib eestlast jääma eestlaseks. Alahoiu-instinkt hoiab inimest maa küljes; see vaid on igavene, mis põhjeb inimese ürginstinktidel. Eestlase maa hoiab eestlust igaveseks; hoiab maa ju eestlasel ka tema tõu-tervist, mis kiduneb linnas.

Rahvusliku maailmavaate ja traditsioonide probleem on osa rahvusliku kultuuri probleemist. Ja nimelt see osa, mis on kogu rahva, mitte üksi eliidi kanda. Sellel alusel kasvab vaimse loomingu rahvusliku kultuuri kõrgem aste, — juured mullas; ainult sellel alusel kasvades on ta rahvuslikult omapärane ja rahvast kõrgemale viiv, teid tähistav. Loomulik, et see meil ei saa tugeneda muul kui jällegi maal.

Rahvuslik ideoloogia ja maailmavaate päästab meid rahvusvahelise vaimse tuuletõmbuse käest, mis meie asendi ja arvukuse juures võib muidu meile veel nii mõndagi nohu tuua. Kindlaks tuulevarjuks on meile vaid maa. Linn ja temast võrsunud haritlaskond *en masse* on rahvuslikult labiilne ja vastutustundetu, tema käed peab hoidama seniks rahvuslike asjade juhtimisest eemal, kuni ta pole assimileeritud maast.

Hulkadele vastuvõetavat, nende tõekspidamisi selgitavat rahvuslikku maailmavaadet ja traditsioone ei saa ei-millestki luua ega leiutada, — siin tuleb käia avastamise, selekteerimise ja kristalliseerimise teed. Rahva iseloom ja vaimulaad ning ajalugu on siin aluseks. Teame, et rahva hinge on mitmeti rikkunud pikk võõraste valitsemine ja orja-aeg, et terve vaimu

kõrvale on siin siginenud ja sügavalegi juurdunud orja-vaimu, mis peab olema määratud armutule sihikindlale väljarookimisele. Teame, et vabale, suveräänsele rahvale peab saama oma-seks vaba kodaniku ühis- ja vastutustunne. Kuid ehitada tuleb oleval.

Siin on meie ees määratu suur ja kõrge rahvuskultuuriline ülesanne. Peame analüüsima rahva hinge, eraldama positiivse negatiivsest — orja-pärandusest, ning positiivsele ehitama teadliku ideoloogia, maailmavaate ja traditsioonid, kuni see sajandite järel fikseerub rahvuslikus karakteris. See rahvuse suursugustamise pikk tee, kus töös tõutervise- ja kasvatuse ning kultuuripoliitika läbi põimitud, peab algama säält, kus on, millele ehitada — maalt. Siin on kohe maa nõue hariduspoliitikal: senise abstraktse inimese-mõiste asemel seadku kool endale sihiks — eesti rahvusliku ühiskonna ja teoinimese, kes tunneb ja armastab maad. Ainuüksi „inimene“ on — abstraktsioon, inimese elu avaldub töös antud oludes ja ühiskonnas. Oma riik kasvatab aga inimest tööks ja eluks omis oludes ja oma ühiskonnas.

Eestlase hingelaadi terve alus on individualism ja positiivne skeptitsism ning kiindumus maa-eromandisse. Keyserling*) iseloomustab „baltlast“, mõeldes siin kogu rahvaste konglomeraati, eeldades, et maa asend on siin olnud ka rahva iseloomu määrajaks, ja leides siin vana-saksa, skandinaavia ja slaavi elemente: „das Ganze zusammengehalten durch den spezifischen Landschaftsgeist, welcher die Urform des Wikingers schuf. Denn der Wikinger war wesentlich wohl Balte: der abenteuerfrohe Sohn des baltischen Meeres. (Kas ei oleks õigem öelda, et vana-eestlane oli iseloomult viiking?! K. L.). In seiner Wikingerartung liegt denn auch die spezifische Grenze des heutigen Balten. Gleich den seefahrenden Normannen (ega ometi balti-sakslane! K. L.) ist der seelisch nicht reich ausgeschlagen; leicht wirkt er trocken und dürr. Er ist klug, temperamentvoll, geistreich, doch nur im Ausnahmefall weltoffen im pathischen Sinn. Tritt hier noch Turanierblut als Dominante hinzu, wie bei den Esten, so werden Positivismus und Nüchternheit zu Grundzügen.“

On õigus, et eestlane ei ole puhast tõugu (kui sellist Euroopas üldse on); kuid need põhjood, mis tuleviku baltlust peavad iseloomustama, on meie rahva omad. Nende kohaselt kujunevad meie ühiskonna- ja kultuurielu vormid ja avaldused, neid peame silmis meie kasvatuseprobleemide püstitamisel ja lahendamisel.

Et eestlane on loomult nimelt individualist,

*) Graf Herm. Keyserling, Das Spektrum Europas, lk. 326.

siis saab teda mass-inimeseks kihutada ainult üürikeseks: kollektivisti — olgu see kommunismi või fašismi korporativismi mõttes — temast ei saa. C. R. Jakobsoni poolt eestlasele — see oli ju nimelt eesti põllumehele! — temperamentselt lipukirjaks tõstetud deviis — „i s e“ on m e e s! — on eestlasele loomukohane. Ise mõtleb, ise teeb, ise võitleb, ise eksib, ise vastutab, ise hambad risti ka kannatab. Ei Stalini kommuun, ei Darré sundkülakond ega Mussolini korporatsioonid ei jäta eesti põllumehe „isele“ tegevusvabadust ja tööõõmu. Ka juhi-printsiip on kari-inimesele, mitte individualistlikule skeptilisele eestlasele. Eestlane oskab hinnata ja austada võimsat inimest, suurmeest, kuid ei kannata temas jumalust või orjakubjast, vaid tahab näha temas tublit eestöötegitjat. Eestlase hingelaa-dile — maaomavalitsuslikkude kogemuste järgi — vastab ainult demokraatia, t e e l i n e demokraatia, mis saab meil olla kindel vaid agrar-demokraatiana. Kuid ees on selle kindlustamiseks veel palju kasvatustööd ja nimelt rahvusdemokraatlikkude traditsioonide kujundamist.

Traditsioonide ja ideoloogia kandjast eliidist saab meil maa-aadli ja liberaalse kodanluse asendaja. Rahvuslikke traditsioone tervemal kujul leiame ainult maal. See osa põllumehi, kes oma isikuga ja isiksusega siin läbi löönud, kes ei otsi korruptiivset tuge partei-aparaadilt, kes omas eesti talupoja meeles on alati kindel ja olnud suuteline omal jõul talu kõigist raskustest läbi viima ning kes samas terves vaimus on suutnud kasvatada oma järeltulijaid, — see on tervete traditsioonide kandja. Siit kasvab välja ka terve tugev vaimne eliit linna, haritlaskonda. „Hingegeoloogia“, millel põhjeneb psühhoanalüüs, lubab seda tervet elementi leida ka mujal, — sest ka linna eestlane on pärit maalt. Kelles lööb läbi terve vaim, kes tajub meie rahva tervet hinge ja sidet maaga, see oma vaimses loomingu või tulunduslikus tegevuses kannab ja viib edasi sama eestluse-aadet.

Praegune haritlaskond, kes pidi paratamatult kandma aadli ülesandeid riigi ja rahva juhtimisel, on valdavas enamuses kaotanud ideelise sideme maaga. Selline haritlaskonna maapõlglik sidemeteta ja traditsioonideta õhusrippumine ei tohi kesta. Vaja on reaalset sidet rahvuse põhiolemusest kandva laialise kihiga — maaga — ja vastavat parteitut rahvuslikku ideoloogiat. Põllumees üksi ei suuda edasi viia riigi ja rahvusliku kultuuri ideid. Veel vähem aga haritlaskond ilma põllumehega. Ainult mõlema tihedas liitumises on meie tee, rahvuslik omaraada. Maa mõtte, hinge ja tahte viimistlejaks peab saama maa-aate omaks võtnud haritlaskond, tihedalt läbipõimitud aktiivse, teadliku, haritud põllumeeskonnaga. Möödamattes olgu

tähendatud, et ka meil saab vististi paratamatuks, et meie haritlaskond peab läbi tegema kohustusliku maa-teenistuse, nagu kaitseväeski, — see aitaks maale lähemale, osava korralduse puhul. See aitaks linna ja senise kooli kasvatuslikke pahesid pehmenendada.

Rahvusliku demokraatia praegune pahe on selles, et põhimõtte ja seaduse kohaselt omavad kõik rahva liikmed ühesuguseid õigusi ja soodustusi, rahvuslikke kohustusi peab kandma aga ainult osa neist. Kandval, rahvuslikult teadlikul osal, kel lasub rahvuslik vastutus, peavad olema ka sellekohased õigused — võimetekohasele juhtivale tööle rahvusriigis. Sotsiaalsetest kihtidest on rahva tuleviku eest reaalset vastutajaks — maa, sest tema vastutab oma nahaga, s. o. põllumees oma taluga, mis saab jääda põliselt temale ja tema suguvõsale ainult Eesti rahvusriigis. Sellest tõmmtagu konsekventsid.

Rahvusliku kultuuri probleem. Rahvuslik — see on omapärane, rahva hingest võrsunud ja suuteline sügavasse rahva hinge tungima. Sellisena mõtleme rahvuslikku kultuuri. Omapärast saame siingi luua esijoones vaid maast. Meie senise vaimukultuuri loomingu kandvam ja püsivam osa ongi nii kujunenud: keel, rahvaluule, rahvalaul, rahva rakendusteadus (põllumajanduse alal) ja -kunst. Neid stiliiseerides ja moderniseerides hoiame neid kultuuri-traditsioonidena rahva seas ja nendele ehitab võimelise eliidi loomingu kõrgemaid tippe. Seda ehitamist ei saa muidugi mõelda mingis kinda-kirja või rahvaluule värsimõõdu edasikandmises, vaid rahvast võrsunud ja rahvas kajastuvat eestlase vaimu vaba algupärast loomingu. Rahvuskunst on see, mis suudab panna meie inimese — tänase või homse — südamed liikuma. Nii on meie kirjanduses, kus jäädavad suurteosed või parimad leheküljed on loodud nimelt maa-ainestikul, maalt kaasa toodud kunstniku hingega („Tõde ja Õigus“ I). Kirjaniku ülesanne rahvusliku ideoloogia loomisel on meie rahvusliku iseloomu, hingeelu avastamine, — ja tervemal kujul leiab ta seda maalt.

Rahvusliku kultuuri sisu ja allikate selgitamine, selle edasiarendamine kõrgemale astmele, sellele kandepinna valmistamine rahvahulkades, nende kultuurilise taseme loomulikkudel alustel ja järjekindlalt kõrgemale tõstmine, — see on meie kultuurpoliitika ülesanne.

Sellist meil tõeliselt pole seni olnudki, vähemalt ametlikult mitte. On vaid eraviisilisi kitsamaid üritusi, ametlikult poolt aga vaid — koolipoliitika ja kultuurkapitali poliitika — need kaks tõusikliku tsivilisatsiooni monstrumit vaimsel alal.

Meil on igal erialal seltse, korporatsioone, or-

Vajame järjekindlat rahvuslust.

Olen mitmel puhul küsinud tuttavailt: „Ütelge, miks Eestis ei ole tekkinud natsionalistlikku rahvaliidumist? Miks siin ei ole ühiskondlikud uuenduspüüded liitunud rahvuslikkudega? Millega seletada, et ajal, mil kogu maailma haarab enneolematu rahvustunde tõus, — valdab eesti rahvast tõeline rahvustunde halvatus? Kuis on võimalik, et sama rahvas, kes alustas omariikluse taotlust pea lootusetus olukorras, kes viis oma iseseisvuse-võitluse rängas heitluses võidukale lõpule, — laseb 14 a. hiljem panna oma võidu saavutused kerge-meelselt kaalule?

Ma pole saanud ühtegi vas-

tust, mis oleks rahuldanud vastajaid endidki.

Kuid selle probleemi lahendusest võib tähtsal määral oleda kogu praegu käimas oleva riikliku tervendusaktiooni korradaminek.

Võimu püüdmise tehnikas on meie poliitilised erakonnad kõige rohkem õpetust võtnud Saksast. Miks aga mitte rahvuslikus meelsuses?

Kas oleks Saksas kujutletav, et Hitleri rahvaliidumises oleksid sakslased loonud ühise fronti oma maa prantslastega ja poolakatega? Kas oleks Saari ja Pfalzi separatistidel Saksas või-

malik tagasi võita seltskondlikku lugupidamist, avalikke teenistuskohi ja rahvasaadiku mandaate? Kas oma rahvuse halvaks pidajad võiksid olla sakslaste juures hingekarjateks, seltskonna- ja politika-tegelasteks?

Kuis neile absoluutsetele võimatustele analoogilised nähted on siiski võimalikud Eestis?

*

Arvan, see oluline vahe rahvuslikus meelsuses aitab selgitada ka alul seatud küsimusi. Näib, et rahvusliku pühitusetunde nõrkus ongi meie rahvuspoliitiliste vastuokuste aluseks.

ganisatsioon, fakulteete, rühmi, ajakirju jne., ka meie haritlaskond on kõik rühmitunud ja peenelt spetsialiseerunud. Meie spets-haritlaskonnal puudub poliitiline ja filosoofiline mõtlemisviis ja avarusega ühendatud mõttesügavus, mis suudaks haarata kogu elu ning asetada oma eriala sesse selle erikaalu ja sündsuse kohaselt. Need küsimused on jäänud — nüüd põhjendatult põlguse alla sattunud — poliitiliste erakondade „mõttetarkade“ lahendada. Niisama aga puudub meil ka üldine kultuurpoliitika ja selle juhtimine, puudub meie kultuurilisi seltse-rühmitisi ühendav, kultuurpoliitika määramiseks suuteline organ, mis koondaks kõik püüded ja üritused ühte ja suunaks need kooskõlastatult meie rahvusliku kultuuri ülesehitamisele.

Kultuur on suurt kulu ja jõudu nõudev hüve, väikerahva jõud on aga piiratud, sellepärast tohib olla siin tühja jooksvate kulutuste protsent minimaalne, mis on mõeldav ainult ratsionaalse organiseerimise juures. Teiselt poolt ei suuda väikerahva kultuur alati hiilata tippudega (mida on siiski suutnud näidata näit., Norra), tema tee on läbilöömine maailmas kõrge rahvusliku kultuuri tasemega, millel kerkivad tipud on rahva edasivijateks, — nad võivad ju ka väljaspool silma paista. Nii mõistetud rahvuskultuur ei pääse jällegi mitte mööda maast,

— see ongi see avar alus, mille kõrget taset taotlegugi haridus- ja kultuurpoliitika. Tõelist, elulist haridust ja rahvuslikku kultuuri maale, kultuuri kandepind avaramaks!

*

Lõpetades need katkendilised pooltoored mõttevisandid, möönan, et esitatu on veel kaugel, võib-olla vägagi kaugel selle tõe fikseerimisest, mis on tulemas üleelatava murdeaja järel; samuti ka, et esitatus leidub vast liialdatud üldistamisi, teenimatuid teravusi ja kindlasti küllalt väiteid, mis pole ammu uued. Kuid ühtlasi olen veendunud, et senine enam ei kõlba, et vajame hädasti selget, sisukat rahvuslikku ideoloogiat ja senisest märksa tihedamat sidet maaga. On paratamatu meie senises inertses mõttekäigus *ümberorienteerumine*, elu sunnib selle päale. See ei ole kerge, — harjunud mõtte-trafareedist kõrvale astumine, kuid see kivinenud trafareet on meid viinud ummikuni, peaaegu kodusõjani, äärmiselt kahtlase rahvusliku eksperimendini. Ees on haritlaskonnal raske tuleproov — aktiivse rahvus- ja sotsiaalpoliitilise mõttekooli läbitegemine, et õigustada oma nime ja vastutusrikast seisukohta eesti rahva, iseseisva, tähtsa Balti riigi rahva esiridades.

K. Lildeman.

Olgu nähte põhjuseks liialdatud tolerantsus või eetiliste kriitriumide nõrkus — või ka mõlemad korraga, — kuid praegu on tegemist õieti samade vastuoludega rahvusliku teooria ja praktika, pidu- ja argipäevarahvusluse vahel, milledega oleme harjunud ärkamisajast saadik.

*

Teiseks eesti rahva omapäraseks on perioodiline virgumine rahvuslikust anesteesiast, võõra ikke järsk maharaputamine, ülemaaline puhastus ja tuulutus.

Selle järel kui paljude aastate jooksul oli rahulikult sallitud oma seas ja oma üle 1905. a. ülbeid eksekutooreid ja nende vabatahtlikke abilisi, 1918. a. rahvusliku rinde väejooksikuid ja äraandjaid, 1919. a. landesväärilasi; kui oli neile antud au ja ameteid ning teenistust, kui oli neid valitud kirikuõpetajateks, tähtsate asjade ajajateks ja parlamendiliikmeiks; kui iseseisva Eesti ajakirjanduse veerud olid olnud aastate vältel avatud iseseisvusevõitluse reetjatele, kui oli neid tähtpäevadel austatud kuis kord ja kohus, — tulid mõned lärmikad avastused ja reageeringud — ja 1934. a. leiti eestluse vaenlasi ja äraandjaid järsku üle kogu maa esinduslikkudele kohtadelt: erakonna-funktsionääride ameteist, pastoraatidest, doktoraatidest, metskondadest, ettevõtete juhatastest ja koguni konsulaatidestki.

Kõike nägev ja kõike kuulev ajakirjandus polnud seni õieti midagi näinud ega midagi kuul-

nud, — nüüd oli kui kate silme eest langenud.

Küll olid aga lugejad kogu aeg näinud, kuulnud ja imestanud — igaüks oma tuntud ringis, — kuid ülemaaline paljastuskampaania tõi üllatusi neilegi.)*

Samasse rahvuslikust unest ärkamise kategooriasse kuulub akadeemiline mürgel Vallikraavis 1931. aasta sügisel ühes liivasse joosnud aktiivse või radikaalse rahvusliku liikumisega.

Vaevalt ükski teine rahvusliku õletule leegitsus on argipäeva-rahvuslases äratanud teravamad irooniat kui see.

*

Siiski oli skeptikulgi lootust, et 1931. a. tõuge andis kestva liikumise. Kui aga ARK-st õige pea enam midagi kuulda polnud, küsisin ühelt tegelaselt vaibumise põhjusi. Vastuseks sain — ei olevat tegelikke ülesandeid!

Oleks võinud oodata mis tahtesugust vastust, aga mitte seda.

See vastus andis mulle põhjuse kõnelemiseks „aktiivse rahvusluse ülesannetest akadeemilises peres” — kahes akadeemilises org-is. Vähemalt ühe org-i kuulajaskond oli minuga samal arvamisel, et tegelikke ülesandeid on eriti akadeemili-

*) Nende ridade kirjutajale oli küll täieliseks uudiseks leida ajalehtede „rahvuse salgajate häbipostist“ („eestlased võõras koolis“) terve rea rahvuslikuks peetud org-devilistlaste nimesid, akadeemilise haridusega eestlasi kõrgetelt kohtadelt, alates eksministritest, ministeeriumidirektoriga, professoritega, erakonna-ideoloogidega, ajalehe-päatoimetajatega.

sele noorsoole igal sammul. Tegin siis ka ettepanekuid, kuis neid ülesandeid süstemaatiliselt lahendama hakata. Vastuvaidlusi ei olnud, — kuid nähtavasti ka tegelikke järeldusi ei mingisuguseid.

Selles avaldub eestlaste kolmas eriomadus, mis aitab seletada meie algküsimusi.

*

Vallikraavi-retke puhul ütlesin kaasvõitlejaile: Pöörake oma rahvusluse piigid kõigepäält sissepoole, saage eeskätt aktiivseks kõige ebarahvusliku vastu eesti üliõpilasperes, oma enese isiku juures. Hävitage baltluse kombed, viisid ja vaimsus oma organisatsioonidest, oma lähemast perekondlikust ja tutvuskondlikust ümb-rusest — ja vaadake alles siis, kas on Teil vaja tungida ka välise baltluse kallale.

Teil on noorte värskust ja võlvust, et mõjuda säääl, kus vanadel see on raske.

Kuid enne kui lähete radikaalse rahvusluse nõuetega teiste juurde, peate tegelikkudeks rahvuslasteks saama ise.

*

Radikaalse rahvusluse hüüdsõna väljakuulutamise järel lugesin suure imestusega ARK esimese nõukogu liikmete pikka nimestikku. 12 aastat oli rahvuslik noorsugu nõudnud teiselt — eestlasele Eesti nimi — ja nüüd rahvuslikus löögirühmas 50% võõraid nimesid!

Minu tookordse imestuse puhul seletas üks ksv., et siin ei ole üllatavat midagi: ka nime-de-eestistamise toimkonna kir-

jad olla läinud laiali võõrapärase allkirjaga.

Et tehke minu sõnade, mitte minu tegude järele.

See olukord on maksev kahjuks enamikus meie rahvuspoliitilistest ettevõtetest (või kõigis?).

ERK-i, ka ühe Tartu akadeemilise pere ürituse, pidasin (sellega tutvumiseni) erandiks. Siis hakkas aga ERK-i ajakirjas ilmuma rahvuslike väärtuste ringvaade — saksapärase nimega noorelt ülikoolilõpetajalt ja ERK-i klubivanemaks sai — ka puhtsaksa nimega akadeemia-kodanik.

Ei ole näinud seni ühtegi rahvuslikku organit, kes ära märgiks ka säärased väärtused.

*

Eesti keel'ausse — nii on Tartu akadeemilises peres sõnastatud teine rahvuslik nõue.

Võõral perekonnakeelel on noorema sugupõlve juures vähem tähtsust kui võõral perekonnamel. Kuid siiski on eesti rahvuslikud org-id ka veel eesti ülikooli ajal ellu lasknud vilistlasi, kes oma lastega kõnelevat balti-saksa keele ehtsat kadaka murrakut. Kui valju distsipliini ja intensiivse siseeluga intiimorg-id ei suuda neisse sattunud poolkadakaid kasvatada stuudiumi-aja kestes täiseestlasiks — siis ei või siin rahvuslikust aktiivsusest küll palju juttu olla.

Saksluse päätungi väliste avalduste puhul on tehtud etteheiteid riigi- ja kirikuvõimu kandjaile: miks ei ole nad küllalt valvel. Kuid vastutavad inimesed on ju pea kõik tulnud

rahvuslikest org-idest. Et paljudel neist pole erksat eesti meelt, selle üle oleks võidud otustada nende perekonnakeele järgi ka juba õigel ajal. Kuid mis kõnelda ametikandjatest — kui rahvuslike vilistlaskogudes on juhatustes inimesi, kes ei ole oma enese perekonnas saanud maksma panna eesti keelt (ega siis vist ka eesti meelt). Ega see jää mõjuta ka noorematele kaasvõitlejatele.

On ju näiteid, et noorem põlvkond saab organiseeritud tegevusega oma tõekspidamisi päälle suruda ka vanemale. Kahjuks ei ole praegusel akadeemilisel noorsool rahvuslike kriteeriumide päälesurumiseks vajalist moraalselt üleolekut — ka keele alal mitte. Koguni oma esinduslike tipul pole tal alati jatkunud vajalist rahvusliku taktitunnet. Tuletan meelde, kuis eesti rahvuslik üliõpilaskond oma alma materi 300-aastase juubeli ballil lubas tähtsate väliskülaliste juuresolekul eestlase poolt ette kanda — saksa šlaagereid. Ei karunud seejuures ka ühelgi rahvuslikul üliõpilasel süda täis — ega tulnud vist keegi mõttelegi, et siin peaks sama ägedusega reageerima kui Vallikraavis. (Niipalju kui reageerimist oli — oli seda vilistlaste poolt.)

Kujutelgem prantsuse šlaagerite ettekannet mõne saksa ülikooli juubeli-ballil!

Kujutelgem ka seda, kas ühegi teise valitseva rahvuse juures, päälle soomlaste ja eestlaste, võiks rahvuslikus ülikoolilinnas, nagu on seda Tartu, näidata säärast lugupidamatust riigikeele ja selle tarvitaja vastu kui Tartu ärides.

Vabariigi algupäevil oli Tallinnas raske läbi saada eesti keelega, viimastel aastatel on eesti rahvusluse põhikantsis Tartus lugupidamine riigikeelest olnud siiski nõrgem kui poolrahvusvahelises sadamalinna Tallinnas. Kui väikese Tartu rohkearvuline akadeemiline pere oleks avaldanud igapäevases elus nõrkagi rahvuslikku iseteadvust, oleksid küll võimatud säärased lugupidamatuse avaldused, nagu eesti keelt kõnelevate ostjate sage kõnetamine saksa või vene keeles, ainuüksi saksakeelsete firma- ja linnanimetuste tarvitamine ainult siseturu jaoks määratud oma saadustel j. m. s. s.

Mul on mõnest suuremast ärist kogemusi, et vahel aitab riigikeele õiguste kestvaks jaluleseadmiseks ka ühekordsest reageerimisest. Ei ole säärasel juhul saanud teist järeldust teha, — kui et reageerimisi pole varemalt olnudki.

*

Miks igapäevases elus eestlus enese vastu ei nõua valitsevale rahvale väärivat kohtlemist, seda ei saa seletada muuga kui puuduliku rahvusliku teadusega ja vähese kodanliku julgusega. Sest igapäevase elu nähete juures on suurim tähtsus üksikisikute ülesastumisel. Kodanliku julguse puudusega on sees ebamugavuste kartmine ja ka lihtsalt hingeline laiskus. Seetõttu saadaksegi ühisaktioonidega kergemini hakkama.

Akadeemilise noorsoo juures näib esimeses miinimumiks olevat siiski teaduse puudulikkus. Bravuuri õpetatakse mõnel pool ülearugi, ja kuigi

kuraasitamise-võime ei asenda veel tsiviilkuraasi, on võimalik ka seda ära kasutada positiivseteks ülesanneteks. Seks on aga vaja rahvuslikku teadvust ja — tegevuskava selle rakendamiseks.

Rahvuslikke ilukõnesid ja üld-sõnalist propagandat on meil küllalt olnud. ERK-id on oma „põhimõtetes“ annud juba teemad või päälkirjad rahvuspoliitilise programmi jaoks. On hä-dasti vaja ka reaalselt sisu. Ai-net selle sisu jaoks on ajalehte-des ja ajakirjades laiali. Pää-miselt J o h. A a v i k u, J. L a n-g u, H. M o o r a kirjutistes.

ERK-ide platooniline rahvus-lus on tegevuskava ideoloogilise põhjenduse ja ettevalmistuse-na ka omajagu kasulik. Aga mida nüüd eeskätt vajame — on reaalsed ülesanded ja nende ülesannete organiseeritud teostajad.

*

Rahvuspoliitilisi organisatsioo-ne on meil nimede järgi mit-meid. Kuid ühed neist ei evi pääle nime midagi rahvuslikku, teised on varjusurmas ülesan-nete, kolmandad tegelaste aja puudusel. Kui nende mitmete asemel oleks ka ainult üks reaals-e töökavaga koondis, igas suu-remas keskkuses kas või ainult kümne liikmega resoluutsetest rahvuslastest — oleks rahvuse asjas rohkem ära tehtud kui praegu.

Kuigi meie linnad on kadak-likud, leidub alguse jaoks vaja-line arv järjekindlaid rahvuslasi igal pool. Seni pole õieti keegi vaevaks võtnud neid koondada.

Olgu käesolevaga tehtud vas-tav ettepanek akadeemilisele pe-rele.

Rahvusliku tegevuskava ra-kenduses üliõpilasperes saab ehk rohkem ära teha intiimorg-ide kaudu. Kuid ilma algatava kes-kuseta ei taha asi käima saada. Olgu selleks algatajaks ja koor-dineerijaks ERK või uuendatud ARK või hoopis uus aktiivsem keskus. Nähtavasti on viimase loomine paratamatu.

Rahvuslikuks tegevuseks in-tiimorg-ide kaudu on kaks täht-samat võimalust: 1. luua uusi järjekindlate ja aktiivsete rah-vuslaste intiimorg-e, 2. luua ole-vates intiimorg-es vastavaid ra-kuksi — seksioonide, rühmade või mistahte nime all või kujul. Ehk avaneb veel ka kolmas või-malus: mõni senistest org-ide-st muuta isiklikult koosseisult täis-eestiliseks sel teel, et pan-nakse maksma e e s t l u s e m i i-n i m u m - n õ u d e d esialgu ai-nult tegevliikmeks vastuvõtmi-sel.

Olgu org-i välislaad üks või teine, olgu see akadeemiline või mitte-akadeemiline, need miini-mum-nõuded liikmeilt käiksid:

1. Perekonna-nime kohta.
2. Eesti keele korraliku valda-mise ja eesti keele tarvitamise kohta oma perekonnas.
2. Rahvuslikkude teadmiste kohta (eestlaste ajalugu ja rah-vateadus, kodumaa-tundmine, Eesti vaimse ja majandusliku elu põhiandmed).
4. Igapäevase elu kohta: ar-vestada eestluse nõudeid töö-, teenistuse- ja ärivahekordades, ka ostudes-tellimistes.

See (või ka mõni täielisem) iga organiseeritud rahvuslase täidetav miinimum-kava aitaks teostada rahvusliku töö algelise-mad korrastusülesanded. See võimaldaks koondada ja aktivi-

seerida tõeliselt eestilise elemen-di meie rahvas — alates noor-soost.

Juba ainsal teadmisel säära-seid nõudeid täitvate organiseeritud rahvuslaste olemasolust oleks seltskonnas suurem prop-aganda- ja mõjutusjõud kui kõigil senistel manitsustel kok-ku. Milline tähtsus oleks veel „Deutscher Vereini“ kalendri eeskujul koostatud eestluse in-formatsiooni-allikal, vastava ka-lender-käsiraamatu näol!

Pääle eestluse organiseerimise ja igapäevases elus maksmapa-nemise ülesannete peaks rahvus-laste akadeemiline keskus alga-tama ja arendama igasuguseid aktuaalseid rahvuslikke küsi-musi, mis ei ole otseselt seotud partei-politilistega. Et siin ei ole puudust lahendust ja täit-mist vajavatest ülesannetest, seks mõned näited:

Sotsiaalküsimuste uurimine rahvuslikust vaatekohast. Võit-lus majandusliku tegevuse ja kultuuritöö emantsipatsiooni eest erakonna-politikast ja nende kooskõlastamine rahvuse huvi-dega; üldse võitlus rahvustervi-kut lõhkuvate püüete vastu ja ühise rahvusliku frondi loomine hoolimata maailmavaatelistest erinevustest. Viia rahvuslik lii-kumine massidesse; algatada rahvusliku propaganda akt-sioonide korraldamist (prop-aganda - nädalad, aastad j. m. s. s.); valvata ka rahvus-likkude aktsioonide vääriilik-kuse üle. Vastukaaluks mada-late instinktide õhutamisele ja organiseerimisele erakondade poolt organiseerida positiivseid jõude rahvuses ja rahvuse igas liikmes.

Üheks elulisemaks, ühtlasi

Mida ootame rahvuslikult ilukirjanduselt

Püha isade maad
meie teenima tuleme.

Mõnelt poolt on rahvuskirjanikku defineeritud kui kirjanikku, kes küllaldaselt hästi kirjutada oskab. Sellest on vähe: päärrõhk langeb meelsusele. Meie kirjanike meelsusest on räägitud siia-sinna, täieline selgus ometi puudub. Seda tuleks selgitada kas-või ankeetlehtede abil. Pääle kultuurajaloolise huvi on see tähtis ka nende loomingu ideoloogia mõistmiseks. Ideoloogiline külg meie nüüdisaegses kirjanduses on ähmane, pole markeeritud, probleemidetaevas madal ja sompas: seksualiteet (armastus), isiklikud saatused ning eluhädad, o l e v a s a i n u l t h a l v a külje nägemine. Meie kirjanduse pääpuuded on kokkuvõetult järgmised: 1) patriootilise meelsuse vähesus, 2) boheemline meeelolu, 3) elupahedes püherdamine. Neid seiku vaatleme järgnevas.

Ühenduses sellega märgime, mida tohiks loota ja nõuda uult kirjanduskoondiselt—Eesti Rahvuskirjanike Liidult. Siinavaldatud mõtted on selles ringkonnas arutusel olnud. Selles mõttes see kirjutis võiks pilku avada uutele suundadele meie vastseimas kirjanduselusel.

1. Eestlased eestlasteks.

Ei saa kiidelda, et meie kirjanduses oleks eestluse aade kuigi tugevasti esindatud, kustki

raskemaks rahvuslikuks probleemiks oleks rahvusliku juhtkonna kasvatamise probleem. See tegelik ülesanne on seotud eesti rahvuse alalhoiu ja arenemise põhiküsimustega. Selle lahendamiseks oleneb suurimal määral selle kirjutise alul esitatud rahvuslike vastuoksuste lahendus.

Jaan Mets.

ei paista eriti selgesti välja isamaalik meelsus. Ei ole teost, mis vaimustaks rõõmsasti, tuliselt võitlema ja surema oma rahva ja kodu eest, mis sellele üles kihutaks. Eestlase rahvustunde nõrkusele on korduvalt viidatud (prof. A. Saareste, mag. J. Aavik, koolinõunik J. Lang jt.). See nõrkus on väikerahvaile ohtlik. Terviku ühtlust muidugi ei saa osa rahva tahte allasurumisega — ajaloo käigust nähtub, et kõiksuguste „rahvustamiste“ tulemused on otse vastupidised. Meie riigis peab kõigil eestlastel võrdne elu ja töö õigus olema, ei tohi tekkida teise järgu kodanikke. Eriti ohtlik on võimuaristokraatia tekkimine, nagu üldse lõikab rahva õiglustunnet teravasti igasugune ebademokraatlik ülesastumine. Kirjanduse osa siin on rahva südametunnistuse kajastamine. Kus on meil natsionalistlikkudest ideedest inspireeritud ideoloogilised teosed? Neid ei ole.

2. Eesti eestlastele.

Pole ühtki maad, kus eestlane võiks end nimetada peremeheks. Eestis on ta seda tegelikult enam-vähem (ca. 40—50% meie majanduselust teenib võõrkapitali), kuid mitte seaduste järgi. Üheski seaduses pole eestlane eesõigus-tatud võrreldes muust rahvusest Eesti elanikega. Väheseid häälid, kes on nõudnud eestlastele Eestis enam võimalusi, oli kindral A. Tõnisson ajakirjas „ERK“. Kuigi tema poolt esitatud nõue ka varem on ajakirjanduses vilksatanud, siiski kindral T. ülesastumine pälvib erilist rõhutamist just selle tõttu, et see tuli kõrgemalseisva isiku poolt ja järelilikult on kõige autoriteetsem. Meil tuleks õieti koostada pikemaks ajaks üksikasjaline programm, kuidas kord-korralt Eestit eestlastele soovitava määrani üle võtta.*) See ei tähenda vaenu võõrrahvastele, ei, vaid just samade peremeheõiguste maksmapanemist, nagu nemad omades

riikides oma rahva huvides taotlevad. See on loomulik ja vajalike.

Kirjanikel tuleks seda silmas pidada ses mõttes, et nende teoste meelsus oleks kooskõlastatud Eesti eestindamise sihtidega, et nad ei propageeriks kosmopolitismi, rahvusvaheliste kihtide ühinemist, vaid eestlase õigusi Eestis. Eesti ei pea saama võõrrahvusest pagulaste paradiisiks.

3. Rahvale esitada eluideaale ja ülesandeid.

Meie kirjanduses leidub vähe eetilisele kõrgele kujusid. Kui esitatakse idealist, siis tavaliselt neid, kes võitlevad meie ühiskondliku korra vastu. Riiklik-rahvusliku meelsuse seisukohalt leiame vähe rõõmustavat. M. Metsanurk kirjeldab küll liigutavalt riigiõnnetajate „Jäljetuid haudu“ ja „Punaseid tuuli“, kuid ta pole veel kirjutanud Julius Kuperjanovi, kapten Irve ja teiste rahvusangelaste tegudest. Samuti oleksime tänulikud, kui viljeldaks rahvuslikku kultuurajaloolist romaani (näit. Jakobsoni, Veske, Kuhlbari jt. kujude ümber), kust rahvas eeskujusid näeks isamaa hääks töötamisel. Selles suunas aga on nagu prunt ees. Samuti eesti rahvas oleks tänulik J. Barbarusele ja Joh. Schütz'ile, kui need kasutaksid oma värsisepise-õskust meie riigi, tema tegelaste ja iseseisvuse-aja saavutuste kiitmiseks. Näit. Nõukogude Liidu kirjanikud palju energilisemalt kujutavad valitsuse ja sääli maksva riigikorra saavutusi. Sääli kirjandus aitab kaasa Nõuk.-Vene inimideaali ja aadete imbumisele rahvasse. Meie kirjandus peaks enam istutama lugejasse kujupilti täitsa-eestlasest, eesti kodanikust, õpe-

*) Seda mõtet ei tule tõlgitseda kardetavaks kellelegi. Autor mõtleb seda nii, et see meie riigile täiesti kasulik on ja absoluutses kooskõlas kõikide võimudega, kellest oleneb meil nende voli all olevate üksikilmeste saatus.

tama rahvast armastama meil maksvat riigikorda, juhtivaid isikuid, rahvuskangelasi, näitama, mis on eestlasel teha, kuidas ta võitleb isamaa eest, soodustama eestluse meelsust. Nõuk. Vene kirjanikud on eeskujuks selles, kuidas tuleb töötada oma riigi hääks. Samuti eeskujusid on Itaaliast, Saksast, eriti Ungarist. Tõlkematerjali valik peaks seda silmas pidama.

4. *Ärkamisega edasi kanda.*

Ärkamisega patrioodi pilgule paistab ilusa, aatelise ajana. Sama meeololu, mis siis eestlasi üles kihutas eesti asja hääks töötama, on loonud aastakümned hiljem ka meie Vabariigi. Kirjanduse alal Koidula, Pärn, Veske, Reinvald, Kunder, Kuhlbars ja teised on tulisambad, kelle vaimu uuendumist tänapäeval jälle vajame — nimelt: patriootilise meeololu tõusu meie kirjanduses. Ärgu kardetagu „tasalülitamist“: kes ei suuda patriootiliselt kirjutada, olgu, kuid ta ärgu takistagu teisi isamaalises töös.

Venustus murdis ärkamisaja maha; muidugi tuluke hõõgus edasi, kuid ka siis, kui olidki seks võimalused — mõtlen 1905. a., ei tõusnud rahvustunne niivõrt, kui võrt toleaege riigi vastane sotsialism. Kes neil aegadel polnud pahempoolne! Seda peeti aasjaks, see oli moes. Neil aastail tööd alustanud Noor-Eesti on kultuuri alal palju ära teinud, kuid eestluse, rahvusluse hääled tema peres olid kahjuks nõrgavõitu. Kalduti enam kosmopolitismi. Sama suund jätkus hiljemini — ja nii seisame ka iseseisvuse-aastail tõsise fakti ees, et meie kirjanikkonnas rahvuslikud aated just väga tuliseid prohveteid pole enesele leidnud.

Just ärkamisaja aatelisi suundi aga tuleks edasi kanda. Ärkamisega tuleb ideoloogilisest küljest läbi uurida, ta tööd jätkata.

5. *Kaasabi rahvusvõitluses.*

Kirjandus, kui ta on rahva südametukse, peab süttima eestluse vaimus. Kui meie vanema ja kesk-

mise kirjanikupõlve liikmed, kes läbi imbunud M. Gorki, L. Andrejevi, Zola vaimust, ei saa toota patriootilise meeoluga teoseid, siis lootkem seda noortelt. Oleks üpris imelik, kui noored kirjanikud ei inspireeru meie rahva võitlusest vabanemisel võõra vaimu ja võõra kapitali ikkest. Vabadussõda, Vabariigi loomispäevad, meie iseseisvuseaegsed saavutused — siin on rikas allik sulle; lähema mineviku ajaloolised suursündmused ootavad viljelejaid. Meie kultuuritöö, kaitseväge ja kaitsejõudu elu, laevandus, tööstus, kogu riiklik ülesehitus pälvib enesele eepikuid. Jäetagu vägistamiste, prassimiste, nägurluse, pättide kirjeldamine ja pöördutagu isamaa paremate külgedele, rõõmsa ehitamise, suurte ja tähtsate asjade kujutamisele, millest meie natsioon, eriti noorsugu ammutaks kõlblist jõudu vanemate töö ilusaks jätkamiseks, kust saaksid kosutust pieteedi, armastuse, optimismi ja sangarlikkuse tunded.

Kui E. Rahvuskirjanike Liidu puhul O. Urgart „Päevalehes“ väitis, et meie kirjanikel leidub rahvusliku meelsusega töid lausahtlis, siis rõõmustaks meid eriti, kui neid töid rahva kätte lastaks. Rahvas ammu ootab seda laadi töid. Ta on, päale muu, tüdinenud senisest suundlemisest, olgugi et see ettevaatlikult ainult ridade vahelt välja paistab ja üpris harva lausa päevalgele tuleb, siiski aga terast lugejat häirib, imestamagi paneb.

Kui nüüd ometi mingit muusuunalist ideoloogilist toitu hakkaks tulema, elustaks see kirjandusturgu, tõstaks jälle huvi raamatute vastu.

6. *Boheemluse vastu.*

Boheemlik ellusuhtumine on rahvus- ja rahvapedagoogiliselt otsatu kahjulik. Esitatuna kirjanike loomingus mõjub ta lagastavalt rahva hingeelule. Boheemlus on dekadentsi, languse, kälgalöömise eluvorm. Ta jutlustab elumustlasusest, — minnalaskmi-

sest, kirgede ohjeldamatusest, pilkab korralikke, seaduslikke vahetõrki (bürokraatia, perekond), ei salli kirikut ega religiooni, põlgab tööd ja pingutusi, sihiscadmisi ja truudust põhimõteteis. Mõisted: kõlblus, enesepiiramine, sõnapidamine, kasvatus on talle jälgid. Kergats-keigarlikult naerab ta väärtusi, teotab ligimese pühadusi, alati õõnestab olevat korda ideaalina paistva anarhia nimel. Vastutuselevõtmise eest peitub iroonia ja paradokside taha. Ta on alati kosmopolitiline. Ta nõuab alati loomingut „vabadust“, s. o. kõlblist ja ühiskondlikku vastutamatus. Boheemluse-probleem tõusis teravasti eriti siis, kui meie kirjanduse ülemkohtunik prof. G. Suuts pihta andis orbiitlaste elulähetsemisele ja põhjakaaretamisele. See prof. Suutsu võitlus meie kirjanduse puhtuse eest on üles nihutanud kogu boheemluse-probleemi selle kohutavas tõsiduses.

Põhjalikku haridust, kõlblist hinge, korralikkust ja tööd nõuame kirjanikelt. Nad peavad olema inimestena laitmatud, vourustes ja kodanlikes võimetes tugevad. Juhtivad esteetikud on toonitanud, et väike hing ei saa luua suurt teost, kõlbliselt kõrgel seisvat loomingut saab anda ainult kõlbliselt kõrge isiksus. Lagastava kõlblise indifferentismi asemel vajame kirjanduse kõlblise meeololu kõvenemist. Kus on meie kirjanduses näit. usuliste, kõlbliste otsingute käsitlemine? Usuline moment on kirjanduses väga nõrk. Miks see nii, on ju teada.

7. *Elupahedes väherdamise vastu.*

Boheemliku meelsuse silmad, mida lisaks toinud ja harinud Zola, Dostojevski, Gorki, Maupassant, Balzac ja nende lugematud väikeveljed, on pöördunud haigele, ebanormalsele, kõlvatule ja mädanevale, hukkuvale ja laostuvale. Roimarid, petised, seiklejad, põhjakiht — need on lemmikkangelased. Nagu natu-

KOOSOLEK SELTSI RUUMES 1928. AASTA SÜGISSEMESTRIL

ralistlikult ei saaks kirjeldada, korralikude väikeste või suurte isikute elu!

Groteskselt esirinda nihutatud on suguelu. Rida meie väike-zolasid (Jakobson, Jürna, Raudsepp, Rumor, Vallak jt.) näevad armastuses ainult puhtkehalist külge, sedagi vaid haigete, allakäinud ja lojustunud subjektide man. Naise alandamist suguhimu rahulduse abinõuks käsitletakse sadistliku rõõmuga. Ja seda kirjandust loeb ka meie noorsugu! Kultuurnädala puhul soovitati, et enam loetaks kirjandust. Koos sellega tuleks hoolitseda kirjanduse sisu eest, et ta rahvale enam vastuvõetav saaks olla, talle kasvatajaks, juhtijaks, eriti õppivale noorsoole, kes on otse näljas aadete järele, mida ta nii väga vajab. Ideoloogiat andev noorsookirjandus peaaegu täiesti puudub.

Uutelt jõududelt loodame puhtamat meeoleolu. Päike ja rõõm peab särama meie kirjanduses, et ta kosutust pakuks rahva hingele, julgustaks, õhutaks. Kus on eesti humoristlik romaan? Teda pole olemas. Elu varjukülgede kõrval esitatagu ka valguskülgi. Tõesti, meie kodumaa pole vaeste patuste alev ega hall maja.

8. Normaalne inimene ausse.

Armastav tähelepanu peab pöörduma põhjakihi urgaste ase-

mel normaalsele, ühiskonda ja riiki kandvale inimkihile, kes teeb korralikult tööd, maksab maksusid, elab nagu kord ja kohus. Teda ei tohi naerda. Lõpku abielurikkujate kiitmine vägilasteks, asutagu petetud abielumehe poolele, tuntagu temale kaasa. Kujutatagu ausate, õilsate, vaimu- ja tööelu, usinate kandjate elu, nende paremaid püüdeid. Professori, leiduri, pedagoogi, ausa tubli talumehe elu vääriks enam jäädvustamist kui agulikakleja, neurasteenilise elumehe, nihilistliku agitaatori oma. Libude asemel jutustatagu lugejale puhtate neidude ja truude naiste elukäike. Või vähemalt, kui esitatakse langenud inimesi, siis selliseid, kes hääle ikkagi püüavad, kuigi nõrkuse tõttu vajuvad elupahede küüsi. Ikkagi valitsegu püüd hääle.

Tõsine suurus ja võimsus pole mitte hinge haigluses, pahedega edvistamises, vaid normaalsuses, mis on vaid tõstetud kogu terviksuses (Goethe-tüüp vastandina Hölderlinile). Suuruse allik on normaalsus, kõikide olemuskülgede küllaldane tugevus, harmoonia. Ka pedagoogika on sellel arvamisel ja nõuab igakülgset väljajaharimist.

Õige inimideaali näitamine kuulub ka kirjanduse ülesannete sekka. Tehtagu seda.

9. Järeldasvule võimalisi.

Uusi kaastöölisi meie kultuuris, kus iga värske pää teretulnud peaks olema, võetakse vastu pahatahtlusega. Praegu juhtivad inimesed näikse unustanud olevat, et ka nemad kunagi noored olnud ja kui hääd on neilegi olnud need juhulikudki, harvadki toetused, õpetused, mis neile nende algaja-aastail vanemate tege-laste poolt osaks on saanud. Noori inimesi tuleb aidata selles mõttes, et nende püüdeid võimaldelt alla ei surufäks. Nad on ju töö jätkajad. Kümne, kahekümne aasta pärast on nemad meie ühiskonna-elu kandjad.

Erilist vaenuikkust kahjuks avaldavad mõned meie ajalehed E. Rahvuskirjanike Liidu vastu. Selle omavahelise võitluse asemel rahvusliku meelsusega ringkonnad suundugu koostööle meie põhialuseid uuristavate ideede ja jõudude vastu. Selles mõttes peaks meie vanem põlv uut liikumist aina tervitama. Eks ole igal uuel generatsioonil otse kohustus laulda, see on tänu ja töotus isamaale:

Meie nõuame õigust
korda seada Eesti!
Meie nõuame õigust
püha Eesti eest surra!

A. Kallits.

Ilmavaateliste eelduste revisjonist

Meie argumenteerime oma väiteid pea alati „teadusega“, eriti tihti rõhutameme „moodsa“ teaduse saavutisi. Me räägime „tehnika viimasest sõnast“ (mõnikord ka „viimses“ — kas teadlikult?). Me tarvitame teaduse saavutisi ja mõistame neid ka niivõrt kasutada, kuivõrt seda oleme õppinud tarvitamisjuhiseist. Aga me piirdume sellega — umbkaudse kujutlusega, et „teadus“, „tehnika“ jne. on mingid tervikud; piirdume välise kasutamise ja jätame ometi tema sisese tähenduse sinnapaika. Me ei huvitugi sellest, mida see tehnika viimane sõna meile tõesti ütleb. See on juba kord tänapäeva inimese karakteris — elada ja võtta elu nii, nagu ta on. Kord käituda nii ja teinekord üha vastupidiselt, tegemata konsekventse. Elades ainult nii, nagu seda dikteerib silmapilk. Ent see pole mitte *carpe diem* selle sõna mõttetuse mõttes. Ta on hoopis süütum, lapselikum elukäsitlus. Aga ka hoolimatum. Pole asjatu Spengleri hädakisa lääne kultuuri hukkimise pärast.

Kuid see mõtlematus on ju täiesti mõistetav — mõned aastakümned tagasi on tulnud hoopis teisest äärmusest, veneüliõpilaslikust targutamisest elu ja olemise üle. Kui nüüd kõnelda tänapäeva inimeste inkonsekventsidest ja pääliskaudsest opereerimisest „teaduse suurte saavutistega“ — siis esijoones küll seepärast, et tahaksin rõhutada — oleme arad, kardame; pigistame kinni silmad tõsiolude ees ega sõanda mõtelda mõtteid lõpuni. Ja seepärast me ainult elame mitte saamata aru, vaid tahtmata saada aru meie ümbritsevaist nähtusist.

Sündmused meie ümber on arenenud kohutava kiirusega. Igal uurimusalal, niihästi eksakt- kui vaimuteadusis on tehtud mõõtmatu suuri edusamme. Praktiliselt oleme neid osanud kasutada. Kuid meie mõtlemistase on jäänud endiseks, meie tõekspidemed pole muutunud. Terav dissonants on tekkinud põhimõtete ja tegelikkuse vahele. Ülepääsematu seepärast, et ei julgeta loota positiivset lahendust. Kuristik näib olevat liialt sügav. On ka õige, sest meie tänase

mõtlemisega ei saada kaugele. Ta on liialt lineaarne, paremal juhul tasapinnaline, millele tahaksime asetada kõik nähted, et siis langetada oma loodusevalitsejaline otsus. Aga elu on selleks liialt keeruline, et teda saaks mahutada osaliseltki meie määritletud šabloonesse. Kogu meie teadus püüab ju asju klassifitseerida, viia neid ühe üldnimetuse alla, mitte näha nende erinevusi, et nendega siis paremini opereerida. Kuid need erinevused jäävad ikkagi püsima. Silmade ees läheb kirjuks, kui peame neid vaatlema. Ja on tõesti tarvis hüpata kuristikku, teadmatusse, et avastada uusi dimensioone, nagu ütleb Karl Barth. Seda hüpet kuristikku on sõandanud teostada vaid üksikud. Nad ise tunnistavad, kuidas on käinud nende käsi. Aga väga paljud on tunnud selle hüppe paratamatust. Ja seepärast alljärgnev arutelu.

Tänapäeva mahajäänud inimesed armastavad meeleldi kõnelda „teadusest“ kui enam-vähem autoriteetlikust ja absoluutsest suurusest. Kuid lähemal vaatlusel selgub, et sama teadus on samade teaduslike vahenditega teinud kaheldavaks oma saavutised. Miiline pilge ja paradoks!

Kõneldakse „tehnikast“, millega võib saavutada kõik, kuigi see kõlab nii väga läinud sajandi naiivse arenemisoptimismi laadiliselt. Aga tehnikagi hävitab iseenda. Ta pöörab relvad inimese vastu. Ei juhi Spengler asjatult tähelepanu sellele, et inimesed alati on tunnud mingit instinktiivset hirmu masina ees ja nimetanud seda kuratlikuks. Võrreldagu E. Tolleri „Masinahävitajad“. Tu letatagu meelde võrdluseks siia juurde meie enda muinasjuttudes esinevaid krate. Tundub, et masin hingestub, muutub looduseks. Ja inimene peab ikkagi üksi võitlema selle looduse vastu.

Umbes sama tunne valdab, kui vaatleme m a j a n d u s a l a. Raha — väärtmärgid vahetuskaubanduse elustamiseks — on loonud inimene ise endale abiks. Aga ta seisab praegu ise nõutult selle suure, omaloodud

võimu ees. Vahel tahaks nagu kõnelda raha psühholoogiast.

Ka väliselt. On paisatud segi kõik aastasadu kestnud riiklikud korrad ja olusuhed. On tulnud uusi grupeerumisi jõudude vahekorras. Kõik väärtused on pidanud tegema läbi ümberhindamise. See on meid kohutanud niivõrt, et me ei julgegi enam suunata pilku tulevikku, põhimõtete juurde, sest vaistame säälgil laipade läsnaolu. Purunemine ja senistõ väärtuste ümberhindamine on olnud nii suur, et vaevalt on jäänud paika, kuhu võiksime pugeda peitu, kust veel suudaksime leida kübetki absoluutsust. Ma ei räägi siinjuures ainult naiivsest usklikust, kes on selles lagunemisprotsessis näinud korterikriisi Jumalale — sest kui pole enam midagi absoluutset, siis pole ju Jumalutki kuhugi kujutella — samuti on käinud kõikide teiste käsi.

Olgu siin antud lühike ekskursus üksikuile uurimisalule, et veenduda veelkord eelõeldu tõelikkuses.

Oleme kõik käinud läbi Eukleidese geomeetria koolist ja meile kõigile on küll jäänud mulje, et on raske kujutella midagi kindiamat. On ta ju ehitatud aksiomidele. Ja aksiomid on meile aprioorseks tõeks. Kuid H. Poincaré ütleb: „Ei saa leppida lausetega, mis on paigutatud aksiomide nime all geomeetria õpperaamafute algusesse. Kui neid uurida lähemalt, siis selguks, et ükski neist ei peaks saama koha geomeetria aluste seas. Ühed neist alluvad paratamatult analüüsile. Teised on ainult määratlused. Ja kolmandad pole mingil kombel „tõestamatud“, nagu näiteks lühim tee kahe punkti vahel. Kõik need näivad olevat õiged tänu meie mälu ja mõistuse harjumusele.“

Siis tulevad veel lisaks Gauss-Riemann-Lobačevsky ja näitavad, et meie tavaline geomeetria on vaid piirjuhuj ja et on samuti võimalik tõestada, et näit. kolmurga sisenurkade summa pole 2d. Või et sirget ei saa pöörda iseenda ümber 180° võrt, nii et ta langeks iseendaga ühte. Tekib kuriooslik mõte: ehk on mõnede õpilaste puupäisus matemaatika suhtes tingitud just sellest?

On kerge järeldada, mida tähendab selline suhtelisus juba kokkulepitud mõistetele tugenevas teaduses. Siin oli asi lihtne — oli tegemist teatud algmõistetega, neid võis kombineerida. Kuid samm edasi — isegi elutuslooduses pole see printsiip kasutatav. Kartesiuse kausaal-mehaaniline ilm, ütleb H. Bergson, on ainult inimese instinktivaesuse järeldusi. See on tulnud käsitööliskust inimese intelligentsist, kes peab kogu ilma purustama pisiosadesse, et teda jälle ehitada. Kord oletati mingit põhielementi — aatomit. Kuid tänapäeval pole „atomos“ kaugeltki enam jagamatu. Võrreldagu aatomite mudelid; ja raadioaktiivsed ained on näidanud, et ka keemilised elemendid pole vist enam elemendid. Kui kaugemale siin veel peaks minema? Kus on jagatavuse piir?

Vastupidi, kui nüüd neist osakesist hakata ehitama maailma, kuhu jääb kausaalsus? Me võime küllalt suurte arvude juures püstitada reegli enesetapjate % kohta teatud tingimustel, olgugi et igaüks neist arvab, et ta on surnud „vabal tahtel“. Kas pole viimaks sama ka elektronidega, mis liiguvad vabal isiklikul tahtel? Küllaldaselt suur arv annab konstantsuse. Nii laguneb kausaalsus täieliselt ja kaob vahe elava ja surnud looduse vahel.

Eksaktteadused on seadnud endale valitse eeldusena kaks lauset:

1. Kõik peab koosnema ühtlastest elementidest.

2. Peavad maksma kindlad seadused.

Nende eelduste kohaselt hakati siis uurima loodust. Kõik pidi mahtuma sisse skeemi. Kuid tänapäeval cl-lakse juba veendunud, et füüsilisi nähteid ei saa adekvaatselt väljendada matemaatilisis vormeileis. Sellest tekiivad teooriad, mis oma olult pole muud kui tööhüpoteesid. Sest ka Newtoni seadused pole aprioorsed laused, vaid empiirilise kogemuse üldistused. Nad maksavad nii kaua, kuni pole olnud teissuguseid kogemusi.

Spengler sõandab öelda koguni sellise sarkastilise lause, nagu:

„Jede naturwissenschaftliche Theorie ist ein Mythos des Verstandes von den Mächten der Natur.“

Kuid sellega ühenduses kerkib veel teisigi küsimusi. Kui ei saa tõmmata kindlat piiri allapoole, kui ei saa määratella vähimat osa, kuidas on siis maailma piiratusesega? Kas ilm on lõpmatu suur? (Kanti järgi on alguseta maailm samuti võimatu kui alguse ja lõpuga maailm.) Muidugi meie mõtlemisreeglite alusel. Ebatõenäoline on vaade, et taevakehi on lõpmatu palju. Siis peaks ju, kuna ilmaruumis pole (oletatavasti!) mingit valguse absorptsiooni, terve taevast hõlgama säravas valguses, sest lõpuks peaks igas mistahes suunas kuski-kunagi paistma mõni täht, kuni kogu taevaalaotus on nendega täitunud. Kuis saame aga kujutella lõpmatu tähtede hulka lõplikus ilmaruumis? Ehk vastupidi? Võiks ju viimselt küsida, miks on need tähed kuhjatud just meie ümber?

Kui nüüd lasta silmade eest mööda rida: Ptolemaios - Giordano Bruno - Kopernikus - Newton - Einstein, — siis võib küll õigusega väita, et Ptolemaiose ja Kopernikuse ilmasüsteemid on Einsteini vaatekohalt mõlemad võrdsetl õigustatud. Aja ja ruumi mõisted on relatiivistunud. Tekib tarvidus uute dimensioonide järele. Siin on tuttav Alfred Taylor Shafieldi näide punktolevusest, kes aegamisi avastab teise ja kolmanda mõõte. Võib öelda, et meie elu on õieti neljamõõteline, kui arvata juurde aeg. Aga samuti võiks avastada enamgi dimensioone. Kui koorijuht on algaja, siis ta kuuleb tavalisestl vaid akordi kõla. Ta kuuleb vertikaalselt. Kuid hiljem ta õpib kuulma ka horisontaalselt, õpib jälgima paralleelselt kõikide häälte käiku. Seda võib võrrelda uue dimensiooni avastamisega. Kui kanapõeg on pistnud pää läbi munakoore, ta ei pöördu iial enam tagasi. Nii ei saa ka neljandimensionaalne inimene iialgi enam mõelda kolmedimensionaalselt.

Minnes üle elava looduse juurde, tuleb konstateerida, et siin on segadus õieti veel palju suurem. Kausaal-mehaaniline arusaamine pole siin õieti iialgi suutnud pääseda maksvusele. Pajuoksa iga koht kasvatab juuri, kui ta satub mulda. On polüüpe, mille iga üksik osa on võimeline restaureerima puuduvat. Sisalik kasvatab endale uue säba. Kust

teavad rakud seda, mida nad peavad tegema ja mida nad seni veel iialgi pole teinud? Masin see ometi ei või olla!

Evolutsiooniteooriaga on lugu sama. Süvenemata üksikasjusse tsiteerin mõndi arvamusi. Kuulus bioloog H. Driesch ütleb: „Der Darwinismus gehört der Geschichte an. Das ist alles eine Variation über das Thema, wie man eine ganze Generation an der Nase führt, nicht gerade geeignet, unser scheidendes Säkulum in den Augen künftiger Geschlechter zu haben.“

Ja Spengler: „Einen Neandertaler kann man in jeder Volksversammlung finden.“

Kui veel tuletada meelde võltsinguid klišeedega*), siis on mõistetav ka K. Heimi lause: „Kenntnisse Haeckel's würden heute einem Abiturienten verhängnisvoll.“

Nii on aegamisi purunenud kõik meie ilmavaatelised eeldused ja alused. Ja ometi — milline saatuslik ironia! — kogu meie ilmavaade on jäänud muutumatuks. Meie keel, mõtleviis, argumentatsioon, loogika on niivõrt läbi põimunud materialistlikust, kausaal-mehaanilisest vaatevinklist, et on võimatu sellest vabeneda. Meie ei saagi teisiti, me peame ikka endiselt mõtlema! Kui meie tavalisestl kõneleme kellestki-millestki, siis nimetame peamisestl kõike seda, mis teda võis mõjutada ehk on mõjutanud, mis meie kausaalsuse-religiooni järele on tema isiku produtseerinud, märgime üles kõik, mis vähegi viitab laenule või päritolule ümbrusest, et aga näidata tema „ümbruse - produktivsust“. Otsime põhjusi. Ent kust oleme võtnud tõesuse arvamusele, et iga sündmusel peab olema põhjus?

Siin peitub viga, ja läheks hädasti vaja meie ilmavaate revisjoni. Muide — „ilmavaade“! Juba vastava saksa termini tõlge (me ju muud kahjuks ei mõista kui tõlkida!) on väga vigane! Sest „Weltanschauung“ on ikkagi vähe enam, kui „ilmavaade“. „Weltschau“ võrduks umbes meie „ringvaatega“ = „Rundschau“, „Wachenschau“. Liiga ühekülgsestl on ka võetud tavalisestl mõiste „ilm“.

*) Inimese loote sarnasusest looma lootega, Haeckeli „Welträtsel“.

Üliõpilaskonna muusikaliste ürituste tulevikuperspektiive.

(Tartlase vaatevinklist.)

Tahaksin uskuda, et ainult eestlasile on omane see kannatlikkus ja püsivus, millega oleme ehitanud oma iseseisvust ning kindlustanud oma iseolemist möödunud aastakümneil. Võime olla tõeliselt uhked sellele. Kuid sellegipärast meie ei pigista kinni silmi ka väärnähte ja puuete ees.

Akadeemilise Taaralinna kodanikuna annab end teravalt tunda eriti üks — tõsise muusikalise kultuuri puudus. Sellest on õieti piinlik kõnelda, sest olukord on sel alal pidevalt halvenenud. Kui tuleb laulupidu, paneb Tartu välja üle 40-ne üksikoori umbes 1500 üksiklauljaga. Kahjuks on aga enamik neist vaid „laulupeole sõitjad“ ja ei mitte tõsised lauljad. Korralikke, kunstinõuetele täiesti vastavaid, häälematerjali poolest rahuldavaid koore on meil Tartus — ma usun, et ma pole liialt ebaõiglane! — vaid üks, Tartu Meeslaulu Selts. Tema kõrval on küll terve rida sinna- poole püüdjaid, eriti kirikukooride seas, kuid kõigil neil on omasuguseid raskusi veel üle-

tada. Eriti segakooride alal puudub Tartul see, mis EMO Tallinnale. Sellest puudusest ei suuda üle aidata ka mõlemad ametlikud*) akadeemilised koorid. Neil on võidelda liialt sagedate muutustega niihästi lauljas- kui juhtkonnas. Mõlemad on elanud üle oma hiilgeaegu, kuid kahjuks on ka mõlemad annud oma parima väljaspool Tartut. Akadeemiline Meeskoor, keda on nimetatud ametlikuks Üliõpilaskonna esinduskooriks**), pole veel suutnud toibuda oma kauaaegse vaimustatud juhi kaotusest. Seda näitas eriti selgesti viimane kontsert. Ja Üliõpilaskonna Segakoor ei ole suutnud veel korraldada tasakaalukalt oma häälematerjali. Kas ei tule talle kahjuks tendents — asendada org-mata kaasvõitlejaile intiimorganisatsiooni? Samast nähtest aga tuleb ka meie üliõpilaskooride dilemma: organiseeritud kaasvõitlejal, kui ta vähegi on laulumees, on palju tööd oma organisatsioonis, olgu siis laulukoori või kvarteti liikmena. Kahes kooris laulda on raske, oma organisatsioon on sü-

damele lähem — järelust on siit kerge teha. Organiseerimata (ei tahaks ometi öelda organiseerimatu!) kaasvõitleja on aga oma loomultki juba tagasihoidlikum, ei söanda alati näidata oma võimeid, laulab omaette. Ja kui ta siis korra juba otsustab liituda teistega, siis on ta kindlasti vaimustatud laulja. Need üksikud koos mõningate organisatsioonide lauluharrastajatega ei suuda aga kanda üliõpilaskoore. Sellest meie üliõpilaskooride kiratsemine.

Meie üliõpilaskonnas on kahtlematult palju häid lauljaid, kes võiksid moodustada häa koori. Koori, mis lauljate intelligentsuse ja muusika põhielementide tundmise tõttu annaks eriti häid võimalusi juhile oma võimete avaldamiseks. Nüüd on aga meie üliõpilaskond killunenud, lauluküsimus on sattunud umbsõlme,

*) Kirjutan nii sellepärast, et eritella neid üksikute org-ide kooridest.

**) vt. K. Peerna „Akadeemiline meeskoor üliõpilaskonna esinduskooriks.“ Ü-leht nr. 13. 1931.

sest temast kajab ikkagi veel läbi „maa-ilm“, samuti kui me nimetame valge rassi ajalugu inimkonna ajalooks ja Euroopa arengut inimkonna arenguks, unustades värviliste rasside kultuurid. Aga veelgi enam — on üldse võimatu omada mingit ülevaadet kogu kosmose olemuse (das Sein) kohta. Meie suudame ka kogu oma vaimuaparaadi abil näha ikkagi ainult väikest murdosa kõigest, veel vähem siis töötada seda läbi ühtlase ilmavaate saavutamiseks. Kui juba kord tarvitada sõna „ilmavaade“!

Lõpuks murrab elu ka teaduslikkusest läbi. Teda ei saa paigutada eeldatud skeemidesse. Elu pole arvatav. Tuleb arvestada elu mitmealgusust. Eeldused ühtlastest algelementidest ja seadusepärasusest langevad ära. Need mõlemad aga on

tänapäevase teaduslikkuse aluseks. On vaid ime, et vundamendi langusest pole tehtud järelusi. Lõpuks on ju ka kausaalsuse printsiip tingitud meie mõtlemisharjumusest. Sest pole tõesti mingit loogilist alust pida töeks, et igale nähte peab eel-nema põhjus. See on vaid meie seniste empiiriliste kogemuste põhjal tekkinud. Kas meil on aga kogemusi piisaval määral? See puudutab juba teravalt kogu meie mõtlemise struktuuri. Oleme pärinud lapsepõlvest naiivse küsimuse „miks?“ ja rakendame seda. Kui *reductio ad absurdum* on ta kindlasti kasutatav. Siis aitab ta kaasa mingi uue dialektika loomiseks, mida vajab meie aeg. Nii siis negatiivne teene. Kuid see uus dialektika pole enam Hegeli sünteesiline, vaid mingi paradoksaalne dialektika. Niihästi tees kui antitees on

õiged, ent mitte kumbki omaette, vaid mõlemad ühes mingis irratsionaalses sünteesis. See aitab paremini tungida elu ja olu sisusse ja sellest peaks vast kasvama uus arusaamine. Teatud algeid sel alal on juba märgata. Seda tunnistavad arvukad „elufilosoofiad“, „loodusefilosoofiad“ ja ontoloogiad. Üksikud filosoofid on hakanud rajama teed — nimetatagu Kierkegaardi, Griesebachi. Eriti ilukirjanduses on seda tunda. Need on kõik alged. Meie aeg aga nõuab uut, põhjapanevat filosoofiat, mis ei kardaks vapustada ka kindlamaiina paistvaid ilmavaatelisi eeldusi. Meie aeg vajab julgust tunnistada, et seni on eksitud.

Aga meie aeg nõuab lõpuks ka uusi aluseid. Ja nende ehitamiseks kaasa aidata on iga akadeemilise kodaniku kohus.

Karl Tiit.

VILISTLASKOGU TRADITSIOONILINE SÜGISBALL TALLINNAS 1932

ja on tõesti raske öelda, kuidas seda lahendada.

Ühelt poolt on selge, et meie üliõpilaskonnal peab olema oma esinduskoor, parem juba kaks — sega- ja meeskoor. Kuid samuti on vaieldamatult tarvilikud üliõpilaskorral organisatsioonid. Ja mis on loomulikum ja ilusam, kui üksikud üliõpilaskorral organisatsioonid oma laulutahete väljenduseks ja koosolekute, õhtute ilustamiseks koonduvad kvartetideks, koorideks. Eesti Üliõpilaste Seltsil on sel alal kuulsusrikas minevik — oli ju tol ajal sellel ka oma rahvuskultuuriline missioon. Ja praegusest ajast võib mainida korral Filiae Patriae naiskoori, kes pälvis täit tunnustust. Neile lisandub veel terve rida teiste organisatsioonide koore, kelle tähtsust ja vältimatust niihästi organisatsiooni enda kui ka kogu üliõpilaskorral elus ei saa eitada.

Selline on olukord. Näiliselt lahendamatu. Ometi tahaks loota, et üliõpilaskorral keskendavate korraldustega võiks selles luua paranemist. Teatud algeid sel alal ongi tehtud mõni aeg ta-

gasi, kui kutsuti kokku organisatsioonide laulujuhatajad.

On ju õieti piinlik, et Tartu Üliõpilaskorral ei suuda anda hääd koori. Paralleelina võiksin nimetada, et näit. Helsingi Ylioppilaskorralnna Laulajat suudavad hästi võistelda Soome parimatega — Suomen Laulu ja Kansallis Kuoro. Ja — samuti näitena — Tübingeni Üliõpilaskorral esitab igal aastal mõne suurema helitöö, nii talvesemestril 1931/32 J. S. Bach'i Matthäus-Passion'i, selle kõrval hulga vähemaid.

Kuid üliõpilasel pole üksi tarvidust hääd laulu kuulda ja kaasa laulda — ta tahaks ka teoreetilise huviga süveneda tähtsamatesse helitöödesse — nii nagu seda teeb orkestrijuh, „lugedes“ klaveri juures partituuri. Midagi sellelaolist nägin Tübingen'i kunstiajaloo professori Weis'i juures, kus 12—16 paremat lauljat koonduis korral nädalas selleks, et laulda läbi (klaveri saateta, otse lehelt) näit. tol korral tähtsamaid XVI—XVII sajandi kirikumuusika teoseid (Palestrina, Vittoria, Or-

lando di Lasso). See vast kasvatas huvi muusika vastu!

Ei saa öelda, et meie üliõpilaskorralnna puuduks huvi muusika vastu*). Küll aga võiks seda olla tunduvalt enam. Võib olla vajutab oma pitseri ka Tartu õhkkorral. Tallinnas töötab hästi Keskkoolinoorsoo Muusikaühingu segakorral, Tartus ei suudeta seda teostada, hoolimata korduvatest katsetest. Tartlase mentaliteet on enam teoreetilist, isegi hädatsevat laadi. Tallinlane tegutseb, kuigi pealiskaudselt. Ja isegi Üliõpilaskorralde koosseisus on tartlase suhteliselt vähe. Kuigi see võiks ja peaks olema vastu-pidine.

Teine puue muusikaelus, mis Tartus teravalt tuntav, on sümfoonia-orkestri puudumine. Vane muise „orkester“ on niivõrt väike, et temalt ei saagi midagi nõuda. Aga ka nende väheste mängupuhtus ja täpsus jätab palju soovida, nagu selgus Grau-

) Võrdl. seevastu A. Neumann: Üliõpilaskorralnna laulust ja mängust. Ü-leht nr. 4, 1933.

ni „Jeesuse surma“ ettekandel Tartu Ülikooli kirikus. Kõrgem Muusikakool on tänuvärselt mitu orkestrikontserti aastas andnud, kuid orkester on juhuslikult koostatud, pole kokku mänginud, suurem osa orkestriliikmeid, eriti elukutselised, ei taha teha küllaldaselt hulgal proove, nagu tähendas orkestri juht. Sellest hoolimata on eriti Wagner'i õhtul saavutatud tunnustusväärseid tulemusi.

Tartu suvemuusikast tõsisemalt küll kõnelda ei saa. Kuhu on jäänud 50-liikmeline orkester meie iseseisvuse algaegetest? On ju muidugi õige, et kabaree, nagu seda nähtud Vanemuise aias viimasel ajal, on ehk alguses tulutoovam hääst muusikast. Ent see tasub hiljem valusasti kätte. Tõsine muusikapublik võõrdub; need, kes oleksid ehk võidetavad hääle muusikale, tuimenevad.

Siingi oleks missioon üliõpilaskonnal ja ülikoolil — kõrvaldada see puue. Tallinna üliõpilane on muidugi ses suhtes paremas seisukorras. Aga tädagi peaks puudutama valusalt see, et ta oma õpinguaja kestes ei saa kuulda hääd orkestrimuusikat, olgu siis et ta lülitab raadio Varssavi või Leningradi lainele ja naudib nii surrogaati.

Meie üliõpilaskonnas on küllalt häid orkestrante, et saaksime koostada mitte halvema orkestri

KOOSVIIBIMINE SELTSIS 1933 KEVADEL.

kui vennasrahva Yliopilaskunnan Soittajat. Eriti veel siis, kui koosteerime ülikooli õppejõud ja Tartu elavad vilistlased. Eeldusi selleks on olemas küllaldaselt määralt. Vene ajal suutis Tartu Ülikool seda oma õppejõududega. Üksikutes üliõpilaskorraldustes on alatasa tehtud katseid seda puudust kõrvaldada. Nii on tuttav Eesti Üliõpilaste Seltsi keelpillide orkester, mis on olnud aluseks Vanemuise suvemuusikale. Ja Vanemuise orkestris on alati mänginud kaasa ka üliõpilasi-orkestrante.

Vahepeäl suikus see mõte — Eesti iseseisvuse esimesist aastast on teada vaid üksikuid kat-

seid korraldada instrumentaalansamblit. Nii ÜS Raimla trio.

Siis aga uue ajaga ilmnesis uued püüded ka muusikas. Minu teada oli ÜS Liivika esimene, kes organiseeris oma liikmeskonnas „bandi“ ja esines sellega ka väljaspool oma organisatsiooni. Temale järgnesid pea teisedki organisatsioonid, ja praegu on küll pea igal neist oma tantsuorkester. Kunstilisest seisukohast võib ju nende väärtuse üle vaielda. Kuid ei saa ometi salata, et nad on olnud ka üheks (kuigi närvetapvaks!) võimaluseks muusika alal teotseda. Sellega oli jää murtud ja järgmise sammuna üritas ÜS Liivika juba sümfonieta-orkestri asutamist, milline esines 1933. a. 21. märtsil korraldatud rahvuslikul õhtul. Ja praegu on vastavald katseid tehtud minu teada EÜS-is ja korp! Frat. Livienisis'es.

Ent sellest ometi ei piisa! Üks organisatsioon võib ainult juhusliku soodsa liikmete koosseisu juures anda oma orkestri. Ja sellegi võimed oleksid piiratud. Siin on kergem kui laulukoori juures otsustada, et üksik üliõpilaskorraldustest kavatsustest loobuma üldüliõpilaskondliku orkestri kasuks. See oleks loomulik tee. Seni aga, kuni saame hää üliõpilaskonna orkestri, tuleks senisest enam arendada instrumentaalansambli kat-

LIIVIKA BAND KEVADEL 1934.

seid üksikutes organisatsioonides. Aja täis saades kujuneks neist siis korralik orkester.

Tartu Ülikool on kord ka tahtnud siin isalikult vastu tulla ja on teinud ülesandeks oma muusikaõpetajale vastava orkestri koostamise. See oli juba aastate eest. Aga nagu igamehe asi ei ole juhatada orkestrit ja organiseerida seda, nii äpardus katse ka sel korral. Ei saa öelda, et huvi puudumisel. Siin on küll fašismil õigus: üliõpilaskonna mängijad ootavad „juhti“, kes neid suudaks koondada. Ülikooli praegune muusikaõpetaja on minu

arvates asjatult heitunud oma eelkäija ebaõnnestumise pärast ja hoidunud katsetamast.

On muidugi õige, et selline orkester ei suudaks, eriti alguses, täiel määral rahuldada kuulajaid. Seda tuleb paratamatult arvestada. Kuid ei saa ka jätta kõrvale nende paljude instrumentalistide huve, kelle südamesooviks on teha hääd muusikat, tutvuda orkestriliteratuuriga. Tean mitmeid neist, kes tunnevad tõsist tarvet rakendada oma oskusi sel alal. Selle kõrval aitaks selline orkester ka tunduvalt kasvatada huvi muusika vastu meie üliõpilaskonnas ja

tutvustaks akadeemilisi kodanikke orkestriliteratuuri tähtsamate teostega. Peaksime saama üle kahetsetavast nähtest, et sageli on tavalisel välismaa keskkooli õpilasel parem ülevaade olemas muusikaliteratuurist kui meie sugugi mitte keskpärasel üliõpilasel.

Need kaks ala — laulukoor ja orkester — mis põhimõttel kuuluvad üliõpilaskonna enesevalduste hulka, nõuavad tõsisemat tähelepanu üliõpilaskonna mõõduandvamate ringkondades. Sest nad on üliõpilaste enda asi. Aga ka Ülikool ei tohiks unustada, et tal siin ergutajana on öelda suur sõna.

Karl Tiit.

Okupatsiooniaegne reik Venemaal

Katkeid vii. H. VALJAMÄE (†) mälestustest

Praegu tagasi vaadates näib mõnigi aastate eest astunud samm ehk teguviis mõttetu olevat, kuid aeg ja olud, mil see sündis, annavad asjale teissuguse vaatepunkti. Praegu on meil kõigil arusaadav, et Saksa okupatsioon Balti riiges ei võinud kesta kuigi kaua. Saksa okupatsiooni ja Saksamaa hiilguse ajal 1918. a. oli õige vähe neid, kes võisid aimata, et Saksa võim meil kauemaks ajaks püsima ei jää. Et okupatsioonivõimud oma mõistmatu politikaga ei osanud eestimeelsete elanikkude poolehoidu võita, vaid igal ajal opositsiooni välja kutsusid, seisab veel igapäev meele. Teame, et okupatsioonivõimude keelust hoolimata alal hoiti sõjariistu ja kaitseliit hakkas ennast vähehaaval põranda all korraldama. Tallinna Linnapank, erapooletu asutisena, mis mingisugust kahtlust ei äratanud, oli kohaks, kus mõnigi opositsioonimeeste koosolek ära peeti. Sääli käisid tihtilugu koos kaitseliidu ninamehed: J. Pitka, A. Pachel, Linnapanga ametnikud J. Naaris ja A. Jürgens kui ka teised. Panga ruumides ja keldrites hoiti mõnigi sõjariist ja kuulipilduja, kuna direktoreist olin ainult mina asjaga kursis. Nii kavatses sõjaliste kalduvustega grupp korraldada opositsiooni okupatsioonivõimudele sõjariistade abil.

Linnapanga seinad olid aga tunnistajaks teisele opositsioonile, mis ähvardas tulla palju suurejoonelisem. Nii oli teada, et okupatsioo-

Vil. H. VALJAMÄE †

nivõimudel on kavatsus läbi viia laiaulatuslikku koloniseerimispolitikat sellega, et annetada Saksa kolonistidele maad mõisade küljest. Et suurmaapidajad pääsjalikult olid sakslased, siis ei kahelnud keegi ettevõtte kordaminekus ja hakati otsima abinõusid vastujõu korraldamiseks.

Selleks olid mõned nõupidamised Linnapangas, millest päale panga juhatuse osa võtsid K. Päts, J. Poska, A. Uibopuu jt. Ainsaks väljapääsuteeks leiti esialgu kõige jõu ja kapitali koondamine suurema maatagavara aktsiaseltsi loomiseks, mille ülesandeks oleks koondada mõisu ja muid maa-alasid, neid partselleerida ja eestlastele välja anda, seejuures ühtlasi seltsi tõmmata mitte-sakslasist mõisnikke. Siis oli veel teada, et Liivimaal omas Vene riigivalitsus rea mõisu, ja kui leiduks tee seltsile ligi tõmmata ka neid maa-alasid, siis ehk võiks loota, et kavatsetav selts endale võidab väga palju poolehoidu. Oli ka veel teada, et mitme mõisa omanikud olid venelased, kes elasid Venemaal. Ka neilt loodeti asjale poolehoidu. Selle suurejoonelise idee algatajaks oli esimeses järjekorras J. Poska, ning mõte leidis asjaga kursis olevailt isikult vaimustavat poolehoidu. J. Poska algatusel oli juba täide viidud üks sarnane vähem ettevõtte, nimelt osteti grupi isikute poolt Maieri pärijate ja Benecke krundid, Tallinnas, Narva maanteel 84 ja 86, ning oli veel teisi sellesarnaseid oste kavatsusel, nagu Tondi maa-ala, kus asuvad praegused sõjaväe kinnisvarad.

Asjale kaasa tõmmata taheti ka

SUVIPÄEVA KOOSOLEKULT JÕGEVAL 1933.

väliseestlasi. Et sellega kohe algust teha, otsustati komandeerida Petrogradi mõnd nooremast energilisemast meest asja üle sääsete eestlastega nõu pidama, ja kui võimalust leidub, viibimata tegelikke samme astuma. Millegi pärast langes valik minule, kusjuures jäi tingimuseks, et minu palk Linnapangas edasi kestab ja perekonnale välja makstakse, kuna mina seejuures mõnesuguseid ummikusse sattunud panga operatsioone Venemaal lahendama pidin. Et liikumine Eestis oli piiratud, nõudis pank vastavalt võimudelt sõiduloa Pihkvasse, kust mul oli kavatsus üle piiri minna. Asusin juulikuus teele Pihkvasse, võttes kaasa üliõpilase Kolga, kel ka mingisugusel teel sõiduluba oli muretsetud. Viimase ülesanne seisis päämiselt selles, et mind saata ja käskjalaks olla mõnesuguste teadete edasitoimetamisel. Pihkva jõudes pöördusime dr. Rebase poole, keda meile Tallinnas soovitati ja kes oli väga lahke ja vastutulelik mees.

Rääkisime talle meie kavatsusest üle piiri minna. Kuuldes seda, hoiatas ta meid, sest valve olevat väga vali. Omalt poolt tegi ta ettepa-

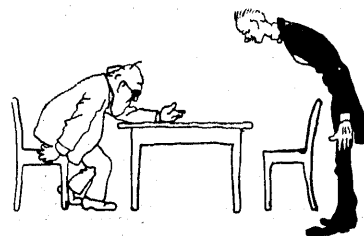
neku meid ise üle viia, kui ta teeb oma järjekorralist käiku vaimuhaigete-ravilasse teispool piiri, milleks tal oli vastav luba. Siis oleks pidanud üks meist mängima hullu, keda viiakse parandusmajja, kuna teine oleks määratseja kinnihoidjaks ja aitajaks. Plaan oli küll ilus, aga tal olid need pahed, et arst oleks olnud kohustatud teise inimese tagasi tooma ja sõit ise oleks võinud sündida alles mõne päeva pärast. Nii hakkasime Kolgaga kahekesi otsima võimalust üle piiri minemiseks. Üleminek õnnestus ootamata ruttu väikese meeleshää eest, milles Saksa valvepostiga kokku leppisime. Lubasime sama valvekorra ajal tagasi tulla. Umbes 10 versta tuli meil käia jala kuni esimese jaama, Torošinoni, kus asusime rongile, ja varsti olimegi Peatogradis. Esimeses järjekorras pöördusin Põhja Vastastikuse Krediid-Ühisuse tegelaste poole, kellele ette kandsin Tallinnas tekkinud plaani maade omandamiseks. A. Jaanson ja M. Jaakson, ka J. Seljamaa leidsid plaani täielikult läbiviidava olevat ja andsid mulle nõu pühendada asjasse lähemalt polkovnik Laidoneri, kel

pidi olema vanu tutvussidemeid võimalivate enamliste tegelastega Moskvast, mis võiks olla kasulik Vene riigimaade küsimuses Baltimaal. Nii ka sündis.

Laidoner andis lahkelt nõusoleku mind Moskvast vastavaisse kohtadesse viia ja abiks olla läbivõtmise pidamisel. Enne ärasõitu tuli juhus kellegi ärimähe Karl Lausseneni kaudu, kes soovitas ära osta Eestimaal Peipsi järve ääres asuva Tudulinna mõisa, mille pääle olevat omanik Vojeikoviga tehtud praegu üleantav eelleping. Laussen tegi tingimuseks, et selle

Eksam

Ksv. A. Jürgensi (†) joonised
Liivika „Sinisest raamatust“
a. 1913

SUVIPÄEVALT JÕGEVAL 1933.

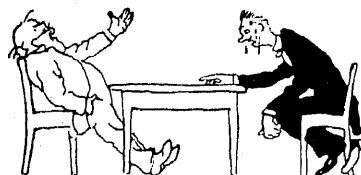
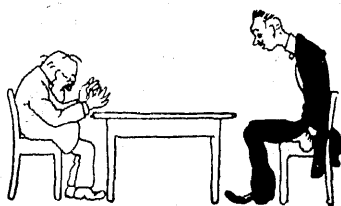
ostu vahelt tema peaks teenima. Maksime Lausseniga käsiraha notari kätte 250 000 rbl., kusjuures terve summa pidi tasutama ostumüügi lepingu sõlmimise puhul. Pärast seda kutsusime Põhja Vastastikusesse Krediit-ühisusse Eesti rahamehed kokku, tehes ettepaneku mõisa ühiselt omandada, millega juba oleks alus pandud tulevasele maaostu A.-S-le. Halva mulje jättis küll see, et Lausseni soovitud teenistus oli võrdlemisi suur, mis kohe teatavaks tehti, kuid nähes, et üldiselt pooldati mõisa ostmist, avati allkirjutus kapitali sissemahutamiseks. Selleks avati ka vastav arve Põhja Vastastikusse Krediit-ühisuses. Rahakogumine pidi olema lõpetatud selleks ajaks, kuni mina ühes Laidoneriga olen Moskvas ära käinud. Ühtlasi tegin ka teatavaks, et minul on väljavaateid veel teise mõisa, Haapsalu Uuemõisa kohta, mille omanikuks vana vürstiproua Šahovskaja, kellega tahan pidada Moskvas läbirääkimisi. Viimase aadress oli mul juba J. Poska kaudu teada.

Nii asusime Laidoneriga

teele Moskva poole. Laidoner näis mulle esimesest pilgust energilise ja intelligentse inimesena, kes esitas mulle väga kombinatsioonirikka tegevusplaani. Kõige enne pidime pöörduma Laidoneri hää tuttava kindral Bonsbrujevitši poole, kes pidi saama sõjakomissariks, — tema kaudu oleks asja viimine Rahvakomissaride Nõukogusse olnud lihtne ja asjale ka teatav poolehoid võidetud. Kuid õnnetuseks me kindraliga kokku ei saanud. Laidoneril oli ka pääliskaudne tutvus kindrali vennaga, kes oli Rahvakomissaride Nõukogu asjaajajaks. Valmistasime sellekohase kirjaliku ettepaneku Rahvakomissaride Nõukogu nimele, põhjendades sellega, et endised Vene riigi maad Balti riiges niikuinii on kadunud, ja palusime Rahvakomissaride Nõukogu teha vastav leping selleks ellukutsutava seltsiga, millele üle antakse Liivi- ja Eestimaal olevad riigimaad, selleks et neid välja anda põllupidajatele kui maa päriselanikele. Põhjendasime pikalt-laialt ettevõtte demokraatlikkust ja kasulikkust, sest selle asja toetamisega Uus-Venemaa

võidaks ühtlasi ka suurt sümpaatiat eestlaste hulgas. Et asi oleks kindlam, astusime ka otsekohe eelsamme meeoleolu loomiseks. Läksime Karl Radeki juurde, kes oli tol korral Väliskomissariaadi Kesk - Euroopa osakonna juhataja. Käisime koguni paar korda sääil, võtsime tarvilikud tunnistused Moskvas elamiseks ja kõnelesime oma kavatsusist. Radek võttis meid lahkelt vastu. Ta tundis Laidoneri juba varemini, kuid minule näis see mees õige veiderana: alati kasimata ja sasis pääga, alati tegevuses ajalehist üksikute kohtade väljalõikamisega, isegi siis, kui ta meiega rääkis. Tema leidis meie projekti täiesti läbiviidava olevat ja lubas seda ka omalt poolt toetada vastavate võimude juures. Soovitas siiski enne läbi rääkida tähtsamate eesti kommunistlike tegelastega, kelle poole Rahvakomissaride Nõukogu niikuinii pöörduks teadete kogumise ja nende arvamus avaldamise suhtes. Lisas veel juurde, et peaksime oma projekti ka suks võitma kohtukomissari Stutška kui lätlase.

Julgustatud Radeki vastutulelikkusest, otsustasime palvekirja kohe Rahvakomissaride Nõukogule esitada; seks otstarbeks muretsesime load Kremlisse pääsemiseks, kus Nõukogu asus. Esimeses järjekorras läksime asjaajaja Bonsbrujevitši juurde. Meid võttis vastu tema sekretär, n. n. seltsimees Morgenstern, väike väle ja väga lahke olemusega juut, ja seadis meid ootajate järjekorda. Millegi pärast võitsime tema sümpaatiat, nii et meil ka hiljem ligipääs Kremlisse oli kergendatud. Bonsbrujevitš käis temaga kõnelda soovijate ridadest läbi nagu vanal ajal kindral, igäühelt püstijalu tema soovi küsides. Meie juures peatus pikemat aega ning luges hoolsalt palvekirja. Sai asjast hu-

LIIVIKA SUVIPÄEVALT AEGVIIDUS 1932

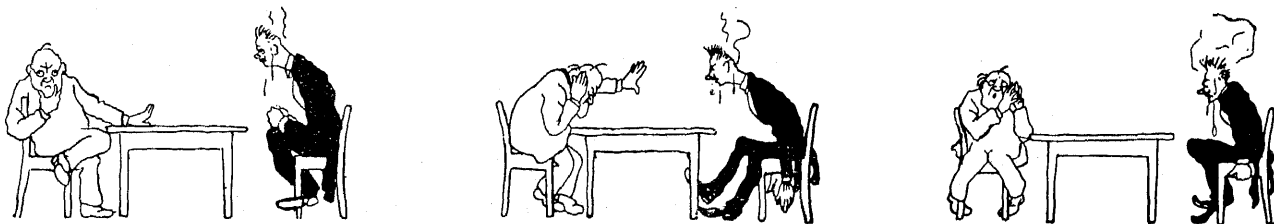
vitatud ning lubas ka omalt poolt toetada. Käskis mõne päeva pärast tagasi tulla, et vahepeäl Iilitšile, s. o. Leninile, ettekan- de teha. Meie küsimusele, kas ka meie ei võiks ise temaga rääkida, ei teadnud ta otsekohe vastata, vaid lubas järgmine kord ütelda.

Jälleli julgestatud uute hääde lootustega, lahkusime seltsimees Morgensterni lahkkel saatel, et nüüd juba julgemalt pinda valmistada eesti tegelaste juures. Pidasime tähtsaks esimeses järjekorras ainult Viktor Kingisseppa, kes oli Täidesaatva Komitee liige. Saime teada, et ta asub sovettide teises majas, hotell „Natsionaalis“. Sääl võttis ta meid vastu ühes oma kodanlise naise Elsa Lelliga, kes oli olnud minu väga hää tuttav Riias üliõpilasajast ja kes võttis tegevvalt osa meie seltsi (REÜS) elust. Sisemiselt oli mul väike kartus selle naise ees, keda polnud omal ajal küllalt häätähtlikult kohel- nud, mitte küllalt hinnates tema õr- nu tundeid minu vastu. Andsime V. Kingisseppale lugeda ärakirja meie sisseandest Rahvakomissaride Nõu-

kogule, põhjendades mitmekülgsest meie tegevust. Ka tema arvas, et tuleb kahest halbusest valida väik- sem ja maa juhtida nende kätte, kelt ta laiemale hulkadele enam kätte- saadav, kuigi ta omalt poolt aval- das kartust, kas need maad ehk ei muutu spekulatsiooni-objektiks. Kat- susime Kingisseppa kui suguvenda igapidi enda poole võita, ette tuues kõiksugu põhjendusi. Tema juurest ära tulles olime üldiselt rahuldatud, kuigi mitte seevõrra, kui eelmiste visiitide tagajärjel teiste isikute juures. Pärast seda külaskäiku ot- sustasime tööd jaotada nii, et mina pidin üles otsima H. Pöögel- man n'i, kuna Laidoner pidi järele kuulama, kuidas Stutška'ga kokku saada. Sain kustki eesti kommunisti- de päästaabi aadressi, kus Pöögel- mann oli mõõduandev. Selle üles leidnud, läksin juba üksi Pöögel- manni jutule. Mind võttis vastu kuivetanud, pesemata käte ja näoga subjekt, pikad küünealused mustad ja määrinud müts toas pääs. Enne ei olnud mul juhust olnud teda nä- ha, ja olin väga imestanud sarnast kogu eest leides, sest teadsin, et ta

oli majandusteaduslikke raamatuid kirjutanud. Seletasin oma tuleku otstarbe, katsudes seda põhjendada võimalikult demokraatlikult ja kom- munistidele vastuvõetavast seisu- kohast. Mind kuulati väga tähele- panelikult ja mulle näis, koguni veidi naeratades, mis tema vingus näole sugugi ei sobinud, kusjuures ta oma isiklike arvamusi ei avaldanud. Lubas ainult kõnelda seltsilistega. Tema juurest ära tulles jäi kohe mulje, et see sõit oli täielik eksi- samm, kuid rahustusin sellega, et nemad oleksid sellest niikuinii teada saanud, ja päälegi pooldasid kõrge- mad võimud meie kavatsust. Pärast kokku saades Laidoneriga kuul- sin, et temal ei õnnestunud kokku saada Stutškaga, mida siis kavatse- sime teha järgmisel päeval. Kuid meil ei õnnestunud ka siis viimase jutule pääseda. Käisime veel kord Rahvakomissaride Nõukogu asja- ajaja Bonsbrujevitš'i juures, nõudes jutulepääsemist Lenini juurde. Te- ma rahustas meid ja soovitas kannat- tada veel mõne päeva. Seltsimees Morgenstern lohutas ka ja saatis meid nagu ikka lahkelt välja.

Vahepeäl oli Moskva jõudnud J. Seljamaa, kellel oli ülesandeks nõutada Rahvakomissaride Nõuko- gult Eesti kui iseseisva riigi tun- nustamist ja konsulaarõigusi või midagi sellesarnast, mis ka kuidagi puutus kohtukomissari Stutškasse. Nii juhtus, et kokku kutsuti mingi komissariaatidevaheline nõupidami- ne, kus pidi tulema arutusele ühes Seljamaa ettepanekuga ka meie ette- panek. Sellele koosolekule pidid il- muma vastavad võimud, samuti ka rahvakomissar Stutška. Kahjuks ei mäleta, kus asutises see koosolek oli, kuid oli ilmunud umbes 20 inimest, nende hulgas Stutška, kes kõiki koos- olijaid kättpidi teretas, riigivaran- duste esindaja, kes juhtumisi osutus

eestlaseks, Eesti-Läti kommunistide esindajad ja veel teisi, keda enam ei mäleta. Meie küsimus Baltimaal olevate riigimaade asjus võeti arutu-sele esimeses järjekorras. Sääli kuulsi esmakordselt, et Eesti kommunistide päästaap olla teinud eitava otsuse. Stutška põhjendas, et maa olevat töörahva oma ja seda ei tohtivat kellelegi edasi anda. Baltimaade rahvad võtavad niikuinii maa revolutsioonilisel teel endale ja meie ettepanekule tulevat vaadata kui provokatsioonile. Nii olla ka läti meeste arvamine. Sellest oli juba selgesti näha, et kõik meie senine töö ja vaev oli olnud asjatu. Katsusime küll omalt poolt seletada, et praegu seisame tõsiasja ees, kus võõrad tahavad maa pärisrahvast välja ajada ja maa endile võtta, kuna meie püüe on seda takistada. Neilt kuulnud seletusviisi aga loeme Saksa riigivõimu ja kapitali toetamiseks. Teiseks, revolutsiooniline töörahvas võib seda maad ka meie seltsi käest ära võtta, kui ükskord hääks arvab ja kui selts seda ei ole rahvale edasi annud. Stutška ja Pöögelmann ei lasknud oma seisukohti kõigutada. Nägime, et meie kavatsus oli läinud luhta, — meil tuli mitte-millegagi laiali minna.

Ei mäleta, kuidas tol korral otsustati Seljamaa ettepanek, igatahes vist mitte rahuldavalt, sest Seljamaa ja Laidoner otsustasid juba järgmisel päeval tagasi sõita Petrogradi. Laidoneril oli põhjus rutata, sest Tudulinna mõisa ostmise koosolekul tehti temale ülesandeks üle piiri Eestisse sõita ja mõis üle vaadata. Mina aga jäin Moskvasse, et läbirääkimisse astuda vürstinna Šahovskajaga Haapsalu Uuemõisa asjus ja katset teha Junker & Co pangast (Moskva Kauba

LIIVIKA SUVI- PÄEVALT AEG- VIIDUS 1932

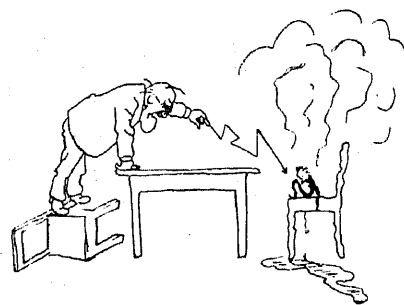
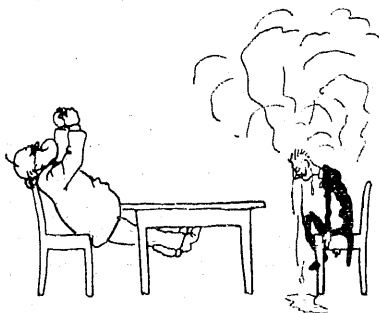
Pank) Linnapanga rahad üle tuua Põhja Vastastikuse Krediit-Ühise juurde. Šahovskajaga leppisime kokku pääjoontes ja määrasime uue kokkusaamise Riiga, kuhu päralt jõudmisest ta mulle hiljem pidi teatama.

Kõige selle aja olin ma elanud Moskvas Gorohovaja uulitsal Jaan Kivisilla juures. Tema oli osanik ühes eesti ettevõttes, nimega „Esto-ökonoom“, mis asus linna sees. Sääli olid veel osanikud vennad Meri, Luuberg, Karu jt. Vabal ajal käisin sääli ja tundsin ka huvi nende asjaajamisest. Moskva eestlaste seas liikus kavatsus asutada Moskva eestlaste pank, ja mulle tehti austav ülesanne asja juhtimine enda päale võtta. Kuigi see oli võrdlemisi meelitatav, ei saanud ma seda tõsiselt võtta, teades juba omal nahal, mida võib oodata enamlaste võimu meestelt.

Et panga raha üleviimine Junker & Co juurest palju aega võttis ja mina vahepeäl olin saatnud ühe oma tuttavaist, kellegi H. Švartsi Saratovisse realiseerima ühte Linnapanga arvel olevat saadetist, siis jäi mul aega üle. Silmas pidades, et ka „Esto-ökonoom“ oli huvitatud vahe-

korrast Harkoviga, ja Tallinna T.-ü. „Oma“ vahekorrad ühe äriaga Harkovis nõudsid lahendamist, siis arvasin aega kasulikult sellega tarvitada, et sõita Harkovi. Sel ajal oli ka Ukrainas Saksa okupatsioon ja piirist üleminek ei teinud mulle enam muret. Üliõpilase Kolga kui mitte tarvis mineva isiku olin juba alul Moskvas tagasi saatnud.

Sõit Harkovi oli väga vaevaline, sest rongid olid ääretult täis. Rohkem sõideti platvormil ja katusel kui vaguneis. Oli maad võtnud laialine põgenemine Moskva rajoonist, kus ähvardas nälg. Leiba ei olnud vabal turul ammugi enam müügil, vaid pidi otsima igasuguseid kõrvalteid toidu saamiseks. Jõudes Vene-Ukrainna piirile, kust veel 22 versta jala tuli käia, olin imestunud, missugune inimeste murd otsis Ukrainasse pääsemist. Vagunist väljudes olin juba palava ilma tõttu õige higine. Mustmulla legendikud tuiskasid mustjaspruuni mulda tahmana, mis muutis kõik inimesed lühikese ajaga neegriteks. Võtsime kolme mehe päale hobuse, möödusime takistamatult piirist. Ukraina pool esimeses raudteejaamas pesema hakates, ei tunnud ennast peeglis. Olin tõepoolest peaaegu pesueht neeger. Õn-

TRADITSIOONILINE MARDIÕHTU 1932.

neks omasin ühe vahetuse pesu; pesnud enese puhtaks, muutusin jälle inimeseks. Harkovi sõit sündis vahejuhtumisteta; viibisin säälmõned päevad, õiendasin asjad ja asusin varsti tagasi minema. Kuumus oli väljakannatamatu. Päeva keskel võis elada ainult lamades alasti voodis. Tagasitulek möödus ka vahejuhtumusteta. Moskvasse tulevad rongid polnud nii täis, kuigi proviantide toojad nõudsid endile palju ruumi. Moskva jõudes sain teada, et Junker & Co. pangast oli summa üle viidud, ainult Saratovi mees oli tagasi tulemata. Teda võis aga oodata iga päev, nii et ma varsti oleksin võinud Petrogradi sõita. Ent saatus tahtis teisiti.

Vahepääl olid eesti enamlased vastavatelt asutistelt nõudnud määruse, et mind ja Laidoneri viibimata areteeritaks. Asukoha teadmatuse ei võimaldanud seda aga teostada. Kuid puuduv võimalus pakkus end sel teel, et Harkovist tagasi tulles olin saatnud kirja

„Esto-ökonomi“ ülesandel ühele ärituttavale Harkovi. Kirja viiv mees, keegi Bergmann, võeti piiril kinni, toodi ühes kirjaga Moskva, kus kiri sattus õnnetul kombel ühe eesti enamlise tegelase kätte, kes oli sõjaväe kohtu-uuriija, — nii oligi neil minu asukoht teada. Ühes minuga areteeriti kõik „Esto-ökonomi“ tegelased, mõlemad Merid ja Kivisild, kes tol korral juhtusid olema ruumides. Süüks pandi sõjaväeline spionaaž, mille eest ähvardas otsekohe mahalaskmine.

Pärast esimest ülekuulamist Sõjarevolutsioonilise komitee ruumes saadeti meid VTK korraldusse, kes omalt poolt määras süüdistuseks spekulatsiooni. Esimesed paar päeva istusime Lubjankal, kus ümbrus ja teadmatuse, seejuures veel äärmise ruuminappuse tegid olukorra õudseks, seda enam, et areteeritute hulgast viidi paljud mahalaskmisele. Teadsin enesel olevat ranga süü — töörahva maadega spekulatsioon ehk provokatsioon töölisklassi vastu,

nagu rahvakomissar Stutška deklareeris. Ootasin, millal mahalaskmise järg minu kätte tuleb, kuid ei sündinud midagi sellesarnast. Ära nähes, et vangivahid olid soomlased, kellega väga hõlpsasti võis jutule saada, kirjutasin Kingissepale kirja, mille vangivaht tasu eest lubas viisata postkasti. Oma naiivsuses palusin Kingisseppa enda vabastamiseks samme astuda, mis muidugi tagajärjetuks jäi.

Meid viidi üle Butõrka vangimajja, kus tuli istuda ligi kaks kuud. Säälsed kogenud istujad teadsid arvata, et just Sõjarevolutsioonilises komitees olime olnud kõige lähemal surmale, sest see asutus ei armastavat pikka juttu ajada. Butõrkas leidsime jällegi tee väljapoole teateid saata, et meie kodused dokumendid peidetaks ja meile toitu järele saadetaks. Ei või öelda, et toitmine seekord halb oli. Paljud olid arvamisel, et meil vangidel on parem toit kui teistel väljas. Saime päevas 1 nl. leiba, hommikul tulist

Meie ajakirjandus ja agrikultuur

Et Eesti on põllumajanduslik riik, seda kuuleme pidupäevii rõõmustavalt tihti, argipäevil juba natuke harvemini, üsna harva aga meie avaliku elu tegijate juures. Võtame kas või meie argipäeva poliitilise ajakirjanduse, mitte valimiseelse maaorientatsiooniga, vaid üldisemalt. Ajalehed teevad tänapäeval avalikku arvamust, aga nad on ka lihtsad teadete ja uudiste büllatäänid, sest ajalehe uudiste puudumisel tekiksid kuulujutud ja nende eest võib sisekaitse ülem karistada. Ootad seepärast põnevusega, millal meie ajakirjandus hakkab tegema põllumajandusliku rahva avalikku arvamust ja millal tooma täpsa politsei- ja kohtukroonika kõrval pooltki sarnast põllumajanduse alalt.

Rääkimata sellest, et praegu ajalehest raske on leida kas või näit. iganädalasi põllumajanduse viimasaaduste hindade noteeringuid, sest mitte ei tea, kust pead neid otsima, ei saa ajakirjandust jälgides mingit pidevat ülevaadet

meie ekspordi koguse arenemisest, hinnaliikumisist välismaistel müügiturgudel, ammugi mitte sellest, mida teevad meie võistlejad naabrid sel alal, kuis areneb nende toodang, viim, hinnad, kuhu viim suundub. Neid teateid ilmub ka päämiselt maalugejasringidega ajalehis niivõrt harva, korraldamatult, poolikult, juhulikult, et neist üldse tulu ei ole.

Veel puudulikum on aga meie põllumajandusliku kultuuritöö ja agraarseadusandluse informatsioon, sisuline hinnang ja selgitustöö. Ent iga tarbimis-artikkel, ka kultuur, vajab meie päevil propagandat. Ei aita, kui põllumajandusliku kultuuri propagandale rakenduvad ainult eriala-ajakirjad, nende küsimused on enam tehnilist laadi. Üldine ja poliitiline ajakirjandus tuleks rakendada selgitustöö — reklaami teenistusse. Reklaami ja propagandat hääle asjale tehakse meil niivõrt vähe, et see ei ole mõjunud meie masside teadvusse ega alateadvusse. Võtame näit. kas või kõi-

ge hilisemadki sündmused. Kui üks hüüab: maha, meil pole seni midagi tehtud!, siis mass järele: heil, õige, tõesti mitte midagi! Teame, kuidas Venes, Itaalias, Saksas tüütuseni kõneldakse ainult oma saavutustest, kõigie tühi-semaistki. Omad Goebbels'id, kes juhiksid tähelepanu saavutustele, meil puuduvad sel alal veel täiesti, seepärast võib meil heilitaja ja mahakarjuja pinda leida väga kergesti. Ning avalik arvamine suhtub sellele üldiselt tagasihoidlikult, kõigil on tunne, et neil tõesti on õigus, sest ei teadvusest ega alateadvusest kerki üles midagi konkreetset, mis mahakarjumise-psühhoosile vastu astuks. Oli vaja tõsisel maamehel hanguvars vahetada sulesabaga, ja „publitseerida“, et meil on 300 meiereid üles ehitatud ja igal aastal ekspordime 12—13 tuhat tonni võid, mis ikka ka „midagi“ on.

Siin on ajakirjanduse tööpõld, mis seni edukalt viljamata, kuigi ta ise asub ainuviljaja seisuko-

vett, lõunaks kapsa-, peedi- või loomanaeri-varte suppi kuivatatud vobla-kalaga, mida üksteise võidu larpisime, nii et suulagi nahka ajas. Kaks korda nädalas anti veel hirsitangu-putru. Saime salaja raha ära peita, millega vahel pappide käest searasva ostisime. Nemed said oma koguduselt korralikult saadetisi, millest ülejäägid ära müüdi. Hiljem muutus meie seisukord selle läbi, et proua Švarts hakkas minule toitu järele saatma ja ka paberosse, ja kui veel teada saime, et meie vabastamiseks, õigem väljaostmiseks samme astutakse, siis tõusis ka tuju. Käisime vangimaja kirikus, võtsime enda pääle vangimaja köögist toidu toomise jne. Ühesugune saatus kutsus meis välja sõbraliiku lähenemise, ja ühel päeval otsustasime alla kirjutada sõpruslepingule, kohustudes üksteist igal võimalusel toetama. Alla kirjutasid Jaan Kivisild, Konstantin Meri

ja mina, 30. oktoobril 1918. Leping oli kõige suuremaks kohustiseks minule, kuna omasin sel ajal Eestis mõjuva positsiooni. Raskelt mõjus Butõrka küll see, et ühtelugu pidime olema tunnistajaiks, kui vange öösel mahalaskmisele viidi, ja nii mitmedki meie kambris läksid hulluks. Kuulsin, et minu vabastamise eest nõutakse 80 000 rbl., millest pool otsekohe kokku pandi ja teise poole eest anti tagatis.

Ühel õhtul hilja kutsuti mind alla, kästes asjad kaasa võtta, mis oli kas vabastamise või mahalaskmise tunnuseks. Nähes all härra Švarts nägu, oli rõõm suur ja minu kannatusel lõpp. Anti dokument ja äravõetud asjad kaasa, ja sõitsime jalamaid härra Švarts poole koju, kus ootas viisakas õhtusöök viinaga. Tegime kohe paa soojaks.

Švartsilt sain kuulda, et mina pean kõige kompanii areteeritud isikute eest tasuma 90 000 rbl. Tema

teada oli Kolga Tallinnast H. N o r m a k i poolt saadetud rahaga, kuid mina teda ei näinud. Kolga oli raha omandanud ja muist oma sõbrale Bergmannile annud. Osa raha sain siis härra Švarts käest, mis ta minu ülesandel Saratovis Linnapanga arvel oli sisse kasseerinud. Kuid ülejäänud summa järele pidin Petrogradi Vastastikusesse Krediid-Ühisusse sõitma. Leidsin ees veel teise õnnetuse: Kivisilla korteris olid koduselt minu kohvrid läbi otsitud, et mõnd kompromiteerivat dokumenti kõrvaldada; sääljures oli aga kadunud 16 000 rbl. mu isiklikku raha, mis lõplikult jäigi kadunuks.

Moskvas oli olukord väga kriitiliseks muutunud. Poliitiline terror, iseäranis pärast Lenini haavamist ühes vabrikus, alatised läbiotsimised, inimeste kinnipidamine uulitsail ja avalikes kohtades muutsid elamise võimatuks. Keegi ei või-

Vil. Mets ja vil. Pool vaidlemas karjamaa-küsimuste üle.

nud olla kindel, et kodunt välja minnes ta tagasi tuleb, või öö rahulikult saab magada. Imelikul kombel harjub aga inimene igasuguse olukorraga. Hoidsin suurtest lokaalidest ja kohvikuist eemale. Käisin lõunastamas ühes väiksemas söögi-majas, kus anti hääd hobuseliha-praadi. Kui nägin, et kuski rahvahulk ümber piirati või trammis sõitjaid kontrolliti, jõudsin ikka enne õigel ajal pageda, sest hoidsin alati silmad lahti.

Kord sattusin hajameelselt ühte kohvikusse Tverskajal ja vaevalt jõudsin söögitellimise ära anda, kui sisse astus salkkond kontrolöre, kes hakkasid nõudma seesolijailt dokumente. Tulin kohe algupärasele kombinatsioonile. Tõusin üles ja hakkasin kontrollijate sabas käima, nagu oleksin ka asjamees. Kui komissarid väljusid, asusin oma tellitud prae kallale, tundes häämeelt õnnestunud trikist.

Kavatsedes sõita Petrogradi puuduva raha järele, kuulsin, et rahvusvahelises vagunis vähem kontrollitakse, seepärast et kontrollimine toimub juba piletimüügi juures, ja pileteid müüakse ainult soveti meestele, ametnikkudele. Sain Vlad. Laussenilt, kes sõbralikkuselt ja vastutulelikkuselt oli oma venna vastand, fiktiivse tunnistuse pileti saamiseks, millega astusin „I sovetide maja“ Metropoli võõrastemaja

hal. On aeg tõsiselt sellele mõelda, et meie ajakirjandus hakkaks ka maalugejaile midagi pakkuma, millel kitsesest tõsisem väärustus. Üha kitsenevad töötingimused agronoomidel võimaldaksid ehk kasvatada ka mõnest vastava eriharidusega inimesest kaastöölise-toimetusliikme, kellest oleks kasu nii ajalehel kui lugejal. Meie põllumajanduse alus ei ole ikkagi mõni kordaläänud siidiussi-kasvatuse katse, millest praegu suurte päälkirjadega kirjutatakse, vaid hoopis tavalisemad asjad, millest ajalehe-lugejale mõnegi huvitava pala saaks serveerida. Sellest

oleks ka meie avaliku arvamuse tegijail aeg aru saada ja õppust võtta, eriti veel ajal, kus reformid väga moes ja üldiselt tunnustatakse, et senisel viisil ikka enam edasi minna ei saa. Põllumajandusega seotud lugeja vajab kõigepäält hästikorraldatud, järjekindlat majanduselu informatsiooni kodu- ja võistlevailt naabermailt, artiklite ja muu informatsiooni alal aga kirjutisi, mis oleksid huvitavad ja vastuvõetavad ka mitte-ajakirjanikule, s. t. asjatundjaile, ja teistele vastaval alal tegelejaile.

E. Gerberson.

all asuvasse kontorisse, et pilet osta. Ettevaatuse pärast uurisin enne asjaajamist ja nägin, et nõutakse pääle ametitunnistuse, mis minul oli, ka elukoha tõestust. Minul oli see ju ainult Butörka vangimaja ülemalt, ja sellega ei sõandanud ette minna. Oma üllatuseks leidsin, et ukse juures seisab punaväelane püsigiga ja ei lase ilma ostetud piletita või eraloata kedagi välja. Väljumislubasid anti eratoas; väljatulijailt kuulsin, et suurem osa viiakse kinni. Mälestused Butörkast olid veel liiga värsked, et uuesti oleks soovi olnud kinni sattuda. Päälegi olin lubatud 24 tunni asemel viibinud Moskvas juba kolm päeva. Mis teha? Seisukord meeleheitlik! Nii olin viibinud inimestega täistuubitud ruumis kella 10—2-ni, mil komissarid läksid lõunale ja jätsid rahva ootama. Märkasin, et ukse juurde pannakse uus punaväelane. Kui kõik ametimehed olid ära läinud, astusin punaväelase juurde ja küsisin, kust siin harilikke raudteepileteid müüakse, nagu oleksin praegu sisse astunud. Tema seletab, et kõrvalmajas, ja luges minu fiktiivset ametitunnistust, usub tõesti, et olen eksinud, ja juhatab minule kui kolleegile õige koha kätte. Alles väljas ilmus närvide reaktsioon. Jõudsin ainult Gutenbergi ausambani, kuhu jõuetult pingile langesin ja kus alles poole tunni pärast toibusin. See oli olnud tüüpiline lõks, mille

enamused igas rahvakogumispaigas sisse seadnud, kuid minule veel teadmata. Lõpp hää — kõik hää!

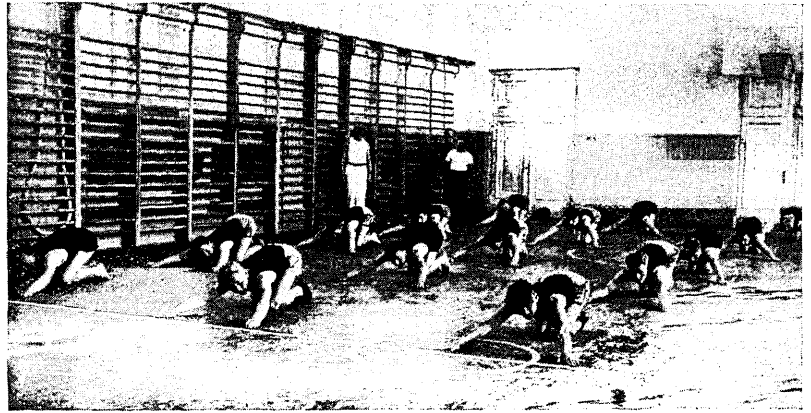
Teisel päeval nõutasin endale eratunnistuse Saksa konsulaadist, mis minule kui „laiendatud Saksumaa alamale“ vabalt anti. Õhtul sain Nikolai vaksalist juhtumisi ülejäänud rahvusvahelise vaguni pileti, ja nii olingi teisel hommikul ilusasti Petrogradis, kust puuduva vabastamise raha ära saatsin. Alles hiljem kuulsin, et nii Švarts kui pr. Meri olid minu arvel minu väljaostmisega äri teinud, nii et kõik raha mitte kohale ei läinud.

Petrogradis ootas mind uus üllatus. Notari-instituut oli hävitatud. Notar oli meie Tudulinna mõisa arvel makstud raha panka annud, mis ka natsionaliseeritud. Eellepingu omanik kui ka endine mõisaomanik Vojeikov olid põgenenud Soome. Nii olime ilma rahata ja ka mõisata, ainult väike lootus viimaseid mehi Tallinna kaudu Soomest kätte saada. Laidoner oli käinud üle piiri mõisat takseerimas ja esitas põhjaliku aruande, mis minul veel praegu alles. Äri ei oleks olnud halb, kui ei oleks teinud takistus poliitilised olud. Fakt oli see, et minu isiklik raha oli otsas ja pääle selle veel võlg Põhja Vastastikusele Krediid-ühisusele ja paarile eraisikule. Neil päevil määrati ka Põhja Vastastikusse Krediid-ühisusse komissar, nõnda et ka ar-

Enam otstarbekust akadeemilisse kehakultuuri

Kui tahame õppida tundma mõne rahva elu ja kultuuri ajalugu, piisab sellest, kui vaatleme, kuidas hoolitseti kodanike vaimse ja kehalise tubliduse arendamise eest; lähtudes sellest võime järeldada, kuidas suutis vastav rahvas täita oma ülesandeid. Nii kreeklased püsisid oma rahvuslik-kultuurilisel õitsengul seni, kuni hindasid vaimse tubliduse kõrval üldist rahvalikku kehaliste võimete arendamist. Kui nad aga jätsid hoolitsemise seesuguse kehakultuuri rõhutamise ja piirdusid aplodeerimisega elukutselisile kehavõimete demonstreerijale, algas nende kultuuriline allakäik.

Tänapäeva akadeemiline kodanik peab olema kõigepäält võimeline sooritama igapäevase elu nõudeid; alles siis ta võib süveneda oma erialasse. Järelikult peab teda kõigepäält tegema tublikuks. See tublidus peab põhjenema kõlblikulilmavaatel, milles kehalistegi võimete hinnangud juurduvad: esiteks aukartus keha puhtuse ees, teiseks kehaliste võimete säilitamine tulevaste põlvete hüveks, ja vii-

TUND ÜLIKOOI VOIMLAS. SEISAVAD TREENERID
KSV-JAD K. PAREK JA J. LEST

maks — kõigi füüsiliste jõudude kasutamine enesekasvatuse piires ning õilsas vaimses. Kõik peab olema selles elulähedane ja mitte taotlema mingit saavutamatu eeterlikku haridus-ideaali.

Hariduse eesmärgiks on harmoonilise inimese kujundamine. Seda ei saa määratella täpselt ega mõõta väliselt. Igatahes

kolmik — keha-vaim-hing — peavad olema tasakaalus. Muidugi võib olla kehalisi saavutusi, mis rikuvad harmooniaseadusi. Aga ometi pole ka ühekülgseim kehaline saavutus kultuurse väärtuseta, kuna ta ülen-dab teadvust inimlikest võimeist. On samuti vaimseid ja kunstilisi saavutusi, millisteni on jõutud väljaspool harmooniaseadusi. Ei saa ju näi-

vatud mõisa ostu arvele makstud rahad läksid kaotsi.

Nii haledat lõppu ei oleks ma ialgi oodanud meie Tallinna tegelaste laialtulekulisele kavale. Teiseks — juhtunud äparduste tagajärjel endal äärmiselt halb meeleolu. Ega muud kui ruttu Tallinna tagasi!

Enne sõidu algust sain teada, et Klaus Scheel Petrogradis viibib ja temal olla õnnestunud mõnest Vene natsionaliseeritud pangast oma panga raha kätte saada, ära andes kuni 33% saadud summast. Kirjutasin sellest otsekohe Linnapanga juhatusele, tehes ettepaneku analoogiliselt toimida ja minule saata sellekohane volitus. Algasin otsekohe läbirääkimisi Torgovõi ja Vene Aasia pangas, kus Linnapangal olid kõige suuremad korrespondent-arved, ja siis veel Vene Väliskaubanduse Pangas. Minul jäi mulje, et iseäranis esimeses pangas

ruttu ja odavalt saab kokkuleppele jõuda ja panga raha enamlaste käest päästa. Suureks imestuseks sain käskjalaga Tallinnast teate, et Linnapanga juhatuse ennast mitte volitatud ei tunne olevat selliseid kokkuleppeid tegema ega pangasummasid ära lubama ja nõuab minu viibimata Tallinnasse sõitmist. Kahju oli küll, kuid lõpetasin läbirääkimised, võtsin kompsud kokku ja asusin järgmisel hommikul Jamburgi rongile.

Vagunis oli palju Jamburgi eestlasi, kellelt kuulsin, et Jamburgis jällegi dokumente uuritakse, mille eest mul oli alati hirm. Veimarni jaamas märkan, et vagunid lukustatakse. Jõudes Tikopisi pooljaama, oli mul otsus tehtud: kargasin aknast välja ja lasksin pakid kätte anda. Osa andsin ühe raudteelase kätte hoiule ja asusin jala teele Tikopisi külla, kus elas minul hää tut-

tav Karl Puusepp. Pärast käisime pakkide järel ja sõitsime Jamburgi. Kuidas kontrollist läbi Narva saada? Jällegi tuli appi juhus. Ühe hää tuttava, endise Narva elaniku Viilki poeg oli piirivalvekomissariks. See võttis mind ühes vähe-mate pakkidega ühele oma revideerimiskäigule Narva kaasa, lubades teised pakid järgmisel päeval Narva järele saata, mis muidugi tegemata jäi. Nii olin traataia taga, kust Moskva Saksa konsulaadi tunnistuste abil kergesti edasi pääsesin.

Pärast kümnapäevast karanteeni Narvas jõudsin Tallinna. Vaevast sain üleelatud juhtumustest toibuda ja kodust rahu maitsma hakata, kui algas revolutsioon Saksamaal, mille tagajärjel Saksa okupatsiooniväed hakkasid lahkuma. Varsti järgnesid Narva all esimesed lahingud Venest päälle tulevate eesti enamlaste ja järelejäänud Saksa sõdurite vahel,

LIIVIKA KÄSIPALLI-MEESKOND — ÜLIÕPILASKONNA
MEISTER KEVADEL 1928

R. Karro, A. Margevitš, A. Zimmerman, O. Treier, H. Norman,
J. Pekkar

teks kolme suurt — Spinozat, Kanti, Schopenhauerit nimetada harmooniliseks inimeseks klassilises mõttes. Nende vaimsed võimed olid arenenud kehaliste kulul. Spinoza oli tiisik, Kant südamehaige, Schopenhauer nõrga kehaehitusega ning hädine.

Sagedasti on kuulda haritlaskonnas kehalise kasvatus vajaduse eitamist, väidet, et need harjutused olla kasutud. See võib ju olla, kuid siis süü seisab õpetajais, mitte alas kui sellases.

Iga kehaline harjutus peab pingutama sel määral, et ta saavutaks kehale kasvuärrituse, ta peab järelikult ületama ärritusläve. Nõrgad ärritused on mõjutud, tugevad ärritused on kasulikud, liiga tugevad kahjulikud. Siin on kõik mõõdu küsimus. Tähtis on vaid ärrituskraadi mõõt ja ärritusmõju määramine. Peab tähele panema funktsionaalset sobivust. Organismi otsustarbekohane kasvamine ja arenemine järgneb ainult neile ärritusile, mis on ületanud vajalise ärritusläve. Iga

ärritus, mis ühesugusel tugevusel pikemat aega kestab, vähendab ärritavust. Seepärast langeb iga pikemat aega kestev ärritus allapoole ärritusläve ja pole enam üldse ärritus. Näiteks südame kohanemine suuremale pingutusele jääb puudulikuks, kui see pingutus kestev on ja nii pikkamisi suureneb, et ta ei mõju karastava ärritusena. Karastavalt mõjub selline lühiajaline kehatöö, mis südant suurema pingele all töötama sunnib kui varem. Tähtsad on lühikesed, küllalt tugevad ärritused. Meid takistab alati liialdatud hirm ülepingutuse eest. Kui aga sünnib töö suurendamine liiga pikkamisi, kaob igasugune tagajärg. Just liiga suur ettevaatlikkus mõjub kahjulikult. Südamele nõutakse suuremat tööd, andmata talle kohanemist võimaldavat ärritust. Järelikult just hirm lühikeste tugevate ärritustega ülepingutuse eest võib põhjustada ka tervete südame rikeid. Kui keegi trennib sportlikuks suursaavutuseks nii, et ta oma tööd vaid pikkamisi suurendab ja iial ei esine tal südamekloppimine või tugev hingeldus, siis harjutab ta küll oma lihaseid, aga mitte oma südant. Võistlusteks on küll ette valmistatud tema lihased suureks pingutuseks, aga mitte süda, mis loomulikult selle all rängalt kannatab. Kogemused

millele ka Eesti kodukaitse seltsis. Nii järgnesid ruttu uued sündmused ja jäid varju endised kavatsused ning plaanid. Tallinnas näis minule, nagu poleks üldse olnudki kavatsust Eesti rahvuslikku maafondi asutada, mille läbiviimiseks mind välja saadeti. Ei olnud kellelgi enam huvi küsida, kuidas õnnestus minu reis ja mida suutsin korda saata. Niisama ei tundnud keegi huvi minu kulude vastu, arvan koguni, et mind saatnud härrad oleksid imestanud, kui oleksin neilt nõudnud kulude katmist. Sest mina ei suutnud ju midagi korda saata ja päale selle — silmad häbi täis juhtunud äparduste tõttu — ei sõandanud ka ise kellegi poole pöörduda. Ja nüüd oli selge

endalgi, kuivõrt fantastiline oli olnud meie kavatsus. Sellest jäi mulle järele vaid veidi halba vingu.

Kui teistele panga juhatuse liikmetele etteheiteid tegin, miksi ei lastud mind osagi panga summast päästa, põhjendasid J. Jaakson ja J. Vinogradov, et säärase ettevõtte eest oleks juhatuse vastutusele võetud, kuna veelgi kindel ei olevat, et pank oma korrespondentsummad Vene pankades kaotab. Scheel ei võivat olla eeskujuks, sest temal ei tulevat ju aru anda nagu Linnapanga juhatusel. Kui need summad kaotsi lähevad, siis ka kõigil teistel pankadel, ja ega siis ka juhatust enam saa süüdistada. Minule paistis see loogika küll esiotsa väga

rumal; see on sama, et ära aja varast oma naabri toast, võid ise sekkedustesse sattuda. Nüüd aga arvan, et nende põhjendustel oli siiski alus.

Saratovist ei saanud kõike summat kätte, vaid ainult ühe osa, ja päälegi pidin švartsile vaevatasu maksma sõidu eest peaaegu sõja piirkonda. Ka seda ei tunnistanud Ohvitseride Majandus-Ühisus, kes oli kauba omanik, ega ka pank, ja minul tuli puuduv osa omast käest tasuda. Täienduseks eelmisele asjale järele õpetuseks: ära tiku paljaste kätega teiste jaoks tuliseid süsi ahjust välja tooma.

Nii leppisin olukorraga, hakates rohkem hindama vanemate meeste elutarkust.

näitavad, et just sprinteri-saavutus, mis eriti südame tegevust kiirendab, väga harva põhjustab südame rikeid. Neid esineb aga väga tihti kestvus-jooksjail, sõudjail, ujujail ja eriti neil, kes oma lihaseid ettevaatlikult tubaste süsteemidega kõvendasid ja alles siis spordile üle läksid.

Haritlasele kehaline kasvatus ei ole ometi mitte otstarve iseenesest, kuigi on kalduvusi sinna poole. Haritlasele ei ole eesmärgiks ainult jõu-inimene ega pääsajaks rekord-saavutised ja üksikud võidu punktid, vaid tervislik inimene: terve keha, hinge ja vaimuga.

Rõõmustavalt on viimasel ajal üliõpilasorganisatsioonid harrastama hakanud võistlusi, kuid see ärgu saagu üksikute isikute saavutuste demonstreerimiseks ja hulkadele vaatamiseks, vaid see süvendagu ja levitagu üldisemat kehakultuuri harrastust

ja kehakultuuri väärtuste hindamist.

Kehakultuuri harrastamine olgu

igapäevaseks kohuseks eesmärgiga, et säilitada ja arendada tervet ning täit töövõimet.

K. Parek.

LIIVIKA KÄSIPALLI-MEESKOND KEVADEL 1934.

Ees: F. Kiviselg, H. Vilist, N. Kukk.

Seisavad: E. Linsi, A. Nugis, E. Tomson, A. Adojaan, B. Tiedt.

Liiivika osavõtt spordielust.

ÜS Liivika tegevus spordi alal on piirdunud enamikus käsipalli ja kergejõustikuga. Vähemal määral on harrastatud jalgpalli, ping-pongi, koroonat, malet, sõudmist ja suusatamist. Mainitud aladel on peetud võistlusi teiste üliõpilasorganisatsioonidega kui ka spordiseltsidega, paralleelselt neile, igal semestril, võistlusi Seltsi liikmete vahel Seltsi meistri nimele.

SUUSARETK OTEPÄÄLE 1930.

Ksv-jad A. Lukin, K. Parek, J. Lest, F. Tamman.

LIIVIKA SUVIPÄEVILT VIRU RANNAS 1928.

Käsipall, kui populaarsem spordiala üliõpilaskonnas, on leidnud erilist tähelepanu ka Liiivikas ja oleks huvitav siinkohal ära märkida Liiivika meeskondade tähtsamaid saavutusi viimaste aastate jooksul.

Kui praegu on käsipalli harrastamiseks vägagi soodsad võimalused ja sellest tingitud ka üliõpilaskonna üldine kõrge tase käsipallis, mida näidanud viimased võistlused, ei olnud olukord viisiks aastat tagasi sugugi nii häa. Tuli leppida

viletsate harjutusruumidega, ei tundud ka üldiselt sellist suurt huvi võistluste vastu, nagu viimasel ajal seda täiskiilutud saal näitab. Esimestel võistlustel oli osavõtjaid ka märksa vähem.

Säilinud andmeil esines ÜS Liivika meeskonnaga üliõpilasesivõistlusil esmakordselt 1927. a. sügisel. Võistlusi peeti Laia tänava võimlas. Seltsi meeskonda ei olnud korralikult treeneeritud, meistriks-tulek korvpallis oli vastu ootusi, sest meeskonnas esines ainult üks tegelik käsipallimängija — A. Margevitš, teised olid juhuslikud asjast-huvitatud kaasvõitlejad.

Järgneval aastal aga Seltsi käsipalli-meeskonna tase tõuseb ja võistlusi peetakse rohkesti. Nii esineb Liivika meeskond Ülikooli meeskonnana Tallinna Tehnikumi meeskonna vastu, võites võrkpalli 2:0 ja kaotades korvpallis napilt 30:31. Sama aasta üliõpilaskonna esivõistlusil omandab Liivika meistri nime nii võrk- kui ka korvpallis.

Meeskond harjutab korralikult instruktor H. Niileri juhatusel ning võtab ette võistlusretki Tallinna ja Pärnu. Tallinnas võidetakse N. M. K. Ü. meeskonnad, võrkpallis 2:1 ja korvpallis 29:24, kaotatakse aga Russile korvpallis 24:42 ja Kalevile võrkpallis 2:0. Veidi hiljem mängib Liivika Pärnus sääsete parimate meeskondadega, kaotades Vaprusele võrkpallis 2:1, võites Tervist 2:1, ning korvpallis — Vaprusega 23:23 ja Tervisega 38:17. Samal aastal võidetakse veel Tallinna Tehnikum nii võrk- kui korvpallis.

ÜS Liivika meeskond koosnes tolle aja Tallinna parematest mängijatest ja edukad esinemised olid suurel määral tingitud sellest. Meeskonnas esinesid selle aja käsipalli „suurused“: R. Karro, A. Margevitš, A. Zimmermann, H. Norman, J. Pekkar, A. Veinman. Neile tulid juurde O. Treier ja E. Tomson.

1929. a. kevadel saavutas Liivika meistrinime ainult võrkpallis, kuna korvpallis EÜS-ile kaotas. Liivika mängijaid (3) esines ka Ülikooli koondusmeeskonnas, kus saavutati edu: Ülikooli koondusmeeskond võitis korvpallis Eesti rahvusmeeskonna.

See aeg oli Liivika parim ja siit päale langeb edukus. Enamik paremaid mängijaid suundub Tallinna ja mujale ning järgnevatel üliõpilaskonna esivõistlustel pole Liivika enam meistri nimeni küündinud.

Viimasel ajal on Liivika esinenud ainult üldklassis ja käesoleval semestril on jõudnud finaali võrkpallis kaotusega ning korvpallis ühe kaotusega. Seltsi praegune meeskond koosneb noortest, ainus veteraan on E. Tomson.

Teistest spordiharudest võiks esile tõsta kergejõustikku, kuna see ala leiab harrastust eriti Seltsi suvipäevadel ja omavahelistel võistlustel. Seltsi liikmeid on tähelepanuväärsemad kergejõustiklased — kuulitõukajad H. Öunap, A. Nugis ja odaheitja J. Laurson.

Vil. J. KUKK ja vil. M. RAUD sõidul suvipäevale 1933.

Males on Liivika edukalt esinenud üliõpilasesivõistluste-vahelisel maleturniiril, tulles meistriks 1934. a. kevadsemestril, koosseisus E. Joonas, H. Keres ja B. Vene. Turniirist võtsid osa EÜS, EÜS Põhjala, korp. Rotalia ja korp. Revelia kolmeliikmeliste meeskondadega.

Talveti harrastatakse Seltsi liikmete poolt rohkesti suusatamist, korraldades ühiseid retki ja küllalt rohkearvulise osavõtuga Seltsi talipäevi. Samuti on Liivika liikmed saavutanud suusavõistlusil häid tulemusi. Nii võitis J. L e s t Balti riikide üliõpilaskonnavaliumpiaadil Riias I koha ja on ka Eesti esivõistlustel võitjaks tulnud. Liivika on ka meeskonnaga osa võtnud üliõpilaskonna suusatamisvõistlustest.

Lõpuks olgu mainitud, et suurepärase ülikoolivõimla olemasolu on Liivika agarasti kasutanud Seltsi liikmete kehalise hääolu säilitamiseks, eriti sihtvõimlemiseks. Kehakultuuri arendamine Liivikas on olnud alati tähtsal ja tunnustatud kohal ning leidnud liikmete poolt elavat osavõttu.

On selge, et selliste võimaluste kasutamise tulemused saavad soodsad ning aitavad kaasa ka teiste, kõrgemate sihtide saavutamisele. Jääb ainult soovida, et kaasvõitlejad tulevikus sama huviga kaasa läheksid ja endale meelelahutust, tervist ja jõudu leiaksid neis sportlikes üritustes, mida suudab pakkuda neile Selts, Ülikool ja Tartu.

E. Tomson.

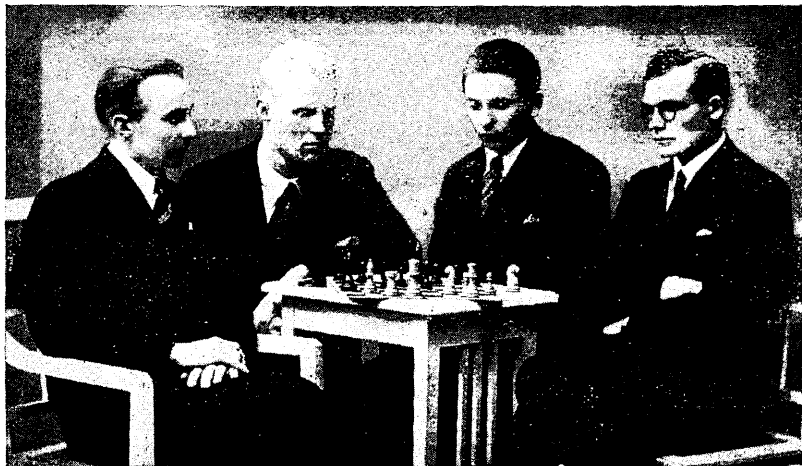
Male akadeemilises peres.

Male kui kunstipärasema ja õiglasema sport-mängu ülemaailmne hoogus leving maailmasõjale järgnevail aastail leidis loomulikk pinda ka meie üliõpilaskonnas.

Aastal 1924 asutatakse Ak. Maleklubi, millel eesmärgiks: arendada üliõpilaste keskel malemängu oskust, kaasa aidates iseseisva mõtlemise, algatusvõime ja püsivuse tekkimiseks ning vaba aja naudingurikkaks ja kasulikuks veetmiseks.

Ootuste kohaselt areneski maleline tegevus üliõpilasperes väga jõuliseks ja tagajärjerrikkaks. Paljud üliõpilasmaletajaist on võrsunud meie paremaiks kuuekümnendelja ruudu tundjajaks, olles väärilised omama sageli linnade meistrite ja koguni Eesti malekuninga kõrget tiitlit.

Samuti oleme edukalt suutnud võistelda oma naabermaade üliõpilasmaletajatega. Enam tähtsust omasid välissuhted, mida pidevalt süvendati Soome ja Lätiga vastastikutuste võistlusretkede näol. Võib kindlasti loota, et sel viisil, kuigi minimaalselt, ikkagi teed tasandati riiklikuks lähenemiseks ja häanaaberliku vahekorra süvendamiseks akadeemilises noorsoos. Teised spordilised suhted ja ettevõtted aga pahatihti on mõjustanud vahekordade lõdvenemist ning jahenemist. Nagu kõikjal nii maleski möödus õitseag, et maad anda pikkade sammudega vähjakäigule, eriti organisatoorsel alal; mängu tasapind kannatas ehk vähem. Maleharrastuse tun-

ÜLIÕPILASORGANISATSIOONIDE-VAHELISE MALE-TURNIIRI MEISTERMEESKOND KEVADEL 1934:

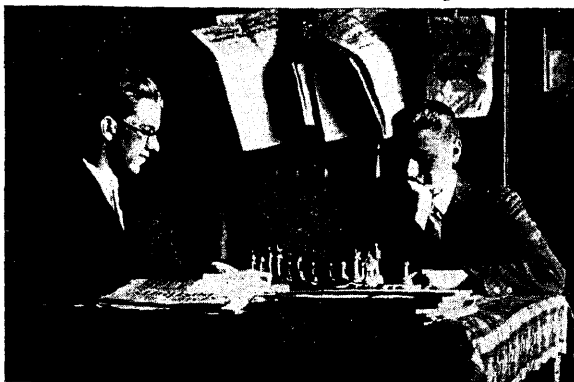
E. Joonas, E. Tomson, H. Keres, B. Vene

dud tagasimineku üliõpilasperes tohiks praegu olla vägagi mõistetav. Esiteks on male tihedas seoses aineliste võimalustega: igamees tasub ise oma lõbu eest, laiemate hulkade kaasatõmbamine siin pole võimalik. Teistel spordialadel on massi kasutamine finantsilistes huvides vägagi rakendatav. Ka on male iseloomult mäng, mis kunagi ei levi massspordina. Iga meisterlik partii on kontsentreeritud vaimne saavutus, sõltuv kõige vähemast füüsilisest ja psüühilisest ärritusest, on individuaalselt ja orgaaniliselt ülesehitatud kujund pinnast, milleks on maletaja hing. Loomulikult on edu võimalik ainult kõigiti soodsate olukordade juures.

Siit lähtudes on päevselge, et praegune majanduslik ja vaimne surutis kuidagi ei soodusta male kui vabade tundide kõrvalharrastuse laiemat arengut, kuna üliõpilaste kogu tähelepanu ja energia on suunatud oma pääülesande täitmisele.

Maised elumured sunnivad sageli inimesi kunstipärastest kõrvalharrastustest loobuma. Praeguses ebasoodsas olukorras suudavad seepärast ainult üksikud kaasvõitlejad malekunstile truuks jääda, ent seda teadlikumalt ja edukamalt käsitlevad nad vigureid ruudulisel laual. Uhkusega võime lugeda käesoleva aasta Eesti malekuningat akad. pere liikmeks.

Viimasel semestril on märgata teatavat üldist tõusu, ning käimasolevail organisatsioonidevahelisel võistlusil, mida korraldab Tartu Maleseltsi akadeemiline sektsioon, mängitakse päris suure innu ja andumusega, hoolimata vähesest osavõtjate arvust. Jääb loota kaasvõitlejate häatahtlikku suhtumist ja kaasatulemist, et selle ilusa mängu harrastamist ja tasapinda meie akad. peres küllalt väärilisel kõrgusel hoida.

KSV-JAD LAKÓ
GYÖRGY JA V.
PEDAJAS
MALETAMAS

E. Joonas.

MOMENTE LIIVIKA SUVIPÄEVALT JÕGEVAL 1933

Vil. Raud juhatab koosolekut, hoiab selle kindlais kätes ega lase kõigutada oma seisukohti.

Elmar Silvester Teppan refereerib,

kuna vil. Mets oponeerib.

Sisukord.

M. RAUD — 25-ndal aastapäeval	102
E. S. TEPPAN — REÜS — Liivika	103
J. KUKK — Liivikale 25. aastapäevaks	105
A. UESSON — Tulevikusoove	106
P. ÖPIK — Liivika nooremale põlvele	110
H. NORMAK — Kiri toimetusele	120
TH. POOL — REÜS ennesõjaaegsete eesti üliõpilasorganisatsioonide peres	121
J. METS — REÜKS — esimene üliõpilaste karskuse-organisatsioon Venemaal	124
J. KUKK — A. Jürgensi kangelasteekond	128
L. SEPP — Mälestusi Arnold Jürgensist	131
H. EVERT — Mälestusi Jaan Naarisest	133
E. JUST — Sõprusele	136
R. TASSO — Üliõpilasorganisatsioonid ühiskondl. kasvatustegurina	138
E. JUST — Elulähedus üliõpilasorganisatsiooni püüetes	140
K. LIIDEMAN — Eesti rahvuslik ideoloogia ja maa selle alusena	141
J. METS — Vajame järjekindlat rahvuslust	147
A. KALLITS — Mida ootame rahvuslikult ilukirjanduselt	151
K. TIIT — Ilmavaatelite eelduste revisjonist	154
K. TIIT — Üliõpilaskonna muusikaliste ürituste perspektiive	156
H. VÄLJAMÄE † — Okupatsiooniaegne retk Venemaale	159
E. GERBERSON — Ajakirjandus ja agrikultuur	165
K. PAREK — Enam otstarbekust akadeemilisse kehakultuuri	167
E. TOMSON — Liivika osavõtt spordielust	169
E. JOONAS — Male akadeemilises peres	171

ÜS Liivika erinumbri toimkond: JAAN METS, HERMAN EVERT,
ELMAR ROGER, KARL TIIT, ELMAR-SILVESTER TEPPAN.

Ilmub 13 korda aastas. Tellimishind 3 krooni aastas, 1½ krooni semestris.

Vastutav ja peatoimetaja: Karl Pärl. Tegevtoimetaja: Eduard Sitska. Toimetuse liikmed: Senta Kikerpill, Adolf Lahe.
Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Teoseid

rahvuskultuurilistelt aladelt.

OMA iseseisvuse alles lühikesel ajal on Eesti teinud suhteliselt suuri edusamme ka kirjanduse alal. Jättes kõrvale ilukirjanduse, mis on üldsusele rohkem tuttav, peatume paari pilguga teadusliku kirjanduse juures, eriti neil aladel, mis rahvuskultuuriliselt tähtsad nagu oma rahva ajalugu, keel, rahvaluule, kodumaatundmine jne. Neilt aladelt on tähtsaid teoseid algatanud ja avaldanud Eesti Kirjanduse Selts, kelle teoseid puudutavadki järgmised read.

Suurem üritus on maakondi kirjeldav koguteos **EESTI**, mida ilmub iga maakonna kohta 1 köide (keskmiselt umb. 600 lk.). Lõplikul ilmumisel oleks meil tarvitada teaduslikult korraldatud uurimused meie kodumaalt 11 köites, kokku umb. 6500 lk.

Vaatluse alla võetakse iga kihelkond, tuues sealt huvitava ja tähelepanetava — pinnaehitusest, jõgedest ja järvedest, taimedest, loomadest, asulaist, teedest, majanduslikust elust, hariduselt, tervishoidlikest tingimustest, ajaloost, haruldastest ehitistest jne. Samuti võetakse kokku maakonna üldjooned, mis näitavad vastava kodumaa osa vaimset ja majanduslikku elu ja looduslikke omapärasusi. Vastavil kohtadel on toodud rikkalikult huvitavat statistikat, põldimaterjali ja kaarte.

See teos on tähtis igapähele, kes tahab täpsat pilti kodumaast. Eriti aga neile, kes oma töö juures vajavad nii või teisiti andmeid ja samuti on need köited süvendavaks juhiks rändureile.

Seni on ilmunud 5 köidet: „Tartumaa“ (756 lk., 7 kr. 50 s.), „Võrumaa“ (508 lk., 5 kr.), „Setumaa“ (394 lk., 4 kr.), „Pärnumaa“ (776 lk., 9 kr.), „Valgamaa“ (610 lk., 7 kr.). Ilmumisel on „Saaremaa“ (üldosa juba ilmunud) ja valmistusel Viljandimaa, Harjumaa j. t.

Varemini ilmus Haridusministeeriumi kirjastusel „Eesti — Maa — Rahvas — Kultuur“ (1276 lk., nakköites 25 kr.), kus on esmakordselt antud üldpilt Eestist.

Eesti ajaloo alalt on avaldatud põhjalikke uurimusi, mis ühtlasi käsitlevad laiemale hulkadele huvitavaid küsimusi ja on kõigile arusaadavad ning loetavad. Nii H. Kruusi uurimus „Talurahva käärimine Lõuna-Eestis XIX saj. 40-ndail aastail“ (480 lk., 12 kr.), kus kirjeldatakse usuvahetuslikku liikumist

ja selle põhjusi, ning Fr. Tuglas'e „Eesti Kirjameeste Selts“ (335 lk., 6 kr., ja „Lisandeid“ sellele (40 lk., 50 s.), kultuurilooline uurimus eesti vaimuelust läinud sajandi teisel poolel.

Materjali kogudena pakuvad tõsist huvi Russovi „Liivimaa kroonika“ I (112 lk., 60 s.) ja II (176 lk., 1 kr. 10 s.), „Koidula ja Almbergi kirjavahetus“ (122 lk., 1 kr. 25 s.), „Koidula kirjad omakseile 1873—1886“ (550 lk., 6 kr. 50 s.), „Punased aastad. Mälestisi ja dokumente 1905. a. liikumisest Eestis I“ (260 lk., 4 kr.).

Rahvalaule on avaldatud 2 tüsedat köidet: „Eesti Rahvalaulud“ I (562 lk., 6 kr. 50 s.), II (588 lk., 5 kr.) — mõlemad sisaldavad eepilisi rahvalaule kõigis tarvitada olevais teisendis. Rahvaviisid on välja antud ühes köites: „Eesti runoviisid“ (434 lk., 9 kr.). Üksikuid uurimusi on rahvaluule alalt ilmunud mitmeid, näit. M. J. Eisen „Eesti vana usk“ (344 lk., 3 kr.), „Meie jõulud“ (148 lk., 2 kr. 50 s.), O. Loo-rits „Eesti rahvausundi maailmavaade“ (112 lk., 1 kr.), jne.

Keele alal tuleb igapähele kasutada kas E. Muugi „Väikest õigekeelsus-sõnaraamatut“ (464 lk., 2 kr. 50 senti) või suuremat „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatut“, millest ilmunud I A—M (590 lk., 4 kr.), II N—Rio (562 lk., 4 kr.), III osa (tähed Rip — kuni lõpuni), saadetakse tellijaile kätte poognate viisi, pool sellest on juba trükitud. Varemini on kirjastatud Wiedemanni „Eesti-saksa sõnaraamat“ III tr. ja rida teisi sõnaraamatuid.

Peaks nimetama veel A. Vaga „Eesti kunsti ajalugu“ I (357 lk., 9 kr.), mitmelt alalt teaduslike artikkelite kogu „Tervitus lahe tagant“, „Eesti avalikke tegelasi“ „Eesti raamatute üldnimestikku 1918—1923“ (408 lk., 10 kr.), „E. r. üldnimestikku 1924—1928“ (560 lk., 8 kr.), „E. r. üldnimestikku 1928—1933“ (ilmub käesoleval aastal) jne. jne.

Läheks pikale märkida kõiki EKS-i väljaandeid, mis rahvuskultuuriliselt on tähtsad. Seltsi peamine tegevus seisab just selliste teoste koostamises ja avaldamises ning iga aasta toob siin uut juurde. Need teosed ei ole küll mugandatud lugejate silmapilgu huvidele ja nad ei sünnita seepärast väga laialdast kõmu, kuid nad jäävad väärtuslikena püsima aastakümneiks ja igale tõsisele eestlasele on nende tarvitamisest kasu.

Moodi alaliselt jälgides

ja välismoeilmaga ühenduses olles, on minul võimalus pakkuda oma suurest laost

daamidele

järgmisi uudiseid moodsa is värvitoones:

villaseid kleidi riideid:

Piqué-diagonal, frotté-épouge, frisetite, crêpe-de-laine, tweed-ottomane jne.

kirjuid siide:

Crêpe-de-Chine, Crêpe-Georgette, Panama-Georgette jne.

uudis. mantli ja kostüümi
riietest:

Bouclé-diagonal, panama-bouclé, velour-diagonal; Acetat-siidi complet-riided: Ottomane-Traver ja Ottomane-Lamé.

Suures valikus daamide moodsaid valmisriideid.

Härradele

huvitavaid eriuudiseid palitu-, ülikonna- ja pükse riie test.

Suures valikus valmis ülikondi, palituid ja pükse.

Igasuguste tellimiste vastuvõtmine igal ajal ja iga valitud moe järele.

Hinnad ja valik võistluseta!

M. Jänes'e suuräri

Tartus, Kaubahoov 9, 10, 11, 12.

Kõnetraat 5-91.

Asutatud 1899. a.

1933. a. ilukirjanduslik toodang:

Algupärane ilukirjandus ja tõlked.

- O. Luts: KULDSETE LEHTEDE ALL. Mälestusi V. Hind 4 kr. 25 s.
- A. H. Tammsaare: TÕDE JA ÕIGUS V. Romaan. Hind 6 kr. 75 s.
- R. Roht: VÕITLUSE TEEL. Romaan. Hind 4 kr.
- R. Roht: VASTSED RAJAD. Romaan. Hind 3 kr.
- O. Luts: TUULESELLID. Novell. Hind 3 kr. 60 s.
- Ed. Laaman: DEMOKRAATIA JA DIKTATUUR. Hind 1 kr. 40 s.
- A. Teppan: SEENISTE LAHENDAB KRIISI. Komöödia 4 vaatuses. Hind 2 kr.
- O. S. Marden: EDU SALADUS. Inglise keelest tõlkinud Otto Treu. Hind 2 kr. 75 s.
- Fr. W. Foerster: OSKA ELADA. Saksa keelest tõlkinud A. Selge. Hind 2 kr. 40 s.
- M. Mötslane: KEVADISED VOOD II. Jooni ja märkmeid ühe talu elukäigust. Hind 4 kr. 50 s.
- M. Metsanurk: MÄNDIDE ALL. Jutustis. Hind 4 kr.
- C. Collodi: PINOKKIO. Puunuku seiklusi. Tõlkinud B. Lauristin. Hind 2 kr. 50 s.
- O. Luts: TAGAHOOVIS. Jutustus. Hind 4 kr.
- G. Suits: AASTATE AKNAL. Valik luuletisi. Hind 3 krooni.
- K. A. Hindrey: KILL MARTUSE LIHAVÕTTED. Noorsoojutt. Hind 2 kr. 45 s.
- Agnes Taar: NAISVALLAVANEM. Komöödia 3 vaatuses. Hind 2 kr. 20 s.
- H. Ch. Andresen: MUINASJUTUD I. Valik muinasjutte. Tõlkinud A. Antik. Hind 1 kr. 45 s.
- P. Voolaine: MAAJUMALA POEG. Rahvanaljad 3 vaatuses. Hind 1 kr.

Kaks tarvilikku käsiraamatut:

- H. Haljaspõld: VÄIKE VÕORSÕNASTIK. Sisaldab ligi 18.000 võõrsõna tarvilikkude seletustega.
- TEMPELMAKSU SEADUS. PÄRANDUSMAKSU SEADUS. LÕIVUDE SEADUSED. KOHTUMAKSUDE JA -KULUDE SEADUS. Kokku seadnud ja seletustega varustanud riigikohtunik Rudolf Gabrel. Hind 2 kr. 75 senti.

1934. a. uudisteosed:

Dr. J. Luiga: PÄEVAMURED I. Toimetanud Fr. Tuglas. J. Vahtra kaas. Hind 5 kr. 25 s.

J. Luigal on lai ülevaade ning sügavusteni ulatuv silm. Ta kõneleb kõigest: ajaloost ja loodusest, bioloogiast ja kunstist, rahvaste kultuuri väärtusest ja kirjandusest... ja kõigest iseseisvalt, isikupäraselt, mitte kunagi tavalises rööpas kõndides. Rahvuslikud juhtkirjadki õilistab ta esseeideks, annab neile tiheda sisu ja kunstilise kuju, tõstab nad kõrgele üle tavalise taseme.

K. A. Hindrey — „Päevaleht“ 6. IV 1934.

E. Stahlberg: PÄIKESE TÕUSU POOLE. Tõlkinud Fr. Tuglas. J. Vahtra kaas. Hind 4 kr. 75 s.

Käesolev raamat on mõeldud võimalikult laiadele hulkadele. Elavas, kergelt loetavas sõnastuses, värske kaaskiskuvate piltide reana tõuseb siin eilne ja üleiline Eesti meie ette.

Tõlkija eessõnast.

W. St. Reymont: TALUPOJAD III. Tõlkinud B. Linde. J. Vahtra kaas. Hind 6 kr. 25 s.,

Käesolevas köites näeme seda suurt häda ja viletsust, mis on valitsemas Lipces. Samas järgneb ka pinev kirjeldis, kuid poola talupoeg peab oma rahvuslikku võitlust läänest pealetungivate sakslaste koloniseerimispuuetega ja imestleme poolakate selles vastupanus avalduvat rahvuslikku üksmeelt.

KUNSTIÜHING PALLAS 1918—1933. E. Ahase, J. Genssi, R. Parise ja A. Tasse artiklid. Kaks kolmevärvilist pilti prof. N. Triiki ja K. Mägi maalidest. 20 R. Tiituse karikatuuri kunstnikkudest. 26 lhk. reproduktsioone Pallase kunstnikkude maalidest ja skulptuuridest. Hind 2 kr. 50 s.

R. Roht. PUNANE LIBLIKAS. Jutustis. R. Kiviti kaas. Hind 2 kr.

Juhan Jaik: BOMBI JA ESIVANEMATE KULD. Noorsoojutt. Illustreerinud H. Mugasto. Hind 3 kr. 75 senti.

Ed. Visnapuu. LOOMADE TALU. Muinasjutt värsides. Karin Lutsu illustatsioonid. Hind 1 kr. 25.

A. Swan: TOTTISALME PÄRIJA. Tõlkinud N. Tann. R. Kiviti kaas. R. Tiituse sisellustratsioonid. Hind 3 kr.

J. Spyri: VÄIKE HEIDI II. Tõlkinud J. Käerner. Illustreerinud R. Kivit. Hind 2 kr.

J. Käerner. USUTAGANEJA. Draama 4 vaatuses. Hind 2 kr. 20.

A. Taar: KES ON SÜÜDI? Draama 4 vaatuses. Hind 1 kr. 80 s.

H. Raudsepp: DEMOBILISEERITUD PEREKONNAISA. II ümbertöötatud trükk. Komöödia 3 vaatuses. Hind 2 kr.

Raamatukogudele

täidetakse tellimised kõikide Eestis müügil olevate raamatute kohta kiiresti ning eriti soodsatel tingimustel.

Meie köitekoda

kõidab raamatukogudele ja eraisikutele raamatuid hinnaga 10—38 senti raamat, kusjuures köide on tehtud kõige paremast materjalist ning raamatukogude revidentide üksmeelse otsuse järgi vastupidavuse mõttes osutunud märksa pikemaajaliseks tavalistest köidetest.

Meie kirjastusel ilmunud raamatute täielik nime- ja hinnakiri saadetakse soovijatele tasuta kätte.

O.-ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“ Tartus, Rüütli tän. 4.

Selle piletiga võib võita igaüks

15.000 krooni

Laevaäri

MAANIDI & Co

Lodja tän. 12 **Tartus** Telefon 2-11.

Tartu—Jõesuu—Oiu—Tarvastu
laevaliin

Ühendus igal äripäeval Tartust
Jõesuuni ja kolm korda nädalas
Tartust üle Oiu Tarvastusse.

≡ **Peipsil 5 tugevat** ≡

vedurlaeva pukseerimiseks. Omal
suured lodjad metsamaterjalide
veoks.

Väljasõitudeks kajutiga mootorpaat.

PAUL LALL

Tartus, Promenadi tän. nr. 7.
Telefon 4-79. = Asutatud 1913. a.

Elektrotehnika ja tehnika-
kaubad ja "seaded"

„VOLTA“ elektrimasinate, „GOODYEAR“ autokum-
mide ja „PHILIPS“ raadioaparaatide esitis ja ladu.

VALMISTAN
RÕIVASTUSTÖID
DAAMIDELE
HÄRRADELE

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

Juhatus ja müügibüroo

Tallinn, Valli tän. 4

Telegr. address: „PEAPÕLEVKIVI“

Telefonid: 450-85 ja 450-62.

Kaevandused ja õli- ja bensiinivabrik

Kohtla-Järvel ja Kukrusel

Õiladu Tallinna sadamas

Panga arved:

Eesti Pank — Tallinn

Krediit Pank — Tallinn

Posti jooksev arve nr. 296.

4 bensiinimüügi automaati Tallinnas 1 bensiinimüügi automaat Kohtla-Järvel, Tallinna-Narva mnt. ääres

Riigi Põlevkivitööstuse saadused:

PÕLEVKIVI kütteks; TOORÕLI; KÜTTEÕLI; BENSIIN; MOOTORPETROOLEUM; MOOTORNAFTA; DIISELNAFTA; RASKED ÕLID; BITUUMEN (Estobituumen) ja ASFALT-EMULSIOON („Külm-asfalt“) teede tegemiseks, katusepapi- ja isolatsioonitöödeks; TOLMUÕLI teede tolmu sidumiseks; IMMUTUSAINED „FENOLAAT“ ja „ESTOKARBOLINEUM“ puu konserveerimiseks; VILJAPUU-KARBOLINEUM viljapuude pritsimiseks; putukamürk „PUTTOX“; KATUSELAKK (katusetõrv); RAUALAKK (asfaltlakk) ja ASFALT-MASTIKS.

A./S. TARTU PANK

ASUTATUD 1868. A.

Pääpank Tallinnas
Osakonnad Tartus, Põltsamaal

Kr. 1.000.000
Aktsiakapital

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE

Pangühendus Londonis: The British Overseas Bank Ltd.

Tartu Linna Tööstuskool

Kalda 16, Vene 1. Tel. 6-15.

Puutöö alal valmistatakse kõiksugu mööbleid ja tubade sisseseadeid maitsekalt ja odavasti. Ehitatakse veskitele mannamasinaid, segajaid jne. Autodele töldosade ehitus, kauaaegse vilumusega.

Rauatöö alal mitmesuguste põllutööriistade, masinate ja rehepeksu garnituuride parandus, kõiksugu mootorite parandus, ja silindrite läbipuurimine. Autode parandus vilunud meistrite juhatusel. Igasugune treimise-, freesimise-, hõõveldamise- ja lukusepatööde täitmine. Autogeeniline sveisimine.

Autokursustel esmaklassiline autojuhtide ettevalmistus teoreetiliselt ja praktiliselt; eksam koolijuures.

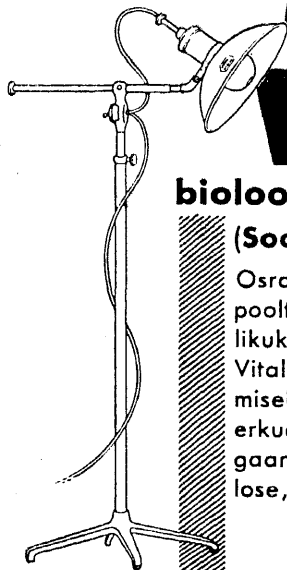
F O T O Ä R I

ARMIN LOMP

ÜLIKOOLI TÄNAV NR. 3. TELEF. 2-53.

Teeb igasuguseid fototöid:
suurendusi, grupiülevõtteid
teid igas suuruses.

OSRAM-VITALUX

bioloogiliselt mõjuv päikesekiirgaja.

(Soojus, valgus ja mahe ultraviolet.)

Osram-Vitalux lamp on tunnustatud asjatundjate poolt mitmeaastase katsetamise tagajärjel kunstlikuks valguseallikaks Helio-Therapias. Osram-Vitalux lamp tarvitatakse järgmiste haiguste ravimiseks: rachitis prophylaxe, neuralgia ja teised erkude, lihaste ja liikmede haigused, hingamisorganide haigused (külmetushaigused) tuberkuloose, paranemisel olevad haavad, paised (furunkel, abszess, fistel).

Teaduslik kirjandus maksuta.

B. Goldmann, Tallinn.

Estonia puistee 13. Kõnetr. (2) 18-67.

A. Schapiro & Co

Tallinn, Estonia pst. 13
Telefon 301-85
Asut. 1890

Ostetakse kõiksugu toores-
ja metsloomade
nahku

EKSPORTIMISEKS

Maksetakse kõrgemaid
päevahindu.

Tarvitajate Ühisus „Maja”

Asutatud 1920. a.

Ehitustarvete kauplus ja ladu.

Soovitab soodsate hindade ja maksutingimustega kõiki kinnisvarade kapitaal- ja jooksvaks remondiks vajaminevaid materjale ja tarbeid.

Veevärgi, potisepa, elektri ja maalri osakonnad.

Igasuguste veevärgi, potisepa, maalri ja elektri materjalide ja tarvete müük. Osakondade poolt võetakse vastu ja täidetakse igasuguseid töid veevärgi, potisepa ja elektri sisseseadete alal. Eelarved ja kalkulatsioonid tasuta. Tööde eest vastutus.

Metsamaterjali osakond.

Alati laos igasugust kuiva metsamaterjali.

Betooni Tööstus „Liiva-Betoon“.

Kõiksugu betoonsaadused — kaevu ja kanalisatsiooni torud, ehitusblokid, katusekivid jne.

Foto-osakond.

Foto tarbed — rull- ja pakk-filmid, plaadid, paberid.

Oma laboratoorium.

Amatöör-tööde vastuvõtt ja tööde kiire täitmine

Kontor & kauplus veevärgi, potisepa, elektri ja foto osakond V. Tartu mnt. 8.
Metsamaterjalide ladu Hollandi tn. 5. Betooni tööstus „Liiva-Betoon“ Liiva Ristil.
Harukauplus Jakobsoni tn. 22. Osakond Tartus, Kaubaheev 15. Telefon 400.

TELEFON:

TELEFON:

458-37 kontor. 461-39 kauplus ja foto osakond. 467-84 veevärgi, potisepa ja elektri osak. 305-41 metsamaterj. ladu.
520-94 betooni tööstus „Liiva-Betoon“. 314-43 harukauplus. 400 osakond Tartus.

ÜHISPANK TARTU EESTI LAENU- & HOIU ÜHISUS

Tartus, Suurturg nr. 14, omas majas.
Telefonid 700 ja 177. Postkast 238. Telegrammi aadress „ELHÜ“.

Asutatud 1902. **Esimene Eesti Ühispank.** Asutatud 1902.

Võtab raha hoiule ja annab laenusid. Kodumaal
ühendused kõigis kohtades teiste krediidiasutustega.
Kõik pangaoperatsioonid. Uuemate nõuete järele
kindel varakamber. Koduseks rahakogumiseks
ilusad hoitukarbid.

AGENTUURID: Kindlustusselts „Eesti“. Esimene Eesti Kinnituse Selts „Eeks“.

Tartu Eesti **Majanduse Ühisus**

TARTUS, Holmi tän. 12—18
Telefonid 10, 261 ja 10-71

Esimene majandusühisus Eestis
1908 — 1933

Müüb

kõiki kaupsid, mida vajatakse põllumajapidamises

Abikauplused:

Tartus, Võru tän. nr. 4, telef. 10-30
Räpinas, telef. 33 • Pukas, telef. 18

Ostab

põllupidajatelt vilja, lina- ja heinaseemet

Rahvuslikult mõttev akadeemiline pere
tarvitab ainult kodumaa odrast valmistatud

EESTI ÕLUT

õ
i
l
e
t
e
h
a
s

EKSPORT PILSENI, PILSENI, MÜNCHENI

Karastusjooke: MESI SEKTI
SOLO SEKTI
KARAMELI
LIMONAADI

LIVONIA'LT

Aktsia-Seltside

Portland tsemendivabrikute

«Port Kunda» & «Asserin'i»

ladu ja müügikoht

Telegr. aadr.

„Estocement“

Telegr. aadr.

Tallinn

Postkast 146

Telef. 450-44

Vana Viru 12

TARTU LINNAPANK

Tartus, Raekoda, telefon 11-32.

Äriseis 1. aprilliks 1934. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa	36.808.06
Hoiuarved	346.368.51
Väärtpaberid	16.743.73
Väärtused	4.466.60
Diskonteeritud vekslid	1.573.203.35
Tähtajalised laenud	84.744.—
Konto-korrent laenud	449.078.60
Korrespondendid	43.810.16
Garantii debitorid	52.737.28
Mitmesugused debitorid	17.250.—
Vallasvara	11.981.38
Kulud	17.766.09
Muud aktivad	2.338.57

Kokku: 2.657.296.35

Põhikapital	158 985.43
Tagavarakapital	22.597.—
Amortisatsioonikapital	5.615.88
Hoiusummad	2.304 694.64
Võlad teistes krediitasutistes	—73
Korrespondendid	10.801.60
Väljaantud garantiid	52.737.28
Mitmesugused kreditorid	17.250.—
Tulud	70.041.78
Muud passivad	14.572.01

Kokku: 2.657.296.35

Äriseis 1. jaanuariks 1934. a. Kr. 2.403.216.43

Äriseis 1. veebruariks 1934. a. „ 2.540.811.45

Äriseis 1. märtsiks 1934. a. „ 2.563.005.33

MIÜÜMINE

— OMIS KAUPLUSIS —

Tartus, Ülikooli tänav Nr. 7, telefon 12-59

„ **Tähe** „ **Nr. 72,** „ **12-18**

„ **Narva** „ **Nr. 9,** „ **12-22**

Valgas, Vabaduse „ **Nr. 33, telefon 32**

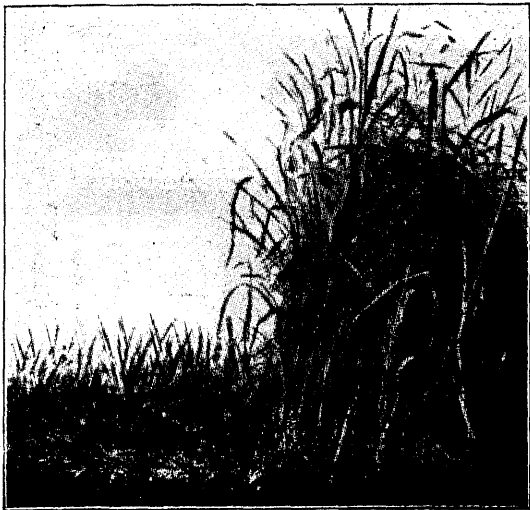
omatööstuse saadusi: vorste, suitsusinki, seapäid ja jalgu, sea-, looma-, vasika- ning lambaliha jne.

Kaup kõrgeväärtuslik. Hinnad võistlematult odavad

ÜHISUS „LÕUNA-EESTI EKSPORTTAPAMAJAD” TARTUS

Telefonid: Juhataja — 11-64. Kontor ja kodune keskjaam — 11-24 ja 11-28

Kaali- ja fosforväetiste mõju heinakasvule on mitmekülgne :

Esiteks — tõstab väetamisel heinasaaki väetamise aastal.
Teiseks — mõjub väetamine heinakasvule veel tagant järgi järgmistel aastatel.

Kolmandaks — parandab väetamine heina toiteväärtust.

Kujuka pildi sellest annab Vändra Põllumajandusgümnaasiumi väetuskatse põlluheinaga, mille ülesvõtte toome siinjuures.

Vasakul: väetamata lapp. Paremalt: väetatud lapp. Väetised antud 1929. a. hektaarile: 1½ kotti kaalisoola 40% ja 2½ kotti superfosfaati.

Saagid :	Väetamata lapilt	Väetatud lapilt
1929. a	6672 kg heina	8400 kg heina
1930. a	4240 „ „	8651 „ „

Kokku 10912 kg heina 17051 kg heina

Nii saadi väetuse tagajärjel rohkem heina 6139 kg kahel aastal

16% -lise

puhta salpeeterlämmastiku sisaldusega terakujuline

TŠIILISALPEETER

on ainukene kõrgeväärtuslik looduslik
lämmastikväetis Eesti turul.

Võrreldes möödunud kevade hindadega, on tõusnud kõigi teiste kunstväetiste hinnad. Ainult tšiili hind on langenud.

Lugupeetud akadeemiline pere!

Kui

Jalanõud?

siis ostke kaitsemärgiga

UNION

*UNION jalanõud on nägusad ja
moodsad*

Uued mudelid

ETA

**Kevad-
ja
suvetööajaks**

soovitan suures valikus
uutes moodsates mustrites:

palitu-
üliskonna-
mantli-
kostüümi-
kleidi-

riideid

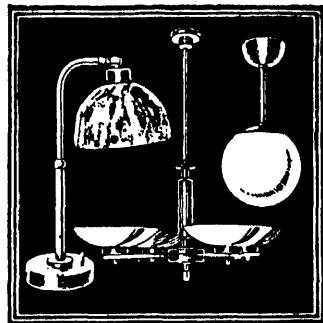
Külastage ja tutvuge kauba headuse,
valiku ja hinnaga ja teie leiate ise,
et paremat ja odavamamat
ostukohta ei ole kui

riidekaubaladu

P. Luksep

Tartus, Kaubahoov nr. 6—7, tel. 156.

Oma töökojas valmistatud
elektrivalgust. armatuure
soovitab suures valikus

Elektritehnika äri

JÕUD & VALGUS

Tartus, Rütüli tän. 11. Telef. 4—48.

„TEDRESAN” KREEM JA SEEP

on parimad vahendid tedretäh-
tede ja teiste näo-
plekkide kõrval-
damiseks

Hind 50 ja 80 senti

A/S. PROV. JUL. LILL

Kelli, kuld-, hõbe- ning kristallasju

kõige suuremas valikus

W. HIRSCHOWITZ

Tartu, Promenadi t. 5.

Tel. 12-65.

Eesti Kinnitus-Aktsia-Selts

«POLARIS»

võtab vastu järgmisi **KINNITUSI**:

TULE-, MURDVARGUS-, VEO-, VÄÄRTSAADETE-,
KASKO- (LAEVAKEREDE) JA KLAASIKINNITUSI.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad Kr. 810.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamaksetud üldkokku Kr. 3.987.028.20

Soliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru tän. 12. Kõnetraat 426-66. Telegr.-aadr.: „Polaris“.

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75.

Esindajad kõigis linnades ja maakohtades.

I järgu söögisaal

„Koit“

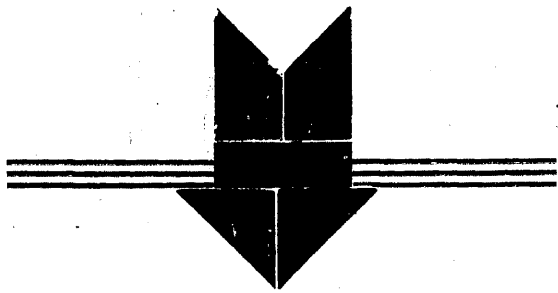
Tartu, Suurturg 2,
tel. 8-51.

Hotel

„TARTU“

Narva t. 9.

MÖÖBLIÄRI JA TÖÖSTUS
T. TORPATS

(Asutatud 1893. a.)

*

ÄRI:
Gustav-Adolfi tän. 15
(end. Küttri tän.)
Telefon 128

TÖÖSTUS:
Elisabeti tän. 22
Telefon 258

Laos rikkalik valik kõiksugu mööbleid.
Hinnad odavad.

A.-S.

VENNAD POPOW

Tallinn, Lai 34 · Tel. 441-31, 442-09

Müüb suurel ja väikesel arvul
oma laost või otse vabrikust:

Talasid; betoonrauda, sordirauda, katuseplekki, punast ja valget vaskplekki, tsinkplekki, rihvelplekki; torusid ja nende ühendusjagusid, kraane ja ventiile, vanniahjusid, vanne, pesulaudu; klosette, urinaale ja bedeesid, armatuure jne. Ukselukke jne. Pliite; praeahjusid, pliidi- ja ahjuksi, soojavee katlaid; malm emailitud mustavee kausse; Masonite, -isoleer-, ehitus- ja parkett-plaate.

O.-ü.

Raf. Haarla

**RIIGI
TRÜKI
KODA**

TRÜKIB

**LOTerii
PILETEID**

Ilmusid:

Dr. med. vet. J. Tehver

Ilmusid:

Koduloomade anatoomia

162 lhk. 79 joonise ja 3 tabeliga kriidipaberil. Hind 4 kr. — Selle teosega on autor täitnud tühja koha emakeelses kõrgema kooli õpperaamatute sarjas.

Keemilise analüüsi praktikum

Toimetanud dr. A. Paris, I. 276 lhk. Hind 4 kr. 75 s. — Selles teoses leiavad käsitlust kvalitatiivne analüüs, mõõtanalüüs ja füsioloogilise keemia praktikum.

Pööratav

Tähekaart

Hind 1 kr. 50 s.

Ilmuvad aprillis:

Prof. A. Piip

Tormine aasta

Esimene Eesti välispoliitiline aasta.

Drnd. J. Vaabel

Eesti riigimaksundusõiguse põhiprobleeme

Laos üliõpilaste eritarbed

AKADEEMILINE KOOPERATIIV TARTUS, ÜLIKOOLI 15

Alati saadaval maitserikkad

tordid,

koogid,

küpsised,

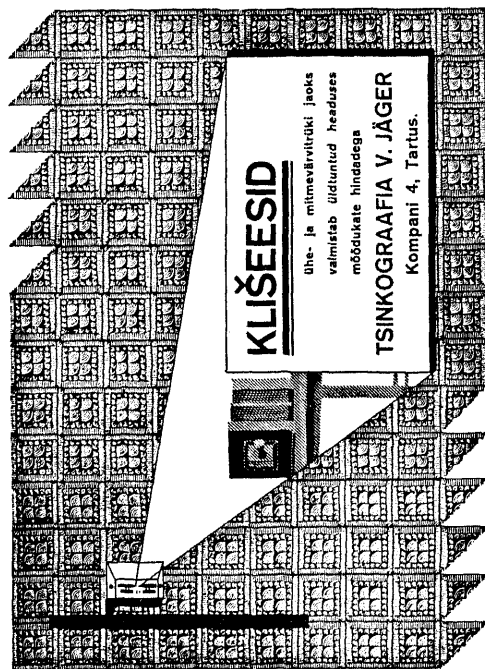
kohvisaiad,

pirukad jne.

Tellimised täidetakse kiirelt ja korralikult.

Tartus, Rüütli tän. nr. 16. Telef. 10-69.

August Univer.

Sõber Västriku mulle vastu
tuli eile tänaval,
hüüdis eemalt: »tere trastu —
kuidas käivad käbarad?»

Näen sa oled päris noobel —
palit moodne, päris chik,
karus nahad — on's see soobel?
paistab nõnda imelik. . .

Pole tühti, mina vastu
nüüd sa eksid vanamees,
püüa ligemale astu,
siis sul selgub silme ees.

Oled sa kui tobe kana
õiget taipu pole sul —
palit mitu aastat vana,
ainult ümbervärvitud.

»Star'i« riidevärv on selleks kõlbus
ütlen ainukõlvulik,
toiming ise lihtne, hõlbus —
tagajärg on õnnelik.

EESTI VÄRVIVABRIK »STAR« TALLINN.

A. TÕNISSON & K^o

TALLINN — RÜÜTLI TÄN. 28/30
TELEFONID: 452-60, 430-25

VESIVARUSTUS
KESKKÜTE
PUMBASEADED
PUMBAD

LAOS PEALE ERIALA TÄRVETE:

INGLISE TSING., KATUSEPLEKK,
VASKE LATTIDES, TAHVLITES jne.
MUTTER-POLTE, VÕTME KRUBE jne.

TARTUS, ALEKSANDRI TÄN. 1. LADU „AKRA“
PÄRNUS, VILMSI TÄNAV 6. EV. ELLER

TALLINNA KIVITRÜKIKODA
R. TOHVER & KO.

Vene tän. 16, telefon 434-07

Kivitrükk, offsetrükk, piltpostkaardid.

Igasugused värvitrükitööd tuntud headuses.

o/ü. **ESTO**

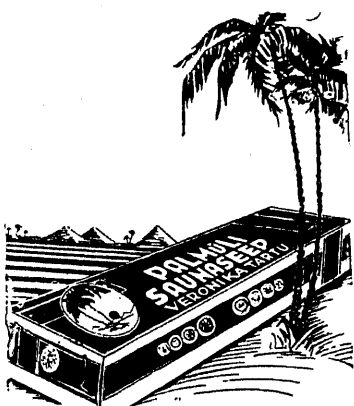
Tallinn, Pikk tän. 47, telef. 444-22

SUURIM JA VANIM SPORDIARI
EESTIS

Soovitab oma rikkalikust laost

hooajaks

igasuguseid SPORDIABINÕUSID

Kontoriraamatuid

iga kavandi järele kõige paremast materjalist.

Registraatoreid, kirjakorraldajaid,
kopeerraamatuid ja igasugu
kontoritarbeid.

KARL UNGER Tartus, Ülikooli t 26,
tel. 5-57.

Üliõpilasmaja lõunad

on kõige maitsevamad

T. Nõmmits.

Juuksetööstuse ateljee.

Tartus, Rüütli 12. Tel. 4-95.

Raua- ja teraskaubad,
ehituse- ja tehnilised
tarbed.

SUURES VALIKUS
ODAVAD HINNAD

ERNST ARING

TALLINN, ESTONIA PUIESTEE 19.

Telefonid: 451-03, 469-36.

KAUBADUSE & TEHNIKA
KONTOR

«**ORION**»

TALLINN, VENE 13.

**SEIBERLING RUBBER
COMPANY-AKRON**

ainuesindajad Eestis.

METSATÖÖSTUS
A/S **B. MINKOV JA POJAD**

Timber Export

ostame metsamaterjale.

TALLINN, KARU TÄN. 39.

Telefon nr. 304-53.

KINDLUSTUSSELTS

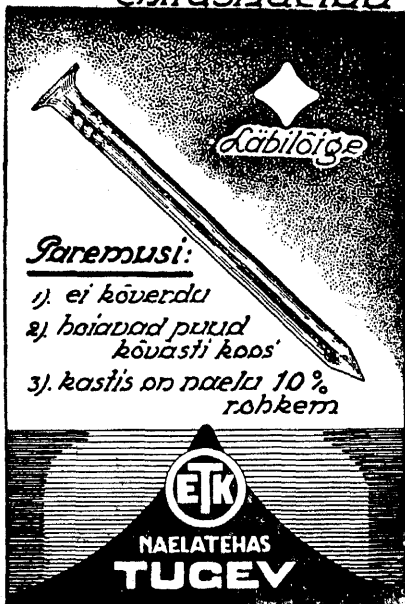
EESTI

ASUTATUD 1907. A.

**KODUMAA SUURIM ÜHISTEGE-
LINE KINDLUSTUSETTEVÖTE**

VALITSUS: TARTUS, SUURTURG 8.

*Õõnespinnalised
ehitusnaelad*

Kindel kui kalju

on maja, mille ehitamisel tarvitatakse:

Õõnespinnalisi
ehitusnaelu

(Rootsi tüüpi)

ETK naelatehas «Tugev»

ja

Originaal inglise
tsingitud plekki

Kaitsemärgiga

«S a m p o» või «E T K»

Pealadu **ETK** Tallinn

HOTELLRESTORAN

ROOM^{DD}

Tallinn, Maneeshi tän. 1, telef. 425-51.

*Soovitab reisijaile moodsasti sisustatud
tube, jooksva sooja ja külma
veega ja vannidega.*

Iga päev luksuslik

rootsi eine

uues saalis kl. 11 ja
lõunad 1—5.

Muusika lõunal ja õhtul. Hinnad ajakohased.
TÄHELEPANU! Avatud uus piljardisaal.

ESTOTEK

K O D U M A A PATENDITUD
ISOLATSIOONI
PLATED

**KÜLMA,
SOOJA,
NIISKUSE JA
KÕLA VASTU E HITUSTES**

A. & P. MIETENS.

TALLINN, MEREPUUESTEE NR. 15,
TEL. 306-46, 305-00.

Tellige veel täna meie rahvuslik suurteos

EESTI ENTSÜKLOPEEDIA

Seni ilmunud 24 vihku A — Kehakultuur.

Terve teos, s. o. 8 köidet (56 vihku), ette makstes — Kr. 125.—

1.—4. köide kohemaksetavas rahas Kr. 84.—.

1.—4. köide osadekaupa makstes: Kr. 96.—, järelmaksuga 10 osas à 7.50,
esialgne sissemaks Kr. 21.—.

Kr. 92.—, järelmaksuga 7 osas à 10.—,
esialgne sissemaks Kr. 22.—.

Kr. 88.—, järelmaksuga 4 osas à 15.—,
esialgne sissemaks Kr. 28.—.

Kõik eespool märgitud hinnad on broš. vihkudelt.

Kõitmisehind: kalinguris Kr. 2.50, nahkselja ja nurkadega Kr. 3.—, üleni nahas Kr. 4.— köitelt.

Kõigi nende mooduste juures saab tellija vastava garantii esitamisel kohe kätte 3 köidet, kuna neljas köide saadetakse tellija soovi kohaselt kas vihkudeviisi nende ilmumisel või valmiskõitena peale 28. vihu ilmumist.

Senistele tellijaile on IV köite tellimistingimused endised.

Üksikvihud saadetakse ainult neile tellijaile, kellel tähtajalised kuumaksud on õiendatud. Tellijaid, kellele vihud saadetakse kätte posti kaudu ja kes soovivad vihud saada kohe nende ilmumisel, palutakse tasuda tähtajalised maksud aegsasti K./Ü. „Looduse“ posti jooksvale arvele nr. 2055.

K./Ü. „Loodus“ Tartus.

Kas olete juba tuttav meie ainukese
kodumajanduse ja kodukultuuri aja-
kirjaga _____

„TALUPERENAIN“

mida loeb hulk kümneid tuhandeid
eesti naisi maalt ja linnast kõigis
maailma jagudes.

„Taluperenaist“ saab tellida igast postiasutusest. Üksiknumbrid
müügil kõigis ajakirjanduse müügikohtades. Proovinumbriid hinnata.

Toimetus ja talitus:

Tartus, Peeter Põllu 5, telef. 9-37.

Tallinna Linnapank

Tallinn, S.-Karja 7. Telegrammi aadress: „Linnap“.

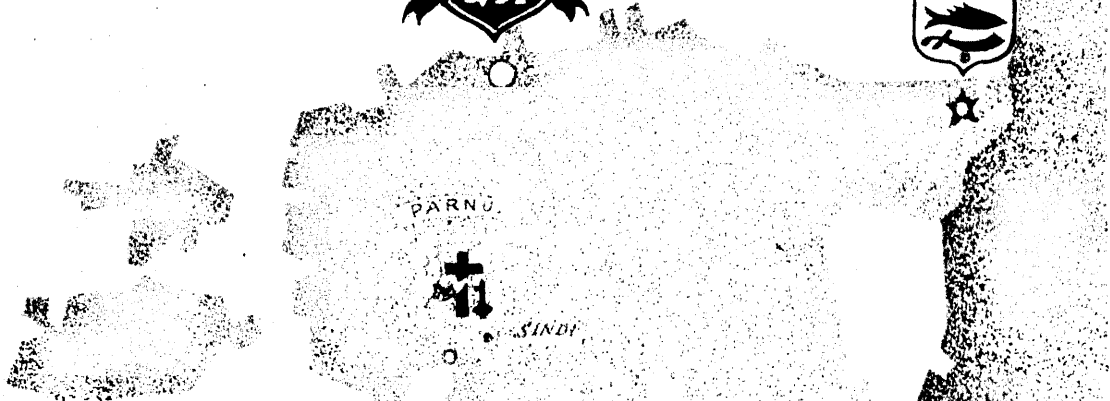
Kodune keskjaam 426-75.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone sise- ja välismaail.

Võtab kaupu oma äitadesse hoitule ja annab nende vastu laene.

*Kodumaa kauba tarvitamine
on kuld*

KREENBALT

TALLINN, S. KARJA 13. Postk. 346. Tel. 425-14. Telegr. KREENBALT.

Beckhoviilla Keraamika ja Koolimise Valvatus
Kreenholmi Kiviõli ja Soodustel Manufaktuurid
Sindi Tekstiilivabrikute Ühisus
Õesti Niidivabriku Ühisus

Hind 50 senti.